

SLÁNSKÝ OBZOR

Ročenka Společnosti PATRIA,
Vlastivědného muzea
ve Slaném
ASTÁTNÍHO OKRESNÍHO ARCHIVU v Kladně

ROČNÍK 7

ŘÍDÍ REDAKČNÍ RADA
POD VEDENÍM
ZORY DVOŘÁKOVÉ

SLANÝ 2000

NA PRAHU 7. ROČNÍKU OBNOVENÉHO SLÁNSKÉHO OBZORU

Sedmý ročník obnoveného Slánského obzoru si zachovává sled dosavadních jednotlivých rubrik: Statě a pojednání, Zprávy, Portrétní galerie a Kronika. Vydavatelé jsou titíž jako dosud, avšak kontaktní adresa se rozrostla o adresu internetovou.

V ustáleném okruhu autorů se objevují některá nová jména, což upřímně vítáme a v budoucnu rádi otevřeme stránky Slánského obzoru i autorům dalším. Kritéria zůstávají stále stejná: široký záběr regionálních témat a jejich kvalitní zpracování. Chceme, aby se na stránkách Slánského obzoru zachytila šíře a rozmanitost života našeho regionu v minulosti, abychom dosáhli obrazu uceleného, který z bohatosti zdejšího života nebude žádnou jeho stránku přeceňovat, ale ani podceňovat.

Společnost Patria si při svém ustavení vytkla jako hlavní úkol obnovit vydávání Slánského obzoru, jehož v současnosti více než stoletá tradice byla přerušena čtyřiceti lety komunistického režimu. Nynější existence Slánského obzoru je již stabilizovaná, a proto Společnost Patria přistupuje k úkolům novým, jako je vydávání dalších publikací regionálního zaměření, péče o obnovu některých pamětních desek a zmapování historických událostí, kterým dosud nebyla vůbec věnována pozornost. O tom všem se v budoucnu dočtou čtenáři obnoveného Slánského obzoru. Na prahu jeho sedmého ročníku si vzájemně popřejme, aby nás v tomto úsilí neopouštěl elán, abychom neměli nouzi o tvůrčí nápady a aby nás provázela dobrá nálada.

Zora Dvořáková

STATĚ A POJEDNÁNÍ

JAN ŠTOVÍČEK

Slánský cínař František Kůrka a Velvary

Na konci 18. a na počátku 19. století byl ve Slaném činný cínař František Kůrka z Neprobylic. Mistrem se stal v roce 1794.1) Kůrkova cínařská dílna byla v té době jediná nejen ve Slaném, ale i v širokém okolí.2) Navazovala na tradici slánského cínařství z doby předbělohorské, která však byla v době pobělohorské přerušena a obnovena právě až na konci 18. století.3)

František Kůrka pocházel z Neprobylic, jak ukazoval jeho přídomek, který připojoval ke svému jménu. Ve Slaném se usadil patrně v roce 1794 či krátce poté, co získal mistrovské právo a otevřel si zde svou dílnu. Vyučil se nejspíš v Praze, kde asi také získal mistrovské právo.4) Praha v 17. a 18. století zásobovala Slaný potřebným cínem, především kuchyňským nádobím, ale dodávala do zdejších kostelů i sakrální cíny. V Praze si opatrovaly reprezentační cíny, zvláště holby a konvice, slánské cechy.5) Pražskou produkci v 17.–18. století doplňovali cínaři z jiných měst, především z Karlových Varů, jak ukazuje sbírka cínu Vlastivědného muzea ve Slaném, vytvořená především dary ze Slaného a okolí, kde tento cíny byl užíván.

Na konci 18. a počátkem 19. století František Kůrka v Slaném a širším okolí neměl konkurenci a mohl

svou výrobu skvěle rozvíjet. Svými výrobky, především stolním nádobím, jako byly talíře, mísy, teriny apod., zásoboval také blízké Velvary, kde mu ovšem v roce 1809 vyvstal nevídaný konkurent. Vznikl spor, který se dostal až k českému guberniu.

Nedaleko Velvar v Novém Mlýně se asi v roce 1809 usadil cínař Anton Scholari, jenž si zde otevřel dílnu. Zaměstnával v ní tři dělníky a zásoboval svými výrobky Velvary s okolím prostřednictvím podomního obchodu. Proti její existenci podal František Kůrka protest u rakovnického krajského úřadu, který sídlil v Slaném, a poté 2. 12. 1809 podání zemskému guberniu. Ve své stížnosti poukazoval na to, že Anton Scholari, Ital, je měšťanem z Kadaně, pro kterou obdržel od krajského úřadu v Žatci povolení k podomnímu obchodu. Toto povolení se však nevztahovalo na Velvary, kde tudíž podle Kůrky podnikal neoprávněně. Protože zasahovat přímo do kompetence velvarského magistrátu se vymykalo pravomoci slánského magistrátu, obrátil se slánský magistrát na základě Kůrkovy prosby na rakovnický krajský úřad s žádostí, aby Antonovi Scholarimu byla další činnost ve Velvarech zakázána a aby byl poslán zpátky do Kadaně, pro kterou měl povolení a jejímž byl měšťanem, zatímco pro podomní obchod a cínařskou výrobu ve Velvarech potřebné povolení neměl.⁶⁾

Anton Scholari jako cínař byl v očích F. Kůrky fušerem, ač byl, jak bude dále doloženo, vyučeným cínařem a dokonce mistrem. Fušerské výrobky bývaly většinou málo kvalitní s vysokým obsahem olova, které bylo škodlivé lidskému zdraví. Na tuto skutečnost poukazoval František Kůrka ve své stížnosti zemskému guberniu z 2. 12. 1809. Zdůrazňoval zvláště výnos dvorského dekretu z 5. 8. 1784, podle něhož každému tuzemskému cínaři náležel podíl na báňských produktech, ale ten za to musel dbát lidského zdraví. František Kůrka tu zároveň poukazoval na skutečnost, že právě fušeři a podomní obchodníci toto ustanovení nerespektují. Zdůrazňoval, že je nedodržuje Anton Scholari. Dále se F. Kůrka odvolával na nařízení zemského gubernia z 27. 12. 1804 v tom smyslu, že lidé, kteří se věnují podomnímu obchodu, se mohou věnovat i jinému zaměstnání, což zase uplatnil Scholari právě ve Velvarech.⁷⁾

František Kůrka měl ochranu svých výrobků zabezpečenu výnosem rakovnického krajského úřadu z 15. 11. 1809. Ve zmíněné žádosti z 2. 12. 1809 proto žádal zemské gubernium o podporu uvedeného výnosu a o pomoc u velvarského magistrátu proti Antonu Scholarimu. Tuto žádost zemské gubernium podpořilo, ale už 20. 2. 1810 se obrátilo znovu na rakovnický krajský úřad s žádostí o objasnění celého sporu. Ještě předtím však zemskému guberniu došel přípis rakovnického krajského úřadu ze 7. 12. 1809, v němž tento úřad objasňoval blíže záležitost F. Kůrky.⁸⁾

Krajský úřad v přípisu ze 7. 12. 1809 sděloval, že slánský měšťan a cínařský mistr František Kůrka podal rekurs k podání z 15. 11. 1809, v němž si stěžoval na to, že se ve Velvarech usadil cínař Anton Scholari. Krajský úřad dále informoval gubernium o tom, že zaslal proti jeho činnosti ve Velvarech protest velvarskému magistrátu s tím, aby Ital zanechal zde další činnosti. Velvarský magistrát se však v odpovědi postavil na stranu Antona Scholariho a snesl k tomu argumenty, které krajský úřad ve svém přípisu opakoval. Sděloval, že Velvary se hájí tím, že Anton Scholari je vyučeným cínařem, a to dokonce mistrem, který má mistrovský list. Tento list mu vydal cech v Kutné Hoře 14. 11. 1808. Dále velvarský magistrát uváděl, že Scholari je vybaven cestovním pasem kadaňského magistrátu ze 17. 7. 1808 jako zde usedlý měšťan a mistr a že krajský úřad v Žatci ho vybavil pasem k podomnímu obchodu z 3. 3. 1809, takže může v další práci pokračovat. Velvarský magistrát také hájil Antona Scholariho prohlášením, že Scholari vyrábí dobrý cín. Rakovnický krajský úřad tu poté opakoval Kůrkovy námitky, zejména námitku o podomním obchodu vztahující se k ustanovením zmíněného dvorského dekretu z 5. 8. 1784, a podpořil Kůrkův požadavek, aby se Scholari vrátil do Kadaně a tam dále provozoval podomní obchod a cínařskou dílnu. Svě stanovisko opakoval krajský úřad znovu v přípisu zemskému guberniu z 23. 2. 1810.⁹⁾

Zemské gubernium po posouzení sporu F. Kůrky s A. Scholarim se posléze 8. 4. 1810 přiklonilo k názoru rakovnického krajského úřadu z 23. 2. 1810.¹⁰⁾ Rozhodlo ve prospěch Fr. Kůrky. A. Scholari byl asi nucen svou cínařskou dílnu v Novém Mlýně zrušit a přestěhovat se zpět do Kadaně.

Výrobky Antona Scholariho z velvarské dílny se ve sbírkách muzeí ve Slaném a ve Velvarech nedochovaly. Není ani známo, zda Scholari své výrobky signoval. Zato jsou známy výrobky slánské dílny Františka Kůrky. Ty sice slánské muzeum ve svých sbírkách nemá, ale existují ve velvarském muzeu a v terénu.

Městské muzeum ve Velvarech má ve svých sbírkách z dílny Františka Kůrky klasicistní cínovou mísu s kolmo přisazeným okrajem a dvěma přiměřenými uchy.¹¹⁾ Mísa o průměru 23,5 cm je označena na spodu dna velkou mistrovskou značkou Františka Kůrky ze Slaného a jakostní značkou PROB ZIN, která znamená, že pro tuto mísu byl použit cín s příměsí olova vyšší než 10 %.¹²⁾ Tato mísa pochází ze starého muzejního fondu. Do muzejních sbírek se dostala darem od rady Josefa Čermáka z Velvar, v jehož rodině byla užívána. Do domácnosti Čermákových přišla patrně koupí na velvarském trhu někdy v 1. polovině 19. století. Zmíněná mísa dokumentuje, že takovéto výrobky Kůrkovy dílny se prostřednictvím trhu dostávaly do Velvar, kde byly užívány.

František Kůrka zásoboval Slánsko a Velvarsko nejen stolním nádobím, jak by dokládala uvedená mísa, ale zhotovoval na objednávku i sakrální cín. Ten dokumentovala cínová křtitelnice z roku 1796 z kostela sv. Václava na Stochově. Tato křtitelnice byla opatřena třemi vysokými nohami, na nichž spočívala křestní mísa. Její víko bylo na vrcholu ozdobeno krucifixem a po obvodu třemi hlavičkami putti. Vlastní křestní mísa byla zdobena třemi hlavami lvů s kruhy v tlamách. Mezi dvěma hlavami byl na plášti latinský dedikační nápis donátora stochovského faráře Bechyně a výrobce F. Kůrky ze Slaného s datací 26. 3. 1796. Kůrkovým dílem byly patrně i tamější dva cínové oltářní svícny rovněž z roku 1796. Datace na zmíněné křtitelnici a svícnech zároveň dokládá, že k tomuto datu už existovala Kůrkova dílna ve Slaném. Je pravděpodobné, že vznikla v roce 1794.

Spór slánského cínaře Františka Kůrky s cínařem Antonem Scholarim dokládá, jak cínaři museli na počátku 19. století tvrdě zápasit o odbytiště svých výrobků a čelit konkurenci i s pomocí úředních míst. F. Kůrka byl první a zároveň poslední cínař, který se na konci 18. a počátkem 19. století pokusil vzkřísit cínařství v Slaném. Jak dlouho se jeho dílna udržela, není známo. Je však nesporné, že se po něm již ve Slaném žádný cínař neusadil.

Poznámky a prameny:

- 1) Tischer, F., *Böhmisches Zinn und seine Marken*. Leipzig 1928, č. 1122.
- 2) V Lounech je cínař doložen jen na začátku 17. století, ve Velvarech mělo cínařství tradici v 16. století a poté se tu cínař objevuje na čas po roce 1730. Četnější byli cínaři v 17.–18. století v Roudnici n. L., kde cínařství mělo tradici už z doby předbělohorské. Koncem 18. století tu však nastal úpadek. – Tischer, F., op. cit., č. 501, 1012–1017, 1268–1270.
- 3) Tischer, F., op. cit., str. 252–253 (č. 1119–1122).
- 4) Tischer, F., op. cit. č. 786 udává, že Kůrka se vyučil na Novém Městě pražském, kde na čas měl i svou dílnu (údaj je však hypotetický).
- 5) Nejezreprezentativnější je vilkum slánského cechu soukeníků z roku 1745 ozdobený na víku figurkou sv. Václava, dílo malostranského mistra F. W. D., které je ve sbírkách Vlastivědného muzea ve Slaném – Vlastivědné muzeum Slaný, i. č. UP 1. O dva roky mladší – z roku 1747 – je konvice téhož cechu z téže dílny – Vlastivědné muzeum Slaný, i. č. UP 2.
- 6) SÚP Praha, ČG – Comm. 1806–1815, sg. 4/10 (kart. 752).
- 7) SÚP Praha, ČG – Comm. 1806–1815, sg. 4/10 (kart. 752).
- 8) SÚP Praha, ČG – Comm. 1806–1815, sg. 4/10 (kart. 752).
- 9) SÚP Praha, ČG – Comm. 1806–1815, sg. 4/10 (kart. 752).
- 10) SÚP Praha, ČG – Comm. 1806–1815, sg. 4/10 (kart. 752).
- 11) Městské muzeum Velvary, i. č. 282.
- 12) Tischer, F., op. cit., č. 1122.
- 13) Velc, F., *Soupis historických a uměleckých památek v politickém okrese slánském*. Praha 1904, str. 330–331 (tamtéž podrobnější popis). V době popisu byla Kůrkova křtitelnice již poškozená a nepoužívaná. Nahradila ji novější mramorová křtitelnice.

JIŘÍ KOVAŘÍK **Karl Wittgenstein**

Osobnost předního průmyslníka habsburské monarchie s přihlédnutím k jeho kladenskému působení.

Karl Wittgenstein (1847–1913) bezesporu patřil k nejlivnějším podnikatelům z oboru těžkého průmyslu rakousko-uherské monarchie v poslední třetině 19. století. Jednu z oblastí, s níž byla jeho činnost spojena, tvořilo i Kladno. Karl Wittgenstein ovlivnil industriální vývoj Kladna takřka na celé následující století a zanechal v něm i pozoruhodnou stopu architektonickou.

Byla by škoda věnovat se však pouze „kladenskému“ působení průmyslového kapitána. Neméně lákavé je pokusit se shrnout celou jeho osobnost, jak se jeví v dobových pramenech a vzpomínkách i moderních hodnoceních, a zařadit tak regionální historii do kontextu dějin techniky, ekonomiky, politiky, kultury a myšlení vrcholné éry habsburské monarchie.

Původ a bouřlivé mládí

Wittgenstein sám hovořil o svém původu více než spoře. Do životních vzpomínek nadiktoval takřka telegraficky: „Narozěn v Gohlis u Lipska r. 1847, kde měl můj otec najaté hospodářství. Přestěhování do

Vosendorfu r. 1851 (...), potom na Hengasse, kde nyní stojí Gutmannisches Palais.“¹) Štědřejší nebyly ani nekrology, které se v rakouském tisku objevily v roce 1913.

Někteří západní životopisci hledali příbuznost průmyslového magnáta s knížecím německým domem Sayn-Wittgensteinů. Určitá spojitost tu je, toto jméno přijal Karlův děd Moses Maier, správce knížecího statku.

„Když byl v roce 1808 vydán napoleonský dekret, který požadoval, aby i Židé přijali příjmení, zvolil si (...) jméno svých chlebohárců,“ píše Ray Monk²) a pokračuje:

„Podle rodinné legendy byl syn Mosese Maiera – Hermann Christian Wittgenstein – nemanželským potomkem jakéhosi hraběte (zda z domu Wittgensteinů, Waldecků nebo Esterházyů, záleží na příslušné verzi); pro toto tvrzení ale nic nemluví. (...) Hermann Wittgenstein také přerušil veškeré kontakty s židovskou obcí, opustil svůj rodný Korbach a přesídlil do Lipska, kde se stal úspěšným obchodníkem s vlnou; z Polska a Maďarska kupoval zboží a prodával je do Anglie a Holandska. Za ženu si zvolil dceru z významné vídeňské židovské rodiny, Fanny Figdorovou, která ovšem před svatbou, v roce 1838, rovněž konvertovala k protestantismu.

Když se manželé v padesátých letech přestěhovali do Vídně, nepokládali se už Wittgensteinovi zřejmě za Židy. Hermann Christian si dokonce získal jakou si pověst antisemity a svým dětem přísně zakázal uzavírat manželství s Židy.“

Celá rodina se tak dokonale asimilovala ve vídeňských bankovních, podnikatelských, advokátských a duchovních vrstvách. Dokonale zapadla do podnikavě živého, konvencemi nesvázaného a ve srovnání s dvorem blízkými kruhy i avantgardního prostředí „těch asimilovaných židovských rodin, které svou soutěživostí, svým talentem a kulturou snadno ve Vídni převýšily aristokratické rodiny (včetně členů rodiny císařské), velmi staromilecké, málo intelektuální, málo kultivované a málo estétské“.³)

Karl, jedno z jedenácti dětí Hermanna a Fanny Wittgensteinových, si vbrzku vydobyl pověst *enfant terrible* rodiny. Školu nemiloval, v jedenácti letech utekl z Vídně a zpět jej přivedli četníci. Na gymnáziu si vysloužil *consilium abeundi* za písemnou práci, v níž popřel nesmrtelnost duše. Odmaturoval posléze privátně roku 1865 a k výsledku zkoušky dospělosti sám stručně poznamenal, že prošel⁴).

Nekonformně racionální myšlení dospívajícího mladíka, lákaného pouze matematikou a ekonomikou, se projevilo i v záhy získané americké zkušenosti. Rok po maturitě koupil z druhé ruky pas, po sestře vzkázal pozdravení rodičům a odejel do Hamburku. V dubnu 1865 se bez peněz vylodil v New Yorku.

„Hned jsem nastoupil jako číšník v restauraci Banks Broadway (...) Po čtrnácti dnech jsem přijal místo hráče na violu a každý den jsem (...) účinkoval (...) ve veřejných lokálech. (...) Po zavraždění prezidenta Lincolna byly všechny radovánky, veřejná hudba, atd. zakázány a pěvecká tlupa rozpuštěna. Jako kormidelník jsem vzal kanálovým člunem náklad lisovaného sena do Washingtonu. Ve Washingtonu jsem se stal číšníkem v baru, který měl oddělení pro bílé a černé. Nejprve jsem byl v oddělení pro bílé a pak, protože mě uznali k tomu schopným, v baru pro negry. Tam byl poprvé lepší výdělek...“ vyprávěl on sám s nelíčeným gustem tuto fázi svého života.⁵)

Když se vrátil do New Yorku, dával kondice v hudbě a matematice, dělal nočního hlídače, vychovatele v nalezinci, učitele geometrie, přičemž se netajil, že byl sotva o dvě lekce dál než žáci. Po roce však napsal kající dopis sestře, která oblomila rodiče k souhlasu s Karlovým návratem. Otec zaměstnal syna pod svým dohledem, Karl však raději znovu odešel. Tentokrát s jistým cílem. Zapsal se na vídeňskou Techniku a na studia si vydělával jako kreslič továrny městské dráhy. Absolvoval jen málo semestrů, odešel do loděnic v Terstu, pak k Uherské dráze. Roku 1872 slavila jedna z Karlových sester svatbu a mezi svatebními hosty byl i mladý ředitel válcoven v Ternitz Paul Kupelwieser, ženichův bratr. Paula čekal další vzestup, byl pověřen založením a rozběhem moderního hutního podniku, válcovny a bessemerovny v Cukmantlu u Teplic. Na přímluvu nevěsty zaměstnal Karla jako kresliče, přestože se mu jevil jako „těkavý, nestálý a ukazující pramalou pracovní výkonnost“.⁶) Těžko říci, zda Karl konečně našel v Kupelwieserovi „spřízněnou duši“, či zda se rozhodl šanci tentokrát využít. Kupelwieser v něm k svému překvapení objevil muže nadaného obchodním duchem a „pilného kresliče, který samostudiem doplňoval vědomosti, neboť jeho technické vzdělání mělo mezery“.⁷) Při stavbě podniku už byl Karl šéfem údržby a posléze slévárny.

Rodinné zázemí a společenské postavení mu umožnily 12. září 1873 zasnoubení s dívkou z poměrně majetné měšťanské rodiny Kalmusů, pocházející z Eichwaldu (Dubí) u Teplic. To málo, co o ní víme, je, že to byla vzdělaná, dobře vychovaná a poměrně pohledná tmavovláška s velkýma naivníma očima a že skvěle hrála na klavír, u nějž se s Karlem seznámila⁸). Jmenovala se Leopoldina, doma jí říkali Poldi, a za Karla se vdala 14. února 1874. Ponechala si katolické vyznání, Karl zůstal protestantem. Zdálo se, že Leopoldinina chotě, povýšeného na provozního inženýra s ročním platem 1 200 zlatých,⁹) čeká kariéra.

Vzestup

„Jeho vzestup u firmy byl tak neuvěřitelně rychlý, že Kupelwiesera už po pěti letech vystřídal ve funkci

hlavního ředitele. Během následujících let byl snad nejobratnějším rakousko-uherským průmyslníkem. (...) Pro kritiky kapitalistických výstřelků se jako takový stal prototypem agresivního a nenasytého průmyslníka. Jeho zásluhou se Wittgensteinovi stali protějškem Kruppů, Carnegieů a Rotschildů,“10) charakterizoval stručně leč výstižně tuto fázi Karlova života životopisec jeho syna Ludwiga.

Vzestup to byl ovšem složitý, s mnoha peripetiemi a boji. Nelze jej minout pár větami, neboť vedl takřka na dosah Kladnu. Wittgensteinovy *Lebenserinnerungen* jej líčí až příliš přímočaře a k první klíčové události lakonicky poznamenávají:

„Na podzim r. 1874 jsem kvůli rozepřím mezi prezidentem správní rady Pecharem a Paulem Kupelwieserem dostal výpověď.“11)

V Teplické válcovně a bessemerovně se vytvořily dvě mocenské skupiny. Jan Pechar byl spolujednatel uhelné společnosti, díky financování uhelné dráhy se dostal do finančních potíží a prosazoval ve správní radě, aby huť jeho doly odkoupila. Kupelwieser, ředitel hutě a reprezentant druhé skupiny, vytkl Pecharovi egoistické zájmy, za což Pechar obvinil Kupelwiesera z nepotismu. Wittgenstein v důsledku toho z funkce sám odstoupil, aby Kupelwieserově pozici ulehčil. Vrátil se do Vídně a takřka dva následující roky se opět živil jako konstruktér a kreslič. Nouzí nestrádal, rodinné zázemí mu dovolilo najmout vilu proti schönbrunnskému parku.

V roce 1876 Pechar odstoupil z funkce předsedy správní rady teplické hutě a kontrolu převzalo nové vedení. Kromě Paula Kuppelwiesera, stávajícího ředitele, je reprezentovali vlivní severočechští podnikatelé Karl Wolfrum a Karl von Wessely. První představoval bankovní dům Wolfrum v Ústí nad Labem, úzce spojený s Lipskou úvěrní bankou, druhý byl majitelem renomované stavební firmy a koketoval s politickou kariérou. Všichni tři pak tvořili Wittgensteinovy přátele a prosadili jeho zvolení do ředitelské rady, složené od toho okamžiku z mimořádně soudržného triumvirátu Wittgenstein – Wolfrum – Wessely.

„V roce 1877 opustil Paul Kupelwieser své místo ředitele Teplických válcoven a já jsem byl – opět na doporučení Wolfruma a Wesselyho – jmenován ředitelem s umístěním ve Vídni...“ pokračují Wittgensteinovy vzpomínky.12)

A znovu je nutno sáhnout k memoárům Kupelwieserovým, aby čtenář pochopil širší mocenské změny, rozsah dalšího vzestupu i růst problémů s tím spojených. Kupelwieserovi totiž bylo nabídnuto místo hutního ředitele ve Vítkovickém horním a hutním těžišťstvu, které vlastnila skupina bratří Gutmannů a baron Rotschild. Kupelwieser měl několik podmínek, jedna se týkala Teplíc. Chtěl, aby vítkovická skupina převzala majoritu Teplické válcovny a bessemerovny, přičemž interní dohoda zajišťovala v případě dalšího prodeje skupině Wittgenstein – Wolfrum – Wessely předkupní právo. Wittgenstein pro Gutmanny koupil akcie z majetku Teplické banky (za 64 zlatých proti nominálu 200 zlatých). Další nakoupil u bankovního domu Maier und Liebig. Cena už byla vyšší, podezíravě akurátní prokurista Vítkovic Dub však trval na tom, že je převezme jen za oněch 64 zlatých, tedy za kusovou cenu prvního balíku. Došlo ke kontroverzi a pohoršená skupina Wittgenstein – Wolfrum – Wessely si akcie z druhé nákupní vlny ponechala pro sebe.13) V budoucnu se mělo ukázat, že jí to zachránilo existenci.

Zdálo se, že vše je v nejlepším pořádku. V té době propukla v Rakousko-Uhersku první velká cyklická krize, která tvrdě zasáhla zejména hutní průmysl. Wittgenstein se s ní dokázal vyrovnat díky orientaci na export. Výhodné jednorázové odbytiště získal na Balkáně, kde se odehrávala rusko-turecká válka. Ruská vojenská správa budovala přísunové železnice. Wittgenstein dokázal předčít konkurenci a od státního rady Poljakova získat klíčové objednávky kolejnic. Sám to líčil humorně:

„Šel jsem k Poljakovovi a řekl mu: ‚Excelence, tady se stala velká hloupost. Pro vaši dráhu, kterou budete používat jen tři měsíce, nepotřebujete těžké kolejnice, které jsou kvůli ztížené přepravě drahé. Já vám mohu dodat lehké kolejnice, které na tento účel zcela postačí, a přitom hodně ušetříte.‘ To jsem mu vysvětlil a on řekl: ‚Spočítejte mi, kolik bych mohl uspořit.‘ Zavedli mě do světnice, kde leželo množství porcelánového nádobí, a počítal jsem, jak nejlépe jsem dovedl, úsporu v pudech a verstách.“

Kolejnice byly tehdy už vyválcované pro rakouskou Státní dráhu, Wolfrumův zásah na ministerstvu však tuto zakázku umožnil předisponovat Rusům. Poljakov byl spokojen a chtěl další objemy, nevěděl ale jak velké.

„Navrhl jsem, že pro něj budeme válcovat kolejnice tak dlouho, dokud nezatelegrafuje, že má dost. On souhlasil. Jel jsem do Teplíc a teď jsme ve dne v noci válcovali kolejnice. Konečně přišel telegram s dotazem, kolik kolejnic je hotovo. Uvedl jsem několik tisíc navíc a přišla odpověď: ‚Dost.‘“14)

To, že udržel prosperitu podniku v době, kdy jiní krachovali, vyneslo Wittgensteinovi v podnikatelských kruzích neuvěřitelně vysoké renomé. Gutmannové si jej cenili, a když roku 1879 požádal o dvojnásobné služné, dali mu je. Pobíral teď vysokou částku 12 000 zlatých ročně.15) V onom roce předvedl v Anglii Sidney G. Thomas svoji technologii výroby oceli z fosfornatého železa v zásaditém konvertoru. Britý vynález nezajímali, jejich rudnou základnou bylo železo sirnaté a s ním pracující kyselý konvertor Bessemerův. Pro Evropu však byl Thomasův konvertor epochálním vynálezem. Vycítili to všichni. Pražská

železářská společnost získala od vynálezce licenci pro svoji kladenskou Vojtěšskou huť a provedla v ní ve dnech 11.–13. května první pokusné tavby Thomasovy oceli na evropské pevnině.16)

Wittgenstein byl rovněž pohotový. Na počátku roku 1880 koupil od Thomasova zástupce pro Německo a Rakousko-Uhersko patentní práva Teplické válcovny a bessemerovně. Revoluční Thomasův pochod zavedl v provozním měřítku jako první v Čechách. Třetí skupinu, která měla o thomasování zájem, představovala právě vznikající Česká montánní unie, dřívější železářny knížete Fürstenberga na Podbrdsku. Za Českou montánní stálo mohutné francouzsko-rakouské konsorcium Union générale, mnohonásobně silnější než Teplická válcovna a bessemerovna. Boj o ovládnutí českého železářského trhu prostřednictvím thomasování, který vzplanul, připomínal zápas Davida a Goliáše.

Wittgenstein versus Bontoux

Podstatu zápasu lze shrnout prostě. Podmínkou rentability a prosperity České montánní společnosti, moderního železářského gigantu vznikajícího na základech feudálních metalurgických závodů Podbrdka a Berounska, byl Thomasův pochod. Bez této moderní technologie už nešlo od roku 1880 v Čechách vyrábět konkurenceschopnou ocel. Ředitel České montánní a docent Českého vysokého učení technického Jan Dušánek to věděl a rozjel se do hutí Hörde Verein u Dortmundu za držitelem Thomasových patentních práv pro německé, rakouské a české země. Wittgenstein zase jasně chápal jedno: získá-li Česká montánní licenci k thomasování, bude to začátek konce Teplíc i jeho. Česká montánní měla vlastní rudnou základnu, Teplice nikoliv. Finančně silnému a surovinově podloženému gigantu by nemohl Wittgenstein cenově konkurovat! Zbývala mu jediná šance. Koupit Thomasova práva před Dušánkem a koupit je pro celé Čechy! V tom okamžiku by zůstala Česká montánní bez onoho výrobního pochodu a byla by odsouzena k živoření.

V Hörde se oba protagonisté obchodního dramatu setkali. Dušánek přijel dřív a vyjednal si předkupní právo. Thomasův zástupce jménem Massenetz mohl teplického ředitele už vést jen jako druhého zájemce v pořadí. Jediné, co Wittgenstein získal, byl Massenetzův slib, že bude stát Dušánkovi ve slovu pouze do urči tého data.

Cena za patentní práva byla astronomická, činila 300 000 zlatých (pro srovnání postačí, že představovala dvě třetiny čistého ročního zisku celé Pražské železářské společnosti v onom roce). Oba konkurenti potřebovali trochu času: Dušánek neměl k tak velkému obchodu potřebné pravomoci, musel čekat, až dorazí správní rada dr. Waldstein. Wittgensteinovi zase chyběly peníze. Když se ředitel České montánní dozvěděl, že je Wittgenstein v Dortmundu za tímž účelem, navštívil jej.

„Dušánek nepochopil můj úmysl získat výhradně monopol, věřil, že chci koupit patent pro celé Čechy a pak s licencí pro Českou montánní udělat obchod,“ konstatoval chladně Wittgenstein.17)

Rozhovor to byl bouřlivý, Dušánek se choval rozhořčeně, vytkl Wittgensteinovi nečestné jednání a vynutil na něm slib, že už s Massenetzem žádné jednání nepovede. Wittgenstein to slíbil, neprozradil však pochopitelně to, o čem Dušánek neměl potuchy. Že je s Massenetzem dohodnut na datu, kdy předkupní právo České montánní propadne. Pak odejel do Teplíc převzít peníze, které získal Wolfrum od Leipziger Creditanstalt. Za úvěr ručili celým majetkem Wolfrum, Wessely, Wittgenstein a jeho dva bratři. Uklidněný Dušánek zatím jednání protahoval a snažil se srazit cenu licence.18) Wittgenstein se vrátil do Dortmundu před vypršením lhůty. Podle jeho paměti byl závěr už prostý:

„Dušánek a Waldstein byli velmi pyšní a nechali lhůtu projít, načež Massenetz podepsal předem připravenou smlouvu a poslal mi ji do hotelu.“19)

Jinak a romantičtěji vyličil scénu Wittgensteinův pozdější přítel a spolupracovník, ředitel Škodových závodů Günther.

Večer před vypršením lhůty prý pozval Wittgenstein Massenetze na večeři do noblesní hotelové vinárny:

„Jako zábavný a duchaplný společník protáhl jednání do půlnoci. Pak vytáhl hodinky a sotva minutová ručička minula dvanáctou hodinu, řekl Wittgenstein Massenetzovi: nyní prošla fürstenbergská opce a přijímám vaše podmínky...“20)

Smlouva o licenčních právech nezněla na Wittgensteinovu fyzickou osobu, ale na Teplickou válcovnu a bessemerovnu. Za jiných okolností by to byl obchod století. Česká montánní však licenci životně potřebovala a rozhodla se, že Teplice koupí a Wittgensteina zničí. Měla k tomu prostředky i styky.

Bylo již řečeno, že za vznikem České montánní stálo konsorcium Union générale. Reprezentoval je francouzský finančník Eugène Bontoux, jinak spoluzakladatel Österreichische Länderbank a Österreichische Alpine Montangesellschaft. Bontoux začínal jako člověk Rotschildů a ředitel jejich Rakouské železní společnosti, později navrhoval spolupráci Rotschildů a Crédit Lyonnais při obnově Wienerbankverein. Jedním slovem přední muž rakouského finančního světa. Z této pozice se obrátil na bratry Gutmanny, vlastníky majority Teplíc, aby mu své akcie prodali. David Gutmann informoval Wittgensteina. Ten se odvolal na dohodu, za níž byla ona majorita získána a podle které měla jeho skupina

předkupní právo. Gutmann odvětil, že o tom rozhodne valná hromada.

Wittgensteinova skupina se na valnou hromadu připravila důkladně. Nejprve splatila akciemi Teplic to, co Teplice investovaly do koupě Thomasovy licence pro Čechy. Tím do značné míry získala hlavní trumf, Thomasova práva. Pak akcie odkoupila zpět a skupila od bank a drobných akcionářů všechny podíly Teplic, které mohla získat. Tentokrát se zadlužila i Wittgensteinova matka. Nicméně v den valné hromady byly síly skupiny Gutmannů a Wittgensteina takřka vyrovnané.²¹) A Gutmannové ustoupili. S jednou podmínkou: Wittgensteinova skupina měla odkoupit teplické akcie v majetku Gutmannů a Rotschildů a zaplatit je do pěti let. K tomu museli ovšem dát souhlas vítkovičtí Rotschildové, a ti jej dali, možná i s trochou zlomyslného zadostiučinění. Měli totiž s Bontouxem neuzavřené účty. Ten se s nimi nepříliš korektně roku 1878 rozešel a vznik své Union générale reklamně postavil na protikladu katolické banky a židovského kapitálu.

Neúspěch České montánní v boji o získání Thomasových práv byl první ranou, po níž se Bontouxovy plány začaly hroutit. Rotschildové mu pak zasadili zbývající úder. Solomon Albert, hlava Rotschildovy banky ve Vídni, skoupil ve velkém akcie Union générale a pak je hluboko pod cenou vrhl na trh. Kurs klesl během dvou měsíců z 2 090 na 950 franků²²) a z Bontoux se stal bankrotář. Émilu Zolovi posloužil jako předobraz k postavě spekulanta Saccarda v románu Peníze.

Roku 1884 Wittgensteinova skupina transakce s Thomasovou licencí korunovala. Česká montánní bez ní uvadala a Wittgenstein nabídl, že její majoritu odkoupí. Cena činila kolem 400 000 zlatých, které opět neměl. Smlouvu o koupi nicméně podepsal. Věděl, že ředitel České montánní Dušánek úzkostlivě drží v pokladně značný obnos ve směnkách. Odejel na ředitelství České montánní do Staré huti v Hýskově už jako nový vlastník, prohlásil, že nyní se budou finance centralizovat a že částka má být převedena do Teplic. Bylo to 300 000 zlatých, které okamžitě použil na zaplacení České montánní. Ze tří čtvrtin ji tak koupil za její vlastní peníze...

Do Kladna

Českému železářství do té doby vévodila „velká trojka“. Představovaly ji Teplická válcovna, Česká montánní a Pražská železářská společnost, jejíž základnou byla především Vojtěšská huť v Kladně. Nyní se první dva podniky spojily pod jedním vedením. Pražská železářská nepředstavovala pro Wittgensteina vážnou konkurenci. Před pěti lety investovala do Bessemerova konvertorového pochodu, který se pro ni nehodil, ocitla se v krizi, přestala být zisková a nevyplácela dividendy. Thomasův pochod, třebaže jej získala v Čechách první, zaváděla pomalu a opatrně. Její vedení bylo nepružné a bálo se ve stávající situaci rizika.

Za těchto okolností došla správní rada Pražské železářské v roce 1886 k zásadnímu rozhodnutí: nabídla úspěšnému Wittgensteinovi místo centrálního ředitele. Nabídku mu přednesl osobně předseda správní rady a prezident Wiener Creditanstalt v jedné osobě, Max von Gomperz. Wittgenstein souhlasil, položil si však podmínky: PŽS odkoupí Teplickou válcovnu, Wittgenstein a jeho obchodní přátelé (už nejen Wolfrum a Wessely, ale i Isidor Weinberger) zaujmou místa ve správní radě PŽS, nový ředitel bude mít volné ruce k personálním, organizačním a technickým změnám. Plus některé detaily. Von Gomperz, provázený baronem Škodou a panem Wannieckem (po němž zůstal na Kladně důl stejného jména), souhlasil. A dobře udělal. Neboť s Wittgensteinem přišla do Kladna i celé společnosti éra modernizace a racionalizace, která změnila vše. Na jedné straně definitivně pohřbila patriarchální vztahy na dolech a hutích, na druhé straně přinesla prosperitu, byť za cenu nové cesty a „amerikánských metod“, jak Wittgensteinova opatření nazývali jeho odpůrci.

V kladenských dolech PŽS dostal plnou důvěru a moc technicky nadaný a „amerikánský“ racionalizátorský Gottfried Bacher. V kladenských hutích zůstali z dosavadního vedení jen mladý schopný obchodník Robert Lenk a technik s americkou zkušeností, Ernst Bertrand. Doly přecházely na novou techniku, orientovaly se na hlubinné dolování a také výkonové normy. Hutě zrušily koksovny, s nimiž byly po celou existenci jen problémy, a začaly dovážet mnohem kvalitnější (a také levnější) koks z Ostravska a Vestfálska.

„Proto se také vyrábělo vynikající surové železo a výrobní náklady byly na Kladně velmi nízké,“ napsal Wittgenstein.²³)

Zastavila se mostárna, vše se soustředilo na výrobu válcovaného zboží. Tomu byla podřízena výstavba konvertorové ocelárny, zavedení prvních martiných pecí, intenzivní výstavba nových válcovacích tratí. Německé a rakouské odborné horní a hutní časopisy už za pár let hodnotily změny v Kladně velice pozitivně.²⁴) Později přišla další fáze, po racionalizaci a modernizaci nastoupila centralizace a koncentrace. Spojil se obchod České montánní a Pražské železářské. Zastavila se příliš zastaralá výroba v hutích PŽS v Nýřanech a ve Vlkyši: vše se koncentrovalo do Kladna.

„Pár let nato, kolem roku 1890, jsem vystavěl v Kladně kelímkovou ocelárnu Poldina huť,“ pokračuje

Wittgenstein na jiném místě.25)

Důvod byl zřejmý. V českém železářském trhu zela mezera. Kvalitní nástrojové oceli na jemnou mechaniku, stroje, kosačky a pilníky se musely drazé dovézt ze Štýrska, Německa a Anglie. Na technologii jejich výroby si nikdo netroufl, byla nepříliš známá a velice náročná. Spočívala na britském Huntsmanově objevu tavby v jílovo-grafitových kelímecích. Od roku 1740 došlo k jedinému zdokonalení, kelímky se vypalovaly a ocel se v nich tavia v plynové Siemensově peci. Wittgenstein se rozhodl, že na tyto oceli postaví hut'. Že zvolil Kladno, nebylo náhodné. Mělo dostatek kvalifikovaných i zaučení schopných pracovníků, dopravní spojení, přivaděče vody, vsázkový materiál (což bylo zvláště důležité, do kelímků se vsazoval pouze čistý odpad uhlíkových ocelí, nejlépe odpad z válcoven), sousední hut' vlastnila laboratoře, Wittgensteinem řízená společnost fungující obchodní sít'. Toho všeho zakladatel využil, o to vše novou hut' opřel.26)

Hut' dostala jméno po rodinném oslovení Leopoldiny Wittgensteinové. Vše šlo onoho roku 1889 rychle: v únoru žádost na Okresní hejtmanství na Smíchově, v květnu stavební povolení, v červnu zahájení stavby, v první polovině následujícího roku zahájení výroby. Hut' nebyla soukromým Wittgensteinovým počinem, tak jako u všech ostatních akcí k němu přizval kruh svých osvědčených obchodních přátel. Tehdy už byl širší, kromě Wolfruma, Wesselyho a Weinbergera (v té době už ředitele České montánní) zahrnoval Maxe Feilchenfelda (pozdějšího ředitele Niederösterreichische Escompte Gesellschaft), dr. Karla Kupelwiesera (osvědčeného právníka a bratra Paula Kupelwiesera) a Gottfrieda Bachera (ředitele kladenských dolů PŽS). Sotva se výroba hutě rozběhla, byla Poldina hut' změněna v akciovou společnost. První rok řídil hut' Wittgenstein osobně, pak ji předal manažerům.27)

Co z toho všeho plynulo pro Kladno? Přímou odpověď, třebaže v něm Wittgenstein často pobýval. Národní listy z léta roku 1889 dotvrzují jeho přítomnost na Kladně ihned po tragických událostech tzv. Krvavého Božího těla kladenského (jakož i jeho aroganci vůči zvidavým novinářům). V oněch dnech bydlel v přízemí tzv. Bachrovny, tehdy interiérově značně v důsledku předchozích událostí zdevastované (pro kladenské čtenáře podotýkám na okraj, že tento přízemek sloužil jako inspekční byt centrálního ředitele PŽS, pověstný Bacher, nepřímý důvod a přímý terč tragických událostí, obýval pouze 1. patro). Jeho působení (a trvalo od roku 1886 do roku 1898) přineslo několik věcí. Dříve se zdůrazňovala především negativita. Racionalizace na dolech a v hutích vyvolala stávkou, bouři roku 1889 i dílčí protesty. Finanční situace kladenského dělnictva se však nijak výrazně k horšímu nezměnila. Tato problematika, přestože se o ní popsaly stohy stran, je ostatně velice málo probádána a vývojové trendy byly seriózními badateli před rokem 1989 jen naznačeny.28) Po roce 1989 se těmito otázkami, pokud je známo, nikdo nezabýval.

I krátký pohled do přiložené tabulky však naznačuje logická pozitiva. Opatření přinesla výrobní vzestup kladenských hutí a dolů v dlouhodobém horizontu, to je patrné z údajů o výrobě obou hutí. Znamenala prosperitu, což dokumentují údaje o čistém zisku. To se promítlo do růstu lidnatosti Kladna a kladenské oblasti, která překvapuje: při bližším pohledu, zahrnutí dalších časových průřezů a promítnutí do grafu je vzestup lidnatosti Kladna a jeho okolí téměř tak strmě rostoucí, jako v letech přerodu zemědělsko-průmyslového městečka v průmyslové centrum. S růstem Kladna jako ekonomického centra souvisel i vzestup jeho správního významu. Připomeňme data, související bezprostředně s „Wittgensteinovou érou“: politický okres Kladno roku 1893 (místo příslušnosti k politickému okresu Smíchov), povýšení na královské horní město roku 1898. V té době už se rozbíhala i výstavba kladenské neorenesanční radnice a neorománského chrámu.

Král oceli

Záměrně jsme se nezmínili o jedné významné sféře Wittgensteinova působení. Tento muž byl totiž jednou z klíčových postav monopolizace předlitavského železářství a průmyslu vůbec. Stál už u zrodu kolejnicového kartelu, prvního kar telu v Rakousko-Uhersku. Hlavní organizátorskou roli však tehdy, jak se zdá, sehrál Paul Kupelwieser. Wittgenstein měl ale (z pozice vládce celého českého železářství) rozhodující slovo ve vzniku všeobecného železářského kartelu. V té době to byl progresivní krok. Teprve později, v 90. letech 19. století, si Wittgenstein, opřen o jeho moc, začal doslova vynucovat státní ochrannou dovozní politiku a diktoval ceny zpracovatelskému průmyslu. Kartel začal od té chvíle působit na ekonomiku monarchie regresivně a nakonec se negativně promítal i do oboru, jemuž měl sloužit, do metalurgie. Hutní závody za bariérou cel přestaly držet krok se světovou konkurencí (Poldina hut', která členem kartelu pro specifiku výroby nebyla, také tomuto trendu nepodlehla a objemem exportu patřila v monarchii k výjimkám) a po technické i organizační stránce zastarávaly. Kartel se stal tak mocným nástrojem, že veřejné mínění, tisk, vláda ani příslušná ministerstva proti němu nic nezmohla. Vláda a monarcha to Wittgensteinovi neodpustili. Císař František Josef odmítl Wittgensteina nobilitovat, třebaže to dělal za zásluhy o rozvoj průmyslu vcelku běžně (a Wittgenstein tvrdil, že by nobilitaci stejně nepřijal, což je při jeho obdivu k Spojeným státům docela možné). Když ministr vnitra di Pauli žádal od Wittgensteina jistá

vysvětlení, dostal odpověď, že Wittgenstein nemá čas, že se má pan ministr dostavit k němu v obvyklých úředních hodinách. Wittgenstein se stal králem v železářství a kartelu.³⁰) Byla to tak mocná říše, že mohl diktovat jiným královstvím...

Další Wittgensteinovo podnikání naznačuje převzetí neuskutečněných Bontouxových plánů na vytvoření severní a jižní železářské skupiny v Předlitavsku.³¹) V 90. letech 19. století získala Wittgensteinova skupina majoritu Österreichische Alpine Montangesellschaft³²). Ještě předtím, v době, kdy se zakládala Poldina huť, skupila ve Štýrsku menší továrny zpracovatelské, vesměs specializované na výrobu kos, pilníků a nástrojů (což mělo Poldině huti zajistit odbyt).³³) V Čechách tento proces vyvrcholil až za Wittgensteinových nástupců zastavením Teplické válcovny a bessemerovny a fúzí Pražské železářské s Českou montáží. Díky těmto změnám se pak většina železářské a ocelářské výroby v Čechách koncentrovala do Kladna³⁴).

Tyto dvě železářské oblasti či větve, rakouská a česká, byly vzájemně provázány úzkou spoluprací a doplňovaly se. Doznávaly určitých změn, v nichž Kladno získávalo stále výsadnější postavení. Jakmile začala být Poldina huť zavedená a zisková a vybuďovala vlastní zpracovatelské provozy na nástroje, nastala v dolnoštýrských závodech na kosy a pilníky smutná etapa jejich rušení či prodeje (to, co zbylo, tvořilo pak renomovanou firmu Styria). Pokud šlo o Pražskou železářskou společnost, ta kromě koncentrace výroby do Kladna získala dominantní postavení v rámci celé Wittgensteinem vybudované říše. Stala se totiž vlastníkem majority akcií Österreichische Alpine Montangesellschaft a *de facto* tak ovládala rakouskou „jižní“ větev.

Portrét

Není jistě bez zajímavosti zmínit se i o Wittgensteinových názorech, vlastnostech, zásadách a vkusu. Názory dostatečně prezentoval v rakouském tisku³⁵) a ve své knížečce o kartelech v Rakousku. Jsou poměrně egoistické a silně ovlivněné americkou zkušeností (Wittgenstein navštívil USA několikrát a stal se přítelem ocelářského magnáta Carnegieho). Postoj k stávkám měl nekompromisně tvrdý, rozvíjejícím se státním sociálním zákonodárstvím pohrdal a podřizoval se těmto zákonům jen nerad. Jeho pracovní filozofie upřednostňovala podnikavé, průbojné a pracovitě jedince. Za příklad s oblibou dával americké dělníky, o nichž tvrdil, že jsou vzdělanější, mají spekulativního ducha a přirozenou láskou k svobodě tíhnou ke svobodnému podnikání. Takové myšlení představovalo jistý sociální darwinismus, v němž přežíval silnější. Ve vztahu k politickému dění Wittgensteinův myšlenkový svět nejlépe charakterizují sympatie s Bismarckovým pohrdáním parlamentarismem v Německu, s britskou koloniální správou či s americkou politikou vůči indiánům a černochům.

Co nelze Wittgensteinovi upřít, je chladnost vůči dobovému nacionalismu. Pro něj stály na prvním místě schopnosti, národnost nehrála roli. Kladenské huť a doly nepocitily za jeho éry nijak výraznou germanizační politiku (výstavbu Poldiny huť vedl a významné místo ve Vojtěšské huti zastával např. vynikající český technik Anton Baráček, světovou proslulost si získal šéf chemické laboratoře Vojtěšské huť František Wald). Ta přišla (a ve velice ostré formě) až s Wilhelmem Kestrankem, Wittgensteinovým nástupcem ve funkci centrálního ředitele PŽS. Wittgenstein nebyl nacionalistou, cítil se, podobně jako řada jeho současníků, Rakušanem ve smyslu nadnárodní příslušnosti k podunajské monarchii. S národnostním cítěním souvisel i jeho vztah k politice. Wittgensteina nezajímala, nikdy do ní nevstoupil a se svými názory pro to ani neměl prostor. Předlitavskou část monarchie ovládaly dva politické myšlenkové světy: klerikální pangermanismus a sociálně demokratické ideje. Oba mu byly cizí a protivné. Oba si jej s oblibou braly na mušku a pálily po něm.

Jednu věc Wittgenstein hluboce respektoval: obchodní partnerství a přátelství. Dohody v tomto směru striktně dodržoval.

Rodinné vzpomínky říkají, že klíčovými slovy Wittgensteinových výchovných názorů byla slova *Lebenswill* a *Lebenskraft*. Rozhodnost, vůli k životu a smysl pro povinnost se snažil vštípit svým dětem. Chtěl z nich mít dědice své říše a stejně schopné podnikatele. Žádný ze synů však netoužil jít v otcových šlépějích a on jim poskytl přamálo svobody k volbě. Prvorozený Hans spáchal roku 1902 v Chesapeake Bay sebevraždu, mladší Rudolf jej následoval o rok později v Berlíně. To do jisté míry otcovskou rigorózností otrásl. Paul už se mohl věnovat hudbě, k níž zdědil nadání po matce, Ludwig mohl studovat humanitní vědy³⁶).

Životní Wittgensteinův styl je zvláštní kapitolou: na jedné straně měšťácky přízemní „vepřové“ hostiny pro kruh vyvolených přátel, při nichž „bratrstvo“ tropilo nepřilíhš duchaplné šprýmy,³⁷) na straně druhé vytištěný vkus se smyslem zejména pro hudbu a výtvarné umění. K rodinným přátelům patřili skladatelé a hudebníci Schumann a Brahms, mecenášsky Wittgenstein podporoval Mahlera, Casal se, Waltera či Ravela. Na jednom z vídeňských výtvarných salonů objevil koncem 90. let 19. století secesi a byl nadšen. V tomto

směru se velice podobal svému bratru Paulovi, který mu představil a doporučil začínajícího rakouského architekta moravského původu Josefa Hoffmanna. Wittgenstein okamžitě Hoffmannovi zadal přestavbu a kompletní zařízení své lovecké „chaty“ v revíru Hochreit. Architekt přizval další umělce z okruhu vídeňské secese, především Kolo Mosera. Vznikl pozoruhodně uměleky čistý klenot, jemuž v posledních letech života dával Wittgenstein přednost před historismem přesyceným vídeňským sídlem. Vzápětí Hoffmanna doporučil svým přátelům, mezi něž tehdy patřil i centrální ředitel Poldiny hutě Alexander Pazzani. Ten (kromě dalších projektů) zadal Hoffmannovi stavbu v Kladně, nazvanou v projektu *Gewerkschaftshotel der Poldihütte*. Závodní hotel Poldiny hutě (jemuž se později obecně říkalo *Poldihaus*) sloužil k ubytování vzácných návštěv včetně návštěv centrálního ředitele z Vídně. Vznikla stavba obdivuhodné čistoty, která v interiérech skloubila jednoduchost s elegancí a uměním.³⁸) Hoffmann, dnes architekt světového významu, tak díky Wittgensteinovi vytvořil v Kladně pozoruhodně moderní dílo, které předběhlo moderní architekturu o dvě desetiletí. Ostatně, rodinný vkus Wittgensteinů dodnes připojím k minulé secesní malířské dílo světové proslulosti: portrét Wittgensteinovy dcery Margareth Wittgenstein-Stoneborough od Gustava Klimta.

Poslední roky

V polovině 90. let 19. století byly veškeré Wittgensteinovy plány dovršeny a jejich iniciátor pomýšlel na odchod. Rozhodl se pro něj s definitivní platností roku 1898, kdy složil všechny funkce. Cestoval (ke Carnegieu do USA, k starému příteli Kupelwieserovi na ostrovy v Jaderském moři), většinou však pobýval v horách a lesích na Hochreitu. Byl nemocen, pravděpodobně plicní chorobou, a jeho stav se zhoršoval. Žil velice prostě. Podstoupil sérii operací jdoucích těsně za sebou a cítil, že se neuzdraví. Přehled o politice, financích a podnikání však neztratil a někdy na přelomu roku 1912 a 1913 připravil svůj poslední velký finanční manévř. Veškerý kapitál v akciích prodal a převedl jej na akcie amerického Carnegieho koncernu. Vzhledem k rozpadu monarchie, k němuž za několik málo let došlo, to byl velice prozíravý čin. Hlavním dědicem se stal Karlův syn Ludwig, z něž otcův majetek učinil jednoho z nejbohatších mužů Vídně. Budoucí zakladatel neopozitivismu, Russelův žák a autor děl jako *Tractatus logico-philosophicus*, se tohoto jmění vzdal ve prospěch svých žijících sourozenců.

Karl Wittgenstein zemřel roku 1913. Ludwig byl u něj a svému učiteli Bertrandu Russellovi napsal: „Měl nejhezčí smrt, jakou si můžeme představit, bez nejmenšího utrpení, ve spánku jako dítě. Necítil jsem během jeho posledních hodin ani na okamžik smutek, ale byl jsem velmi šťastný a pochopil jsem, že taková smrt má cenu celého života.“³⁹)

Tělo kromě rodiny a přátel demonstrativně na poslední cestě doprovodili všichni významní představitelé vídeňské secese. Mrtvého uložili do rodinné hrobky, kterou navrhl opět Josef Hoffmann. Sochař Wollek, Myslbekův žák, vytvořil pro Poldinu huť v téže roce na věčnou paměť Wittgensteinovu nadživotní bronzovou sochu.⁴⁰)

Uplynulo pět let a impérium, které Karl Wittgenstein budoval, se rozpadlo spolu s monarchií. Nebýt světové proslulosti jeho syna Ludwiga, málokdo by o něm dnes věděl. *Hic transit gloria mundi*.

Prameny a poznámky:

- 1) Karl Wittgenstein, *Lebenserinnerungen*, rkp., Sběrka vzpomínek a dokumentace, archiv Národního technického muzea v Praze, opis archiv Muzea Strojíren Poldi, Kladno.
- 2) Ray Monk, *Wittgenstein, Úděl génia*. Nakladatelství Hynek, Praha 1996. str. 20–21.
- 3) Claudine Chauviré, *Ludwig Wittgenstein*. Éditions du Seuil, Paris 1989.
- 4) Karl Wittgenstein, c. d.
- 5) Tamtéž.
- 6) Paul Kupelwieser, *Aus den Erinnerungen eines alten Österreicher*. Gerold u. Co., Wien 1918.
- 7) Tamtéž.
- 8) Ludwig Wittgenstein, *sein Leben in Bildern und Texten*. Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1983.
- 9) Karl Wittgenstein, c. d.
- 10) Ray Monk, c. d., str. 23.
- 11) Karl Wittgenstein, c. d.
- 12) Tamtéž.
- 13) Paul Kupelwieser, c. d.
- 14) Karl Wittgenstein, c. d.
- 15) Tamtéž.
- 16) Jaroslav Otcovský, *Kolem první Thomasovy tavby na kontinentě*. Hutnické listy 9, roč. 1954, str. 422–425.
- 17) Karl Wittgenstein, c. d.

- 18) Nejdetailed viz Jaroslav Otcovský, Wittgenstein kontra Dušánek. Hutnické listy, roč. IX., č. 3, str. 165–168.
- 19) Tamtéž.
- 20) Georg Günther, Lebenserinnerungen. Wien 1936.
- 21) Podrobnosti celé transakce viz Paul Kupelwieser, c. d.
- 22) Derek Wilson, Rotschildové. Svoboda – Libertas, Praha 1993.
- 23) Karl Wittgenstein, c. d.
- 24) Podrobněji k podstatě a smyslu všech změn viz Sto let kladenských železáren, Práce, Praha 1959, a Sto let ocelí Poldi, Praha, Práce 1989.
- 25) Karl Wittgenstein, c. d.
- 26) Nejpodrobněji viz Jiří Kovařík, Založení a počátky Poldiny hutě v Kladně. Z dějin hutnictví 14 (Rozpravy Národního technického muzea v Praze 101), Národní technické muzeum, Praha 1985, str. 133–147.
- 27) Entstehung der Poldihütte, Pamětní zápis z 28.2.1924, fond PH, archiv POLDI-Spojených oceláren, dnes součást fondů SÚAr Praha.
- 28) Nejseriózněji viz Jaroslav Šnobl, Několik pohledů do sociálně-politické problematiky rozvoje Kladenska 1850–1914, rkp. v majetku SOAk Kladno, kopie archiv Muzea POLDI Kladno, dále týž: Sociální poměry hutníků na Kladensku na přelomu století (1890–1914), tamtéž.
- 29) Obecně viz Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band I.: Die wirtschaftliche Entwicklung. Wien, 1973. K železářskému kartelu konkrétně viz Zdeněk Jindra, Průmyslové monopoly v Rakousko-Uhersku. ČSČH, roč. 4/1956, str. 231–270. Wittgensteinův názor na kartely viz Karl Wittgenstein: Kartelle in Österreich, nákladem vlastním, bez data.
- 30) Jorn K. Bramann, Karl Wittgenstein – Ein Amerikaner in Wien. Zeit Geschichte 2, 1974, Universität Salzburg, 1974.
- 31) Dějiny hutnictví železa v Československu, sv. 2., Academia, Praha 1986.
- 32) Georg Günther, c. d. Jeho vzpomínky obsahují i několik pikantních okolností obchodu.
- 33) Podrobně Helmut Lackner, Die Konzentration der Obersteierischen Sensenerzeugung in Judenburg von 1890 bis 1954/55. Museumverein Judenburg, bez data.
- 34) Tento proces se odrazil i v demografickém vývoji Kladna. V první fázi výstavby Poldiny hutě přivedl Wittgenstein do Kladna štýrské dělníky, kteří tu zaváděli poněkud tajuplnou výrobu kelímkových ocelí, a postavil pro ně kolonii v Újezdě pod Kladnem (dnes už zaniklou). V době rušení Teplické válcovny byla na Kladno převedena část kádrů, pro které vznikla kolonie v sousedství pozdější Svěpomoci. Tolik na okraj.
- 35) Viz Jorn K. Bramann, c. d.
- 36) Ludwig Wittgenstein, sein Leben in Bildern und Texten, jakož i další svrchu citované práce o Ludwigu Wittgensteinovi.
- 37) Jednu z nich vylíčil podrobně Georg Günther v citovaných vzpomínkách.
- 38) Hoffmann se stal až do roku 1920 „dvorním“ architektem Poldiny hutě a ještě na sklonku 20. let 20. stol., když se huť rozhodla onen dům rozšířit, učinila tak ve spolupráci s Hoffmannem. Toto dílo je dnes jedinou takřka v úplnosti zachovalou stavbou raného Hoffmannova období v českých zemích a jednou z mála v Evropě. Podrobně o vztahu Wittgensteinové – Hoffmann, dílech pro Poldinu huť atd. viz Eduard Sekler, Josef Hoffmann – Das architektonische Werk. Residenz Verlag, Salzburg – Wien, 1986.
- 39) Claudine Chauviré, c. d.
- 40) Uchována ve sbírkách Muzea Strojíren POLDI.

KAREL MELICHAR

Ohlédnutí za dolováním uhlí na Slánsku ve 20. století

Toto dolování můžeme rozdělit na několik časových období i na různá místa výskytu uhelných slojí. Dá se říci, že na počátku tohoto století končí až na výjimky éra rozsáhlého dolování na kounovské sloji, na Slánsku zvané Slánská nebo též Visutá slánská sloj.

V samotném městě Slaný byl v provozu **důl Caroli**, též „Karlův důl“, do roku 1904. Založil jej již v r. 1830 majitel blahotického panství Karel Ferdinand baron z Puetany. Původní štola odkryla sloj patrně již v r. 1820. V r. 1867 přešel prodejem na barona Wernera Bedřicha Riese ze Stallburgu, též majitele slánského cukrovaru. Po jeho smrti v 90. letech 19. století koupila důlní podnik firma Deutsch a Hass z Pešti. V následujícím období změnil ještě několikrát majitele, chátral, až se přiblížil

jeho konec. Pro zanedbanou údržbu a zastaralé provozní zařízení nebyl schopen konkurence. Byl to největší a nejdéle provozovaný důl na kounovské sloji na Slánsku. Kromě původní štolý měl později 85 m hlubokou těžní jámu a dvě jámy větrní. Mocnost sloje byla okolo 80 cm.

U obce Studeněves (Studněves) byl v provozu **důl Luisa** smečenského hraběte Jindřicha Clam-Martinice. Důl byl zastaven pro vyčerpání (údajně po požáru nebyl obnoven) 1. dubna 1903 a nahrazen stejnojmenným dolem u Bysně. Ani tento důl neměl dlouhého trvání a po zhroutilí těžní jámy i s věží v r. 1920 nebyl obnoven a byl zatopen. Tím vlastně dlouhodobé dolování smečenské vrchnosti na Slánsku skončilo. Dolový majetek převzal později, asi v r. 1924, nový těžař Jindřich Marek.

Další hornickou lokalitou byla oblast Pozdeň, Hřešice, Ostrov-Bor. U Pozdně to byly doly Svatovítské kapituly, které těžily uhlí pro své panství a něco pro klobucký cukrovar. Na Ostrově koupilo **důl František** od dědiců po Františku Hamouzovi Sdružení kladenských horníků v Ostrově. Tito bývalí horníci z dolu Mayrau ve Vinařicích, propuštění po velké stávce v r. 1900, jej provozovali víceméně sezonně od roku 1900 do r. 1904. Nakonec zkrachovali hlavně pro nepříznivé poměry s důlní vodou. Těžař Jindřich Marek zaznamenal ještě několik jmen podnikatelů v této oblasti.

Éra malodolů na kounovské sloji, někdy zvané Visutá slánská sloj, začala na konci 18. století a trvala po celé 19. století. Jenom jam a štol, které měly své jméno, bylo napočítáno ke stovce. Po přelomu 19. a 20. století jejich éra až na výjimky doznívala. Malé oživení nastalo ještě v době nacistické okupace (1939–1945), kdy byly některé obnoveny nebo nově otevřeny. V letech 1944–1945 byl provozován **důl Vojtěch** v Hřešicích, v letech 1945–1946 **štola Lorenc** v Hřešicích. V r. 1914 byl založen **důl Anna** v Pozdni, poprvé skončil asi v r. 1919, po obnově uzavřen v r. 1946. **Důl Union** v Hřešicích (založený v r. 1929) nepřežil nastávající hospodářskou krizi na počátku třicátých let. Také **doly Míla 1** a **Míla 2** na Ostrově, patřící původně Emilu a B. Pondělíčkovým, když přešly do majetku J. Jiskry a Al. Bergera, byly v letech 1942–1946 obnoveny.

Vůbec nejvytrvalejším těžařem v oblasti Jedomělice, Libovice, Plchov byl *Jindřich Marek* (nar. 1871). Jeho rodina zde dolovala již asi od roku 1830. Na přelomu století, v roce 1899, si pronajal od společnosti „Humboldt“ několik důlních měr u Plchova a začal stavět **důl Emilii** a současně prováděl likvidaci **dolu Jiří**, pojmenovaném po jeho bratrovi. Jáma Emilie sloužila po čtyřech letech jako větrní pro **důl Plchov**, vyhloubený původně společností „Humboldt“. O činnosti této společnosti bude ještě zmínka.

Od 1. července 1903 začal Jindřich Marek hloubit nový důl v Záboří, mezi Jedomělicemi a Libovicemi, kde v hloubce 117,3 m narazil 25. ledna 1905 na sloj. Jáma byla zděná, kruhového průřezu o průměru 3 m. Tento centrální důl nesl jméno **Jindřich**.

V r. 1917 otevřel Jindřich Marek **důl Jiřina** v Libovicích, který byl již v r. 1924 elektrifikován a následně byl připojen na elektrickou síť i důl Jindřich v Jedomělicích. Již v r. 1930 uvažoval Jindřich Marek o projektu elektrárny, která by zužitkovala uhelnou substanci na místě, ale zůstalo jen u úvah.

V době největší deprese ve 30. letech byly na kounovské sloji v činnosti jen doly Jindřich a doly Svatovítské kapituly v Pozdni.

Protože neměl Jindřich Marek rodinného nástupce, převedl 19. ledna 1940 podnik ve svých 69 letech do rukou státní báňské správy. Podnikem se rozumí důl Jindřich včetně jámy Jiřina. Jindřich Marek byl cílevědomým a nesmírně vytrvalým těžařem na slánských malodolech, vedl svůj podnik celkem úspěšně celých 53 let. (Znalec historie zdejšího dolování F. J. Rež uvádí, že Marek projevil v korespondenci zájem o dolování ještě v r. 1956, v době, kdy dožíval v Palo Alto v USA.)

Od 1. června 1941 byla hloubena nová jáma v Libovicích, která nesla jméno **Jiřina 2**, byla 60 m hluboká. Jáma Jiřina 1 byla zastavena v roce 1944. Těžba na dole Jindřich byla ukončena v r. 1945 a jáma zrušena asi v r. 1951.

V letech 1947 až 1949 byla kounovská (slánská) sloj prozkoumávána 12 vrty u obcí Pozdeň a Jedomělice. Již v roce 1947 se začala hloubit těžní **jáma Pozdeň**, hluboká 86 m a následně výdušná jáma Pozdeň. Po roce 1953 bylo vyvrtáno dalších 9 vrtů, jejichž výsledky se neshodovaly se staršími vrty a zjistilo se, že je sloj v podstatě nedobyvatelná. V r. 1954 byly obě jámy uzavřeny, aniž by se zahájila těžba. Byla to zmařená investice.

Po roce 1948 byl důl Jiřina 2 jediný důl, který těžil kounovskou sloj ve slánské oblasti. Dobývalo se stěnováním s foukanou základkou. V roce 1953 se začal hloubit **důl Lotouš** jako pomocný důl pro důl Jiřina 2 v Libovicích; dohlouben byl v r. 1963. Avšak už za tři roky byl uzavřen spolu s dolem Jiřina 2 pro nerentabilní provoz. Tím definitivně skončila éra malodolů na Slánsku.

Novodobá slánská pánev

Dnešní slánská pánev, jak ji známe z průzkumu a hloubení dolu Slaný, tvoří předěl mezi vlastní Kladensko-rakovnickou pánví a Roudnickou pánví. Slánské ložisko černého uhlí je sice součástí kladenské pánve středočeské limnické oblasti, ale pro její rozsah (více jak 50 km²) a předpokládané uhelné zásoby,

vyčíslené na 150 mil. tun bilančních zásob, ji můžeme označit za samostatnou pánev.

Novodobá slánská pánev se prozkoumávala soustavně od roku 1955 na tzv. „hluboké sloje“. Nachází se v prostoru severně od Slaného, svým jižním okrajem zasahuje pod město Slaný. Existence těchto slojí byla tušena již v minulém století, ale zklamání, které nastalo po vyhloubení **dolu Humboldt** v Jemníkách, na delší dobu odsunulo zájem o tyto sloje. Důl byl hluboký 509 m, vyhlouben byl „naslepo“, bez geologického průzkumu a dostihl vlastně tzv. „Smečensko-velvarský hřbet“, kde byly vyvinuty pouze reprezentanti řady slojek, nedobyvatelné mocnosti a kvality. Společnost Humboldt, která měla na Slánsku položeno velké množství „kutacích kruhů“, snad 740, pokračovala nadále v hledání. V letech 1902–1903 vrtala u jámy Plochov a v hloubce 739 m byla navrtána sloj nejasné mocnosti (patrně chybou obsluhy). V té době bylo těžké ověřit ji jiným způsobem.

V letech 1908 a 1909 dal hrabě Clam-Martinič vrtat uhlí ve Studeněvsi, kde byla v hloubce 749 m údajně nalezena sloj 3,6 m mocná. Novými vrty však nebyl tento stav potvrzen.

V roce 1913 vrtala společnost Humboldt u Zlonic, tam byla v hloubce 984,7 m zastížena sloj 1,17 m mocná a v hloubce 1 240 m sloj s plyny o mocnosti 3,2 m. V hloubce 1 291,6 m sloj s proplásky o celkové mocnosti 4,65 m; dovrtáno bylo do hloubky 1 340,5 m. Tento vrt prokázal, že „hluboké sloje“ (někdy nazývané severní křídlo kladenské sloje) sahají až ke Zlonicím.

Teprve v roce 1958 byly navrtány u Dolina sloje o dobyvatelné mocnosti a kvalitě v hloubce okolo 1 100 m. Tím začalo pozitivní ověřování této páneve a po 45 letech byl potvrzen zlonický vrt z r. 1913. Kromě ojedinělých starých vrtů bylo v letech 1957–1967 odvrtno 29 vrtů až do podloží. V letech 1974–1979 bylo odvrtno dalších 24 vrtů o celkové metráži přes 25 tisíc metrů.

Slánská pánev obsahuje nejenom v minulosti těžnou kounovskou sloj, ale především tzv. „hluboké sloje“. Tyto byly v minulém století jen tušené a teprve v r. 1979 je bylo možno označit za předběžně prozkoumané.

„Kladenské velkodoly na Slánsku“

Tento název je jen zdánlivě zavádějící a následně bude objasněn. C. k. Revírní úřad ve Slaném zahájil činnost 31. července 1871 pro okresní hejtmanství slánské, lounské a mělnické. Většina tehdy nově zakládaných dolů v nynějším „Kladenském revíru“ byla tehdy založena na katastrálním území obcí slánského okresu. Tento revír se až do roku 1960, kdy byl slánský okres sloučen s okresem kladenským, oprávněně nazýval „Kladensko-slánský revír“.

Ke slánskému okresu patřily obce Libušín, Vinařice, Motyčín, Hnidousy, Pchery a Cvrčovice a s nimi všechny zdejší velkodoly. V katastrálním území Libušín to byly: důl Schoeller, důl Max a dvojdůl Jan. V katastrálním území Vinařice důl Barré a dvojdůl Mayrau-Robert; v katastru Hnidousy důl Ronna; v katastru Pchery důl Theodor a na katastru Cvrčovice dvojdůl Ferdinand. Všechny tyto doly těžily tzv. Hlavní kladenskou sloj (geologicky též Svrešní radnickou sloj) ve značných hloubkách, vlastně v nejhlubších partiích na tomto kladensko-slánském pomezí.

Všechny spadaly do působnosti Revírního báňského úřadu ve Slaném a byly vyhloubeny v poslední čtvrtině 19. století. Jako první byl v letech 1872–1876 vyhlouben důl Barré, patřící Společnosti státní dráhy. Následoval důl Mayrau (hloubený v letech 1874–1877), který patřil Pražské železářské společnosti. Jeho druhá jáma Robert byla vyhloubena v letech 1881–1884. V letech 1882–1886 vyhloubila Společnost státní dráhy důl Ronna v Hnidousích. V Libušíně vyhloubila Mirošovsko-libušínská společnost v letech 1885–1899 obě jámy dolu Jan. Následoval důl Max Pražské železářské společnosti vyhloubený v letech 1888–1890. Další důl byl důl Theodor ve Pcherách hloubený v letech 1897–1901 Společností státní dráhy. Dokonce i obě jámy dolu Ferdinand ve Cvrčovicích, dohloubené v r. 1875 Císařskými buštěhradskými doly, které po roce 1882 získala Společnost buštěhradské dráhy, byly na území slánského okresu. Posledním velkodolem před začátkem 20. století byl důl Schoeller v Libušíně, hloubený tehdy již Mirošovsko-libušínsko-svatoňovickým těžářstvem v letech 1899–1902. Do dvacátého století vstoupila většina výše uvedených dolů s plně rozvinutou těžbou černého uhlí.

Město Kladno sice bylo v roce 1898 povýšeno na Královské horní město, ale větší podíl těžby se již tehdy realizoval z dolů na území slánského okresu. Po ukončení těžby na dole Amálie v centru Kladna v r. 1896, v majetku Pražské železářské společnosti, měla tato na kladenském katastru pouze ředitelství.

Jmenované doly se zcela vymykají představám o slánských malodolech, kde pracovalo nejvýše několik desítek horníků, přičemž mocnost kounovské sloje jen zcela výjimečně přesahovala 1,0 m, stejně jako hloubky výjimečně přesahovaly 100 m. Naproti tomu doly na Hlavní kladenské sloji byly hluboké 400 až 500 m a mocnost sloje např. na dole Mayrau byla 8 až 9 m. Provozovány byly finančně silnými společnostmi za značných nákladů na jejich vybudování. Také životnost takto vybudovaných jam se nepočítala na roky, ale na desetiletí a tři z nich přesáhly dobu trvání provozu 100 let. Mayrau byl provozován do roku 1997, tedy 123 let. Důl Ronna rovněž do roku 1997, celkem 115 let, a současný

poslední těžební důl na Kladensku, důl Schoeller, oslavil letos kulaté výročí 100 let trvání.

Po celou první polovinu 20. století byl tehdejší slánský okres nejproduktivnějším středočeským okresem v těžbě uhlí před kladenským a rakovnickým. Rokem 1960, kdy byl slánský okres sloučen s kladenským, končí pro tuto oblast pojem Kladensko-slánský revír a stává se jednoznačně Kladenským revírem. Na scénu však přichází novodobý název „Slánská pánev“.

V 70. letech zvítězil názor, že prozkoumávané slánské ložisko nahradí po roce 2000 dožívající Kladenský revír. O výstavbě dolu Slaný v rámci geologické ho průzkumu bylo rozhodnuto usnesením předsednictva federální vlády ČSSR č. 311/1976.

Ještě v živé paměti jsou hloubicí těžní věže, které vévodily „Na hájích“ městu Slaný. Podle města byl také nově založený velkodůl nazván. Jeho historie však skončila dřív, než vlastně začala.

Od roku 1979 do r. 1991 byly vyhloubeny dvě mohutné kruhové jámy o světlém průřezu (průměru) 8,5 m. V porovnání s jámou Jindřich v Jedoměřicích nebo jámou Robert ve Vinařicích, které měly průměr 3,0 m, byl plošný průřez jam dolu Slaný osmkrát větší. Bylo to proto, aby bylo možno jimi přivést dostatečné množství vzduchu k odvětrávání budoucího rozsáhlého dolového pole. Skipová jáma dosáhla hloubky 1 007 m, klecová jáma pak hloubky 921,2 m.

Při náročném hloubení byly v jamách zastíženy tyto dobyvatelné sloje: v hloubce 961 m 305 cm mocná **sloj Dolínská**; v hloubce 968,1 m 180 cm mocná sloj **Meziložní kladenská**; v hloubce 977,3 m 225 cm mocná sloj **Hlavní kladenská**.

V průběhu hloubení obou jam byly zaznamenány plynodynamické úkazy, projevuující se průtržemi hornin a plynů, které nebyly předtím v Kladensko-rakovnicko-slánském revíru nikdy zjištěny. Jejich nebezpečnost spočívala v tom, že oxid uhličitý (CO₂) byl naakumulován ve vrstvách hrubozrnných pískovců překrytých nepropustnými vrstvami jílovců. Tyto vrstvy se nepodařilo odplynovat předvrtáváním maloprofilovými degazačními vrty. Podle některých hypotéz nastalo působením tlaku plynu „ucpání“ všech pórů v okolí těchto vývrtů. Teprve celoplošná trhací práce na dně jam iniciovala průtrže hornin a plynů. Naštěstí se to vždy odehrálo bez přítomnosti lidí.

Hloubkové rozčlenění slánského ložiska je velmi značné. Vyznačuje se zastoupením všech čtyř svrchnokarbonských souvrství o celkové mocnosti 1 000–1 200 m. Při vrtném průzkumu slánského ložiska byla u Bysně zjištěna kounovská sloj v hloubce 42,1 m. Nejhlouběji uložená dobyvatelná sloj ve vrtu Zloni ce 1 pak v hloubce 1 378,05 m. Kounovská sloj byla navrtána v největší hloubce 439 m. Staré dobývky kounovské sloje v minulosti jen výjimečně přesahovaly hloubku 150 m. V novém dole se s těžbou Kounovské (Slánské) sloje nevažovalo pro její malou mocnost a obtížné těžební podmínky.

V místě hloubených jam dolu Slaný je celková mocnost karbonu 923,7 m. Pokryv tvoří křídové sedimenty. Svrchní část otrubských vrstev je v místech hloubených jam tektonicky redukována, takže zde chybí kounovské souslojí.

Při hloubení jam dolu Slaný bylo zaznamenáno devět průtrží na skipové jámě a dvě průtrže plynů na klecové jámě. Pro tyto nepříznivé plynodynamické poměry, které by si nepochybně vyžádaly zvýšené ekonomické náklady a náročná provozně technická řešení, bylo od pokračování v otvírce tohoto ložiska upuštěno. Jeho exploatace zůstává výzvou pro příští století.

Rozhodnutím Obvodního báňského úřadu v Kladně ze dne 29. 3. 1993 byla povolena likvidace jam zasypáním.

V dnešním pojetí odlišujeme jednoznačně Kladenskou pánev, která se dotěžuje a jejíž životnost se odhaduje na roky, nepočítáme-li problematickou třebusicko-želenickou část a vlastní novodobou Slánskou pánev, těžebně dosud nedotčenou. Ponecháváme mimo nejsvrchnější „slánskou sloj“ a něco málo tun vytěžených při hloubení obou jam dolu Slaný.

Původní záměr, že uhlí z dolu Slaný nahradí dožívající Kladenský revír, se neuskutečnil, a tak konzerva sluneční energie z dávné minulosti bude čekat na své možné využití někdy v budoucnosti.

Snad zůstane toto uhlí i pro dobu, kdy se naplní teze, že uhlí je především chemickou surovinou.

Prameny a literatura:

- Klener Jiří, Tři desetiletí od objevu slojí černého uhlí Westfálského stáří na Slánsku, Uhlí č. 11, Praha 1988.
Marek Jindřich, Slánská visutá sloj 1885–1940, Slaný 1940.
Paděra Zdeněk, Z minulosti a současnosti hornictví na Slánsku, Příbram 1984.
Rež F. J., Starotěžař Josef Průša na Ostrově, rkp. Vinařice 1958
Vach Jiří, Polach Vojtěch, Geologicko-technické poměry

slánského uhelného ložiska, Uhlí č. 3, Praha 1973.
Vach Jiří, Geologické poměry slánské pánve, Sb. konf.,
Rosice 1979.

OTAKAR ŠPECINGER

Blevické koncerty

Ve vzdálenosti sedmi kilometrů jižně od Velvar se na konci půvabného údolí nacházejí Blevice. Ačkoliv je obklopuje několik dalších blízkých vesnic, zůstává obec až do poslední chvíle návštěvníkům zakryta terénem a lesiky. Dodnes tu lidé připomínají, že ani Prusové podle svých map roku 1866 Blevice nenašli.

Vrchností, kostelem a školou patřily někdejší Blevice většinou ke Kolči, Staticím a Zvolněvsi. Jedinou větší historickou památkou je tu židovský hřbitov ze začátku třicetileté války. Nápadná osamocenosť Blevic se odráží také v řadě pověstí o strašidlech apod., které už roku 1852 zaznamenal Václav Krolmus.1)

O velikosti Blevic podávají představu následující čísla: roku 1870 měly 35 domů a 284 lidí, roku 1900 tu bylo 58 stavení a 453 lidí. Dnes čítají Blevice ve 100 domech kolem 330 obyvatelů.

Tyto údaje bylo nutné předeslat, abychom si o Blevicích utvořili potřebnou představu a pochopili nevšední význam tzv. blevických koncertů, o nichž tu bude řeč. Tato nevelká, izolovaná obec se totiž od poloviny šedesátých let 19. století stala dějištěm koncertní činnosti, s jakou se v takové podobě u nás nelze jinde setkat.

Přítom bohatý hudební život Blevic nevznikl sám o sobě. Vytryskl z hudební tradice Velvarska, jehož kulturní a společenské poměry zároveň zpětně ovlivnil a dále rozvinul. Blevice nás proto zajímají jako příklad, avšak také jako jeden z vrcholných dokladů uměnilovnosti a duchovní vyspělosti českého venkova vůbec.

Hudba na Velvarsku

Nelze samozřejmě vyhledávat spojitost hudebních tradic Velvarska s pěveckou školou v Budči. Je ovšem zřejmé, že se v ní před více než tisíciletím pěstoval gregoriánský chorál. Zdejší krajina však byla ovlivněna ideou obrozenecké, školské Budče, jak ji svými osvětovými snahami formuloval Karel Slavoj Amerling, pohřbený roku 1884 na budečském hřbitově. Vzdělanější lidé z okolí Budče se zřejmě proto cítili víc než kde jinde zavázáni pěstovat a šířit mezi lidem umění a osvětu. Nejintenzivněji se to pak projevilo právě v Blevicích, kde byl Amerling osobně znám.2)

Vlastní kořeny hudební tradice Velvarska však musíme hledat přímo ve Velvarech, neboť v tomto městě působil zejména početný literátský kůr. Členové, jejichž seznamy se zachovaly od roku 1560, byli povinni nejméně půl hodiny před bohoslužbami „písněma českějma Pána Boha pilně chváliti“.3) Největší památkou na rozkvet tohoto bratrstva je rukopisný graduál z poloviny 16 století.4)

Těžiště velvarského hudebního života však leželo na varhanicích. Většinou šlo o školní rektory nebo učitele. V klidných dobách si město na svou školu velmi potrpělo, takže např. pražský univerzitní profesor Martin Bacháček, původem z nedalekých Neuměřic, mohl „milým sousedům velvarským“ posílat z Prahy jen nejlepší učitele a žáky.5) O církevních slavnostech bývaly ve Velvarech hrány také vlastní skladby kantorů (např. pro Boží tělo roku 1657 Jan Parvus „jistou muzikální komedii pánům připsal“).6) Varhaníci však organizovali i světskou hudbu. Tak roku 1699 se ve Velvarech konala „obzvláštní muzica“ na počest Adolfa Vratislava hr. ze Šternberka. Hráli při ní velvarští hudebníci spolu se zámeckou kapelou ze Zlonice, takže orchestr měl 25 členů.7)

O vážnosti, jaké se ve Velvarech hudba těšila, svědčí skutečnost, že Florián Mikulovský, který se v 2. polovině 18. století stal z kantora bohatým měšťanem a nezasloužilým velvarským primasem, si ještě mnoho let ponechal úřad varhaníka.8) Ostatně pěstování hudby tu vydalo i některé proslulé a podnes nedostatečně doceněné hudebníky. Lze uvést zejména Jana Ev. Antonína Koželuha (1738–1814)9) a Leopolda Ant. Koželuha (1747–1818)10) – skladatele a dirigenty, kteří se ve Velvarech narodili a právě tady získali svou základní hudební průpravu. Také činnost vynikajícího velvarského houslaře Emanuela Adama Homolky z první poloviny 19. století dokumentuje význam města pro vývoj české hudby.11)

Není proto divu, že se vliv Velvar odrážel příznivě i na venkově. Učitelé v okolních školách bývali zpravidla výtečnými hudebníky. Hrávali v kostelech, ale také po hospodách, při svatbách apod. Spoluhráče si sami vychovávali, skladby upravovali, komponovali a rozepisovali. Jejich činnost působila na obyvatelstvo a stávala se hlavním podnětem pro tvorbu lidových písní. Tak např. původ píjáčké písně „,

Velvary“ je doložena už k počátku 17. století.12) Ovšem i mnoho dalších národních písní vzniklo na Velvarsku a udrželo se tu déle, než tomu bylo v jiných oblastech.13)

Z mnoha, dnes většinou zapomenutých kantorských postav, si uvedme alespoň některé. Josef Václav Rozenkranc (1797–1861), učitel v Kmetiněvsi (a později v Hoříně), složil několik nářevů k písním, které znárodněly.14) Byl typem ušlechtilého obrozenského kantora, jakých vykázalo Velvarsko 19. století celou řadu. Jejich nadšení pro hudbu bylo vyhlášené a jejich kapely prosluly daleko široko. Kupř. v Minicích sídlila „banda“ učitele Antonína Švejcara,15) která blízkostí k Blevicím nejvíc připravila půdu pro tamní koncerty. Ve Vepřku a později ve Veltrusích působila kapela učitele Štěpána Bendy (1817–1903),16) jejíž produkce při lampionových vodních slavnostech v chotkovském zámeckém parku zanechaly nezapomenutelné dojmy zejména v duši malého Antonína Dvořáka. Tyto či další soubory se objevovaly ve smyčcovém, dechovém i smíšeném obsazení. Když roku 1820 navštívil veltruský park císař František I., vítala ho „turecká muzika“, složená z pikol, fléten, klarinetů, fagotů, trubek, lesních rohů a bicích nástrojů, ve které hráli lidoví muzikanti zejména z Veltrus a Vepřku.17)

Činnost vesnických kantorů, kteří byli tvůrci a organizátory hudebního života na někdejším Velvarsku, zanechala další trvalé plody. Představovala živnou půdu, z níž se zrodily přední osobnosti české hudby vůbec. Zjišťujeme, že v Chržíně a později ovšem ve Zlonicích působil kantor Josef Toman (1805–1879), u něhož se muzice vyučil „král českých pěvců“ Josef Lev (1832–1898) ze Sazené. V Zeměchách žil kantor Antonín Doucha (1784–1858), který položil základy k hudební výchově kapelníka a skladatele Karla Šebora (1843–1903). Jeho bratr Václav Doucha (1789–1862) učil v Minicích pozdějšího hudebního spisovatele a pražského koncertního organizátora Josefa Srba-Debrnova (1836–1904). A konečně v téchže Minicích ve svých posledních letech učil Josef Spitz (1807–1866), který předtím jako první začal v Nelahozevsi rozvíjet hudební talent Antonína Dvořáka. Ostatně Dvořák na Velvarsku vyrůstal především mezi lidovými hudebníky. Vždyť jeho otec a strýcové hrávali ve zdejších kapelách, on sám měl své první houslové vystoupení v nehalozeveském kostelíku – a roku 1853 odtud odcházel do Zlonic za kantorem Antonínem Liehmannem (1808–1879), který ho připravil pro hudební dráhu, přičemž sám se kdysi muzice naučil ve Vepřku.18)

Genialita Antonína Dvořáka, narozeného 8. září 1841 v Nelahozevsi, byla nejkrásnějším a nejvzácnějším plodem, který vzešel z lidové hudební tradice Velvarska.19) Jejím nejhodnotnějším projevem v samotné zdejší krajině se však staly právě blevícké koncerty.

Vznik koncertů

Už k roku 1654 je v Blevicích vykazován selský rod Brtníků.20) V 18. století začali jeho členové pěstovat hudbu. Zejména Josef Brtník († 1865) se stal na počátku 19. století výtečným violoncellistou. Hrál na Partlově nástroji, který byl v majetku rodiny od roku 1720 – a protože mu na levé ruce chyběl malíček, musel si vytvářet zvláštní prstoklady. Tehdy se muzicírovalo po sousedních farách nebo na zámku v Kolči – ale hlavně doma, kam přicházeli Josef Brtníkovi a jeho bratrům pomáhat „u pultů“ okolní učitelé.21)

Po celé generace tedy šlo o neveřejné, domácí produkce. Hrávalo se nejenom v zimě, ale občas i na jaře a na podzim. Z otevřených oken statku se po večerech linula hudba a získávala zájem místních posluchačů, kteří se kupili na blevícké návsi a vyžadovali přídavky. Tato pozornost, vliv osvětových snah K. S. Amerlinga, obliba minické Švajcarovy kapely (která hrávala v hospodách mezi tanečními čísly i pro poslech) – jakož i akce ve prospěch postavení Národního divadla pak vyvolaly v Blevicích uskutečnění prvního veřejného koncertu. Jeho organizátorem byl Václav Brtník (narozený dne 19. února 1836 v Blevicích), který mezitím převzal rodový statek. Ačkoliv pozdější oslavy 25. a 40. výročí vzniku blevíckých koncertů se zpětně vztahovaly k roku 1866, konalo se zde první takovéto veřejné vystoupení už v roce 1865, jak to vyplývá z konfrontace dochovaných písemných dokladů se vzpomínkami současníků, provedené začátkem 20. století.22)

Na prvním blevíckém koncertě byla uvedena především smyčcová kvarteta J. Haydna, W. A. Mozarta a L. v. Beethovena. Hráli je Václav Brtník, jeho bratr Antonín, učitel F. Šubrt z Otovic a chalupník F. Kozelka z Minic. Koncert se konal v hostinci „U primasů“, který náležel k brtníkovskému statku a odvozoval svůj název od toho, že v rodě zůstával po celé generace rychtářský úřad. Na prostém pódiu nevelkého sálu, který býval rozšiřován odstraňováním dřevěné zástěny, byly potom pořádaný i veškeré další blevícké koncerty, s výjimkou masových produkcí pod širým nebem.23)

Navzdory válečným událostem s krátkou epidemií cholery z roku 1866 konalo se hned zpočátku několik koncertů krátce za sebou, takže pověst o nich se rychle rozšířila. Proto když roku 1867 přijel do nedalekých Olovnic k rodičům své ženy slavný houslista Ferdinand Laub, také se na jeden z koncertů vypravil. Komorní hudbou v podání místních hudebníků byl nadšen a ihned si tu před venkovským obecním sálem zahrál.24)

Původně byly na blevíckých koncertech rozdávány psané programy. Nejstarší, který se zachoval, je z 30.

srpna 1868. Poté ze dne 12. září 1869 existuje už první tištěný program.²⁵⁾ Ferdinand Laub obec znovu navštívil a koncertoval i se svým zetěm, pianistou a skladatelem Vojtěchem Hřímálým. Začínají se ale objevovat i další hosté – koncertní mistři Josef a Jan Weberové a velvarský pěvecký spolek „Hlahol“ – prvé větší těleso, které v Blevicích účinkovalo.

Weberové spolu s několika dalšími umělci z Prahy, velvarský „Hlahol“, pěvecký sbor „Bivoj“²⁶⁾ z Budyně n. O. a kladenská hornická kapela účinkovali pak v Blevicích ještě na mnoha dalších koncertech během sedmdesátých let. Páteří tehdejších produkcí však byla komorní či salonní muzika v provedení hudebníků z Blevic a okolí, seskupených kolem Václava Brtníka. Nacvičovalo se, hrálo a zpívalo pro vlastní potěchu – a když všechno opravdu klapalo, byl uspořádán veřejný koncert.

Počátečních 15 let blevicských koncertů můžeme považovat za první stadium jejich vývoje. Vystoupení bylo zřejmě velmi mnoho a účinkovali na nich především dobře sešraní místní hudebníci anebo zpěváci. Přitom pro Václava Brtníka bylo celkem snadné opatřit si úřední povolení a dát vyubnovat a později také cedulemi oznámit pořádání koncertu na vlastním hospodském sále. Hlavně že trval a rostl zájem obecnosti. Přicházela skutečně téměř celá obec – sedláci, chalupníci, havíři, řemeslníci i podruzi. Ovšem jak se postupem doby na pódiu objevovali náhodní a později zvaní umělci zejména z Prahy, rostla přitažlivost koncertů a zvyšoval se počet posluchačů z okolních obcí. Sál už nestačil zájemce pojmout.²⁷⁾

Abychom plně pochopili význam první vlny blevicských koncertů, pokusme se ještě o krátké porovnání s celkovým kulturním životem ostatního Velvarska a mezitím také nově vznikajícího Kralupska. Ukazuje se totiž, že ve Velvarech, tehdejším správním středisku pro východní část slánského hejtmantví, se začal novodobý spolkový (a tím i kulturně-spoločenský) život rozvíjet teprve krátce předtím. Podnět vyšel ze studentského sdružení, které tam v letech 1861 až 1863 uspořádalo 31 divadelních večerů.²⁸⁾ Následovalo založení pěveckého spolku „Hlahol“ v roce 1863 a ustavení prvního dobrovolného hasičského sboru v Čechách roku 1864. To ovšem představovalo jenom počátky, za nimiž skutečný rozvoj veřejné spolkové éry následoval až v osmdesátých letech.²⁹⁾ Rovněž z vesnice na průmyslové město teprve rostoucí Kralupy n. Vlt. zůstávaly v době prvních blevicských koncertů ještě zcela nevyhraněnou obcí. Rozmach spolkové činnosti tu přinesla také až osmdesátá léta.³⁰⁾

Slavnostní pouť řípského základního kamene pro Národní divadlo v roce 1868 byla ve Veltrusích podnětem k založení divadelního spolku, jehož činnost však nepřekročila nejužší rámeček. Na vesnicích, např. v Trněném Újezdě, Kolči, Otavovicích, Zákolanech či Zvoleněvsi se spolkový život objevil teprve v devadesátých letech. Nikde se však nesetkáváme s tak raným a intenzivním hudebním ruchem a s takovým jeho ohlasem v širokých vrstvách obyvatelstva, jako tomu bylo v Blevicích.

Vrcholné období

Rozmach této koncertní činnosti byl zřejmě takový, že na počátku osmdesátých let se vědělo o Blevicích nejenom v dalekém okolí, ale i v Praze. Vystoupení prvních hostujících umělců měla blahodárný vliv na výkony místních hudebníků – a úroveň pořadů tím zřetelně stoupala. Šířila se i pověst o milém blevicském prostředí, o dychtivém a bezprostředním obecnstvu, o podivuhodném a spontánním nadšení obyčejných venkovanů i pro vrcholná díla světového hudebního umění. A tak Václav Brtník už ani nemusel příliš zvát. Ba naopak – četní významní umělci té doby se sami začali ucházet o možnost účinkování na malém blevicském sále. Od počátku osmdesátých let až do skončení koncertů, tedy po dobu více než jednoho čtvrtstoletí, zajížděli pak do Blevic další a další interpreti vpravdě nejzvučnějších jmen. Vystupovali tu vedle místních nadšenců, které však postupně zatlačovali do pozadí. Je to pochopitelné. Vždyť do Blevic přicházeli lidé, kteří byli koncertními mistry, sólisty, dirigenty a profesory hudby v Itálii, Německu, Rusku i Americe. Jejich jména přinášela s sebou atmosféru daleké ciziny, v níž proslavili svou zemi. Přesto však neopomněli během návštěvy své vlasti zavítat do Blevic a zazpívat si tu nebo zahrát, jak se tehdy říkalo, „pro štěstí“. Blevice, vedle rodiště a Prahy, pro ně znamenaly domov – byly o to dražší, že jim zdejší lidé tolik rozuměli a přijímali je s takovou radostí.

Pražští hudebníci, kteří neměli do Blevic daleko, se často i vícekrát vraceli. V jejich korespondenci s umělci, usazenými v daleké cizině, se objevovaly zmínky – a o Blevicích se začalo i psát. Pověst malé obce, i když to samozřejmě nelze přehánět, se tak dostávala do světa.

V tomto vrcholném období se v Blevicích sólově vystřídal kolem 150 význačných hudebních osobností.³¹⁾ V seznamu zpěváků nalzáme např. K. Krössinga, E. Kroupu, J. Veselého, A. Matuškovou, České pěvecké kvarteto, kapelníka Národního divadla J. Vyskočila a další. Na klavíru tu účinkovali skladatel J. Kaán z Albestů, prof. Vilém Kurz, skladatel Karel Pospíšil, mnohokrát Karel Weis a četní jiní. Na housle koncertovali v Blevicích Karel, Emanuel a Stanislav Ondříčkové,³²⁾ Josef Šrogl, prof. Štěpán Suchý, koncertní mistři Josef Kratina,³³⁾ J. Borecký, L. Viták a dokonce i Jan Kubelík. Karel Kovařovic tu hrál na harfu, V. Kuchyňka na kontrabas – ale i sólové skladby na flétnu, klarinet, hoboj, fagot, lesní roh, trubku, citeru apod. tu byly přes mnohdy poslechovou náročnost velmi časté a vítané.

Prohlídka dochovaných programů blevických koncertů poskytuje jedno překvapení za druhým. Ke dni 14. září 1889 v nich např. nalézáme dvě neobvyklá jména – Grassoni a Venturini. I dva členové milánské La Scaly se tedy objevili na malém dřevěném pódiu v Blevicích.

Kromě jednotlivců hostovaly v obci i další soubory, zejména pěvecké spolky z okolí, tak jak postupně vznikaly – a několik vojenských kapel za řízení R. Nováčka, K. Komzáka, K. Ondříčka apod. S touto záplavou zvukných jmen a osvědčených těles se samozřejmě snažili udržet krok i místní nadšenci. Vrcholu činnosti se jim podařilo dosáhnout ve dvou operních představeních. Už v srpnu 1884 zde byla dávana „Hubička“ od Bedřicha Smetany, kterou s okolními učiteli a studenty – a za pomoci dvou pražských sólistů, nastudoval dirigent Josef Šrogl.³⁴) Doprovázel ji na klavír. A podobně tu o několik let později provedl při klavíru „Tvrdé palice“ Antonína Dvořáka s místními ochotníky Karel Weis.

V tomto vrcholném období bývaly v Blevicích pořádány ročně dva až čtyři koncerty – zejména o Velikonocích a potom v létě, kdy přicházeli domů či na prázdniny studenti. Pořady byly velmi pestré – od lehčích, lidových skladeb až po opravdové, jak se říkalo „vysoké“ umění. Bylo to ostatně dáno rozmanitostí účinkujících – ale i snahou Václava Brtníka, aby repertoár přitahoval všechny složky publika. Sláva Blevic na počátku osmdesátých let strukturu obecního života poněkud změnila. V kočárech sem přijížděli hospodáři i ze vzdáleného okolí, měšťané z Velvar či z Kralup nad Vltavou. Aby se proto dostalo místa i lidem z Blevic, bývaly mnohé pořady dávány nejméně dvakrát, v sobotu a v neděli, anebo odpoledne a večer.

Přítom nejvíce byli v Blevicích uváděni čeští skladatelé, dokonce i méně známí, např. V. J. Veit. Hodně však byli hráni J. Haydn, W. A. Mozart, L. v. Beethoven, K. M. Weber, G. Rossini, G. Verdi, P. I. Čajkovskij a další. Prvenství mezi všemi komponisty bezpečně zaujal Antonín Dvořák.³⁵) Všeobecně převažovaly sólové skladby, následovala komorní hudba, ale vyskytovalo se i mnoho orchestrálních a sborových čísel či pořadů. Je zajímavé, jak často se některé skladby v různém podání nebo úpravách opakovaly (např. Rossiniho obtížná předehra k opeře „Wilém Tell“). Vyskytovaly se i z dnešního hlediska kuriózní skladby – třeba Ziehrerův dechový „Sen rakouského záložáka“. Avšak celkově měly pořady vysokou úroveň jak ve výběru skladeb, tak zřejmě i v jejich provedení. Vůbec nejvíce je charakterizovaly lidové či umělé písně. Snad proto, že se tady, na opravdovém českém venkově, umělcům nejlépe zpívaly a že je zdejší publikum přece jenom nejvíce chápalo a milovalo.³⁶)

Ačkoliv přímí pamětníci blevických koncertů už dávno vymřeli, zřetelné povědomí této obdivuhodné místní historie se v obci stále udržuje. Z vyprávění rodičů i prarodičů znají blevičtí občané podnes věci, které nelze vyčíst v písemných či tištěných materiálech. Ústní podání a dokumenty se tím navzájem doplňují – a samozřejmě převažují nejvýraznější události.

A tak nejvíce je tu připomínáno první veřejné vystoupení Jana Kubelíka, kterého sem ještě jako chlapce roku 1891 přivezl Karel Ondříček, aby doplnil program oslavy 25. výročí koncertů, když pozvané vojenské kapely odmítly při takovéto „vlastenecké“ příležitosti účinkovat. Jedenáctiletý virtuoz zdejší obecní kapely doslova ohromil. Zpráva o tom se následujícího dne bleskurychle rozletěla po okolí – a jakýsi nevěřící sedlák z Makotřas si honem pospíšil do Blevic, aby se sám přesvědčil. Když prý chlapce spatřil a projevil nedůvěru, zahrál mu malý Jeník část Bériotova koncertu, až se pantátník rozplakal. A dal prý Kubelíkovi zlatku, údajně jeho první honorář.³⁷)

Zachovala se i spousta jiných historek. O tom, jak na Karla Weise nalíčili myslivci při blevickém honu předtím už zastřeleného zajíce. Jak na koncertě jedné dechovky provázelo údery do bubnu i shodné blikání světla apod.³⁸) Tradice koncertů, jejichž vrcholné období náleželo konci 19. století, je ve vzpomínkách a hrdosti blevického občanstva živá podnes – a to zejména v některých dojemných či humorných epizodách.

Nejen muzika

Z dosavadního textu by mohl vzniknout dojem, že Blevice jsou líčeny až příliš ideálně. Nezdá se uvěřitelným, že na malé, zapadlé vesnici by se mohla tak dlouho pěstovat jenom samá „opravdová“ muzika.

Samozřejmě že tomu tak nebylo. Při bohatém uměleckém životě měly Blevice velký smysl pro dobrou zábavu. Vždyť po koncertech téměř vždycky následovalo tancování – a hudební večery se mimoto střídaly s nejrozmanitějšími slavnostmi, veselými večírky, plesy a divadlem.

V knize blevických programů jsou nalepeny např. i rozličné silvestrovské „zpěvohry čili operace“, v nichž „Don Špenát miluje purkfrajlata a princezna Cimfrlína kdekterého panoše...“. Plakát z 2. dubna 1877 hlásá představení o „Králi Vondráčkovi sedmadvacátém, potomku a nástupci slavného druhdy krále Vondry XXVI.“ Jinde objevujeme plakát „Morduňku při měsíci“ anebo „Všeuměla aneb bubeníka v tisíci nesnázích“, což jsou hry, ve kterých si brousili vtip místní studenti. Humor takovýchto večerů byl zřejmě doopravdy řízný, promísený narázkami či skutečnou satirou na poměry v tehdejší habsburské monarchii i přímo v Blevicích. Z programů, novinových článků, tištěných vzpomínek účastníků atd. vyčteme, že blevický společenský a kulturní život měl daleko k plačtivým „rádobyvlasteneckým“ deklamovánkám,

jimiž byl ve druhé polovině 19. století český venkov tak hojně zaplavován. Svědčí o tom i několikrát účast předních divadelních umělců, zejména Jindřicha Mošny, Eduarda Vojana a baletního mistra Augustina Bergera, kteří si blevické prostředí vždycky pochvalovali.

Z divadelních her se na blevickém jevišti vyskytovaly výlučně veselohry (např. od F. F. Šamberka). Nenalzáme žádnou tragédii ani vážnější hru. Zde by ostatně bylo na místě uvést, do jaké míry mohl Václav Brtník jakožto ústřední postava tehdejších kulturních Blevic všechny tyto pořady regulovat. Zjistíme totiž, že koncerty organizovali před úřady většinou z titulu své hostinské koncese, takže nenesly hlavičku žádné další instituce. Naproti tomu divadla, zábavy, večírky a plesy bývaly pořádány také místními nebo okolními spolky a sál „U primasů“ se stával pouze jejich dějištěm. Ze jich bylo hodně, to způsobila všeobecná, hudbou vytvořená přitažlivost této dříve zapadlé obce – a iniciativa ochotníků všeho druhu a ze všech vrstev obyvatelstva v Blevicích a okolí.

Na blevických koncertech se vybíralo původně dobrovolné a později pevné vstupné (např. 2 zl. za rodinu, nebo páni 1 zl. a dámy 50 kr.). Méně majetní lidé chodili zdarma. Celý příjem však Václav Brtník zásadně odevzdával na veřejné účely: na stavbu Národního divadla, ve prospěch Ústřední matice školské, do obecní knihovny, na chudé apod. Jeho statek byl proto brzy a nadlouho silně zadlužen, „houpal se“ – jak prý sám se smíchem říkával. Ale radost, kterou mohl mít Václav Brtník například z obrovského úspěchu „Knihy programů blevických koncertů“, vystavené na pražské Národopisné výstavě roku 1895, mu zřejmě tyto životní strasti značně vynahrazovala.³⁹⁾

Konec koncertů

Na sklonku století pomáhal už zakladateli koncertů v hospodářství i v muzice zejména jeho nejstarší syn Václav Brtník (nar. 1869), rovněž výborný hudebník. Starostí s koncerty nebylo málo. Statek byl proslulý pohostinností, vždyť pražští hosté si tu měli i v postě připadat jako o posvícení. Také se stávalo, že host musel na poslední chvíli odříci nebo odložit zájezd – a pak bylo zapotřebí rychle zorganizovat náhradní vystoupení místních hudebníků. Postupem doby to ovšem bylo stále snazší, protože intenzivní hudební život Blevic přivodil např. založení několika pěveckých sborů v blízkém okolí (Otvovice, Dřetovice, Koleč) a orchestru i sboru v Zákolanech.⁴⁰⁾

Nejpověstnějším blevickým koncertem se stalo druhé vystoupení Jana Kubelíka dne 3. dubna 1899. Mladý houslista přijel po svém závrtném úspěchu ve Vídni a Budapešti do míst, kde před osmi lety debutoval. Obecenstvo zavalilo Blevice ze všech stran. Na návsi prý stálo přes 40 kočárů – a o úspěchu Ševčíkovy „Fantazie na české národní písně“, kterou Kubelík přednesl na závěr, se v Blevicích vypravuje ještě podnes.⁴¹⁾

Zakladateli koncertů Václavu Brtníkovi st. se dostalo uznání a holdu z širokého i dalekého okolí v roce 1906. Tehdy se dne 16. září konala oslava čtyřicetiletého trvání koncertů – s pozdravnými adresami a dary od četných spolků. Večer se však stal předposledním zdejším pořadem, neboť ještě 1. dubna 1907 tu sice zazněl v podání Jana Rezka houslový koncert fis-moll Josefa Slavíka a několik populárních skladeb zahrál kladenský salonní orchestr, ale nakonec kvarteto lesních rohů, jak potom lidé v Blevicích říkávali, odtroubilo koncertům „pohřeb ní píseň“. Jejich zakladatel a pořadatel, skromný, družný, vzdělaný a hudbě oddaný Václav Brtník zemřel následujícího roku, dne 27. února 1908, ve věku sedmdesáti dvou let.⁴²⁾

Koncerty tudíž trvaly až do poslední chvíle v celé své slávě – avšak potom naráz ustaly. Nikomu z Brtníkovy rodiny, lidem z obce anebo z okolí, se už nikdy nepodařilo jejich tradici obnovit.

Samozřejmě – občas tu došlo i v pozdějších dobách k uspořádání ojedinělého divadelního představení. Jednou za rok se uspořádala taneční zábava nebo ples, občas dožínky – tak vypadal kulturní a společenský život Blevic po většinu 20. století, od skončení slavné koncertní éry až podnes.

Za první republiky se pokoušel alespoň o jakousi reminiscenci skladatel Karel Weis – přijel ještě v roce 1937 do obce, kterou kdysi trvale navštěvoval po dobu dvaceti pěti let, kam jezdil i na prázdniny a kde ho lidé ještě po třech desetiletích vítali jako starého známého. Vzpomínek prý bylo tehdy plno, hrdosti na někdejší slávu rovněž – ale mezitím se už život Blevic změnil. Pouhou hudbou nebylo možné udržet zdejší lidi pohromadě. Problémy, myšlení a snahy obyvatelstva tu byly už dávno jiné, naléhavější a rozporuplnější.⁴³⁾

Význam blevické tradice

Blevické koncerty, pořádané v letech 1865 až 1907, se nám při stále rostoucím odstupu jeví jako výjimečně krásný a vzácný doklad uměnímilovnosti českého venkova. Vyrostly z dlouhé a významné hudební tradice Velvarska, kterou dovršily ve značně ojedinělém a mimořádně bohatém rozsahu. Podílely se přitom na nich nejširší lidové vrstvy – a to aktivně jako účinkující interpreti, ale i jako nadšení diváci a posluchači.

Dokonalost a četnost, ke kterým koncerty jejich pořadatel Václav Brtník se svými nejbližšími

spolupracovníky přivedl, učinila z nepatrných Blevic na několik desítek let místo, které s neobvyklým zájmem vyhledávali nejlepší čeští umělci. Výsledky tohoto kontaktu byly pro venkovské obecnostvo zcela ojedinělé, avšak zůstávaly přece jenom omezeny na Blevice a zdejší okolí. Naproti tomu zpěváci a hudebníci, namnoze nej přednější představitelé českého uměleckého života, si z Blevic odnášeli nesčetné a silné dojmy, které se jim potom stávaly posilou a inspirací pro další dalekosáhlou tvorbu, šířily se – a nabývaly zásadního významu.

Koncerty vedly také k rozvoji veškerého dalšího kulturního a společenského života na Velvarsku i v nově rostoucím Kralupsku. Byly tu zakládány nové spolky a instituce. Úroveň pěveckých, hudebních a divadelních produkcí, porovnávaných s prvořadými uměleckými výkony, viditelně rostla.

Tříbil se vkus obecnostva i účinkujících. A tak blevické koncerty, třebaže po značně dlouhé době své slávy doslova naráz a už téměř před sto lety zanikly, zanechaly v kulturním vývoji Velvarska i dnešního Kralupska svou nesmazatelnou stopu. Nebudou proto nikdy zapomenuty!⁴⁴⁾

Prameny a poznámky:

- 1) A. Robek, Cesty Václava Krolmuse našim krajem, Kralupské vlastivědné sešity, 4, 1957, s. 56–57.
- 2) F. Schuster, Čtyři neznámé dopisy Karla Slavoj Amerlinga, Podřipský kraj, III., 1936, s. 24–28, E. Hoffmannová, Karel Slavoj Amerling, Praha, 1982.
- 3) B. Gollová, Velvarští kantoři – hudebníci a hudba chrámová, Podřipský kraj, VI., 1941, s. 6–16.
- 4) Součást fondů SOKA Kladno.
- 5) F. Schuster, Z pedagogické minulosti okresu kralupského a velvarského, IX. výroční zpráva stát. čsl. reál. gymnázia dr. Ant. Dvořáka v Kralupech nad Vltavou, 1932, s. 7–11.
- 6) Viz pozn. č. 3.
- 7) Tamtéž.
- 8) Tamtéž.
- 9) R. Fikerle, Jan Ev. Ant. Koželuh, Praha, 1946.
- 10) M. Poštolka, Leopold Koželuh, Praha, 1964.
- 11) F. Skokan, Svět houslí, Praha, 1965.
- 12) J. Čermák, Panská hospoda ve Velvarech a národní píseň „, Velvary“, 43. výroční zpráva Městské spořitelny ve Velvarech, 1933, s. 9–50.
- 13) Lidové písně na Velvarsku sbíral zejména František Homolka (1885–1933), učitel a spisovatel dětských knih. Jsou uloženy v Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV v Praze.
- 14) B. Václavěk a R. Smetana, Český národní zpěvník, Praha, 1940. Zde zejména píseň: Vystavím si pěknou chaloupku, Kde můj je kraj, V Čechách tam já jsem zrozena – i další.
- 15) J. Čeleda, Smetanův druh sděluje, Praha, 1945.
- 16) J. M. Květ, Školy a učitelé – hudebníci v kraji Antonína Dvořáka, Zlonice, 1954.
- 17) Verzeichnis der türkischen Musik, welche bei 2 Proben und einer Produktion am 6. Juni 1820 gegenwärtig war. SOBA Benešov, fond Rodinný archiv hrabat Chotků, neočíslováno.
- 18) O. Špecinger, Hudební tradice Dvořákova rodného kraje, Opus musicum, 6, 1990, s. 186–196.
- 19) O. Špecinger, A. Dvořák a Nelahozeves, Opus musicum, 8, 1991, s. 262–268.
- 20) Dokumenty uchovány v rodovém archivu Brtníků v Blevicích dodnes.
- 21) V. Brtník, Blevické koncerty, Podřipský kraj, V., 1938, s. 21–26.
- 22) V. Tauc, Pěstování zpěvu a hudby v krajině budečské, Budeč a okolí, Zákolany, 1905, s. 146–150.
- 23) Hostinec zachován v původní podobě v podstatě dodnes.
- 24) A. Kalvoda, O českém houslistovi Ferdinandu Laubovi dokumenty, Křivoklát, 1912, B. Šich, Ferdinand Laub, Praha, 1951.
- 25) Vázaná kniha programů blevických koncertů – v rodovém archivu Brtníků v Blevicích dodnes uchována. K ní se vážou četné novinové výstřižky, rodinná kronika Antonína Brtníka s podpisy umělců, obsáhlá korespondence a další památky či dokumenty.
- 26) O. Špecinger, První dívčí kapela, Opus musicum, 10, 1990, s. 315–318.
- 27) Růst zájmu posluchačů jakož i další charakteristické rysy koncertů bylo možno vyvodit jak z materiálů

pozn.

č. 25, tak zejména z rozhovorů autora této studie s Václavem Brtníkem (1897–1982), vnukem zakladatele koncertů, který tyto údaje převzal od svých rodičů. – Viz též Dalibor, č. 29, roč. 1886.

28) J. Čermák, Studentské ochotnické divadlo ve Velvarech v letech 1861–1863, Ročenka Městské spořitelny ve Velvarech, 1933, s. 8–13.

29) O. Špecinger, Stručné dějiny královského města Velvar, Kralupské vlastivědné sešity, 10, 1957.

30) O. Špecinger, Kralupy nad Vltavou – monografie města a okolí, Praha, 1966.

31) Koncerty blevicické (statistický výkaz účinkujících), Budeč a okolí, Zákolany, 1905, s. 150–153. V seznamu nejsou jména účinkujících z posledních tří let existence koncertů.

32) Je třeba uvést, že v Blevicích nikdy nekonzertoval nejproslulejší ze čtyř sourozenců František Ondříček. Ten se pouze někdy na přelomu šedesátých a sedmdesátých let vypravil do Blevic jako mladý divák, aby viděl a slyšel hrát svůj houslový vzor – Ferdinanda Lauba. Naopak nejvíc z bratrů Ondříčkových zajížděl do Blevic Karel, který tu i slavil svou svatbu s houslistkou Kunzlovou.

33) Josef Kratina (1868–1942) se narodil v Olovnici a první hudební základy získal v Zeměchách. Byl proslulým koncertním mistrem v Drážďanech.

34) Josef Šrogl (1861–1924), houslový virtuoz a dirigent, který prošel téměř celým světem a skonal na Jávě, prožil

své mládí rovněž v Olovnici a před pražskou konzervatoří také navštěvoval školu v Zeměchách.

35) L. Špádová, Hudební život v budečském kraji na přelomu 19.

a 20. století, Absolventská práce státní konzervatoře v Praze, 1990. – Autorka zde napočítala při zkoumání dochovaných (tedy nikoliv veškerých) programů blevicických koncertů 347 skladeb od 173 autorů, přičemž nejvíc byl 23 skladbami zastoupen právě Ant. Dvořák. Za jednu skladbu však počítala např. uvedení celých Moravských dvojzpěvů

či Cikánských písní – a takto postupovala rovněž u ostatních autorů a skladeb.

36) Viz pozn. č. 27.

37) Viz pozn. č. 21.

38) Viz pozn. č. 27.

39) Viz pozn. č. 25 a 27 pro celou předchozí kapitolu.

40) Viz pozn. č. 22.

41) Tamtéž.

42) Viz pozn. č. 25 a 27.

43) Viz pozn. č. 27.

44) V historii blevicických koncertů se setkáváme s několika shodnými jmény. Pro přehled proto uvedme, že zakladatel koncertů Václav Brtník žil v letech 1836 až 1908. Později mu pomáhal i jeho syn Václav Brtník (1869–1940), s jehož synem, zakladatelovým vnukem Václavem Brtníkem (1897–1982) vícekrát hovořil autor této studie. Potomci těchto Brtníků žijí v Blevicích podnes. Poslední skutečnou pamětnicí blevicických koncertů byla matka naposledy uvedeného třetího V. B., která zemřela roku 1963 ve stáří 89 let. Spisovatel Václav Brtník (viz pozn. č. 21 a další) byl bratrancem posledně jmenovaného třetího blevicického V. B. – a žil trvale v Praze. Pro úplnost ještě uvedme Antonína Brtníka (1834–1894), který zpočátku pomáhal při blevicických koncertech jejich zakladateli, avšak později žil na různých místech a nakonec v Uhách jako nájemce dvora. Byl autorem asi 150 namnoze kuriózních skladeb – např. Romance čili rozjímání o té naší řípiě...

VÁCLAV KRŮTA

Studentský spolek Krakovec a jeho historie

Rádi vzpomínáme na staré časy, kdy ještě nás lidé měli rádi, kdy se poučovali a bavili s námi. Dnes je tomu jinak, lidi „zmoudřeli“, tj. neschází vají se již v útulných domácích kávových dýcháncích, nechápou práci tak, jak ji chápali staří, jako pobavení i poučení, a myslí si, že v ničem jim nic nového nemůžeme říci, krátce odložili nás tak, jako se odkládá starý nábytek, a nám samotným se také zdá, že jsme zbyteční; snad jednou přijde nějaký kulturní historik, který naši práci ocení.

Tato slova pocházejí z pera Frídy Bermanna, člena spolku Krakovec, o němž chceme podat zevrubnou

zprávu. Napsal je v úvaze Causerie o „Krakovci“, která byla připojena k výroční zprávě *spolku akademiků západních Čech* za správní rok 1912–1913.1) Obdobná slova bychom při troše pile našli čas od času i ve zprávách činitelů jiných spolků a nezávisle na čase. Pozoruhodnější se nám zdá citace, již jsme vybrali, jenom proto, že spolek Krakovec měl v roce 1912–1913 za sebou už více než čtvrt století života a ještě několik let do svého zániku před sebou. Zároveň musíme zdůraznit, že správní rok 1912–1913 nebyl v životě spolku nijak zvlášť krizovým rokem, byla už léta slabší a v budoucnu měla přijít ještě mnohem horší.

Počátky spolku odvozoval ve výroční zprávě za rok 1891–1892 tehdy odstupující spolkový archivář František Bureš od spolku Vesna, který byl založen v šedesátých letech 19. století. V něm se podle F. Bureše *akademikové rakovničtí sestoupili*.2)

Zábavní spolek Vesna vznikl v roce 1869. Měl *veřejnými přednáškami, zakládáním obecních knihoven a ušlechtilými zábavami (divadly, koncerty atp.) přispívati k duševnímu probuzení a osvícení Rakovníka*. Jeho členy byli především studenti a mladí učitelé, tedy *omladina*, jak se tehdy říkalo. V prvních letech své existence plnil spolek s velkým nasazením svůj úkol. Založil knihovny v Kně ževsi, Senomatech, Rousínově, ve Skřivani, ve Slabcích (vše okres Rakovník) a v dalších obcích pomohl k rozšíření knihoven: v Kačici (okres Kladno), Domoušicích (okres Louny), Řevničově, Mutějovicích a Olešné (vše okres Rakovník).3) Spolek měl blízko k Aloisu Pravoslavu Trojanovi, který byl od roku 1848, kdy vstoupil do popředí revolučních událostí, známým českým politikem. Byl rodákem z Knovíze na Slánsku a od roku 1854 bydlel se svou rodinou v Rakovníku. Jeho synové Boleslav a Lidumil hráli ve spolku jedny z hlavních rolí. Zřejmě přes JUDr. Aloise Pravoslava Trojana se stali čestnými členy spolku Vesna už v roce 1870 například známí politikové bratři Julius a Eduard Grégorové a později, v roce 1874, biskup Štrosmayer.4)

Slavnost svěcení spolkového praporu, která se konala 19. září 1869, byla největším společenským podnikem v Rakovníku v té době a byla vzpomínána pamětníky ještě dlouhá léta. Matkou praporu, který vymaloval Josef Mánes, byla manželka okresního starosty dr. Trojana a jednou ze tří kmoter byla „dcera národa“ Zdeňka Havlíčková, která u Trojanů v Rakovníku v Lubenské ulici v té době pobývala. Po zatlučení čtyř pozlacených hřebů do žerdí praporu a po pro slovení vlasteneckých hesel oficiálních hostů prý praporečník Lidumil Trojan „zvedl těžký prapor nad hlavu a zvolal: *Kéž vlaje prapor Vesny vždy ke cti a chvále českého studentstva!*“5) Vesna po svém mohutném nástupu v roce vzniku a ještě v první polovině let sedmdesátých později v mnohém polevila. Očitý svědek událostí a dějepisec města Rakovníka František Levý napsal, že *od roku 1872 ztrácela Vesna vždy více ráz studentský, poněvadž v těch letech jen slabý počet Rakovničanů na vysoké školy přicházel. Také od hlavního účelu „podporovati a zakládati knihovny“ daleko se upustilo*. Vesna stala se *spolkem výhradně zábavním*.6)

Později se spolkoví činitelé rádi dovolávali této dávné prehistorie, ale ne úplně správně a pravdivě. *Krakovec, spolek akademiků západních Čech, měl svého předchůdce ve spolku, který nenesl jeho jména a který měl podobně jako ostatní spolky před svým ustavením také svá léta neoficiálního trvání. Úředně byl ustaven studentský spolek našeho kraje roku 1870 akademiky rakovnickými*, napsal v pokusu o historii spolku Jan Janek.7) Zřejmě vyhovovalo náladám mladých lidí – členů a dařilo se upoutat tím jejich pozornost a napomáhalo vzniku legendy, když se říkalo, že *spolek tehdy se zájmem sledoval veřejný a politický život, ale uspořádal v roce 1876 oslavu upálení Mistra Jana Husa, byl ještě téhož roku rozpuštěn*.8) To však neodpovídá pravdě. Také proto, že první veřejná oslava Mistra Jana Husa se konala v Rakovníku roku 1869. A. Topinka hovoří o *obrovské účasti i lidu venkovského (účastníků na 6 000)*. Tábor se konal za městem, v lokalitě zvané na Kokrdech a zúčastnila se jej i banderia, tedy koňská jízda z okolních vesnic s husitskými prapory. Projev přednesl Josef Čipera, v té době student pražské techniky, který se stal zakladatelem a předsedou spolku Vesna, a starosta Rakovníka Otomar Zákon. Druhá husitská slavnost v Rakovníku se konala u příležitosti sbírek na Žižkův pomník, na ní měl hlavní projev tehdy oblíbený řečník Josef Barák.9) Nedomníváme se, že tyto oslavy, první stejně jako druhá, byly spojeny s nějakým policejním vyšetřováním. Ale dovedeme si představit, že pouhá přítomnost policejního komisaře na schůzi, a o povolení každé se muselo žádat, byla nepříjemná. J. Janek lituje ve svém pokusu o vylíčení počátků spolku, že *z této doby nejsou po ruce žádné záznamy a památky archivní a že není možno stopovati přesněji činnost spolku v jeho prvopočátcích*. V poznámce dokonce napsal, že *pravděpodobně byl archiv zabaven a zničen, anebo připouští, že popřípadě jeho části jsou v majetku tehdejších činovníků spolku, kteří je před úřady uschovali neb rovněž zničili*.10) To jsou představy velmi romantické. Sedmdesátá léta jsou autorem ztotožňována s padesátými a ideologický důvod vysvítá i z dalších slov: *Léta 1870–1876 můžeme nazvati dobou založení spolku, dobou plnou nadějí, odvahy a snů, které však absolutism zprerhal a konečně zakázal jako státu nebezpečné. Tato doba je zastřena rouškou temna, ale nelze ji podceňovati, neboť jistě měla svou slavnou tradici, která byla za deset let ještě tak silnou, že vedla k plnému znovuzřízení spolku a dala podnět k dalšímu jeho rozkvětu*.11)

V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století se studenti především vysokých škol soustřeďovali

v Akademickém čtenářském spolku. Spolek sám vzniknul už v roce 1849, teprve na konci sedmdesátých let (1878) začal vy dávat svůj vlastní časopis Akademické listy.12) Spolek nashromáždil velikou knihovnu a měl velkou čítárnu v prostorných místnostech Akademického domu (tj. Strakovy akademie). Studenti ze stejných míst se začali postupně sdružovat a zapadá zcela do kontextu doby, v níž spolky vznikaly jako houby po dešti, že neformální studentské kroužky, jež spojoval společný krajanský původ, se přetvořily v oficiální, řádně přihlášené spolky. Napomohlo tomu zřejmě také vydání nového spolkového zákona (1867),13) že na konci šedesátých a od počátku sedm desátých let začali studenti zakládat akademické krajanské spolky. J. Janek ve svém pokusu o dějiny spolku Krakovec udává rok 1869 za datum vzniku spolku Jungmann,14) 1870 Krakovec a Akademická čtenářská jednota v Jičíně, 1872 Štítný15) a Jizeran,16) 1873 Krakonoš17) a Radbuza18) a Sázavan19), 1874 Říp a Smetana, 1877 Budivoj20) a Spolek akademiků kolínských, 1878 Dobroslav, 1880 Spolek akademiků chrudimských, 1883 Úhlava21). Ideově byly spolky studující mládeže pod vlivem tiskového orgánu staročechů Národních listů, právě tak velký vliv na studenty měl ale také např. politik z mladočeského tábora Josef Barák, který byl velmi oblíbeným schůzovým řečníkem a rád do studentských spolků chodil.22) Za svůj úkol si spolky většinou stanovily šířit osvětu a vzdělání na venkově, a protože venkov byl ještě hodně německý, staly se bojovníkem proti germanizaci a za dokončení českého národního obrození na kulturním a jazykovém poli.

Skutečným datem vzniku Krakovce, spolku akademiků západních Čech, je rok 1877. Můžeme mít zato, že myšlenky na založení spolku spřádali studenti pocházející z Rakovníka a z Loun v pražské hospodě u Kamenného stolu na Karlově náměstí a pravděpodobně i jinde už dříve, ale teprve dne 11. května 187723) *připustilo* oficiálně pražské místodržitelství výnosem č. j. 23 445, že *se může spolek dle stanov zřídit*. Hladké to ovšem nebylo, neboť předtím sdělila policie ustavujícímu výboru Krakovce dopisem ze dne 24. 3. 1877, že *výnosem veleslavného c. k. místodržitelství ze dne 18. 3. 1877, č. j. 15 313 bylo zařízení spolku pod názvem Krakovec... dle stanov přímo tam předloženým... zpět následujících zakázáno, a sice na základě čl. 4 a 6 zákona...* Formální důvod, jenž nám nezní dneska příliš přesvědčivě, spočívá podle dopisu v tom, že v předložených stanovách *ustanovení o rovnosti sporů a rozepří není dostatečné, nerozeznávají mezi spory mezi jednotlivými členy spolku a mezi těmito a výborem; dále pak také za tou příčinou, poněvadž dle čl. 4 stanov těchto i lidé, kteří nejsou studujícími, tedy osoby, nepodléhající disciplinárním zákonům akademickým, státi se mají členy spolku, což ale naprosto dovoleno není*. Nakonec tedy po vybroušení stanov – to je např. vyškrtnutí slov „i dvě léta po dokonání studií“ v § 4 odst. c, týkajícího se činného členství – dosáhli zakladatelé Emil Rác, Jan B. Hůla a J. K. Hlaváček toho, že dne 2. června 1877 se v hostinci U Hubálků na Karlově náměstí v Praze konala první ustavující valná hromada nového spolku. Jedním z bodů programu bylo seznámení se stanovami.24) V § 1 schválených stanov byl proklamován účel spolku: *a. Šíření osvěty v okresích: rakovnickém, novostražeckém, křivoklátském, unhošťském, kladenském, slánském, kralovickém a lounském; b. Pěstování vzájemnosti mezi členy; c. Podporování nemajetných členů ze jmenovaných okresů.*

§ 2. *Účelu toho domáhá se spolek: a. Zakládáním knihoven a pořádáním přednášek obsahu nepolitického, koncertů, akademií, divadelních představení a zábav vůbec jak v Praze, tak ve jmenovaných okresích; b. Ušlechtilou zábavou mezi údy; c. Povinnými příspěvky členů, dobrovolnými příspěvky, výnosy ze zábav.*25) Spolek tedy měl být spolkem vzdělávacím, přičemž formule o přednáškách „obsahu nepolitického“ byla v té době nutná a zcela obvyklá a nalézáme ji ve stanovách i jiných spolků. Být nepolitickým byla v té době podmínka pro uznání spolku. Politika však měla v době založení spolku a vlastně až do konce 19. století podobu národnostních bojů. Studenti sdružení v Krakovci se nechovali jinak než studenti ve všech ostatních dobách. Citlivě reagovali na nejakutnější problémy své doby. Ve výroční zprávě za rok 1898–1899 čteme: *... rozrušena byla veškerá česká veřejnost aférou Linhart – Biberle, v níž způsobem tak tragikomickým zakončil život svůj český student Fr. Linhart. Když pak místo rozhořčení, které naplňovalo hruď každého Čecha – studenta, Slavie dala do pražských denních listů česky i německy své „Zasláno“, jímž doprošovala se smíru s německými studenty, tu byl to Krakovec první, jenž rázným protestem prohlásil, že studentstvo české z velké většiny tento projev jako nemístný a nás pokořující odsuzuje. Za protestem našim následovala pak celá řada protestů ostatních studentských spolků.*

*Když brzy nato Česká spořitelna způsobem tak urážejícím dala najevo svou lásku a přízeň ke studentstvu německému, darujíc mu „Grand – Hotel“, tu požádali jsme spolu s jinými spolky rektora české university pražské Dr. Reinsberga, aby na zemském sněmu odsoudil toto jednání, popřípadě aby zasadil se o věnování podobného obnosu českému studentstvu. Není toto snad politické jednání? Pravda ovšem je, že studentům bylo domluveno: Z rektorátu české university bylo nám však odpověděno, že se právě jedná o zřízení „mensy akademiky“ a Česká spořitelna že byla vyzvána, aby utvořila základní fond, pročež je nemožno takovým způsobem proti ní vystupovati.*26)

Stojí zato citovat k záležitosti národnostních bojů a účasti Krakovce na nich v úplnosti ještě jeden text, totiž dopis pražského místodržitelství policejnímu ředitelství: *Z relace o mimořádné valné hromadě spolku*

akademiků západních Čech Krakovec v Praze dne 21. ledna 1899 odbývané, kterouž v příloze c. k. policejní ředitelství z tamní zprávy ze dne 26. ledna b. r. č. 1485 pp. vracím, vysvítá, že jmenovaný spolek jednal mezi jiným o zřizování knihoven v místech českých menšin a že při odůvodňování příslušných návrhů ovládal po většině účel činnosti počestováci.

V ranním vydání „Národní politiky“ ze dne 3. února 1899 nalézá se „Zasláno“ od téhož spolku, v němž protestuje se proti jednání spolku „Slavia“, týkajícímu se svolání spolku tohoto ku smíru s německými studenty.

Jak svrchu učiněné odůvodnění zřízení jednotlivých knihoven, tak znění zmíněného „Zasláno“ opravňují domněnku, že akademický spolek Krakovec sleduje tendenci extrémně nacionální a vybočuje as z mezi stanovami jemu určených, rozšiřuje činnost svoji na pole politické.

Ukládám c. k. policejnímu ředitelství, aby ve směru tom přísný vedlo dohled nad přesným zachováním statutární činnosti vícekrátě jmenovaného spolku a v případě, že by se jevila činnost rázu politického u téhož, sem příslušným návrhem zprávu podalo.

Totéž staniž se také ohledně akademického krajinského spolku Říp, jenž v Národních listech ze dne 4. 2. 1899 podobný protest byl uveřejnil.²⁷⁾ Domníváme se, že obsah dopisu je dostatečně srozumitelný: Krakovec byl považován za extrémně nacionalistický spolek a jako takový jej bylo z hlediska státu třeba sledovat.

Studenti, které spolek sdružoval, však své názory nezměnili. O pět let později vydali při podobné příležitosti představitelé Krakovce o svých názorech na česko-německé boje tiskové prohlášení, aby nemohou dojít ani náhodou k záměně v chápání jejich politického smýšlení: ... hrdě se hlásíme k tomu, že nedělní manifestace Na Příkopě byla dilem akademického studentsva, které nestrpí, aby považován byl Příkop za vyhražené místo pro Němce, za místo, z něhož couleryovými německými studenty provokováno má býti nejen české obecnstvo, ale i ryze český ráz Prahy. Budeme prováděti soustavně čištění Příkopu dotud, až příslušné kruhy nenabudou přesvědčení, že „bumlování“ – ostatně jen v Praze dovolené a trpěné – je provokací českého lidu. Za studentstvo, soustředěné v akademickém a krajinském spolku Krakovec: A. Vaska, t. č. starosta, Ant. Pastýřík, býv. starosta, Lud. Zimerhagl, V. Konopásek, J. Kerner, Jar. Linhart, Malecký O., Emil Kučera.²⁸⁾

Spolek byl policejně sledován ještě i pro jiné názory než pozitivně nacionální. Je pravdou, že v době rozdělení českého národa ve vztahu k Židům se spolek zachoval antisemitsky. Policie například zachytila dopis, kterým vedení spolku žádalo 8. 12. 1892 českého venkovského obchodníka o šíření antisemitských názorů cestou zapůjčování časopisu, který bude spolek platit a zasílat na jeho adresu: Ctěný pane. Řádná valná hromada akademického krajanského spolku Krakovec konaná dne 24. 11. 1892 usnesla se vzhledem k tomu, že panovačnost a rozhodující vliv židů v našem národním životě stále se rozmáhá vzhledem k tomu, že židé ohromné kapitály nashromažďují na úkor národního jmění, vysávající zvláště české rolníky a dělníky, předplácejí od 1. 1. 1893 čtyři exempláře Českých zájmů a zasílati je úplně na adresu spolku...²⁹⁾ Antisemitismus patří nesporně mezi politické extrémy.

Ale vraťme se ještě ke spolkovým stanovám. Krakovec měl být i spolkem podpůrným, což opět nebylo v té době nic mimořádného, naopak to bylo zcela běžné. Co je třeba podle nás zdůraznit, je skutečnost, že jeho zakladatelé jej koncipovali od samého počátku tak, že ústředí bude v Praze a bude působit v okresech, vyjmenovaných ve stanovách, prostřednictvím místních organizací, do bově nazývaných odbory. Postup to byl v té době obvyklý a nalézáme jej i v případech jiných spolků.

Během let docházelo k mnoha diskuzím a velmi často ojedinělí členové anebo skupiny členů navrhovali změny jednotlivých článků stanov. Nejsme schopni určit, jestli se stanov v závislosti na těchto návrzích pokaždé opravdu pozměňovaly, spíše asi momentální kroky, jež byly v rozporu se stanovami nebo na něž stanov nepamatovaly anebo je nepředpokládaly, procházely sice bez výslovného souhlasu, ale přece v tichosti anebo jenom za nepřilíhlivého odporu. Praxe zkrátka předbílala teorii. Změny stanov následovaly i řadu let po praktických činech. Nadace V. B. Třebízského pro podporování nemajetných studentů byla založena v roce 1893, ale do stanov byla zakotvena její existence až valnou hromadou 6. 3. 1896, přičemž už na valné hromadě bezprostředně následující, konané 23. 11. 1896, došlo k odsouhlasení vypuštění odstavce c § 2, který právě obsahoval klausuli, že účelem spolku je *podporovati nemajetné členy ze jmenovaných okresů z nadace V. B. Třebízského, která účelu svému odcizena býti nesmí*, neboť nadace V. B. Třebízského už v té době nebyla součástí fondu. Krakovec totiž tuto dobře finančně zajištěnou nadaci velkoryse předal Husovu fondu. A teprve mimořádná valná hromada o týden později, 5. 12. 1893, schválila samostatný řád podpůrného fondu Třebízského.³⁰⁾

Valná hromada, která se konala 6. 5. 1882, schválila územní rozšíření činnosti spolku: § 1. *Účelem spolku jest: a) šíření osvěty v okresích: rakovnickém, kladenském, kralovickém, manětínském, novostrašeckém, krávkolátském, lounském, slánském, unhošťském, žateckém, jesenickém a v kraji chebském; b) pěstování vzájemnosti mezi členy; c) podporování nemajetných členů ze jmenovaných okresů.*

Upravila otázky členství:

§ 3. Členové spolku jsou pouze činní.

§ 4. Činným členem spolku může se stát každý posluchač vysokých škol pražských, složil-li zápisné a měsíční příspěvek aspoň měsíc napřed a od výboru přijat byl.

§ 5. Výbor má právo jmenovat toho, kdo jednou 10 zl. nebo knih v téže ceně daroval, zakladatelem pro vždy, a toho, kdo 2 zl. ročně k účelům spolkovým přispívá, přispěvatelem.³¹⁾

Valná hromada z 6. 3. 1896 schválila doplněk c) v § 3, že spolek vydává a pořádá spisy obsahu nepolitického.³²⁾ To proto, že výbor v té době pomohl s vydáním první sbírky veršů Stopy mládí začínajícímu básníku Josefu Proškoví.³³⁾

Zachované stanovy Akademického spolku Krakovec v Rakovníku z roku 1931, které uveřejňujeme v úplnosti v příloze, dokládají oproti stanovám z roku 1880 nepatrný posun, k němuž došlo přesně za padesát let, během nichž se samozřejmě v mnohém život změnil. Ve snaze udržet členskou základnu se členy spolku mohli stát ve větším rozsahu středoškolská studenta, ale i inteligence, tedy ti, kteří vystudovali už dříve. Většina změn pak vyplývala z potřeby zajistit nějakým způsobem finanční prostředky, bez nichž byla jakákoli činnost obtížná, ne-li nemožná. Členské příspěvky nehrály v rozpočtu spolku nijak důležitou roli. Na druhé straně je patrné, že smysl spolku, jež první stanovy pojmenovávaly jako účel, se nezměnil a že se nezměnily ani prostředky, s jejichž pomocí mělo být tohoto smyslu dosaženo.³⁴⁾

Z prvních let života spolku nemáme tolik materiálu jako z let devadesátých. Především chybějí obsáhlejší výroční zprávy, od devadesátých let tištěné, které podle stanov výbor musel valným hromadám jako vrcholnému spolkovému orgánu každoročně předkládat. Můžeme však směle předpokládat, že aktivita mladého spolku byla velká.

Zachoval se plakát, jímž Čeněk Hornov a Stanislav Burka, předseda a zapisovatel Sjezdového výboru Krakovce v Praze, sdělují, že v Rakovníku se bude ve dnech 7.–9. září 1883 konat sjezd spolku Krakovec, který bude podle svolání vlastně sjezdem všeho českého studentstva. *Sjezdem tímto má býti podán obraz jeho snah, cíl jeho tužeb a výkaz jeho prací. Má to býti důstojné vystoupení a manifestace myšlenky studentské Osvětou k svobodě! myšlenky vzdělávání lidu a probouzení uvědomělosti a hrdosti národní, manifestace nejen se strany českého studentstva, ale i se strany všech, kdož s cílem a snahami jeho souhlasí – se strany celého našeho kraje. Jest třeba, abychom všichni, kteří kráčíme za praporem tímto, sestoupili se v úradu, jakým způsobem bychom měli společně, ruku v ruce pracovati ku šíření této myšlenky a praktickému jejímu provádění: abychom se spojili v nádherný projev své vůle a síly!* Jsou to vzletná slova, ale vyjadřují přesvědčení studentů, že mohou mluvit za širší společenství, dokonce za národ: *Chceme, aby nebyl (tedy sjezd – pozn. V. K.) pouze soukromým skutkem studentským, ale aby – jako ostatní sjezdy studentské, stal se slavností národní, krystalem své nadšené lásky k této domovině české a jazyku našemu mateřskému, důkazem ideálního snažení, jež český venkov a jeho studentstvo společně chovají.* Sjezd se vydařil, spolek dokonce vydal tiskem na paměť konání svého prvního sjezdu věstník.³⁵⁾

V roce 1887 se zřejmě studentský sjezd, jehož součástí byla valná hromada spolku Krakovec, ale také kulturní a společenské akce, jak je patrné z líčení jiných sjezdů, konal ve Slaném.³⁶⁾

Další takový sjezd se konal 11.–13. srpna 1893 v Lounech. *Na prosincové valné hromadě přijat návrh, aby zamýšlený sjezd se konal o prázdninách příštího roku. Sestavena ihned pětičlenná komise, jež vypracovala program celé slavnosti a měla předběžně připravit půdu pro zdar sjezdu.* Pro rozpory, jež přesně neznáme, nezískali studenti pro sjezd podporu ani ze strany okresního výboru, ani města Loun. Přesto se však sjezd konal a měl zřejmě zdařilý průběh. Valná hromada spolku Krakovec proběhla pod heslem O poměru veřejnosti k českému studentstvu. Nešlo asi o pouhé fráze, neboť kolega MUC. Čížek si stěžoval na lhostejnost veřejnosti vůči studentstvu a dává výzvu, aby studentstvu bylo vykázáno důstojné místo v organizaci národní. *V témž smyslu promlouvají kol. MUC. Dutka, MUDr. Vyšín a JUC. Třebický. Valná hromada ukončena skvělou řečí kolegy MUDr. Heverocha,³⁷⁾ který poukazuje na nedostatek středních škol na českém severozápadě, dovozuje potřebu reálné školy v Lounech a pečlivě kritizuje hmotné poměry českého studentstva.* Druhý den se konal pestrobarevný – neboť dívky se oblékly do krojů – průvod městem do restaurace V Lázních, kde se konala *národní slavnost* a večer byl taneční věneček. Třetí den navštívili studenti *na vozech* Postoloprty a restauraci Českou besedu, kde byly *promluveny se strany studentstva a Čechů postoloprtských velmi přátelské řeči.* Jedna věc však na sjezd vrhá stín: *Nemile působila ta okolnost, že čestný předseda sjezdu Mistr Vrchlický se neúčastnil sjezdu, byv od návštěvy zrazen anonymními dopisy.*³⁸⁾

Po třech desetiletích na to vzpomínal IngC. Frída Bermann: *Před třicítí léty měli jsme v královském městě Lounech sjezd a krále jsme měli vavřínem vzneše něho: Mistra Vrchlického jako protektora. V Lounech, jako vždy, byla tehdy půda nějak sopečná. Básníkovi anonymními listy znemožnili někteří občané příjezd a spolku samotnému všemožným způsobem zabraňovali v přípravných pracích sjezdových. Shromáždění se ale odbývalo a dostavili se všichni, i ti, kteří s námi „nesym patizovali“.* Přišel celý venkov

a slavili jsme slavnost, třídní krásnou a rušnou, jen toho jsme ani okamžik nemohli zapomenouti, že Mistr Vrchlický byl takovou cestou zrazen, a to v nás zanechalo na dlouhou dobu palčivě vzpomínky. Nám bylo zatrpko, ale protože léto v rozkvětu se smálo, ptáci k naší zahradní slavnosti v Čechách zpívali svoje písně a protože lidé se radovali, radovali a smáli jsme se také my.39)

V roce 1895 se sjezd uskutečnil ve Slaném. Konal se ve dnech 10.–11. srpna a podle zprávy, přednesené na valné hromadě spolku, byl úspěšný.40)

O rok později, totiž 15. a 16. srpna 1896, pořádal Krakovec společně s Národní jednotou Severočeskou *krajinský sjezd* v Rakovníku. Už v předvečer sjezdu, 14. srpna, sehráli ochotníci Hilbertovo drama *Vina* a po divadle byl do pozdních hodin *přátelský večírek*. Příštího dne, 15. srpna, se v hostinci u Bílého lva konala slavnostní valná hromada Krakovce. Toho roku bylo hlavním tématem jednání *o hmotných a společenských poměrech českého studentstva*. Odpoledne od 15 hodin se pak v tomtéž sále u Bílého lva konala slavnostní valná hromada Národní jednoty Severočeské. Tato schůze měla jako hlavní bod programu jednání *o národní práci českých měst*. Večer se konal v rakovnickém hotelu u Schneidrů taneční věneček. 16. srpna dopoledne od půl jedenácté vyšel slavnostní průvod spolků, jehož cílem byla radnice na náměstí, kde byla odhalena z podnětu spolku Krakovec pamětní deska rakovnickému rodáku Sixtovi z Ottersdorfu. Vysvětlení pro to, že si studenti vybrali právě humanistu a obhájce stavovských práv měst v době prvního stavovského povstání 1546–1547 proti Ferdinandu I. Habsburskému, jsme nikde nenalezli, a tak se pouze dohadujeme, že motivem snad mohlo být protihabsburské smýšlení mladé generace.41) Po obědě si ti nejunavenější mohli zřejmě už jenom odpočinout na *velké zahradní slavnosti* v hotelu u Schneidrů.42)

Poslední velkou událostí prvního období existence spolku byl rakovnický sjezd v roce 1903. Konal se jako obvykle o prázdninách, ve dnech 14.–16. srpna. V čestném výboru byli jmenováni i král tehdejší české poezie Jaroslav Vrchlický a miláček Rakovničanů, spisovatel a historik Zikmund Winter, jenž v Rakovníku učil v letech 1874–1884 a zahájil v něm svoji dráhu v obou oblastech, ve kterých vynikl. Oba, básník Vrchlický stejně jako vědec Winter, zaslali do Rakovníka svoji zdravici. Na schůzi vystoupil s referátem O kulturním životě ve studentstvu redaktor A. Helmich, o sociální otázce studentstva referoval E. Chalupný. Ještě třetí den ráno se konala přednáška universitního profesora dr. Čády Jak doplnití vzdělání středoškolské.43)

Naposledy se Krakovec v Rakovníku významnějším způsobem blýsknul při velkých oslavách stoletého výročí rakovnické realky v roce 1933.

Dne 19. srpna 1894 se členové spolku Krakovec zúčastnili velké akce zasazení pamětní desky na rodném domě JUDr. Aloise Pravoslava Trojana v Knovízi. Z výroční zprávy za rok 1892–1893 víme, že po smrti JUDr. A. P. Trojana (9. 2. 1893) se v Krakovci utvořila komise pro osazení pamětní desky tomuto významnému mladočeskému politikovi na jeho rodném domě v Knovízi. V této komisi zasedali také zástupci knovízských občanů, sbíraly se peníze a vše šlo dobře, když *tu však při schůzi, kde již projednáván detailně program, přišlo k nemilému nedorozumění, jež mělo za následek, že komise se rozešla*.44) Později se však členové komise opět dali dohromady a celá akce se byť i s půlročním zpožděním uskutečnila.

Ale podívejme se poněkud podrobněji na všednější činnost spolku a jeho členů. V prvních stanovách v § 1 bodě a. se členové spolku zavazovali k šíření osvěty a v § 2 bodu a. jsou vyjmenovány prostředky, kterými toho chtějí dosáhnout. Na prvním místě se hovoří o knihovnách.

V knihovní zprávě, kterou za správní rok 1881–1882 vypracoval tehdejší knihovník spolku F. Šedivý, se říká: *Zadali jsme v tomto roce tři knihovny: do obcí Rousínova, Zavidova a Hrádecka. Vedle toho prováděli jsme zásadu zaměňování knihoven proctených, jak jsme si do výboru vstupující předsevzali. Tak zaměněny jsou knihovna milostínská a potvorovská – nejstarší to knihovny naše. Kněh vůbec přibýlo 420 v ceně 160 zl[atých].*45)

Máme-li věřit J. Jankovi, pak v roce 1887, prvním roce, k němuž máme takové údaje, měl spolek 4 575 knih, rozmístěných v třiceti sedmi knihovnách po venkově. Knihovny byly v Broumech (dnes okres Beroun – dále jen o. Beroun), České Doubravici (o. Plzeň-sever), Dolní Bělé (o. Plzeň-sever), Dubí (o. Kladno), Duchcově (o. Chomutov), Družci (o. Kladno), Hnidousích (o. Kladno), Hodině (o. Plzeň-sever), Hořanech (o. Louny), Hrádecku (o. Plzeň-sever), Hvozďe (o. Plzeň-sever), Chrástanech (o. Rakovník), Janově (o. Rakovník), Kamenném Týnci (o. Louny), Karlových Varech, Kaznějově (o. Plzeň-sever), Kladně, Kounově (o. Rakovník), Krašovicích (o. Plzeň-sever), Krušovicích (o. Rakovník), Křečově (o. Plzeň-sever), Křekovicích (o. Rakovník), Manětíně (o. Plzeň-sever), Městečku (o. Rakovník), Milostíně (o. Rakovník), Nesuchyni (o. Rakovník), Novém Jáchymově (o. Beroun), Opočně (o. Louny), Pětipsech (o. Chomutov), Potvorově (o. Plzeň-sever), Rousínově (o. Rakovník), Řeřichách (o. Rakovník), Strážišti (o. Plzeň-sever), Štěpánově (dnes město Kladno), Tisu (o. Plzeň-sever), Třtici (o. Rakovník), Tuřanech (o. Kladno), Václavech (o. Rakovník), Zavidově (o. Rakovník), Žatci (o. Louny) a Žihli (o. Louny).

Spolek předplácel v roce 1887 sedmnáct titulů novin a časopisů, z čehož sedm bylo deníků: oboje vydání

Národních listů, Podřipan, Český sever, Stráž severu, Šípy, Svobodný občan, Občanské listy a Hospodářské listy Chrudimské. Tyto noviny a další časopisy posílal do obcí, jež byly národnostně ohrožené.⁴⁶ Ve výroční zprávě spolku za rok 1891–1892 se už udává počet knih v knihovně 5 386. Za správní rok, který začínal 1. říjnem roku 1891 a končil vlastně k tomu datu roku 1892, bylo zveřejněno jedenáct knihoven, dvě byly vyměněny, tři nové založeny a dvě nově vyzdviženy. Údajně měl spolek k tomu datu 35 knihoven na venkově a jednu *vědeckou knihovnu* pro své členy zřejmě v Praze. Na venkov zasílal Národní listy, Vyšehrad, Podřipan a Časopis českého studentstva odebíral do své knihovny.⁴⁷)

V dalším roce, totiž ve správním roce 1892–1893, už Krakovec vlastnil 5 556 svazků knih a přibýly knihovny ve Třtěně a v Postoloprtech (oboje o. Louny), přičemž knihovny staré byly prý zveřejňovány a většinou vyměněny. Krakovec zasílal časopisy: *Národní listy (2 exempláře) do Hořan a Holešovic, Vyšehrad (6 exemplářů) do Rabinné, Čisté, Bílova, Tisu, Řeřich a Potvorova, České zájmy (4 exempláře) do Petrovic, Rakovníka, Lhoty a Hředel, Neodvislost (6 exemplářů) do Šanova, Opočna, Přehoří, Markvarce, Drážně a Příčiny, Plzeňské listy (1 exemplář) do Hrádecka, Svobodného občana a Světlo (2 exempláře) do Řeřich a Postoloprta, Věstník národopisné výstavy (2 exempláře) do Nového Strašecí a Kralovic. Celkem tedy 25 časopisů. Vedle časopisů zasílány i brožury: Listy Husovy (50 exemplářů), Svůj k svému (20 exemplářů) a pro spolkovou knihovnu odebrán Časopis československého studentstva.⁴⁸)*

Nemáme možnost údaje ověřit, ale i kdyby to nebyla docela pravda a počty byly menší, přesto jde o úctyhodné výkony. Vždyť na vše bylo třeba vydělat a také s tím bylo mnoho práce.

Větší knihovní dar obdržel spolek ve správním roce 1894–1895, kdy knihovna narostla o 1 400 svazků. Založeny byly nově knihovny v Chomutově, Žatci, Loze (o. Plzeň-sever) a Konětopech (o. Louny).⁴⁹) Na konci století, v jubilejním roce 1900, měl spolek 45 knihoven, v nichž údajně bylo evidováno 7 731 knih.⁵⁰)

Prvního roku nového, dvacátého století, se dozvídáme o knihovnách a knihovnictví více. Tak především si výroční zpráva o činnosti pochvaluje, že spolek má méně práce, neboť *obě Národní jednoty* (tedy Severočeská a Pošumavská – pozn. V. K.) *zakládají v území našem české knihovny. Závěr, který z toho vyplynul, je překvapivý, neboť Krakovec založil po radě akademiků slezských, sdru žených v Opavě žákovskou knihovnu při obecné škole v Josefovích u Klimkovic.* Tedy působnost spolku se podstatným způsobem územně rozšířila. Pokud jde o počet knih, dozvídáme se z oficiálního pramene, z výroční zprávy, že za dobu existence spolku se v jeho knihovnách ztratilo 2 570 svazků knih.⁵¹) Jestliže přiznaný počet knih byl 5 106, znamená to, že ztráty činily plnou jednu třetinu všech zaevidovaných knih.

Za deset let, v roce 1911, měl spolek 8 560 katalogizovaných knih. Podle výroční zprávy *minulý správní rok uběhl ve znamení reorganizace*, neboť knihovny prý byly za uplynulé pětiletí zanedbané. Co to přesně znamená, nedá se ze stručného náznaku usoudit, ale zřejmě je to odraz nespokojenosti nad poměrem vynaložených prostředků finančních i práce a konečným výsledkem této činnosti. Doposud se každá knihovní výměna prováděla prostřednictvím centra, což stálo hodně práce a peněz. Proto se hledal racionálnější způsob. Záchranu mělo přinést vytvoření *okruhu* asi deseti obcí, v nichž by knihy v ročních intervalech cyklovaly, takže za deset let by se knihovny obměnily.⁵²)

Stojí zato obsáhně citovat ze zprávy následujícího roku: *Loni přišli jsme do panenské půdy; předcházejících pět let spolek zápasil se smrtí a životem (!). Knihy se na venkov neposílaly a hromadily se v Praze. Vedle toho od let existovala v Praze pro členy knihovna příruční. Že význam její byl minimální – s ohledem na dokonalé knihovny jiné (technická, universitní, městská atd.) našim členům při stupně, mi jistě každý přizná. Byla proto loni příruční knihovna zrušena a knihy určeny pro naše venkovské knihovny.*

Na Kralovicku byl zaveden a vyzkoušen poprvé experiment, o němž se hovořilo na valné hromadě už před rokem. Dostal symbolický název Husův okruh. Podle jednatelské zprávy sledovali tvůrci jeho zavedením tři cíle: 1. *Změnění ná kladů manipulačních, neboť knihovna z jedné obce přijde přímo do druhé téhož okruhu, dokud celým okruhem neprojde. 2. Poskytnouti našim čtenářům více materiálu, neboť každý rok dostanou vlastně novou knihovnu, což by ovšem jinak při padesáti knihovnách, jež máme, bylo nemožno. 3. Konečně tím oslavíme jubileum člověka tak velikého, jakým byl Mistr Jan Hus, neboť doufáme okruh uzavřít roku 1915, tedy v roce, kdy bude tomu pět set let, kdy na hranici kostnické dožít náš velikán.*

Dosud je založena okružní knihovna jedna a proponováno jest knihoven as deset. Založení zbývajících devíti budíž činností následujících tří let. Touto první knihovnou nového typu byla knihovna ve Hvozďě (o. Plzeň-sever).

Přílohou tištěné výroční zprávy byl rozklad L. Truksy Kulturní práce akademických spolků krajinských, v němž bylo doporučováno krajinským spolkům, aby využili příležitosti a předaly své knihovny do správy *organizátorům kulturní práce v okrese.* Přitom by knihovny byly nadále spolkovým majetkem, ale ušetřily by se provozní výlohy.⁵³)

Problémům se spolkovými knihovnami a knihovnictvím se věnuje obšírně výroční zpráva za rok 1912–

1913, poslední před první světovou válkou. Spolek byl na vrcholu svých sil. Nepodařilo se sice splnit záměr zrevidovat všechny knihovny, v Husově okruhu nebyla založena žádná další knihovna, ale na Berounsku a Křivoklátsku byl založen Jungmannův okruh a hned do něho byly zařazeny knihovny ve Svaté, Počáplech a dnešním Nižboru. S Vrchlického okruhem na Lounsku nebylo prý započato pro *nedostatek vhodných knih*. Byly vyměněny navzájem mezi sebou knihovny v Hrádku (o. Rokycany) a v Miličově a knihovna z dnešního Panošího Újezda byla předána do Kostelíku (vše o. Rakovník). I s nově založenými knihovnami ve Bzí a v Nižboru (o. Beroun) dosáhl počet knihoven čísla 46. Entuziazmus členů spolku vyvolaný úspěšnou činností byl velký: *Dokonce nezapomněli jsme také na naše bratry Slované v Uhrách, trpící násilnou maďarizací a usneseno poslati jim v brzkou knihovnu*. Dozvídáme se také, co se myslelo před uplynulým rokem termínem *organizátoři kulturní práce v okrese*. Krakovec se zbavil spolkových knihoven v okrese Rakovník, když od něho všechny převzal do své správy Okresní vzdělávací sbor v Rakovníku. Z touhy nic nedělat to však nebylo, protože v Pavlíkově (o. Rakovník) založil první venkovskou okružní spolkovou čítárnu časopisů.⁵⁴⁾

Když jsme zmínili čítárnu časopisů v Pavlíkově, nemůžeme neuvést příhodu se zakládáním čítárny v Rakovníku. Poněkud se přitom musíme vrátit. V roce 1905 v Rakovníku narostla potřeba veřejné čítárny natolik, že se začalo s jejím praktickým zřizováním. Studenti z Krakovce iniciovali jednání, na němž se domluvil konkrétní postup. Ale dopadlo to špatně, podle tehdejších novin následkem neobratnosti člena Krakovce. Historik rakovnického knihovnictví Jaroslav Švarc cituje Rakovnický obzor, který vycházel jako příloha Našeho práva v Lounech, ze dne 6. 1. 1906, napsal: *Akce pro zřízení veřejné čítárny opět pohřbena. Tentokrát samotnými těmi, kdož ji zrodili, totiž akademickým spolkem Krakovcem samým. Výbor tohoto spolku pověřil jednoho svého člena z Čisté, aby o vánočních prázdninách zorganizoval poradní schůzi, na níž by se projednalo zřízení veřejné čítárny. Ten sedl a napsal pár neobratně upravených dopisů, jimiž pozval přední spolky na poradní schůzi dne 3. ledna do hotelu U lva. Neuvedl však hodinu, kdy se tato schůze má konat, a dopisy nikdo nepodepsal. Když se pak dozvěděl, že prý městská rada již potřebný obnos na čítárnu povolila a že rozhodla, že ji zřídí sama, napsal hned zase okresnímu výboru korespondenční lístek, že od zamýšlené schůze upouští. O tom však pozvané spolky nevyrozuměl. A tak v určený den byla místnost v hotelu U lva krásně vytopena, schůze Československé obchodní besedy na ten den svolaná byla zdržena, ale do schůze k jednání o čítárně přišel jen nepozvaný redaktor Rakovnického obzoru, jinak nikdo, ani sám svolavatel. Ten vlastně schůzi odvolal na základě toho, že někdo někomu něco řekl, aniž věc sám prozkoumal. Redaktor Rakovnického obzoru svůj článek o této záležitosti uzavřel slovy: „Tj. ukázka vyspělosti naší akademické mládeže. 15 letý ševcovský učeň z mladé generace národně socialistické by to provedl daleko lépe, alespoň by ty dopisy stylizoval a okresnímu výboru by nepsal na korespondenčním lístku. Takové akademické vyspělosti jsme navykli říkati u nás klukovina, kterou se poškozují věc tak dobrá, jako jest zřízení čítárny.“ Student, o kterého se jednalo, se možná urazil, ale spolek Krakovec ne. Ten sehrál divadelní hru a výtěžek věnoval na čítárnu.⁵⁵⁾*

Válka přerušila spolkovou činnost hned v prvním roce. Po skončení války sice studenti svůj Krakovec obnovili, ale nakrátko. Knihovny přešly už před válkou anebo po ní do správy jiných institucí, většinou škol. Záleželo na konkrétním odboru (okrese). V Rakovníku např. nepodnikli žádnou „stahovací“ akci a knihovny ponechali v obcích místním obecním knihovnám. Ty knihy, které nakonec přese všechno zbyly spolku z pražské ústřední knihovny, a bylo jich na sedm set, byly v době konečné fáze likvidace Krakovce, spolku akademiků západních Čech, v červnu a červenci roku 1920 poslány jako dar na Slovensko.⁵⁶⁾

Dalším z prostředků k šíření osvěty, jež byly přímo vyjmenovány ve stanovách a jimž v Krakovci přikládali vždy velký význam, byly přednášky. První, o níž víme, proslavil redaktor Josef Barák 23. 11. 1881 na Markově večírku, který Krakovec uspořádal v pražské restauraci U Zlaté hvězdy ve Smečkách na oslavu osmdesátých narozenin spisovatele Jana Hvězdy z Vícemilic. Přednáška se jmenovala O životě a působení Jindřicha Marka.⁵⁷⁾

Další zprávy o přednáškové aktivitě máme stejně jako v případě knihoven teprve k roku 1887.

Předsedou přednáškové komise se stal student Červenka. 19. listopadu 1887 přednášel v Přední Kopanině O pověstech místních a podání lidu. Kolega – tak si oficiálně členové spolku mezi sebou říkali – Churavý přednášel v Horoměřicích O zásluhách českého rolnictva vzhledem ku zachování jazyka českého, 12. února příštího roku, student Červenka v Dubí (Kladno) Jak lid český četbu vždy miloval a proč? K této přednášce údajně *přes nepříznivé počasí se dostavily deputace místních spolků z Vrapic, Motýčina a Kladna, přičemž poslední vyžádala si na místě přednášku, které vyhověl kolega Michálek dne 2. dubna na téma: O úpadku a znovuzrození národa českého s výsledkem naprosto uspokojivým*.⁵⁸⁾ Stojí zato pokračovat v citaci, neboť v *týž den měl přednáseti v Opočně kolega Kakš O knize české, ale c. k. okresní hejtmanství přednášku tuto zakázalo. Kolega Kakš promluvil tedy pouze ke čtenářům několik vřelých slov o české knize, což bylo s povděkem vyslechnuto. V Duchcově přednášel kolega Červenka O příčinách, průběhu a významu válek husitských v místnostech řemeslnické*

besedy a sokola za hojně návštěvy místního a okolního lidu. O svátcích svatodušních přednášel kolega Neubauer v Křečově Může-li Čech být hrd na své jméno? Při výletu do Klecan promluvil kolega Švarc O Václavu Beneši Třebízském a položil věnec z národních návštěvenek na jeho pomník.59) Z toho, co jsme právě napsali, je zřejmé, že přednášková činnost se nesla zcela ve znamení upevňování a rozšiřování české národnosti.

V roce 1891–1892 uskutečnili členové spolku čtrnáct přednášek, v roce následujícím dokonce dvacet. Díky poctivě vypsání výroční zprávy si můžeme učinit přesnou představu, jak to s přednáškami studentů bylo a jaká témata jejich přednášky měly: *Přednášeno bylo jednak ve spolku, jednak po venkově. Pro venkov vybírána hlavně témata, jež pro tento rok měla zvláštní důležitost, totiž o J. Kollárovi, jehož stoletou slavili jsme ročníci a o Národopisné výstavě československé, k níž se chystáme. Přednášky, kolegy lounskými v krajích pořádané, přesvědčily nás o pravdivosti často citovaného hesla o důležitosti živého slova. A pak následuje chronologický výčet přednášek:*

Přednášeli:

- 1. Kolega Heveroch ve spolku O jedniče práva hlasovacího,*
- 2. Kolega A. Heveroch ve spolku O nesmrtelnosti,*
- 3. Kolega V. Plavec ve spolku O hygieně vody,*
- 4. Kolega J. Hůla60) v Příčině Kterak zúčastniti se má český venkov na Národopisné výstavě,*
- 5. Kolega A. Maysl ve spolku Dojmy z cest po Bavořích,*
- 6. Kolega A. Maysl ve Pcherách O národní výstavě roku 1895,*
- 7. Kolega A. Maysl v Klobukách O národní výstavě roku 1895,*
- 8. Kolega J. Hůla při veřejném cvičení Sokola rakovnického Dokud sobě nevychováme pluk podnikavých Sparťanů a nezlomných Černohorců, nic z nás nebude!*
- 9. Kolega A. Vincík v Měšťanské Besedě v Lounech O Janu Kollárovi,*
- 10. Kolega J. Hůla v Rakovníku O J. K. Tylovi a jeho působení ve světě divadelním,*
- 11. Kolega A. Vincík v Řemeslnické Besedě v Lounech O J. Kollárovi,*
- 12. Kolega K. Krýzl v České Besedě v Mostě O J. Kollárovi,*
- 13. Kolega J. Šmíd v Rakovníku O vzniku ochotnického divadla a jeho vývoji,*
- 14. Kolega A. Vincík v Panenském Týnci O J. Kollárovi,*
- 15. Kolega A. Veltrubský v Hořanech O lásce k vlasti,*
- 16. Kolega A. Kurz v Postoloprtech O J. Kollárovi,*
- 17. Kolega A. Vincík ve spolku Vlastislav v Žatci O J. Kollárovi,*
- 18. Kolega J. Hůla ve spolku Rovnost v Rakovníku O účelu spolku,*
- 19. Kolega J. Hůla v Mutějovicích O českém studentstvu a jeho poměrech, (zakázáno)*
- 20. Kolega L. Krýzl ve spolku Pokrok v Rakovníku O J. Kollárovi.*

Mimo to přednášel kolega Neubauer, člen Řípu, v Řemeslnické besedě v Lounech O národním a mezinárodním směru v našem dělnictvu.61)

Vysoký počet přednášek uskutečnili členové spolku také v příštích letech. Tak hned ve správním roce 1893–1894 jedenáct, v roce dalším čtrnáct, po slabším roce 1895–1896, kdy se konala pouze jedna přednáška ve Slaném (redaktor J. Herben) a jedna v Pochvalově o K. H. Borovském, přišel rok 1896–1897, v němž akademici proslovili dvacet čtyři přednášky. Témata se měnila v závislosti na aktuálnosti a společenské poptávce. Ve zmíněném roce 1896–1897 (s největším počtem přednášek vůbec) to byla např. témata O některých podmínkách naší národní existence, O Havlíčkovi, O Husovi, O důležitosti lidové četby, O významu Národní jednoty Severočeské, O významu Husova fondu, O sociálním postavení studenta, O politickém vývoji českého národa, O českém státním právu.62) Tedy v podstatě úzké spektrum, přičemž v zásadě vždy šlo o témata podporující český národnostní zápas anebo s tímto problémem související. Mohli bychom také říci, že přednášková činnost měla kampaňovitý charakter. Navázání užší spolupráce s Národní jednotou Severočeskou znamenalo, že v roce 1897–1898 byly prosloveny pouze přednášky anebo propagační proslovy k založení místních organizací (odborů) tohoto spolku. Tak B. O. Mansfeld hovořil o Národní jednotě Severočeské při zakládajících schůzích v Davli u Prahy a ve Slabcích na Rakovnicku, V. Šmíd měl přednášku s názvem Význam Národní jednoty Severočeské v naší národní organizaci v Zavidově u Rakovníka.63)

Krakovec byl – a všichni, kdo o něm hovořili, to rádi zdůrazňovali – spolkem studentským, tedy mladých lidí. K mládí patří zábava – a Krakovec byl spolek zábavní. Mezi prostředky, kterými se mělo dosáhnout účelu spolku, totiž šíření osvěty, jmenoval § 2 prvních spolkových stanov také pořádání *koncertů, akademií, divadelních představení a zábav vůbec*. Tyto akce sloužily nejen k pobavení členů spolku a publika, ale přinášely do spolkové pokladny finance, kterých bylo stále zapotřebí.

Vůbec nejstarší spolkovou kulturní akcí, kterou máme písemně doloženou, je pozvánka na taneční zábavu na sklonku roku 1877. Přepisujeme ji pro pobavení dobovým jazykem: *Vaše Blahorodí! Krakovec,*

spolek akademiků z Rakovníka a okolí klade sobě za čest zváti Vás tímto ku deklamatorní a taneční zábavě, kterou pořádá dne 26. prosince 1877 v místnostech U zlaté koruny v Rakovníku. Výbor.64)

Z pozvánky na akademii a taneční zábavu v místnostech hostince U Sýkorů na Křivoklátě 6. 8. 1882 se dozvídáme, jak měl být rozdělen čistý zisk z takové kulturní akce: *Z čistého výnosu se věnuje 20 % Ústřední Matici školské, 20 % Spolku pro vystavení akademického domu a 60 % pro zakládání knihoven na venkově.65)*

Pořádat zábavu dá samozřejmě starost a znamená to také mnoho práce. A tak jsme našli také kritická slova do vlastních řad. Ve výroční zprávě spolku za rok 1891–1892 se říká: *Komise však zábavní k lítosti nás všech letos neplnily úkol podjatý, což i naše kasa a finanční poměry citelně pocítily. Pouze komise rakovnícká byla činná a pořádala s akademiky kněževskými v Kněževsi 31. 7. 1892 divadlo – hráno Směry života – a pak v Rakovníku taneční zábavu 6. 8. 1892.66)*

Ovšem hned následující rok už byl příznivější a dozvídáme se, že v dubnu hráli rakovníčtí akademici veselohru od Krylova Medvěd námluvčím a Vrchlického drama Nad propastí a ve Slaném zase sehrál spolek divadelních ochotníků Šamberkovo Jedenácté přikázání. V srpnu šanovští studenti uspořádali v Šanově divadelní představení, při němž sehráli Fotografickou dílnu a Výlet do Afriky, v Rakovníku se hrála veselohra Vosí hnízda, kterou o dva týdny později zahráli Rakovníčtí také v Křivoklátě. Hned v září už se v Rakovníku hrálo Jeřábekovo drama Služebník svého pána, kdežto v Kněževsi si Kněževští sehráli historické drama Václav Hrobčický z Hrobčic (od Stroupežnického). Lounští akademici uspořádali jednu akademii v Lounech, další v Mostě a v Postoloprtech. Jedna akademie se konala také v Mutějovicích, v srpnu měli věneček ve Šlapanicích. Všechny tyto akce přinesly peníze. O jak velké šlo částky? To bylo různé. Tak v srpnu roku 1900 hráli Rakovníčtí Štechovu veselohru Třetí zvonění a čistý výnos ze hry představoval 89 korun 46 haléřů, v září sehráli zpěvohru Adelaida a Damian a výtěžek činil 33 korun 12 haléřů. Ovšem byly také zábavné akce, které nebyly pro spolek výdělečné.

Takovou byl například večer, který uspořádali akademikové v Praze v hostinci U Choděry 8. března 1893 na počest čtyřicátých narozenin „Velmistra české poezie“ Jaroslava Vrchlického, jenž byl mládeží milován a jenž byl ostatně zakládajícím členem spolku. Na něm studenti recitovali Vrchlického básně a prokládali je pěveckými a hudebními čísly. *Pomalů v zábavě plynul večer, nálada se rozjařovala a roztříštily se v jediný veliký jásot, v nadšený přípitek, ve velikou orgii duší, když básník vstoupil do místnosti s radostným úsměvem v tváři a děkoval na všechny strany tak, jak jenom básník to dovede, děkoval veršem i prosou a skončil slovy básníka italského:*

*Krásné mládí! Ale prudce
prchá od nás neustále,
užij dne, jenž prchá dále,
zítřek nemáš již v své ruce.*

Pak přednášel některé svoje práce a přednášel přes hodinu. Rozmluva znovu se rozproudila tak jako rubínové víno v číších, veselý smích a pocit dokonalého štěstí zářil z očí všech, radostným úsměvem byl naplněn vzduch a rozešli jsme se dlouho po půlnoci, když unavený Mistr odešel, vzpomínal o třicet let později jeden z tehdejších účastníků.67)

Mohli bychom pokračovat ve výčtu her, které členové Krakovce anebo jiných spolků v režii nebo na popud Krakovce sehráli, vypočítávat akademie a besídky, byly jich za léta stovky. Důležitější se nám však zdá zjistit, jaké finanční prostředky dokázal spolek touto činností získat a následně ukázat, jak bylo se získanými prostředky naloženo.

Za příklad použijeme rok, který byl finančně úspěšný. Tak ve výroční zprávě za rok 1894–1895 čteme doslovně. *Jména spolkové, tento citlivý ukazatel životní síly a zároveň vhodný doplněk všeho ideálního snažení, dostoupilo letos výše v Krakovci nikdy nebyvalé, totiž 1760 zlatých. Celkový obrat peněžní za letošní rok obnáší 3 000 zlatých. Jak tedy bylo s penězi naloženo? Samozřejmě část výdajů pohltily knihovny. Už předchozího roku byl založen nadační fond V. B. Třebízského, jemuž dal do vínku Krakovec 2 000 zlatých. Ve zmíněné zprávě za rok 1894–1895 se k tomu říká: *Třetí bod stanov, podporování nemajetných kolegů, došel letos svého plného rozvoje. Nadace V. B. Třebízského, za tím účelem loni ve spolku v život uvedená, vykazuje dnes velmi příznivý finanční stav, úhrnem 1 376 zl. 63 kr. Šesti nemajetným kolegům vydáno na podporách 94 zl. 50 kr. Vedle toho z fondu Benešova vyplaceno 33 zl. podpory na hocha ze Žatce, aby mu pobyt na českém gymnáziu byl umožněn. Než naděje do hocha kladené zklamaly, a tak spolek navrátil se ku svému užšímu úkolu klestiti totiž trnitou cestu studijní svým kolegům akademikům.**

102 zl. vydělali kladenští členové Krakovce v Kladně, když uspořádali Šafaříkovu slavnost. Celý obnos dali ve prospěch kladenské sokolovny. Už jsme se na jiném místě zmínili, že spolek vydal vlastním nákladem básnickou sbírku mladého začínajícího básníka Josefa Proška. Národní jednota Severočeská dostala od Krakovce výtěžky tanečních zábav, jež v její prospěch spolek pořádal, dělalo to v tom roce 63 zl.

52 kr. Dále spolek přispěl akademickému odboru Národopisné výstavy, na výpravu dětí z Mostu na Národopisnou výstavu v Praze atd. včetně po 5 zl. na nákup vánočních stromků pro děti z českých rodin v Postoloprtech, Kounově, Řeřichách a Kolečovicích.68)

V roce 1896 se studenti z jednotlivých měst spolupodíleli na založení místních odborů Husova fondu, který se stal hlavní studentskou nadací. Krakovec tuto nadaci pak nezištně podporoval. Dokonce převedl do Husova fondu *coby jubilejní dar* celou svoji Nadaci V. B. Třebízského. Pro představu, o jak silný tok šlo, uvedeme, kolik zasílal ústřednímu spolku v Praze Rakovnický odbor Husova fondu:

správní rok 1898–1899	600 K
správní rok 1899–1900	539 K
správní rok 1900–1901	850 K
správní rok 1901–1902	400 K
správní rok 1902–1903	400 K
správní rok 1903–1904	350 K
správní rok 1904–1905	650 K
správní rok 1905–1906	970 K
správní rok 1906–1907	360 K
správní rok 1908–1909	340 K
správní rok 1909–1910	350 K69)

První světová válka znamenala naprosté přerušení jakékoli činnosti. Hluboce změněný svět po skončení do té doby nejhorší války se pak promítl také do osudu Krakovce, spolku akademiků západních Čech.

Členská schůze rakovnického odboru, která se konala 17. března 1920 v restauraci U Pokorných v Praze, vzala bez jakýchkoli emocí na vědomí zprávu předsedy, že všichni účastníci poslední výborové schůze ústředí jednomyslně souhlasili s rozpuštěním spolku. Důvody byly podle předsedajícího nasnadě: *Likvidace jest nutnou ze dvou důvodů, a sice: 1) ústředí je dnes zbytečnou přítěží odborům, které omezuje v jejich integritě a jejich snaze o osamostatnění se a za 2) nově vzniklé ústřední organizace činí ústředí neudržitelným.* Ing. Holub, který byl svého času předsedou, potom v delší řeči vylíčil činnost za války, vyzdvihl úsilí za znovuoobnovení Krakovce v roce 1918 v Rakovníku. Vzpomněl, že již v době jeho předsednictví byly snahy za osamostatnění odborů a *vítá dnes tento krok, který snad přinese ozdravení od spolkového života.* Doporučil, aby rozdělení bylo provedeno v poměru k úloze, kterou hrál ve spolku rakovnický odbor. Nato ho předseda ujistil, že Rakovníčtí si odnesou při rozdělení nejvíce, jestliže bude schválen návrh ústředí. Po tomto prohlášení byla likvidace spolku, který trval padesát tři let, bez nejmenšího odporu schválena.

Rozpuštění spolku nebylo neočekávané, naopak. Už na mimořádné valné hromadě Rakovnického odboru Krakovce, konané v srpnu 1919 v hotelu U bílého lva v Rakovníku, přednesl tehdejší jednatel spolku Mádle návrh, aby na příští valné hromadě ústředí podal rakovnický zástupce návrh na likvidaci spolku. Návrh byl přijat a výbor byl pověřen vypracovat do konce prázdnin návrh na likvidaci.70) Zřejmě si všichni rozpuštění spolku přáli.

Stejně jednohlasně byl potom ve schůzi 17. 3. 1920 schválen návrh, který přednesl jménem výboru předseda, aby byl zřízen Akademický spolek Krakovec v Rakovníku místo právě rušeného Rakovnického odboru Krakovce, spolku akademiků západních Čech.71) Proměna od všeobecně národních zájmů k dílčím zájmům místním byla dovršena.

Obdobně jako v Rakovníku likvidovali i v Lounech. 25. 7. 1920 předal Lounský odbor Krakovce všechnu majetek nově vytvářenému Všestudentskému spolku v Lounech *s vědomím, že tím tvoříme předpoklady pro novou a širší práci lounského studentstva.* Anž bychom chtěli důkladně rozebírat tehdejší společnost a poměry ve studentském hnutí, uvedeme zdůvodnění pocházející z lounského kruhu. *Formy a zřízení jeho (tedy Krakovce – pozn. V. K.), byvše budovány před více jak čtyřiceti lety, kdy akademiků bylo mnohem méně a kdy byl v plenkách spolkový život studentský, nemohly vyhovovati v době dnešní s poměry v každém ohledu zcela jinými. Jednotlivé odbory Krakovce během doby vytvořily si svou vlastní tradici, stávaly se od svého ústředí v Praze čím dále tím neodvislejšími a ústředí samo nestačilo na všechny úkoly kladené na něho odbory.*

V této situaci zasáhla Krakovec vlna reorganizace. Všechno jí podléhá, vlastně jí vyhovuje. Také v životě studentském dějí se změny dalekosáhlé. Jednotlivé odbory Krakovce cítí dosti síly i vůle býti samostatnými a usnášejí se na přeměně svého vzájemného poměru; likvidují 10. června s platností od 15. července 1920 ústředí, které mělo nyní již význam více společenský, seznamovací, než pracovní. Jméno Krakovec si ponechává původní zakladatel, akademici rakovníčtí, kdežto v Lounech se tvoří Všestudentský spolek s programem širším než měl Krakovec, podobně jako ve Slaném povstává Akademický spolek. Úkol Krakovce, jakožto střediska a pojiťka studentských spolků, přechází na Severozápadočeskou studentskou radu, jež se ustavuje na návrh zejména lounského Krakovce a je pojiťkem a spolu poradním sborem všech

krajinských spolků celého českého severozápadu. Systém župní uznán téměř všemi zúčastněnými spolky pro současnou dobu za nevhodný, a proto župa po vzoru žup jihočeské a východočeské nebyla utvořena.72) Dodávat k tomu není potřeba nic, snad jenom to, že vlastně stav v určitém okamžiku nebyl nikdy úplně totožný se stavem v jiné chvíli. Život si stále vynucoval změny ve spolkových stanovách, v organizaci a uspořádání poměru jednotlivých spolků. Změna názvů už byla tím posledním krokem, který musel být nakonec také učiněn.

V Kladně existoval od roku 1885 Místní odbor Národní jednoty Severočeské v Kladně, od dubna 1896 Místní odbor Husova fondu pro Kladno a okolí se sídlem v Kladně a od roku 1902 Spolek pro podporování chudých studujících státní reálky. Místní odbor Krakovce nebyl nikdy do katastru spolků Okresního úřadu v Kladně zapsán, ale povolením tohoto úřadu vzniknul od 24. 11. 1919 spolek Sdružení studentstva v Kladně.73)

Od 7. srpna 1920 existoval Studentský spolek ve Slaném. Měl bohatou činnost až do začátku druhé světové války. Formálně byl vymazán z katastru spolků v roce 1946. V roce následujícím byl povolen Zemským národním výborem v Praze podle nových stanov. Definitivně pak zanikl výměrem Okresního národního výboru ve Slaném ze dne 7. 11. 1950. Místní odbor Husova fondu Slaný, založený 25. 8. 1896, zanikl výmazem v katastru spolků 16. 4. 1946. Trochu kuriózní je, že nejdéle ze studentských spolků existoval ve Slaném Spolek pro podporování chudých studujících při státním reálném gymnáziu ve Slaném. Ten vznikl nejdříve, totiž už 8.12.1878, a vymazán byl ze spolkového katastru tehdejšího Okresního národního výboru ve Slaném 24. 3. 1951.74)

Přímým pokračovatelem Krakovce, spolku akademiků západních Čech, se stal rakovnický odbor. V době rozdělení byl nejvýznamnějším místním odborem jak počtem členů, tak vlivem. Ponechal si s obměnou i symbolicky většinu z názvu. Napříště se jmenoval Akademický spolek Krakovec v Rakovniku.

První oficiální schůzi rakovnického odboru byla ustavující valná hromada 7. srpna 1919. Konala se v rakovnickém hotelu U bílého lva za účasti dva ce ti čtyř členů. Zápis nám dává poznat atmosféru. Po pěti letech spolkové nečinnosti sršeli přítomní členové nápady na změny stanov. Vše šlo rychle a bez průta hů. Zápis ze schůze to dokládá: *Kolega Spěváček navrhuje, aby funkce místo předsedy byla zrušena. Debata. Návrh se přijímá. Usneseno zavést zápisné jednou pro vždy a roční příspěvek. Přijat návrh kolegy Lövyho, zápisné 2 koruny, roční příspěvek 1 koruna, a sice 13 hlasy. Kolega Mádle má návrh, by na příští valné hromadě ústředí podal rakovnický odbor návrh na likvidaci spolku. O návrhu se debatuje a návrh se přijímá. Výbor pověřen vypracováním tohoto návrhu, a sice má jej sestavit do konce prázdnin. Kolega Balaš navrhuje zřízení středoškolské komise při našem odboru... Návrh se přijímá a výbor pověřen vypracováním podrobností do příští členské schůze, do níž mají být pozváni též kolegové středoškolské.75)* Členové střídali od boku nápady, které se okamžitě přeformulovaly do usnesení a schvalovaly. Hned 9. 8. 1919 schválil výbor zásadu přijmout pro posílení řad 30 neakademiků a nestudentů, *a to 20 dam a 10 pánů*. Oponenti zřejmě dokázali zbrzdit prosazovatele účasti žen jenom stanovením limitu a tím, že o přijetí musí rozhodnout členská schůze tajným hlasováním. Už schůze 13. 8. 1919 *schvaluje jednomyslně bez debaty schválení středoškolské komise*, ale boj o přijímání či nepřijímání akademiků pokračoval: *... Stanoveny podmínky pro přijímání neakademiků: 1. Akademikové musí mít ve výboru absolutní většinu (předsedu, jednatele a pokladníka). 2. Tuto zásadu mohou měnit pouze akademikové dvoutřetinovou většinou. 3. Navrhovat člena z řad nestudentských mohou všichni, ale hlasovat o přijetí budou pouze akademikové tajným hlasováním*. Ale už další členská schůze, která se konala hned následující den, přijala usnesení, že z *navržených 26 slečen a 12 pánů přijmuto 20 slečen a 12 pánů, kteří budou vybidnuti k účasti na schůzi 25. 8.* O něco později, na poradě před valnou hromadou plánovanou na 11. 9. 1924, když v pokladně bylo pouhých 66 Kč, se sedm účastníků rozhodlo *doporučiti novému výboru, aby nepřijímal dále do spolku neakademiky, zvláště ne ženy, ježto naděje v ně kladené pokud se týče spolkové činnosti, úplně zklamaly.76)* Skutečně také v usnesení valné hromady se toto doporučení odrazilo, když ve zprávě předsedy zazněla slova: *Jen jednotné členství je nutné. Ženský živel vnesl do spolku společenství, které nevede k přesné práci. Krakovec nebude organizovat ženy (ovšem mimo ty, jež studují na vysokých školách). Žádoucnou omezení řádného členství.*

Vše bylo v době po první světové válce nesmírně překotné, ba hektické. Schůze střídala schůzi. Jeden den byla členská schůze, druhý den výborová. Po skončení prázdnin, jak studentům nastaly povinnosti, se rytmus schůzí přece jen zpomalil. Záписы nám dávají pocítit, s jakou mladickou opravdovostí, ale také ukvapeností, s jakou vážností, a na druhé straně lehkomyšlností mladí tehdejší doby jednali.

Na první pohled obrovskou aktivitu prvního půlroku života znovuobnoveného rakovnického spolku dosvědčují také čísla, přednesená ve zprávě na první valné hromadě, která se konala 4. ledna 1920 v hostinci u Šnajdrů. 35 přítomných členů se z úst předsedy dozvědělo, že odbor má 80 členů, z toho 53 řádné a 27 mimořádných, členů ústředí byla polovina, 42. Za půlrok se členové sešli dvakrát na mimořádné valné hromadě, desetkrát na členské schůzi a členové výboru sedmkrát na schůzi výborové. Celkově

uspořádal odbor 22 akcí. Příjem spolku činil 5 024,52 Kč, výdaje 4 533,74 Kč.77)

Zajímavou nám připadá skutečnost, že o deset dní později se konala mimořádná valná hromada, která schválila stanovy Fondu rakovnického odboru Krakovce, spolku akademiků západních Čech pro podporování vysokoškolských studentů ve studiích, ale nekonala se v Rakovníku, nýbrž v Praze. V zápisech není zapsáno, kde se bude příští schůze a jaká konat, takže když jsme se pokoušeli přijít na nějaký klíč k pochopení systému v konání schůzí, nepochodili jsme. Jediné vysvětlení vidíme v tom, že členové se běžně vídali a domlouvali každou další schůzi ad hoc. Ostatně velmi často členové hájili svoji neúčast anebo nepřipravenost na nějaké schůzi tím, že o ní nevěděli, že jim to nikdo neřekl apod. Na členské schůzi konané 12. 2. 1920 v Praze, na níž ovšem byli pouze čtyři členové, např. F. Brock navrhnul, aby se pozvánky zaslaly poštou a aby účast byla vyhlášena za povinnou s tím, že kdo by se neomluvil, byl by pokutován. Na nové členské schůzi, konané o týden později v Rakovníku, na níž se dostavilo přece jen o něco více účastníků, totiž plných osmnáct, bylo už přijato usnesení, že *člen, jenž se nedostaví do schůze a svoji nepřítomnost řádně neomluví anebo jehož omluva uznána za neplatnou, je povinen zaplatiti pokutu v obnosu 50 hal a ztrácí do složení pokuty všechna členská práva. Nezaplatí-li do dvou měsíců od doby, kdy výměr pokuty mu doručen, přestává býti členem.*78) Máme zato, že na usnesení bylo velmi brzy zapomenuto.

Často – a to po celou další dobu existence spolku – bylo nutno odkládat z důvodu nepřítomnosti dostatečného počtu členů dobu zahájení anebo svolávat novou další schůzi. Tak dne 1. srpna 1920 *kolega starosta zahajuje schůzi, je rozhořčen nad nepřesností členů.* Nepřesností se jednoznačně rozumí neúčast, i když počet přítomných zapisovatel výslovně nezapsal. O něco později, 11. dubna 1921, zahájil předseda členskou schůzi z důvodu nepřítomnosti více než poloviny členů o půl hodiny později a *projevil rozhořčení nad malou účastí.* Stejnou klausuli si můžeme přečíst v zápise z výborové schůze 17. 8. 1921 i jindy včetně podob s mírnými obměnami, např. *s rozhořčením konstatuje nepřítomnost kolegy místostarosty, pokladníka aj.* (14. 3. 1922). Když potom v zápise z členské schůze 5. 6. 1921 čteme, že *všeobecné rozhořčení panuje nad neomluvitelnou nepřítomností kolegy starosty a kolegy místostarosty*, nepřipadá nám to úplně spravedlivé, protože víme, kolikrát se předseda anebo místopředseda dostavil a jak málo ostatních bylo přítomno! Byly opravdu výjimky, kdy se dostavilo relativně dost členů. Na valné hromadě 27. 12. 1921 je zapsáno 41 členů. Onoho 5. 6. 1921, kdy nepřišli starosta a místostarosta, se dostavilo 34 členů, 17. 7. 1922 přišlo 32 členů. Zjistit průměrnou účast není možné, protože v jednotlivých zápisech ze schůzí se počet přítomných uvádí jen zřídka. Ale v zapsaných případech se po celá dvacátá a třicátá léta nejčastěji vyskytuje počet v rozmezí od deseti do dvaceti přítomných.

Někteří zapisovatelé měli smysl pro humor a dovedli s nadhledem zaznamenat průběh jednání, které se vyznačovalo impulzivností a mladistvě typickou přímocí, která se na nic neohlíží. Devátým jednacím bodem členské schůze, jež se konala 30. 8. 1922, bylo projednání otázky sblížení studentstva s dělnictvem. Ukážeme, jak věcné jednání přešlo v pravý opak:

Kolega Fried navrhuje, aby k prodebatování tohoto bodu svolána byla zvláštní schůze řádných členů a sám se nabízí za referenta. Kolega Donát: Myslím, abychom tuto věc vůbec odložili stranou, neboť máme smutný příklad na kolegiálním spolku v Plzni, kde přijutím dělnictva byla do spolku zároveň uvedena politika a skončilo to rozštěpením spolku ve dva. Podobný příklad dávají nám kolegově lounští. Nastává bouřlivá debata, při níž předseda marně se snaží udělat pořádek. Napětí předsedovo se stupňuje. Kolega Donát se směje poznámce kolegy Hejného.

Kolega předseda uhodí pěstí do stolu: „Čemu se směješ, sprostáku?“

Kolega Donát: „Předsedo! Zakazuji si, abys takovýmhle tónem se mnou mluvil!“ Nastává náhle ticho.

Kolega předseda: „To víš, že ti vidím až na dno tvý černý duše.“

Kolega Donát po urážce předsedou učiněné resignuje na všechny funkce ve spolku.

Kolega předseda na nátlak členů odvolává urážky a žádá za prominutí.

Kolega Donát odmítá: „To má být vděk za všechnu moji práci?“

Kolega Novák snaží se obě strany smířit.

Kolega předseda žádá kolegu Donáta, aby se opět ujal svých funkcí.

Kolega Donát za domluvy členů prohlašuje, že provede započaté akce do konce, ale pak skončí i z důvodů soukromých veškerou spolkovou činnost.

Kolega Fried odvolává své slovo ohledně studentské hličky. Schůze končí za velkého rozčilení ve 22.15.

Někdy se projednávaly vážné věci, jež z věcného hlediska se projednávat vůbec nemusely. Ve schůzi 1. 11. 1919 kolega Jiří Novák zcela vážně vystoupil s tím, že spolek měl kdysi prapor, který však podle něho zmizel a bylo by záhodno, aby se opatřil. Novákovo vystoupení vyvolalo podle zapisovatele *veselost*, ale předseda Havlíček Novákovi zcela vážně vysvětlil, že prapor patří ústředí spolku, a rakovnický odbor není proto kompetentní o praporu rozhodovat.79) Nikdo na to zřejmě už nereagoval, i když si myslíme, že aspoň někdo z přítomných mohl mít povědomí anebo jen tušení, že žádný spolkový prapor nikdy neexistoval.

Zřejmě nebyl v té době ještě členem anebo jenom nebyl na schůzi F. Donát, protože ten o pět let později, na valné hromadě 11. 9. 1924, hovořil o tom, že spolkový prapor Vesny, spolku, který považoval Krakovec za svého přímého předchůdce, je v muzeu v Lounech, které jej ovšem nechce Rakovnickým *bez právních důkazů* vydat.80)

Spolkové insignie mají v životě spolku svoji váhu a jako každá symbolika jsou důležité pro vytváření pocitu příslušnosti ke spolku. Přinejmenším právě v souvislosti s praporem zmíněný František Donát to cítil, když ve výborové schůzi 18. 12. 1922 požádal místopředsedu, aby se hlasovalo o tom, *jaká jest spolková barva, kterou každý řádný spolek má. Hlasováním přijata barva bílá proti hlasu kolegy Hejného (pro zelenou). Odznaky, plakáty a veškeré spolkové vývěsky budou provedeny vždy v této barvě spolku.*

Z toho, co jsme dosud uvedli, by se mohlo zdát, že spolkoví členové nedělali nic jiného, než se hádali o maličkostech. To ale není pravda. Valná hromada v půli ledna 1920 schválila stanovy Fondu pro podporování vysokoškolských studentů na studiích, a třebaže fond hned na počátku převzalo do své správy město Rakovník, peníze na něj dával spolek. Obdobně spolek podporoval Husův fond.

Spolek se stal rokem 1920 zcela samostatným, ale nezpřetrhal všechny vazby s ostatními studentskými organizacemi, spíše naopak. V roce 1920 byl například K. Novák delegátem v okresním osvětovém sboru a v hudebním odboru, Z. Novák v Husově fondu, Ošřádalová v okresní divadelní radě, K. Novák v Ústředním svazu československého studentstva, F. Donát ve Svazu československého studentstva, krajinském sboru a v Severozápadočeské studentské radě. Pro ilustraci uvedeme citaci ze zápisu z členské schůze 5. 6. 1922, kterou jsme už vzpomenuli, když jsme napsali, že se nedostavili předseda ani místopředseda. Řízení schůze se nakonec ujal nejstarší člen spolku, František Donát. Ten jako delegát spolku v Severozápadočeské studentské radě informoval přítomné členy spolku o této organizaci.

Vyjímáme ze zápisu: *Hlavním úkolem spolku jest činnost menšinová a osvětová, pak podporování všech podpůrných institucí studentských, Husova fondu aj. Kolega Donát referuje o sjezdu Severozápadočeské studentské rady. Nejprve informuje členy o radě. Spolky mající společnou činnost menšinovou jeví nutnost organizačního sjednocování, aby menšinová činnost vedena byla jednotně. Rada jest vlastně volné sdružení bez starosty a stanov, které se schází každý měsíc a předsedá mu ten člen, který dle abecedy přišel na řadu. Krajinské spolky v radě sdružené vysílají do ní po jednom delegátu. Rada koná každým rokem sjezd v různých městech, a tento připadá letos do Rakovníka, tedy již podruhé.*

Sjezd Severozápadočeské studentské rady se v Rakovníku toho roku skutečně konal. Ve dnech 12.–14. srpna 1922 se v Rakovníku sešli zástupci studentských spolků: Spolek akademiků kraje berounského v Berouně (František Raboch), Klub mladých v Kralupech, Akademický klub v Benešově (Kulhánek), Všestudentský spolek v Lounech (Jan Nič), Akademický klub v Plzni (Jarmil Hanuš), Akademický klub v Mladé Boleslavi (Zeman), Akademická čtenářská jednota v Jičíně (Broul), Sdružení studentstva na Kladně (Gustav Filip), Krajinský spolek Oharka v Libochovicích, Sdružení středolabských studentských organizací (Kreibich), Akademický spolek Radbuza v Plzni (Ježek), Spolek přeštických studentů v Přešticích (J. Veselý), Krajinský spolek Rokycana v Rokycanech (M. Roman), Spolek akademiků ve Slaném (Miloslav Steiner), Všestudentský krajinský spolek Říp v Roudnici (Jan Husák) a Akademický spolek Krakovec (František Donát). Kromě toho se sjezdu zúčastnily i spolky, které stály mimo radu, např. Severovýchodočeská župa studentská. Předsedou sjezdu byl zvolen F. Donát z hostitelského spolku. Ve třech plenárních schůzích se projednávaly aktuální otázky tehdejšího studentského hnutí, kterými byly Nová práce v krajinských spolcích, Sociální otázka studentská a krajinské spolky, Středoškolská otázka a krajinské spolky, Student a dělník a Národní či národnostní svaz. Sjezd schválil šest rezolucí, které měly v budoucnu přispět k řešení problematiky studentstva a jeho organizací.81)

Chceme však uvést po této odbočce ještě jednu citaci, přičemž ji nebudeme nijak rozebírat. Ze zápisu třetí valné hromady, konané 3. ledna 1923 ve spolkové místnosti hotelu Schneider v Rakovníku:

Kolega Konopásek, delegát do Husova fondu, žádá za prominutí, že jeho referát bude kusý, neboť nedbalostí správy spolku byla mu oznámena valná hromada teprve dnes v poledne. Husův fond podporuje z rakovnického okresu 8 studujících v okrese 450 Kč. Žádá, aby byl pokud možno podporován přímo finančně a aby byl vzkříšen místní odbor Husova fondu.

Kolega předseda Vaniš děkuje za zprávu kolegovi Konopáskovi a žádá o zprávu kolegu Donáta, delegáta do předsednictva Ústředního svazu československého studentstva.

Kolega Donát se diví, že předseda na něm tuto zprávu žádá, když se již v létě této funkce vzdal. Žádá za vysvětlení, proč nebyl nový delegát zvolen.

Kolega Hejný: Delegátem byl zvolen kolega Ošřádal.

Kolega Ošřádal: Sděluje, že nebyl vůbec informován, ani do své funkce nikým zapracován.

Kolega předseda Vaniš omlouvá celou věc a žádá za prominutí.

Kolega Novák, delegát do divadelní rady: Činnost divadelní rady se rovná nule, proto nemůže žádný referát podávat.

Kolega Vaniš, delegát do osvětového svazu: Ačkoli jsem řádně ohlásil, dokonce dvakrát, že jsem delegátem spolku Krakovec do osvětového svazu, nebyl jsem ani jednou pozván.

Kolega předseda Vaniš děkuje všem členům výboru za jejich činnost, avšak lituje, že mnozí členové nezáčastnili se vůbec schůzí výborových. Žádá, aby v příštím roce se to neopakovalo.

Kolega Konopásek omlouvá se šlendriánem spolku, za celý rok byl jen jednou pozván na výborovou schůzi, a to ještě půl hodiny před začátkem.

Kolega předseda Vaniš vyjímá Konopáska, ale mluví o ostatních kolezích, Fišerovi, Vltavském, Kohoutovi, Mazancovi, Majerovi.

Kolega Majer lituje, že se dozvěděl teprve teď, že jest členem výboru.

Strhla se debata o smyslu spolku.

Takových debat o smyslu spolku bylo ovšem od roku 1877 mnoho. *Potřeba akademického krajinského spolku se v našem městě necítí, není žádného zvláštního smyslu pro jeho existenci. Extenzivní činnost spolková jest pro přítomnost iluzorní. Přejímají ji jiné spolky (Tyl, Sokol atd.). Proto kolega Majer navrhuje, aby se od této činnosti prozatím vůbec upustilo, čteme v zápisu z výborové schůze 2. 1. 1925. Přes tuto „křizi“ šly dvacet čtyři osoby v září na společnou exkurzi do továrny na mýdlo Otta v Rakovníku a přes tuto křizi se v září konal spolkový zájezd do Václav, jehož se zúčastnilo třináct osob, které v této národnostně smíšené obci sehrály divadelní aktovku, koncertovaly a recitovaly. Patnáct osob, a nezáleží na tom, jestli čtrnáct z nich bylo totožných, opakovalo tuto společenskou akci za týden ve Všetatech.82)*

Na deváté členské schůzi, která se konala 10. 7. 1923 ve spolkové místnosti hotelu Schneider v Rakovníku, předseda dramaticky volal: *Jsmo v největší finanční křizi!* Na čtrnácté schůzi o dva měsíce později, totiž 21. 9. 1923, zapsal zapisovatel: *Jak uhradit dluhy??* Museli je uhradit z výtěžku nějaké úspěšné

akce. A že se to nakonec, byť i po delší časové proluce, podařilo, vysvítá z finančního vypořádání příštího roku. Na valné hromadě, konané 11. 9. 1924, byl konstatován příjem za správní rok 1923–1924 ve výši 5 741,40 Kč, a protože výdaje za stejné období činily pouhých 5 610,25 Kč, dosáhlo spolkové hospodaření zisku 131,15 Kč. A když byly peníze v pokladně, jevílo se zřejmě všechno v lepším světle. Nebylo vůbec nikoho, kdo by se např. pozastavil nad větou zprávy *Agenda vedena s naprostou přesností*. A přitom nebyly vedeny v úplnosti ani zápisy!

Ještě těžší křizí, jež byla o to horší, že trvala více než rok, prošel Krakovec v letech 1929 a 1930. Člen spolku František Ornstein prosadil v březnu 1929 zřízení gramofonového klubu. Podstata spočívala v tom, že se zakoupil gramofon a půjčoval s tím, že vybírané půjčovné přinese spolku vydatný zdroj příjmů. Správcem byl F. Ornstein. Ve skutečnosti však nejen že půjčovné nenaplnilo pokladnu, ale naopak z nepořádku vznikaly hádky a dohady, které vyúsťovaly ve vzájemné napadání, ve vyslovování nedůvěry, obviňování ze všech možných špatností a nakonec přímo či nepřímo vystupováním ze spolku. Vyjímáme např. ze zápisu z členské schůze dne 2. 11. 1929: *Pokladní zpráva: Hotovost cca 300 Kč a příspěvky nejsou vůbec vybírány a ty už prý asi pokladník vybírat nebude, jelikož se chce vzdát své funkce. Dostaneme ještě prachy za půjčení jazz – bandu.*

Zpráva zapisovatele a archiváře: Tento vůbec nevěděl, že je schůze, až večer, když přišel do města (je přespolní), tak zápis neměl; co se týče archivu, docela otevřeně se přiznal, že ačkoliv je již skoro rok archivářem, vůbec ho neviděl.

Kolega Weigner se chce vzdát své funkce, že prý ji nemůže zastávat. Předseda na to poznamenává, že o všem, co s jeho funkcí souvisí, může uvažovat i přes týden v Praze a tak že jeho skládání funkce je nesprávné. Lituje též, že tu není místostarosta, ten je vázán rodinnými poměry a nemůže se věnovat spolkové činnosti, jak by chtěl. Pak má spolek prosperovat, když se funkcionáři vymlouvají na práci a nehradějí by nedělali nic. Stojíme před otázkou – být či nebýt? Máme v poslední době různé maléry, jediným východiskem by byla zvýšená činnost anebo to nechat úplně plavat. Jeden každý by musil pracovat, jak nejlépe dovede.

Skutečně také tato nejhorší krize byla překonána díky práci. Za předsednictví Weignera se v roce 1931 provedla nová členská evidence, dala do pořádku pokladnu, spolek si pořídil hlavičkové papíry, nová razítka a také nové stanovy. Se společenským fondem to dopadlo – jak jinak? tak, že byl na valné hromadě 11. 9. 1931 zrušen, přičemž zároveň usneseno, *aby po získaných zkušenostech nebyl gramofon ani jiný majetek spolku (jazz, desky) půjčován, nýbrž aby sloužil jen k účelům spolkovým.*

Členové spolku byli dětmi své doby. Citlivě reagovali na věci, jež je zaujaly. Tak ve schůzi 21. 5. 1923 vášnivě diskutovali o prohlášení Ústředního svazu československého studentstva proti návštěvě francouzského maršála Focha v Československé republice. Nakonec v hlasování rozhodli, aby v krajinských a ústředních novinách bylo uveřejněno prohlášení, že *Akademický spolek Krakovec v Rakovníku usnesl se na své členské schůzi dne 21. 5. 1923 na tomto projevu: Protestujeme proti stanovisku výboru a krajinského sboru Ústředního svazu československého studentstva, které bylo jim zaujato při*

příležitosti návštěvy maršála Foche – hosta Československé republiky a reprezentanta dohodového vítězství, z něhož se zrodila naše svoboda. Označujeme odepření oficiální účasti československého studentstva při vítání za akt politický a překročení kompetence Ústředního svazu československého studentstva. Souhlasíme dále s usnesením Pražského ústředí Svazu československého studentstva a žádáme o co nejrychlejší svolání mimořádného valného shromáždění Ústředního svazu československého studentstva, na kterém by byl dán nezkrácený výraz pravého smýšlení československého studentstva.

Uvedeme příhodu, k níž došlo v roce 1926. Zachytil ji zápis z členské schůze, která se konala 30. 7. 1926 v Lidovém domě v Rakovníku: *Pan Řezníček, zástupce ředitele pivovaru, byl dotčen výroky kolegů Háka, Konopáska a Fontány „Fašisté jsou blbci. Fašismus je volovina. Na zdar VIII. sletu všesokolského! Ať žije generál Gajda“ a stěžoval si starostovi, který sám těžce nesl tyto výroky. Nasta la okamžitě všeobecná debata, již by nemělo ani smysl reprodukovat, protože to byla debata opravdu jenom „hospodská“, jako ostatně byly i samotné výroky mládenců. Ale chceme ukázat, kam až debata zašla: Kolega Majer přerušil debatu tím, že prohlásil, že přestává být členem Krakovce. Po něm učinili totéž kolegové Ošťádal, Mandík, Hák, Konopásek, Landa a K. Špaček. Tím byla schůze skončena. K zápisu je připsána obyčejnou tužkou poznámka: 1/4 I v noci. K. Špaček odvolal své vystoupení. Kolegové Majer a K. Špaček se později k tomu písemně vyjádřili, o jejich stanoviscích se dokonce hlasovalo, přičemž z toho byla učiněna věc důvěry. Majer dostal šest hlasů důvěry a Špaček pět při dvou prázdných lístečcích, přičemž Špaček se měl Majerovi do tří dnů omluvit, anebo bude vyloučen.*

Politice se spolek záměrně vyhýbal, ale někdy to bylo opravdu obtížné. Ve výborové schůzi 16. 2. 1929 se ptal člen výboru dr. Majer předsedy, jímž tehdy byl Jan Schimmer, na bratislavský studentský sjezd. Předseda spolku referoval, že ve dnech 16. a 17. února se má konat v Bratislavě všestudentský sjezd, ale protože pozvánka přišla pozdě, poslal ji předseda do Kladna s tím, aby si Kladenští vyzvedli krakoveckou legitimaci a hlasovali na sjezdu za Krakovec. Nato dr. Majer v delší promluvě hovořil o dřívější činnosti *Krakovce, který byl prý vždy nepolitický, ačkoliv se přikloňoval k pravici, kdežto Kladno prý jest přikloněno silně k levici*, a dr. Majer si přeje, aby spolek *zůstal takovým, jakým až doposud byl*.

Teprve na příští výborové schůzi, která se uskutečnila 8. 3. 1929, když předseda informoval o tom, že *sdrúžení kladenské děkuje za kumulaci hlasů a doufá v utužení přátelských svazků*, prozradil dr. Majer, že *národně demokratické studentstvo mu psalo, aby hlasy byly kumulovány na jiný spolek*. Dr. Majer přitom tvrdil, že jim prý odpověděl, že není kompetentní, aby to změnil.

Pro některé kuriózní epizody, které zde uvádíme, se naskytá otázka, zda měl spolek Krakovec vůbec nějaký smysl. Odpovídáme: Ano, měl smysl. Nejenže pomáhal příslušníkům české národnosti v národnostně menšinovém území v přístupu k české řeči, ke kultuře a v míře rozhodně nezanedbatelné také materiálně, nejenže vymýšlel nové nadace na podporu studentům, kteří neměli dostatečné prostředky na nákladné studium, nejenže zajišťoval, aby do těchto nadací tekla stálý proud peněz, nejenže studenti Krakovce bavili své publikum. Ale byl tu ještě přínos pro ně samé. Učili se vzájemně komunikaci, tříbili své názory a upevňovali své lidské a morální vlastnosti. Když se snažili dělat zábavu, museli být nápadití a jistě se chtěli líbit. Když projednávali ve výboru v roce 1920 (17. 8.) program akademií pro menšiny, se kterým chtěli uspět, strhla se prudká diskuze o divadelním kuse Románek na horách. Z této diskuze je zřejmé, že zúčastněným mladým mužům byly jasné umělecké nároky, ale nakonec v diskusi rozhodli, aby se kus hrál, třebaže věděli, že byl umělecky slabý. Spolek totiž v té době žádnou jinou hru nastudovanou a připravenou k provedení neměl a museli dostát svým závazkům. Vynahradili si to jindy. V roce 1934 připravili program moderní – sami říkali exkluzivní – poezie, jehož se zúčastnil Konstantin Biebl a při němž recitovali verše Nezvala, Rictuse, Poeova Havrana, Blocha, Apollinaira a sehráli tehdy avantgardní Cocteauovu hru *Lidský hlas*.⁸³⁾ Při stém výročí smrti největšího českého básníka, K. H. Máchy, recitovali jeho *Máj*. Byli vnímaví, měli odvahu a chtěli uplatnit své schopnosti.

Čtvrtá kniha zápisů ze schůzí spolku, jež se zachovala, končí zápisem schůze dne 11. 8. 1939. Studenti anebo akademici? připravovali Večer lidové písně. Válka, která vypukla za necelé tři týdny nato, přinesla mezi jiným také faktický konec studentského spolku Krakovec.

Poznámky:

- 1) Frída Bermann, *Causerie o Krakovci, Výroční zpráva Krakovce, spolku akademiků západních Čech za správní rok 1912–1913*, s. 10–12 ve Státním okresním archivu Rakovník, fond Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939 (dále jen SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Výroční zpráva za správní rok...).
- 2) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Výroční zpráva Krakovce.. za správní rok 1891–1892.
- 3) Srovnej František Levý, *Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896*, s. 487. Údaje Levého později bez jakékoli zmínky o původu opsál Josef Koníček, *Obrození Rakovníka*, rukopis, s. 92–93 v

- SOkA Rakovník, fond Měšťanská beseda v Rakovníku, sign. 2/11.
- 4) František Levý, Dějiny královského města Rakovníka, s. 487.
 - 5) Portrét A. P. Trojana napsal Karel Kazda, Dr. Alois Pravoslav Trojan I–II, Slánský obzor. Věstník Muzejního a literárního spolku Palacký ve Slaném 36, 1928, s. 3–34, resp. 38, 1930, s. 3–50. Portrét Dr. Aloise Pravoslava Trojana a jeho rodiny ve spojitosti s Rakovníkem včetně vyličení oslavy svěcení spolkového praporu Vesny, z něhož citujeme, vypsal Zora Dvořáková, Život a příběh, Středočeské nakladatelství a knihkupectví, Praha 1987, kapitola V Lubenské ulici.
 - 6) František Levý, Dějiny královského města Rakovníka, s. 487.
 - 7) Jan Janek, Krakovec. Od založení do světové války, Sborník studentské práce v Lounech, Vřestudentský spolek, Louny 1923, s. 27–44.
 - 8) Tamtéž, s. 29.
 - 9) J. Koniček, Obrození Rakovníka, s. 94–95.
 - 10) J. Janek, Krakovec, s. 29.
 - 11) Tamtéž.
 - 12) Jana Mandlerová, Soupis odborných spolků a vědeckých institucí v českých zemích 1860–1918, ÚČSD ČSAV, Praha 1973, s. 1.
 - 13) O spolkovém zákonodárství nejlépe Jan Janák, Spolky v českých zemích do roku 1951, Mikulovské sympozium 22, 1992, s. 59–93.
 - 14) Ve skutečnosti asi spolek vzniknul roku 1871 – Srovnej s Marek Laštovka – Barbora Laštovková – Tomáš Rataj – Jana Ratajová – Josef Třikač, Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990, Scriptorium, Praha 1998. s. 213, č. 521.
 - 15) Tamtéž, s. 215, č. 585 je za datum vzniku spolku uveden rok 1897 (1896).
 - 16) Tamtéž, s. 213, č. 525 je za datum vzniku spolku uveden rok 1873.
 - 17) Tamtéž, s. 214, č. 565 je za datum vzniku spolku uveden rok 1897.
 - 18) Tamtéž, s. 213, č. 524 je za datum vzniku spolku uveden rok 1872.
 - 19) Tamtéž, s. 215, č. 568 je za datum vzniku spolku uveden rok 1893.
 - 20) Tamtéž, s. 215, č. 586 je za datum vzniku spolku uveden rok 1896.
 - 21) Tamtéž, s. 215, č. 581 je za datum vzniku spolku uveden rok 1895, i když se znaménkem, že před tímto rokem.
 - 22) Josefa Baráka (26. 1. 1833–15. 11. 1883), českého politika a novináře, uvádí Miloslav Jaroš, Studentský spolek ve Slaném, Slánský obzor 5(105), 1997, s. 87, jako jednoho ze zakladatelů spolku Krakovec, ale tento názor nemůžeme podpořit.
 - 23) J. Janek, Krakovec, s. 30 uvádí letopočet 1887, ale zřejmě tehdy šlo vzhledem k tomu, že má být správně 1877, o tiskovou chybu.
 - 24) Státní ústřední archiv Praha, ČM 1856–1883, sign. 30/6/3802 K a 30/6/6442
 - 25) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, tištěné Stanovy Krakovce, spolku akademiků západních Čech – 1880.
 - 26) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1898–1899.
 - 27) SÚA Praha, PP 1893–1899, sign. V/26/5.
 - 28) SÚA Praha, PP 1900–1907, sign. V/26/20.
 - 29) SÚA Praha, PP 1893–1899, sign. V/26/5.
 - 30) Tamtéž.
 - 31) SÚA Praha, ČM 1856–1883, sign. 30/6/6931.
 - 32) SÚA Praha, ČM 1884–1900, sign. 30/6/6931.
 - 33) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1894–1895.
 - 34) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Stanovy Akademického spolku Krakovec – 1931
 - 35) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, 2/5.
 - 36) Pražské místodržitelství v oběžníku ze dne 10. 5. 1887 na to upozorňovalo slánský okresní úřad, přičemž ještě nemluvilo o datu konání. To sdělilo ovšem v přípisu okresnímu úřadu o pět dní později a mluvilo o 14.–15. srpnu 1887. Konečně v třetím dokumentu, kterým je předběžné oznámení, se hovoří o 30.–31. 8. 1887, což asi bylo datem skutečného konání sjezdu – Státní okresní archiv Kladno, Katalog prezidiálních spisů Okresního úřadu Slaný I/2, inv. č. 1937, resp. 1940, resp. 1956.
 - 37) Universitní profesor psychiatrie a neurologie MUDr. Antonín Heveroch, (29. 1. 1869–2. 3. 1927). Absolvent slánského gymnázia. – Miloslav Jaroš, Studentský spolek ve Slaném, Slánský obzor 5 (105),

- 1997, s. 88.
- 38) J. Janek, Krakovec, s. 40–41.
- 39) IngC. Frída Bermann, Causerie o Krakovci.
- 40) Podle SOkA Kladno, Katalog presidiálních spisů Okresního úřadu Slaný I/2, inv. č. 3274 oznamovalo pražské místodržitelství už v květnu 1895. Okresnímu úřadu ve Slaném, že Krakovec má v úmyslu svolat na 24.–25. 8. 1895 do Slaného svůj sjezd. Ve skutečnosti se však podle Výroční zprávy Krakovce... za správní rok 1894–1895 sjezd konal 10.–11. 8. 1895.
- 41) Autorem reliéfu, který dodnes zdobí fasádu rakovnické radnice, byl český sochař Bedřich Šimonovský, nar. 19. 11. 1871 v Motole u Prahy. Podobu odvodil z medaile Severina Brachmanna z roku 1573. K tomu srovnej František Krejčí, Jenom ve Vídni, v Praze a v Rakovníku, Radnice. Měsíčník města Rakovníka, červenec-srpen 1997, s. 19.
- 42) Propagační leták sjezdu Krakovce a Národní jednoty severočeské 15.–16. srpna 1896 v Rakovníku – v majetku p. Františka Krejčího v Rakovníku, jenž mě na něj laskavě upozornil, za což mu i tímto způsobem děkuji.
- 43) J. Janek, Krakovec, s. 43.
- 44) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1892–1893.
- 45) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, 2/6.
- 46) J. Janek, Krakovec, s. 31–32.
- 47) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1891–1892.
- 48) J. Janek, Krakovec, s. 36.
- 49) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1894–1895.
- 50) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1899–1900.
- 51) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1900–1901.
- 52) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1910–1911.
- 53) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1911–1912.
- 54) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1912–1913.
- 55) František ŠVARC, Dějiny Okresní knihovny v Rakovníku a veřejných knihoven na Rakovnicku, Rakovník 1995, s. 27–29.
- 56) Augustin Černý, Poslední léta lounského Krakovce, Sborník studentské práce v Lounech, Všestudentský spolek, Louny 1923, s. 49 a Zápis z valné hromady, konané 4. 1. 1920 v SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 1920.
- 57) SÚA Praha, ČM 1856–1883, sign. 30/6/6442.
- 58) J. Janek, Krakovec, s. 30–31.
- 59) Tamtéž, s. 31.
- 60) Jde o Josefa Hůlu, absolventa rakovnické reálky roku 1888, za první republiky ministra železnic.
- 61) J. Janek, Krakovec, s. 37.
- 62) Tamtéž, s. 42.
- 63) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1897–1898. O schůzi, konané dne 19. 4. 1897 v Zavidově, na níž hovořili studenti V. Šmíd a B. O. Mansfeld, informoval také list Krakovec. Neodvislý orgán svobodomyšlný pro zájmy Rakovnicka, 1, 1897, č. 2, s. 7. Novinová zpráva ovšem zpravovala o propagaci Husova fondu. Ukazuje to na skutečnost, že výročním zprávám se nemůže věřit absolutně. Na tomto místě chceme ještě upozornit, že noviny Krakovec neměly přes svůj název se spolkem Krakovcem nic společného.
- 64) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, 3/12 Různé pozvánky.
- 65) Tamtéž.
- 66) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1891–1892.
- 67) Frída Berman, Causerie o Krakovci, s. 11.
- 68) Výroční zpráva Krakovce... za správní rok 1894–1895.
- 69) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Pokladní kniha 1920–1936.
- 70) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí Rakovnického odboru Krakovce 1918–1920, Zápis z mimořádné valné hromady dne 7. 8. 1919.
- 71) SOkA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 1920, Zápis z členské schůze 17. 3. 1920.
- 72) Augustin Černý, Poslední léta lounského Krakovce, s. 48–49, Sborník studentské práce v Lounech.
- 73) SOkA Kladno, Okresní úřad Kladno, Katastr spolků.
- 74) SOkA Kladno, Okresní národní výbor Slaný, Katastr spolků. Slánský obzor 5 (105), 1997, s. 87–90 přinesl vzpomínku bývalého člena a těsně před druhou světovou válkou funkcionáře spolku Miloslava

Jaroča, Studentský spolek ve Slaném.

75) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 7. 8. 1919–4. 1. 1920. Všechny další citace jsou z této knihy, pokud neuvedeme jinak.

76) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 21. 7. 1920–28. 12. 1925. Všechny další citace jsou z této knihy, pokud neuvedeme jinak.

77) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 7. 8. 1919–4. 1. 1920.

78) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 21. 7. 1920–28. 12. 1925. Všechny další citace jsou z této knihy, pokud neuvedeme jinak.

79) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 7. 8. 1919–4. 1. 1920.

80) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 21. 7. 1920–28. 12. 1925. Všechny další citace jsou z této knihy, pokud neuvedeme jinak.

81) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Protokoly II. sjezdu Severozápadočeské studentské rady.

82) SOKA Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí rakovnického odboru Krakovce 21. 7. 1920–28. 12. 1925, Zápis ze 4. členské schůze 3. 9. 1925.

83) Rakovnické noviny 2, 1934, č. 32, s. 4.

Přílohy

Stanovy Akademického spolku Krakovec v Rakovníku, schválené na valné hromadě spolku dne 11. září 1931

(Státní okresní archiv Rakovník, Akademický spolek Krakovec v Rakovníku 1878–1939)

§ 1. Jméno a sídlo:

Akademický spolek Krakovec v Rakovníku.

§ 2. Jednací řeč:

česká.

§ 3. Účel spolku:

1. Sdružení vysokoškolské a středoškolské studentstvo a místní inteligenci zejména pokud absolvovala střední školy rakovnické na podkladě nepolitickém a nekonfesijním,
2. soustavně uplatňovatí studentské zájmy sociální, školské a tělovýchovné,
3. propagovatí současné kulturní proudy v městě i okolí a v menšinách,
4. podporovatí společenský život.

§ 4. Prostředky:

Spolek dosahuje toho účelu:

1. prací sociální, která směřuje k sociálnímu zabezpečení studentstva,
2. péčí o ideové a organizační otázky našeho školství,
3. činností kulturní, která má směřovatí k vzdělání a výchově,
4. činností společenskou směřující k zvýšení společenské úrovně u života,
5. činností tělovýchovnou, tj. pěstěním a propagací studentské tělovýchovy.

§ 5. Jmění spolku, jehož je třeba k vyplnění těchto úkolů

A A.) se opatřuje:

1. členskými příspěvky, jejichž výši určuje valná hromada,
2. dary, odkazy, sbírkami a subvencemi,
3. výtěžky podniků a akcí,

B.) se dělí na:

1. jmění kmenové, tj. jmění, jež za takové bylo prohlášeno valnou hromadou a jež jen se souhlasem valné

- hromady může být zcizeno neb darováno,
2. jmění výdejné, tj. jmění, jímž jsou oprávněni nakládati funkcionáři spolku nebo výbor jako celek podle ustanovení jednacího řádu.

K jmění Akademického spolku Krakovec patří také:

3. podpůrný fond Akademického spolku Krakovec v Rakovníku, jenž jest ve správě obce rakovnické. Tento fond jest jměním účelovým a výtěžků jeho může být použito jen k sociální podpoře členů řádných, kteří jsou ve spolku činní, podle statutu tohoto fondu.

§ 6. Členové jsou:

1. čestní, jimiž se mohou státi osobnosti o prospěch spolku zvláště zasloužilé anebo vynikající svou činností veřejnou, kteří jsou valnou hromadou zvoleni 3/4 (tři čtvrtinovou) většinou,
2. řádní, jimiž se stanou posluchači kterékoli československé vysoké školy, dále studující posledních dvou tříd středních škol zakončovaných zkouškou dospělosti a konečně absolventi těchto vysokých a středních škol do čtyř let po absolutoriu, kteří na doporučení dvou řádných členů byli jakoukoli schůzí přijati,
3. přispívající, jimiž se stanou ti, kdož na doporučení dvou členů řádných byli jakoukoli schůzí přijati.

§ 7. Práva členů:

A) Každý řádný člen má právo:

1. podávati návrhy a dotazy schůzi členské, výborové a valné hromadě,
2. vésti stížnosti k výboru, z jehož rozhodnutí lze se dovolati k valné hromadě,
3. rokovati, hlasovati, voliti, volen býti a navrhovati valné hromadě čestné členy.

B) Členové čestní a přispívající požívají výhody a práva uvedená v § 7. těchto stanov ad A) 1. a 2. a právo rokovati na schůzích.

§ 8. Povinnosti členů:

Každý člen jest povinen:

1. šetřiti stanov, řádů a usnesení orgánů spolkových a platiti příspěvek stanovený valnou hromadou,
2. hájiti zájmy a podniky spolku, ve smyslu § 3. a 4. těchto stanov též pracovati.

§ 9. Zánik členství:

Členem přestává býti každý,

1. kdo se členství sám zřekne a písemně to výboru oznámí,
2. kdo po 3 (tři) správních obdobích nezaplátil příspěvků,
3. kdo byl nálezem smírčího soudu vyloučen.

§ 10. Správní orgány jsou:

1. valná hromada,
2. členská schůze,
3. výborová schůze.

§ 11. Valná hromada:

I.) Řád valné hromady:

1. Valné hromady jsou řádné a mimořádné. Řádná valná hromada je svolávána výborem na počátku správního roku nejdéle 15 (patnáct) dní po jeho počátku, mimořádná valná hromada rovněž výborem v čas potřeby nebo na žádost jedné desetiny členstva.
2. Konání valné hromady oznámí se členstvu 8 (osm) dní předem. K platnému usnesení jest třeba přítomnosti 1/3 (jedné třetiny) členů řádných. Nesejde-li se dostatečný počet členů v ustanovený čas, koná se valná hromada o hodinu později za každého počtu členů.
3. Rozhodnutí děje se absolutní většinou, o změně stanov 2/3 (dvou třetinovou) většinou, o čestném členství 3/4 (tři čtvrtinovou) většinou přítomných, k hlasování oprávněných členů. Návrh na změnu stanov buď určen zvláště. Jinak platí pro valnou hromadu jednací řád, který ustanovuje, mění a vykládá jedině valná hromada.

II.) Působnost valné hromady:

1. Usnáseti se o stanovách, je měniti a vykládati.
2. Voliti starostu, výbor a předsedy odborů.
3. Voliti čestné členy.
4. Posuzovati, schvalovati, případně rušiti usnesení výboru, udělovati absolutorium. Odepře-li valná

hromada výboru absolutorium, nastupuje řízení před smírčím soudem, při čemž zastupují členstvo 2 (dva) členové nově zvolení valnou hromadou.

5. Voliti 2 (dva) revisory.
6. Stanoviti výši příspěvků pro nastávající správní rok.
7. Schvalovati protokol minulé valné hromady.

§ 12. Správní rok počíná

1. října každého roku.

§ 13. Členské schůze:

Členskou schůzi řídí a svolává starosta nebo jeho zástupce buď z vlastní iniciativy, na návrh výboru, nebo na přání 1/5 členů. Jinak platí pro ně obdobně řád pro valné hromady, pokud se jeho ustanovení netýkají přímo valné hromady.

§ 14. Výbor:

1. Je volen valnou hromadou na jeden rok a musí se ustaviti do 7 (sedmi) dní po svém zvolení. Je tvořen starostou, místopředsedou, jednatelem, pokladníkem, zapisovatelem a archivářem. Vykonává usnesení valné hromady a provádí veškeré činy běžné správy, pokud nejsou vyhrazeny výslovně valné hromadě.
2. Je svoláván starostou nebo jeho zástupcem pravidelně každý měsíc v den určený na ustavující schůzi výboru nebo žádají-li o to nejméně 3 (tři) členové výboru. Podrobnosti stanoví jednací řád.
3. Usnáší se pravoplatně za přítomnosti nejméně 2/3 (dvou třetin) členů, předsedajícího v to počítaje.

§ 15. Funkcionáři zvlášť:

1. Starosta je volen valnou hromadou schopnou usnášení. Stojí v čele spolku, reprezentuje jej navenek a předsedá schůzím. Hlasuje pouze v případě rovnosti hlasů na schůzi.
2. Místopředseda zastupuje starostu v jeho nepřítomnosti, nebo je-li k tomu přímo vyzván, a tu má též práva jako starosta.
3. Jednatel přijímá a vyřizuje spolkovou agendu. Vede jednatelskou knihu.
4. Pokladník spravuje jmění výdejné a ručí za ně neobmezeně celým svým jměním. Vede knihu pokladní a též matriku členstva.
5. Zapisovatel zapisuje jednání všech schůzí.
6. Archivář spravuje archiv spolku, o němž vede knižní zápis.

§ 16. Jednotlivé odbory:

Ve smyslu § 3. a 4. se zavádějí tyto odbory:

1. Odbor kulturní a sociální uvádí v praxi § 3. odst. 2. a 3., § 4. odst. 1., 2., 3. stanov. Jest v úzkém styku s příslušnými odbory pražského Ú.S.Č.S.
2. Odbor dramatický uvádí v praxi § 3. odst. 3. a § 4. odst. 3. stanov, pokud není v kompetenci odboru kulturního a sociálního.
3. Odbor společenský uvádí v praxi § 3. odst. 4. a § 4. odst. 4. stanov. Pečuje o společenské sblížení všech vrstev našeho města.
4. Odbor tělovýchovný uvádí v praxi § 4. odst. 5. stanov. Spolu s V.S. a místními tělovýchovnými organizacemi.
5. V čele těchto odborů stojí předsedové volení valnou hromadou schopnou usnášení. Sestavují program činnosti, který schvaluje výbor. Předsedají schůzím svých odborů a na schůzích výboru mají hlas poradní. O jmění svého odboru vedou knižní zápisy. Podrobnosti stanoví jednací řád.

§ 17. Náhradníci:

1. Výbor má 4 náhradníky volené valnou hromadou schopnou usnášení. Náhradníci nastupují automaticky za odstoupivšího nebo zaneprázdněného člena a sice v tom pořadí, jak byli voleni. Jen za starostu nastupuje místopředseda, za něhož pak nastupuje náhradník. Náhradník má též práva jako funkcionář, kterého zastupuje.
2. Za odstoupivší předsedy odborů nastupují automaticky jejich náhradníci, které volí zároveň s nimi valná hromada.

§ 18. Revizoři:

Revizoři účtů nejsou členy výboru a jsou voleni valnou hromadou. Jejich povinností jest přezkoušení položky knihy pokladní, resp. případné nesrovnalosti hlásiti starostovi a valné hromadě.

§ 19. Smírčí soud:

Veškeré spory vzniklé z poměrů spolkových, které nelze urovnati jiným způsobem, vyřizuje smírčí soud, který čítá 5 (pět) členů. Každá sporná strana volí po dvou členech soudu za členstva spolkového, předsedu volí tito 4 (čtyři) členové vzájemnou dohodou. Nemohou-li se tito členové ve volbě předsedy shodnouti, tu každá sporná strana navrhne jednoho a mezi těmito kandidáty rozhodne los. Je-li výbor spornou stranou, volí předsedu valná hromada nebo členská schůze.

Zápis z 2. výborové schůze, konané 9.3.1923

v kavárně Slavia

(Státní okresní archiv Rakovník, Akademický spolek Krakovec

v Rakovníku 1878–1939, Kniha zápisů ze schůzí 21. 7. 1920–28. 12. 1925)

Klg. Najbert tluče špačky.

Klg. Hejný již chvíli pozoruje karbaníky, náhle se zvedne a běží kibicovat.

Klg. Vaniš Tak teď si vezmeme něco jiného...

Klg. Najbert Chce se prát a má chuť dát si ještě jedno pivo.

Klg. Vaniš Jaký je stav pokladny?

Gutwirt jako pokladník: slavnostně oznamuje, že jsou tam 4 Kč.

Klg. Gutwirt Chce obrátit členy a legitimace prý dá, až je bude mít.

Klg. předseda Novák: Mám na mysli tuhle věc. Pozvat sem činohru Vinohradského divadla.

Klg. Gutwirt Chce pozvat spolek domovníků.

Klg. předseda Novák jej napomíná.

Klg. Gutwirt Protestuji proti teroru...

Klg. Najbert tluče špačky.

Klg. předseda Novák: Jednatelská zpráva, zpráva o činnosti, likvidace plesu, sjezd v Bratislavě, další činnost.

Klg. Gutwirt: Zač je víno v Bratislavě?

Klg. předseda Novák: Je tam laciné.

Klg. Najbert: Já nic nedělám. Já jedu o prázdninách do lázní. Já budu chodit s muzikou. Furt budu někoho bavit. Pane vrchní, dejte mi sem pivo. To je beze žertu. Já nehraju. Já už nemám prachy. Já sem nucenej zedničit, míchat maltu v kbelíku, abych se uživil. Já budu chodit s muzikou.

Klg. Vaniš: Jedeš na akademii zadarmo?

Klg. Najbert: Nejedu.

Klg. předseda Novák: Končí po menší slovní potyčce mezi Najbertem a Vanišem schůzi ve 21.50.

Zapsal Václav Trejbal za zapisovatele

IRENA VEVERKOVÁ

Knihtiskař Jaroslav Šnajdr a jeho podnikatelská činnost

Do uceleného obrazu regionálních dějin Kladenska bezesporu patří i historie Šnajdrovy tiskárny. Kdyby u Šnajdrů nevyšlo nic jiného než Thákurovy spisy, zařadil by se nakladatel a tiskař trvale do dějin české překladové literatury. Svými dalšími edicemi a nakladatelskými aktivitami překročil význam obyčejného venkovského nakladatele.

Chceme-li přiblížit činnost kladenské tiskárny a jejího majitele, označovaného za nakladatele-idealistu, Jaroslava Šnajdra (* 11. listopadu 1872, † 27. června 1941), nenajdeme lepší charakteristiku než z roku 1942 napsanou J. Š. Kvapilem¹⁾: *Od počátku své nakladatelské činnosti byl Jar. Šnajdr veden zvláštním instinktem, aby nasadil, kde ještě stavba národní vzdělanosti nebyla dohotovena...2)*. Jaroslav Šnajdr se narodil v Nuslích v rodině stavebního dělníka. Byl v pořadí šestým dítětem. Maminka zlepšovala rodinný rozpočet vyšíváním, aniž tušila, že se tento její výdělek stane na dlouhá léta prakticky jediným zdrojem příjmů. Tyto těžké doby nastaly v roce 1880, kdy otec tragicky zemřel na následky pracovního úrazu.

Pro další životní osudy Jaroslava, který zdědil po své matce vitalitu a energii, byla rozhodující osoba poručníka. Pan Láska, korektor Národní politiky, pravděpodobně nejvíce z celého okolí ovlivnil výběr chlapcova zaměstnání. Rozhodl, že se Jaroslav stane učněm „černého umění“, tedy sazečem. Zvolené

povolání se mu zalíbilo. Zvláště ho lákala práce na akcidenčních tiskovinách³). Jeho bratr František vzpomíná, že si ještě v učňovském věku často stěžoval na nedostatek složitější práce, již dostávali zkušenější. Na mladého adepta zbývala často jen sazba adres. Z této vzpomínky je vidět, že patřil po celý život k těm nemnohým šťastlivcům, jimž se zaměstnání stalo zálibou.

Po vyučení odešel pracovat do dělnické tiskárny Práva lidu. Jako zaměstnanec pražské Dělnické tiskárny získal svoje první ocenění v roce 1903 na výstavě v Praze. Úspěchu předcházela řada ocenění za úpravu akcidenčních tiskovin, kde jako jeden z prvních uplatňoval výtvarné prvky tehdy moderní secese. Vedle své práce se snažil předávat své znalosti zájemcům v typografických kurzech. Ani on nezůstal bez dalšího odborného růstu. Přestože byl vyučen, doháněl své vzdělání po celý život pravidelnou četbou a studiem odborné literatury. Díky tomuto sebevzdělávání vyrostl v uznávaného odborníka.

Právě v době, kdy získal Jaroslav Šnajdr první uznání za svoji práci, seznámil se s jedním z mála strojových sazečů Otakarem Janáčkem, s nímž se rozhodl založit společný podnik. Protože nezískali koncesi pro Prahu, hledali štěstí v Kladně. Nejprve se podařilo získat koncesi Jaroslavu Šnajdrovi⁴), avšak zřekl se jí ve prospěch plánovaného společného podniku Šnajdr – Janáček⁵). A tak oba přátelé začali podnikat v dnešní Poděbradově ulici⁶), kde zahájili provoz 27. listopadu 1903. K prvnímu vybavení dílny patřil tehdy nejmodernější sazečský stroj značky Typografia.

Tiskárna pracovala do roku 1906. Z tohoto krátkého období známe jedinou knihu s názvem Pivovarské kapitoly. Její autor, kladenský sládek Josef Zachar⁷), napsal zajímavé pojednání nejen o historii pivovarnictví v Čechách, ale i o práci a životě v pivovaru. Život a činnost v pivovaru přirovnává autor k orloji. Pokud funguje pivovar spolehlivě jako hodinový stroj, pak z jeho bran vychází mok těch nejlepších kvalit. Text je doplněn ilustracemi Mikoláše Alše⁸) a Adolfa Kašpara⁹). Zachar věnoval knihu svému dlouholetému příteli, jak sám v úvodu píše, mistru poctivého i slavného umění malířského Mikuláši Alšovi.

Otakar Janáček v roce 1906 ukončil působení v Kladně a vrátil se do Prahy, kde se oženil a získal samostatnou koncesi. Jaroslavu Šnajdrovi nastaly komplikace. Znovu musel žádat o koncesi, tentokrát pro svoji osobu. V žádosti k c. k. místodržitelství v Čechách mimo jiné uvedl: *Že pak v mé osobě spojeny jsou veškeré zákonné náležitosti k provozování chromotypografického ústavu a knihtiskárny, jde na jevo z toho, že již výše citovanými výnosy mně, resp. Společnosti Šnajdr a Janáček, koncese k provozování takové živnosti byla udělena...*¹⁰) Tato žádost byla na podzim 1906¹¹) kladně vyřízena. Tiskárna a nakladatelství si svojí produkci začalo budovat definitivní místo v kulturním životě Kladna. Šnajdr tiskl časopisy, noviny, reklamy i letáky. Připomeňme alespoň některé tituly jako Český včelař, Dělnické listy, Obrana sklářských dělníků a v počátku i Svoboda.

S vlastní koncesí se mu otevřela možnost pracovat podle svého zájmu. V Kladně našel řadu schopných mladých lidí, svých vrstevníků, kteří s ním pravidelně spolupracovali a stali se v mnoha případech i jeho celoživotními přáteli. Výjimečné štěstí potkalo Jaroslava Šnajdra i v osobním životě. Seznámil se s mladičkou Annou Dundrovou¹²), jež pocházela z vážené unhošťské měšťanské rodiny. Dundrovi po několika generacích vlastnili tamní lékárnu. Šnajdrova snoubenka šla ve šlépějích svých předků a v době, kdy se poznala se svým budoucím manželem, byla posluchačkou farmacie Karlovy univerzity v Praze. Mladé lidi spojoval smysl pro krásnou knihu. Anna se stala pro svého manžela nejen inspirátorkou, ale první kritičkou a ve chvílích neúspěchu pevnou oporou. Ještě před svatbou spěchal s každou novou knihou do Unhoště, aby právě jeho snoubenka byla první, která bude vlastnit další titul z jeho edic.

Jaroslav Šnajdr se s touto svojí láskou Aničkou Dundrovou oženil v roce 1910. Novomanželé si začali budovat společný domov v Kladně. Jejich byt byl od počátku otevřen širokému okruhu přátel a známých, kteří bývali i Šnajdrovými spolupracovníky. Za všechny jmenujme alespoň dva, kteří přispěli natrvalo k věhlasu tiskárny. Jsou jimi Stanislav Kulhánek¹³) a Josef Brousek¹⁴), kteří během let vtiskli mnoha Šnajdrovým bibliofilským tiskům osobitou a nezaměnitelnou podobu.

Stanislav Kulhánek se seznámil s Jaroslavem Šnajdrem někdy v roce 1907. Spolupráce se prohloubila od roku 1910, kdy profesor Kulhánek získal místo v pedagogickém sboru kladenské reálky. Zpočátku spolupracoval na grafické úpravě knih, na jejich ilustracích a v neposlední řadě i na návrzích knižních vazeb. V době I. světové války byla tiskárna nucena omezit svoji činnost pro nedostatek papíru. Proto navrhl Stanislav Kulhánek dvě série dopisnic s vánoční a velikonoční tematikou. Obě série tiskárna realizovala ke spokojenosti autora. Stejně spokojen byl autor i s tiskem řady vinět, záhlaví, ilustrací i reklamních plakátů, k jejichž tvorbě přistupoval stejně zodpovědně jako k ostatním svým grafickým dílům, novoročenkám či exlibris. Dodnes to dokládá jejich vysoká umělecká úroveň. Mezi nejzdařilejší reklamní plakáty patří plakát pro kročehlavskou Calabrii. Autor sám hodnotil spolupráci následovně: *Zručný typograf Šnajdrovy tiskárny pan Muzika dovedl velmi obratně a čistě vyřezávati v linoleu, a tak umožnil Šnajdrovi tisk několika dobrých a působivých vícebarevných plakátů, z nichž nejzdařilejší snad byl plakát pro obchodní družstvo CALABRIA v Kročehlavech...*¹⁵)

Šnajdr, který měl pochopení a úctu ke vzdělání, oplácel mladému profesorovi kladenské reálky

spoluprací v oblasti jeho pedagogické činnosti. Kulhánek pravidelně vodil do prostor závodu studenty, aby přímo na místě poznali práci tiskárny. Spolupráce se promítla i do přípravy a závěrečné grafické úpravy školní výroční zprávy, do níž Kulhánek zapojil i posluchače školy. Podle jejich návrhu se několikrát tiskla titulní strana této ročenky.

Jiného druhu byla spolupráce s druhým mistrem svého oboru, s Josefem Brouskem. Jak vzpomíná Stanislav Kulhánek, setkal se s Josefem Brouskem právě u nakladatele Šnajdra: *Přítele Brouska jsem poznal v roce 1914, kdy nás seznámil nakladatel a majitel tiskárny Jaroslav Šnajdr z Kladna. Brousek mně byl vyličen jako osobnost vzácné, umělecky založené povahy, ryzího srdce, ovládající své řemeslo přímo virtuózně...* 16) Uznávaný knihař po mnoho let předával své znalosti mladším zájemcům v knihařských kurzech po celé republice 17). Pro vazby knih, v mnoha případech realizovaných podle návrhů Stanislava Kulhánka, si vyráběl sám svá razidla, jimiž zdobil knižní vazby ať již slepotiskem nebo je zlatil. Výsledkem spolupráce byly knihy, které lze pro svůj vzhled zařadit mezi knižní skvosty.

Tiskárna kromě tiskovin, které poskytovaly majiteli obživu, vydávala hodnotné tituly. Knihy zaujaly jak svým obsahem, tak svou úpravou. Již v roce 1908 vytvořil Jaroslav Šnajdr pro Jubilejní výstavu Obchodní a živnostenské komory kolibří vydání 18) České pohádky od Antonína Trýba 19). Vydání bylo doplněno barevnými kresbami Stanislava Kulhánka. Při realizaci byla zvolena cesta fotografického zmenšení. Šnajdrova tiskárna na výstavě touto knihou na sebe upozornila a vstoupila do povědomí české tiskařské veřejnosti. V téže době začala i dlouhodobá spolupráce s renomovaným nakladatelem Janem Laichtrem 20), pro jehož nakladatelství tiskl edici Umění a řemesla, později Otázky a názory z řady Žeň z literatury.

Ani zmiňované tiskoviny pro běžnou potřebu nepostrádaly svoji uměleckou kvalitu. Za všechny vzpomeňme Šnajdrův lidový kalendář na rok 1910, který není plytkým čtením, vždyť na jeho stránkách byly otištěny povídky od Marie Majerové, Lva Nikolajeviče Tolstého, Antona Pavloviče Čechova a Maxima Gorkého.

Do roku 1911 bydlela rodina Šnajdrových v podnájmu 21) a tiskárna stále působila v původních prostorách. Po svatbě začali mladí manželé uvažovat o stavbě vlastního domu. Ani v tomto případě nenechal Jaroslav Šnajdr nic náhodě. Mezi jeho známé patřil i kladenský architekt Jaroslav Rössler 22), jemuž zadal požadavky na stavbu budovy, která měla být jak rodinnou vilou, tak knihtiskárnou. Mladý progresivní architekt navrhl na parcele na Novém náměstí budovu, která splňovala všechny požadavky zadavatele.

Rodina získala na rohu nově vznikajícího náměstí moderní prostory pro bydlení, které byly mistrně propojeny s provozními prostorami. Osobitý projekt originálně využil rohovou parcelu. Směrem do dnešní Saskovy ulice byla vybudována provozní hala, jejíž střecha sloužila jako terasa k přilehlé vile. Oddělené vstupy, tedy dveře, tvořily přechod mezi provozem a vilou. Majitel mohl volně procházet mezi domem a tiskárnou, aniž byl provozem rušen klid rodiny a dětí Jaroslavy 23) a Pravoslava 24), kteří v novém domě spatřily světlo světa.

Průčelí domu je situováno směrem do náměstí, kde byla i prodejní plocha 25). Novostavba byla kolaudována v předvečer zahájení II. krajinské výstavy v Kladně v roce 1911.

V původní tiskárně v Poděbradově ulici vydal Jaroslav Šnajdr několik knížek, jejichž tituly bychom neměli opominout. Jednalo se o díla patřící do tzv. *Šnajdrovy knihovny lidové výchovy*.

Jednou z těchto knih je Šlejharova 26) Povídka z výčepu. Autor popisuje společnost scházející se ve výčepu. S naturalismem sobě vlastním vykresluje hosty jako osobité figurky s jejich životními osudy a úděly. Výčep se tak stal jakýmsi panoptikem lidí a lidiček, kteří před námi defilují v celé své nahotě. Povídka vychází z autorova důsledně pesimistického pohledu na lidskou společnost. Vydání je doplněno ilustracemi Jaroslava Panušky 27), jenž věrohodně zobrazil na žánrových obrázcích jednotlivé „ztracené existence“.

Během let vydával Šnajdr knihy v sedmi základních edicích. Výjimku tvoří dvacátá léta, kdy byla Šnajdrova tiskárna vzhledem k všeobecné krizi nucena na čas přerušit svoji činnost. V tomto období nemohla konkurovat velkým pražským nakladatelstvím. Přesto lze považovat meziválečné období pro Šnajdrovu tiskárnu za úspěšné.

Spisy Rabíndranátha Thákura. Je obdivuhodné, jak rychle se uměl nakladatel orientovat v tehdejší světové literatuře. Thákur, jenž byl 28) sátem sblížení Východu a Západu, prosazoval a popularizoval indickou kulturu. Svoji původní tvorbu sám překládal do anglického jazyka, aby se Evropa seznámila s jeho filozofickými názory. Z Thákurovy tvorby, jež čítá na dvě stovky knih různých žánrů, vydal Šnajdr nejdříve knihu Gítáňdžalí, což byl výbor náboženské lyriky, který sám autor přeložil do angličtiny. Básně hlásající lásku, svobodu a radost ze života přijala kritika kladně a během prvního roku se dočkaly třinácti vydání. Pro kladenské nakladatelství knihu přeložil František Balej 29). Jaroslav Šnajdr se stal prvním nakladatelem v Čechách, jenž okamžitě po tom, co bengálský básník získal Nobelovu cenu za literaturu 30), představil jeho dílo domácím čtenářům 31). Část nákladu vyšla v bibliofilské úpravě a na vzhledu celé knihy

měli nemalý podíl Stanislav Kulhánek a Josef Brousek.

Zvláštní oblibu si získala Thákurova druhá vydaná kniha Sádhaná, která se objevila ve válečném roce 1916. Vojáci rukující na frontu si často tuto knihu brali s sebou. Kritika hodnotila dílo s uznáním: *Tagorův spis je však dílo tak mi mořádného významu všelidského, že ani nynější doba nemůže nám zabrániti, abychom se o něm alespoň povšechně nezmínili... Tagorova sbírka náboženských a filosofických traktátů vede nás právě k prazákladům lidského myšlení a života. Zamýšlí se nad naším pozemským putováním a hledá jeho smysl“.*32) Tyto otázky se stávají aktuálními právě ve válečné době, kdy berou za své dosud všeobecně uznávané lidské hodnoty a život ztrácí cenu, kdy zbraně a velitelé řídí svět podle zásad pokud nezabiješ, budeš zabít.

František Balej připravil pro nakladatele ještě překlad Zahradníka. Část nákladu byla opět vydána v bibliofilské úpravě. Vedle Balejova překladu se v následujících letech objevuje i Thákurovo dílo přeložené přímo z bengálštiny zásluhou indologa Vincence Lesného33), s nímž Šnajdr navázal spolupráci po smrti Františka Baleje. Profesor Vincenc Lesný patřil mezi Thákurovy přátele, a když spisovatel navštívil v roce 1926 Československo, Lesný se stal jeho průvodcem a dokonce zprostředkoval setkání českého nakladatele Jaroslava Šnajdra se spisovatelem Rabindranáthem Thákurem v loži Národního divadla34).

Thákurova kniha milostné lyriky Zahradník vyšla ve válečné době. Jeho verše byly přirovnávány k tvorbě Otokara Březiny. Oba vidí lásku jako vrchol, jako jednotu s veškerým světem. Oproti Březinovi, jeho verše oslovily pouze část českých čtenářů, Thákurovy básně mezi bengálským lidem znárodněly.

Knihy východní. Tato edice byla bezesporu ojedinělým nakladatelským počinem. Jednotlivé knihy redigoval profesor Vincenc Lesný, který přišel s nápadem vydávat vědecké práce českých orientalistů. V letech 1920 až 1924 bylo vydáno celkem jedenáct titulů35). Edice Knih východních byla hodnocena jako první soustavný a specializovaný podnik se snahou přiblížit východní kultury českému čtenáři. Dokladem toho jsou následující řádky: *Už jsme tu o nich mluvili nejednou: je to ona zajímavě řízená knihovna ideálního kladenského nakladatele J. Šnajdra, ve které náš pilný indolog prof. dr. V. Lesný miní seskupiti všechny významné krásy orientálních literatur a proložití je výmluvnými, přístupně psanými monografiemi o staré kultuře Východu...36)* Edice vydávaná na vysoké profesionální úrovni našla svůj okruh čtenářů i díky širokému záběru od staroegyptské náboženské literatury přes monografii o buddhismu až po překlad arabské pohádky. *Nemám dosti radostných slov, abych uvítal Knihy východní a dosti důrazu, abych je doporučil; ... Komu leží na srdci duchovní obroda, nemůže se nestáti přítelem těchto Knih východních a nevyhledávati jim nových přátel.*37)

Volně vycházející **knihy anglické literatury** sice nebyly řazeny do edice, ale deset titulů38) dává celek. I při vydávání těchto titulů schvaluje kritika nakladateli jeho výběr. *Browningové Aurora Leigh je největší, snad nejzralejší dílo básniřči no, veršovaný román o devíti knihách ... Je to dílo značně obsáhlé, a odhodlal-li se venkovský nakladatel je vydati v této nepřívznivé době, kdy velcí nakladatelé jsou upjati vůči všemu, co nemá právě velikého odbytu, sluší mu práti zdaru při tomto odvážném podniku.*39)

V úzké návaznosti na knihy anglické literatury je bezesporu posmrtně vydávané souborné **dílo Františka Baleje**, který dlouhá léta s nakladatelstvím spolupracoval. Balej byl charakterizován jako osobitý zjev, jenž si pevně uvědomoval svůj původ, ale dokázal se stát ve svém myšlení světovým40). Texty pro vydání připravoval Svatopluk Machar41). Filozoficky laděný spis O nového člověka vyjadřuje humanitu a úctu k lidskému životu. *Masarykovo heslo o převýchově naší nemohlo býti lépe pochopeno, výstižněji a přesvědčivěji rozvinuto, než jak učinil Balej.*42) Druhý svazek spisů kniha Feuilletony Balejovy byla sbírkou autorových článků, které mu pravidelně vycházely ve Vídeňském Deníku. Věnoval je životu ve Vídni, kde dlouhá léta pracoval a žil. *Psal čistě a pečlivě, psal půvabně a mile, psal jasně a volně, se světlem úměrně rozvrženým, s teplou láskou... Balej ukazo val na vídeňskou inteligenci českou, jací se nám v ní vypěstovávají výteční, pilní odborníci, jací mezi ní vyrůstají nadšení hudebníci, jaké „skvostné“ typy novinářů... Též však všeobecně chválil si vídeňské Čechy, že prožívají své češství mocněji a důkladněji nežli my v Čechách.*43)

Již ve dvacátých letech se dostalo Šnajdrovi ocenění za jeho práci. F. X. Šalda poznamenal: *Nakladatel ve venkovském městě, a vydává celou bibliotéku Knih východních, překlady filosofických a literárních arciděl i vědecké studie z oboru filosofie a historie orientální, vesměs knihy těžkého zrna, za redakce odborníka a spolupráce jiných odborníků akademických... Ty Knihy Východu, které dnes vydává Šnajdr; kupovali jsme u Diederische v Jeně; dnes dostaneš je na Kladně... ne jistě všechny, ale leccos již z nich. Je to radostný pocit a jsme za něj zavázáni venkovskému nakladateli.*44)

V šesté edici s názvem **Literatura – věda – umění** byly vydány pouze tři tituly. Rozsáhlé memoáry Marie Gebauerové s názvem Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera45) byly několikrát rozebrány a těšily se přízni čtenářů. *... jako na zavalanou vyšla u Šnajdrů v Kladně vzácná kniha dcery profesora Gebauera, tvůrce novodobého českého jazykozpytu... Kniha ta, líčící krásným prostým slohem rodinné prostředí vzácného českého učence, seznamuje nás při tom podrobně s rukopisným bojem v letech sedmdesátých.*46)

Nejcennější byly kapitoly připomínající Gebauerův boj o Rukopisy. Třetí díl vzpomínek zůstal po autorčině smrti torzem a vyšel v této podobě po pěti letech. Dalším titulem byla polemická stať Arnošta Krause⁴⁷⁾ k obnoveným sporům o Rukopisy.

Za pouhé torzo původního záměru lze pokládat edici *Šnajdrovy jemné knihy*. Ve třicátých letech vyšly během dvou let pouze dvě knihy. Záměrem bylo vydávat skvosty světové literatury. Pověřen řídit tuto edici byl J. Š. Kvapil, který přeložil první svazek, román Tudora Argheziho *Oči matky Páně*. V době, kdy vycházejí „jemné knihy“, je Jaroslav Šnajdr již těžce nemocen a Evropa stojí před celosvětovým válečným konfliktem. Posledním titulem, který vyšel pod bdělým dohledem Jaroslava Šnajdra, je druhá „jemná kniha“, *Gidova Pastorální symfonie* z roku 1938.

Šnajdrovo nakladatelství mělo i svého „tajemného“ básníka Hermora Liliu⁴⁸⁾. Nikdo netušil, že tento básník a znamenitý překladatel básnických děl z francouzštiny a angličtiny František Bíbl, je tatáž osoba. Šnajdr vydal čtyři jeho sbírky básnických textů⁴⁹⁾. Teprve po letech se začalo o Bíblovi hovořit jako o neprávem zapomenutém básníkovi. Ivan Slavík v roce 1979 napsal: *Není to právě ten krásný hlas, který jsme dosud neslyšeli, a přece tak vmlouvavý, tak blízký...50)*

Vedle knih vycházejících v edicích, vydávalo kladenské nakladatelství i jednotlivé tituly. Celkem jsme napočítali třináct publikací. Za všechny připomeňme alespoň *Základy carismu* Jana Slavíka⁵¹⁾. Autor byl pokládán za jednoho z největších znalců ruské historie. Svědčí o tom i soudobá kritika: *Je to pronikavá historicko-sociologická studie, jež vysvětluje tragické zauzlení ruských poměrů bezpříkladným vzrůstem teritoriálním. Je to opravdu originální úvod do studia začarovaného kruhu ruských sociálních nesnází, jež před našima očima jsou řešeny nevidaným revolučním kataklizmatem...52)*

Pro Kladěňáky není bez zajímavosti připomenout dva tituly z pera bývalého kladenského starosty Jaroslava Hrušky⁵³⁾. Jedná se o práce *K dokladům doby* a *Smrt Boženina*⁵⁴⁾.

Léto 1941 uprostřed války bylo Šnajdrovo poslední. 27. června zemřel ve své vile na Nouzově v nedožitých šedesáti devíti letech. O rok později vydal ke Šnajdrovým nedožitým sedmdesátinám jeho syn a pokračovatel v nakladatelské a tiskařské práci Pravoslav Šnajdr útlou knihu vzpomínek na svého otce. Do almanachu přispěli Šnajdrovi přátelé i jeho zaměstnanci. Dlouholetý korektor Jiří Herclík přirovnal tohoto přemýšlivého, esteticky citlivého a ohleduplného podnikatele ke stromu, jenž: *... začínal od kořene. Vyrostl v mohutný strom, jehož větve nesly ovoce širokému okolí zářivým příkladem poctivých snah a přičinění. Nejspodnější, nejsilnější ukazovala, jak má každé konání vypadat; další říkaly, kdo z toho bude mít prospěch; a ta nejvýše položená, ve větru sem tam se zmítající, vyjadřovala, jaký užitek bude mít on sám. Jeho osoba v jeho myšlenkách byla vždy na místě posledním...55)*

Dodnes bereme s úctou do rukou „plody“ nakladatelství, které jako jeden z mála venkovských podniků dokázalo konkurovat pražským nakladatelům a v řadě případů je ještě předčilo. Do Kladna se sjížděli pražští profesori, kteří vydávali nebo redigovali pro Šnajdra odborná díla jednotlivých edic. Víc pro něho znamenala kvalita než zisk. Kladenský knihtiskař a nakladatel Jaroslav Šnajdr zaujal svojí činností trvalé místo v historii české knižní kultury.

Poznámky:

- 1) PhDr. Josef Š. Kvapil (1904–1975) lektor českého jazyka při univerzitě v Lyoně, od r. 1929 profesor kladenské reálky, znalec románské literatury.
- 2) In: Jaroslav Šnajdr, tiskař budovatel. Tiskárna J. Šnajdra na Kladně, neprodejný tisk k 11. 11. 1942, s. 31.
- 3) Akcidenční tiskovina – příležitostné, výtvarně řešené tiskoviny jako oznámení, letáky aj.
- 4) V roce 1903. In: Dopis J. Šnajdra c.k. místodržitelství z 20. 6. 1906.
- 5) Tamtéž.
- 6) První prostory tiskárny v čp. 550, pozdější restaurace U města Prahy.
- 7) Josef Zachar (1870–1921) ing., český chemik, sládek, odborný spisovatel, zajímal se o alchymii a pivovarnictví.
- 8) Mikoláš Aleš (1852–1913) malíř, kreslíř, ilustrátor. První starosta SVU Mánes.
- 9) Adolf Kašpar (1877–1934) malíř, grafik. Nejvíce uznávaný jako ilustrátor.
- 10) In: Dopis J. Šnajdra c.k. místodržitelství z 20. 6. 1906.
- 11) In: Živnosti koncesované, nejstarší rejstřík 1879–1908, 22. 9. 1906. SOkA Kladno, rejstřík živností.
- 12) Anna Dundrová (1887–1948), absolventka UK v Praze v oboru farmacie.
- 13) Stanislav Kulhánek (1885–1970), profesor kreslení a deskriptivní geometrie na kladenské reálce. Podrobněji, Irena Veverková, Stanislav Kulhánek (ke 110. výročí narození), *Muzejní listy*, r. 1995, č. 13–14, s. 2–6.
- 14) Josef Brousek (1882–1949), umělecký knihař z Unhoště. Podrobněji, Irena Veverková, *Život a dílo Josefa Brouska*. *Knihářský Bulletin*, zpravodaj pro uměleckou knižní vazbu a související obory, vydává V.

- Prágr, nakladatelství a vydavatelství ARCUS, r. III., 2/97, s. 2–11.
- 15) In: Jaroslav Šnajdr, tiskař budovatel. Tiskárna J. Šnajdra na Kladně, neprodejný tisk k 11. 11. 1942, s. 25.
 - 16) Stanislav Kulhánek: Mé vzpomínky na uměleckého knihaře Josefa Brouska. In: Sborník, Josef Brousek, knihař umělec a dobrý člověk (Kytička vzpomínek jeho přátel), s. 15–16.
 - 17) J. Brousek napsal řadu odborných statí do časopisu Knihař, vydal svoji práci Mramorování na vodě, v rukopisu zůstala kniha Mramorování na karagénovém mechu.
 - 18) Velikost vázané knihy 50 × 40 mm.
 - 19) Antonín Trýb (1884–1960) občanským povoláním lékař.
 - 20) Jan Laichtr (1858–1946) český nakladatel, od r. 1882 pracoval v Ottově naučném slovníku. Od roku 1896 vlastní nakladatelství v Praze.
 - 21) Dům čp. 1644, dnešní Saskova ulice.
 - 22) Jaroslav Rössler (1886–1964) architekt, žák B. Ohmanna a J. Kotěry, studoval v Praze a ve Vídni, nezávislý projektant, držitel několika domácích a zahraničních cen. Autor budov Ministerstva obchodu v Praze, nejvyššího soudu v Brně aj.
 - 23) Jiřina Šnajdrová (1915–2000), absolventka farmacie, řadu let se věnovala baletu.
 - 24) Pravoslav Šnajdr (1917–1992), absolvent kladenské reálky, po smrti svého otce vedl tiskárnu až do znárodnění.
 - 25) Podrobněji: Irena Veverková, Procházka Kladnem. NN(IV), Kladno 1998, s. 69.
 - 26) Josef K. Šlejhar (1864–1914) spisovatel, představitel českého naturalismu.
 - 27) Jaroslav Panuška (1872–1958) malíř, od roku 1893 člen SVU Mánes a do roku 1900 člen JUV.
 - 28) Rabíndranáth Thákur (1861–1941), bengálský básník, prozaik, dramatik, hudební skladatel, malíř a filozof. Jeho dílo představuje vrchol indické kulturní renesance.
 - 29) František Balej (1873–1918), bratr kladenského lékárníka, milovník hudby – žák Zd. Fibicha ve hře na klavír – absolvent právnické fakulty, od roku 1911 pracuje ve Vídni jako člen čtyřčlenné komise pro správní reformu, autor řady filozofických spisů.
 - 30) Nobelova cena mu byla udělena v roce 1913.
 - 31) Viz seznam edic za textem.
 - 32) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Blíže není uvedeno.
 - 33) Vincenc Lesný (1882–1953), český indolog, profesor FF UK Praha, překladatel ze sanskrutu, pílil a bengálštiny, autor prací o Indii – Indie a Indové, Buddhismus.
 - 34) In: Ivo Markvart, Nakladatelství Jaroslava Šnajdra na Kladně, práce SVOČ, Praha 1980, s. 9.
 - 35) Viz seznam edic za textem.
 - 36) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Politika, 29. 1. 1922.
 - 37) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Venkov, 3. 5. 1921.
 - 38) Viz seznam edic za textem.
 - 39) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Národní politika 1922.
 - 40) Podrobněji Josef Kvapil: O Františku Balejovi, zvláštní otisk k XXXIII. Výroční zprávě státní čes. reálky na Kladně.
 - 41) Josef Svatopluk Machar (1864–1942) český básník, prozaik, fejetonista, politik a novinář, stoupenec Masarykova realismu.
 - 42) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Rozvoj 12. 6. 1920.
 - 43) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Čas 7. 11. 1920.
 - 44) In: Novák, Jan – Novák, Arne: Přehledné dějiny literatury české. 4. přepracované a doplněné vydání, Olomouc, Promberger 1936–1939.
 - 45) Jan Gebauer (1838–1907) český jazykovědec a literární vědec, profesor na UK Praha.
 - 46) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Prosinec 1927.
 - 47) Arnošt Kraus (1859–1945), profesor německé literatury UK. Zabýval se německo–českými literárními vztahy.
 - 48) Hermor Lilia, vl. jm. František Bíbl (1880–1935), přednosta I. odboru Státního úřadu statistického, jinak znamenitý překladatel básníků z francouzštiny a angličtiny.
 - 49) Stíny, Večery, Řádky, Mysterion
 - 50) In: Slavík, Ivan: Přeslechnutý hlas? Svobodné slovo, 35, 17. 3. 1979, s. 11.
 - 51) Jan Slavík (1885–1978) historik a publicista, v letech 1913–1921 působil na kladenské reálce, od roku 1925 ředitel Ruského zahraničního archivu při ministerstvu zahraničních věcí.
 - 52) In: Kniha výstřížků Jaroslava Šnajdra, vlastnictví rodiny. Blíže není uvedeno.

- 53) Jaroslav Hruška (1847–1930) lékař,
do roku 1918 několikrát starosta Kladna, spisovatel – pseudonym H. Uden.
- 54) Smrt Boženina je epická báseň věnovaná básníkovi zesnulé sestře. V posledních řádcích je pak láska k této ženě přenesena na celý národ.
- 55) In: Jaroslav Šnajdr, tiskař budovatel. Tiskárna J. Šnajdra na Kladně, neprodejný tisk k 11. 11. 1942, s. 13.

Přílohy

Seznam edic

Šnajdrova knihovna lidové výchovy

- Q. M. Vyskočil, Zvonice, 1908
J. K. Šlejhar, Povídka z výčepu, 1908
Tereza Turnerová, Jitra a soumraky, 1911
A. Trýb, Pohádky stříbrného pramene, 1911

Spisy Rabíndranátha Thákura

- Gítáňdžalí, 1914, rok 2. a 3. vydání nezjištěn, 4. vydání 1921
Sádhana, 1916, rok 2. a 3. vydání nezjištěn, 4. vydání 1920
Zahradník, 1917, 2. vydání 1918, rok 3. a 4. vydání nezjištěn, 5. vydání 1929, 6. vydání 1931, 7. Vydání 1935
Král temné komnaty, 1920
Poštovní úřad, 1921
Nacionalismus, 1921
Dárek z lásky, 1923, 2. vydání 1925
Volný tok, 1924
Ztroskotání, 1924
Góra, 1926
Črty, 1926
Přibývající měsíc, 1936
Dům a svět, 1927

Knihy východní

- Lao-tsiova kanonická kniha o tau a ctnosti, 1920
Otokar Pertold, Základy vědy náboženské, 1920
František Lexa, Náboženská literatura staroegyptská, díl I. a II. 1921
Kniha Jobova, 1921
Pohádka o Aláaddinovi a kouzelné lampě z Tisíce a jedné noci, 1921
Vincenc Lesný, Buddhismus, 1921
František Kovář, Filosofické myšlení hellenostického židovstva, 1922.
František Lexa, Beletristická literatura staroegyptská, 1923
František Kovář, Apokalyptická literatura staroegyptská, 1923
Nalah a Damajantí, 1924

Řada anglické literatury

- E. B. Browningová, Sonety portugalské, 1919, 2. vydání 1936
Robert Browning, Pippa jde mimo, 1919
Alfred Tennyson, Idyly královské, svazek I. a II. 1921–1924
Chr. Marlowe, Edvard Druhý, 1922
P. B. Shelley, Cenci, 1922
William Shakespeare, Sonety, 1923
Alfred Tennyson, Princezna, Směs, 1924
Chr. Marlowe, Doktor Faustus, 1925
Robert Southey, Thalaba zhoubce, 1929

Spisy Františka Baleje

O nového člověka, 1920
Kniha feuilletonů, 1920
Zlaté péro, 1921
E. B. Browningová, Aurora Leigh, přeložil Fr. Balej, 1921
Filosofická varia a umělecké essaye, 1923
Překlady písní, 1926

Literatura – věda – umění

Marie Gebauerová, Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera, díl I. a II., 1927
Arnošt Kraus, Vědecké metody pana prof. dra. Frant. Mareše zvláště v otázce rukopisů, 1928
Marie Gebauerová, Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera, díl III., 1932

Šnajdrovy jemné knihy

Tudor Arghezi, Oči matky Páně, 1936
André Gide, Pastorální symfonie, 1938

Mimo edice

Jindřich Ferenc, Horké stopy, 1927
Eva Horská, Drobné květy, 1928
Jaroslav Hruška, K dokladům doby, 1922
Jaroslav Hruška, Smrt Boženina, 1923
Ant. Klášterský, Sonety babího léta, 1926
František Kvapil, Květy na sněhu, 1926
Vincenc Lesný, Rabíndranáth Thákur (Tágore), 1937
K. M. Pokorný, Praeludia a manželské hovory, 1923
K. M. Pokorný, Socha, 1922
Recueil de contes populaires tchécoslovaques, 1925
Sklářská čítanka pro odborné školy sklářské, 1925
Jan Slavík, Základy carismu, 1927
Výběr československých pohádek,
1925

Použit soupis Ivo Markvarta z roku 1980.

Literatura a prameny:

Ivo Markvart, Nakladatelství Jaroslava Šnajdra na Kladně, FFUK Práce SOČ, Praha 1980
Kniha novinových výstřížků, vlastnictví rodiny Šnajdrovy
Živnosti koncesované, nejstarší rejstřík 1879–1906, SOkA Kladno
Irena Veverková, Vzpomínka na tiskaře Jaroslava Šnajdra, Muzejní listy, r. 1, č. 2, září 1992, s. 9
Irena Veverková, Tiskař idealista, Kladenské noviny, roč. 41, č. 12, 20. 3. 1991, s. 3
Josef Štěpán Kvapil: O Františku Balejovi, zvláštní otisk z XXXIII. Výroční zprávy státní českosl. reálky na Kladně,
Typografia, odborný list československých knihářů, č. 11, 1927, XXXIV. ročník, Kladenské číslo
Unhošťsko, vlastivědný sborník, majitel a vydavatel: Spolek rodáků a přátel města Unhoště, 1938

JANA KROTILOVÁ

Konkurz na místo městského tajemníka ve Zlonicích v roce 1915

První světová válka změnila životní osudy mnoha lidí rakousko-uherské monarchie. Nejenže tisíce mladých mužů muselo odejít v prvních měsících války na různá evropská bojiště, ale velice brzy, již v prvním roce války, se začal vliv válečných událostí negativně projevovat v celém hospodářství. Podniky, které rychle nepřešly na válečnou výrobu, ztrácely surovinné základny a odbytíště, a z toho důvodu krachovaly nebo v lepším případě omezovaly výrobu a propouštěly zaměstnance. V důsledku všeobecného omezení výroby redukovaly počet pracovních míst i úřady různých kategorií. Již na jaře 1915 se začala

projevovat nezaměstnanost.

Ve fondu Archiv městečka Zlonice uložený v SOKA Kladno, na pracovišti ve Slaném se dochoval fascikl obsahující 29 žádostí o uvolněné místo městského tajemníka ve Zlonicích v březnu 1915.1) Tento fascikl tvoří velice zajímavý celek, objasňující některé aspekty života občanské společnosti v prvním roce první světo vé války a je typickou ukázkou své doby.

Dne 15. 2. 1915 musel nastoupit městský tajemník Jan Ježek, který byl přijat pouze na čas mobilizace, vojenskou službu. Žádost městského úřadu ve Zlonicích, aby byl ponechán v úřadu, byla c. k. místopředsedstvím zamítnuta. Tajemník byl hybnou pákou úřadu, a proto městská rada musela rychle najít náhra du. Vypsala okamžitě konkurz, který zveřejnila v časopise Národní politika.2) Na základě usnesení MR ze 17. 3. 1915 byl pověřen starosta, aby z došlých nabídek vybral tři nejpříjemnější a informoval přítomné. Stalo se tak na dalším zasedání MR 22. března, kdy byl všemi hlasy zvolen sedmatřicetiletý Vojtěch K. Duben z Pražského předměstí v Hradci Králové, který měl dlouholetou praxi v samosprávě. Nastoupil 26. 3. 1915 s měsíčním služným 150 K.3)

Na inzerát MÚ ve Zlonicích se ozvalo více zájemců. Je však možné, že petentů mohlo být více než 29, neboť zrovna žádost přijatého Vojtěcha K. Dubna chybí. Ani jedna žádost nebyla opatřena prezentačním razítkem; nebyla tedy zapsána v podacím protokolu. Pro lepší pochopení situace je nutné zdůraznit, že se jednalo o místo pouze na dobu určitou, tj. po čas mobilizace.

Žádosti uchazečů o toto místo jsou nejčastěji datovány 13. až 14. březnem, některé až 17. březnem 1915. Třináct žadatelů se odvolávalo na konkurzní inzerát v Národní politice s rozdílnými daty 11., 13. a 14. 3., v jednom případě na inzerát v časopise Venkov s datem 14. 3. 1915.4)

Při pročítání jednotlivých žádostí psaných většinou úhledným, někdy i kaligrafickým vypsáním písmem – pouze jediná žádost byla napsána na stroji – zjišťujeme řadu zajímavostí objasňujících nelehkou hospodářskou situaci na jaře 1915. Naprostá většina petentů přišla o místo v důsledku snižování stavu pracovních míst na úřadech nebo v podnicích. Jen málokterý odešel z rodinných důvodů, jako tomu bylo v případě Antonína Komendy, který opustil Veselí nad Lužnicí po rodinné tragédii.

Překvapivé je zjištění, odkud pocházeli zájemci o tajemnické místo. Kromě Karla Zelenky ze Zlonic, který už kdysi pracoval na místním městském úřadě a od 1. 3. 1913 u firmy Vilém Michl ve Slaném, měla většina z nich bydliště i domovskou příslušnost ve východních Čechách (Jičín, Pardubice, Hradec Králové, Nový Bydžov apod.), v jižních a ve středních Čechách, v Praze a v nejbližším okolí a jeden z nich působil jako organizační úředník v Německém (Havlíčkově) Brodě.

Věková skladba uchazečů byla velice rozdílná. Nejmladšímu bylo 22 let a nejstarší zájemce byl 60 let star. Ve věkové kategorii 20–30 bylo 8 uchazečů, 31–40 bylo 9 uchazečů, 41–50 bylo 6 uchazečů, nad 50 byli 4 uchazeči a věk neuvadli 2 uchazeči.

Z toho 2 žadatelé, 49letý Maximilián Benel, soudní oficiant v Lounech, a 60letý J. Fabián, dlouholetý starosta v Obříství u Mělníka, pobírali již starobní důchod.

O rodinných poměrech a vlastnostech petentů se dozvídáme žalostně málo. Nejčastěji uvádějí, že jsou zbaveni vojenské služby, jsou bezúhonní, zdraví, zachovalí. Jen u některých poznáváme rodinný stav: 11 bylo ženatých, 1 svobodný a 1 vdovec, 3 z nich se starali o jedno dítě a pouze 5 uchazečů uvedlo, že jsou římsko-katolického vyznání a 2 mohli složit kauci. O svých vlastnostech se více rozepisuje již zmíněný Antonín Komenda, jemuž se po dokázané nevěře otrávil ve Veselí n. Lužnicí žena. Píše o sobě, že je rychlý a spolehlivý pracovník, taktií vystupování a vždy oblíbený. Ten jediný výslovně uvádí, že je české národnosti, což i u ostatních žadatelů je zcela zřejmé. Kuriózně vyznívá hodnocení dalšího petenta Jaromíra Škorpy, který se představuje jako úplně zachovalý, poctivý, bezúhonný muž, svědomitý, pilný pracovník, podle něhož je předpokladem úspěšného uplatnění i skutečnost, že byl synem ze staré zachovalé rodiny Jana Škorpy, stavitele v Mělníku-Záduší.

Důležitou součástí každé žádosti o místo bylo uvedení praxe v oboru, nejvýše dosažené vzdělání, eventuálně i odborné znalosti. Převážná část petentů (23 osob) měla kratší či delší praxi v obecní samosprávě, ať už ve funkci tajemníka, účetního, pokladníka, důchodního, výpomocného úředníka nebo dokonce starosty. Ve státní službě – u okresního hejtmanství, berního úřadu, okresního a krajského soudu – pracovalo 5 žadatelů, v advokacii 3, v soukromých podnicích 4, v peněžnictví 1, v pojišťovnictví 2, u stavebního rady Bendy, vedoucího expozitury Zemědělské rady v Hradci Králové 1 a u zaniklého Jednotného klubu českých poslanců na říšské radě rovněž 1 uchazeč. Další žadatel byl správce nejmenovaného velkostatku a lesů a 3 se kromě jiného zaměstnání věnovali soukro mému hospodářství, mlékařství a obchodu, které zřejmě nemohly svého provo zovatele uživit.

Málokterý uchazeč pracoval na jednom místě, ale vystřídal více míst jak v samosprávě, tak ve státní správě, v advokacii či u soukromníka. Málokde je přesně uvedena délka praxe; ta se pohybovala od 1 roku do 33 let.

Rozdíly ve školním vzdělání byly u petentů značné. Právnickou fakultu na české univerzitě v Praze

navštěvovali 4 uchazeči, z nich 1 musel pro nemajetnost studia přerušit. Titul JUC užíval pouze Josef Velda z Kosmonos. Titulem inženýr se mohl vykázat Karel Zelenka, absolvent vysokého učení technického v Praze. Vyšší gymnázium ve Dvoře Králové, Mladé Boleslavi, Pelhřimově, Rychnově nad Kněžnou, v Třeboni a ve Valašském Meziříčí absolvovalo – ať už celé nebo částečně – 6 uchazečů, nižší gymnázium v Třebíči 1 uchazeč a českou vyšší reálku v Českých Budějovicích, Hradci Králové a na Žižkově 4 uchazeči. Odborné školy jako byla státní průmyslová škola stavitelská v Praze (2), obchodní akademie v Karlíně (1) a v Chrudimi (1), obchodní školu v Praze (3) a střední hospodářskou školu (1) – dohromady 8 zájemců. Je dnes těžké si představit, jakým školním vzděláním prošel žadatel, který napsal, že má střední předvzdělání. Někteří z petentů pak kromě jiného absolvovali roční kurz státního účetnictví na české právnické fakultě v Praze a podrobili se zkouškám ze státní účetnické vědy, účetnictví podvojného a jednoduchého, ze služby ve Skontro-Dienstu u c. k. místodržitelství v Praze. Dva petenti se mohli vykázat pouze základním vzděláním (obecnou a měšťanskou školou).

Jen třetina žadatelů upřesňuje své znalosti. Vedle všeobecného hodnocení – jako „zapracován v pracích kancelářských a obecních“ nebo „znalost veškerých prací v oboru působnosti obce“ – vyjmenovávají petenti konkrétnější znalosti, například účetnictví, provádění bilance, vedení hlavních knih a účtů, vykonávání konceptních, účetních a manipulačních prací, českou stenografii, psaní na stroji, obecní důchody včetně lesního hospodářského účetnictví a pozemkových knih, finanční a berní zákony, civilně právní věci, agendu místní školní rady, zapracování ve všech směrech žádostí a stížností apod. Sedm petentů pak uvedlo, že ovládá slovem i písmem oba zemské jazyky, z toho 1 doložil, že je částečně schopen užívat i francouzský jazyk.

S nabízeným honorářem 150 K měsíčně byli pravděpodobně všichni žadatelé spokojeni. Odměny v samosprávě nebyly příliš vysoké, a například pro pen zionovaného soudního oficianta, který pobíral 600 K výslužného ročně, by byl tento obnos vítaným přilepšením. Proto také někteří uchazeči o místo dodávají, že v případě přijetí by se vzdali nároku na udělení definitivy vůbec, že nereflktují na započítání dřívějších let služebních do nové služby, a jeden z nich nežádá penzijní zajištění následkem úrazu pravé ruky. Za zamýšlení stojí výrok jistě něho žadatele, který oproti inzerovanému služnému 150 K by se spokojil i se 100 K měsíčně, ale jen v případě, že by obdržel 1 pomocnou sílu,⁵) a nebo by přijal 120 K měsíčně, pokud by musel zastávat celou agendu.

Zajímavou součástí žádostí je uvádění referencí vlivných a zasloužilých osob, které měly petentovi dopomoci k získání kýženého místa. Najdeme mezi nimi starosty a další samosprávné úředníky, továrníky i advokáty (například MUDr. Eduard Šubrt, říšský a zemský poslanec a starosta města Německého Brodu) a nechyběl zde ani známý královéhradecký starosta Dr. František Ulrich.

Mimofádnou pozornost vzbuzuje žádost Bohuše Lepaře, který uvedl, že je právníkem, státním úředníkem, který přestoupil k samosprávě, v níž působil jako městský důchodník a tajemník v Červeném Kostelci, v Příboru a naposledy v Netolicích (okres Pardubice). Zastával i funkci tajemníka zaniklého českého Jednotného klubu našich poslanců na říšské radě. Jeho vlastní hodnocení je sebejisté: „Mám praxi, znám vedení knih, mohu se vykázati výbornými vysvědčeními a mám nejlepší reference při velikých stycích“. B. Lepař pak vyslovuje přání, aby mu odpověď byla zaslána na jinou adresu, neboť chce v místě bydliště utajit svůj odchod na jiné místo. Do celé záležitosti vnáší nejasnost stručný odkaz: „Blížší račte naléztí v Ottově naučném slovníku.“⁶)

Prosba dalšího petenta, Eduarda Pokorného z Košíř u Prahy, nebyla už tak neobvyklá, když žádal MR ve Zlonicích o zprávu do 18. března, neboť 21. března měl nastoupit místo v Králově Poli u Brna, které bylo přece jen podstatně vzdálenější než Zlonice. Trochu populisticky vysvětluje svůj zájem o místo tajemníka J. Fabián, rolník a bývalý starosta v Obříství, když píše „... že v této vážné době, každý práce schopný muž má přiložiti ruku k dílu“ a hned dodává, že v případě přijetí musí za sebe pro vedení hospodářství sehnat náhradu. Nejpozoruhodnější žádost o místo tajemníka ve Zlonicích sepsal bezesporu Jan Mach, hostinský a starosta obce Kokořín.⁷)

V závěru žádostí petenti slibují, že v případě přijetí nebo potřeby předloží vysvědčení a další osobní doklady. Přílohy se však dochovaly pouze u 5 uchazečů. Všechny byly v rukopisném opise a neověřené. Nejvíce příloh obsahuje žádost Antonína Komendy, který předkládá kromě svého gymnazijního vysvědčení ze IV. třídy dalších 6 vysvědčení, referencí starostů obcí, samosprávných úředníků a advokátů, u nichž pracoval. U dalších žádostí jsou kromě referencí přiloženy opisy křestního listu, domovského listu, lékařského vysvědčení a vysvědčení zachovalosti. Nakonec Karel Petzner, výpomocný úředník v cukrovaru Dymokurech předložil jako přílohu list s výňatky z dekretů a pochvalných uznání od presidia c. k. zemského finančního ředitelství, od berního úřadu v Sedlčanech, od okresního hejtmantství v Sedlčanech – berního referátu, od berního úřadu v Netolicích s poznámkou a „mnoho jiných“.

Pouze 17 spisů je opatřeno kancelářskou poznámkou, většinou přeškrtnutou nulou nebo vykřičníkem. Jen 3 žádosti mají poznámku „dobře“ a 2 další „dobré, ale zde k přehlídce“ a „pozoruhodné? jde k

přehlídce?“.

Na uvedeném případě – praxi při přijímání městského úředníka v malém středočeském městečku v pohnuté válečné době – jsme ukázali, kolik námahy, úsilí eventuálně i vynalézavosti vynaložili uchazeči o místo městského tajemníka, kteří mnohdy pocházeli ze vzdálených koutů Čech. Přitom drtivá většina petentů byla po stránce vzdělání, praxe i znalostí na dosti vysoké úrovni, což je patrné i z vnější úpravy a vlastní stylizace dopisů. Z řádků jednotlivých žádostí je vidět, že uchazeči vyvinuli maximální úsilí, aby toto místo pouze na dobu několika měsíců, získali. V žádném případě nejde o regionální zvláštnost, ale o typický jev, který se mohl odehrát a také jistě odehrával na mnoha místech naší vlasti. Šlo jen o to, zda se tyto archivní dokumenty dochovaly a byly při pořádání či jiné příležitosti objeveny. Jejich zveřejnění znamená nepatrný přínos k poznání existenčních problémů těch, kteří během první světové války zůstávali v zázemí.

Prameny a poznámky:

1) Fascikl pod názvem Žádosti o místo obecního tajemníka v roce 1915 je uložen v SOkA Kladno ve fondu Archiv městečka Zlonice pod inv. č. 1915 v kart. č. 101

2) Národní politika, vydání pro Prahu, roč. XXXIII., sobota 13. 3. 1915, str. 12, č. 60620

KONKURZ

Městská rada ve Zlonicích obsadí prozatímně pro dobu mobilizace místo obecního tajemníka,

poněvadž dosavadní tajemník vojenskou povinnost nastoupil. Vyžaduje se samosprávná praxe, znalost účetnictví obecního (vedení hlavních knih) a dobré reference.

Nastoupiti možno ihned, osobní představení na vyzvání. Měsíční služné 150,- korun.

Městská rada ve Zlonicích dne 11. března 1915.

Starosta: Antonín Bába

3) SOkA Kladno Archiv městečka Zlonice, inv. č. 374, kart. č. 47

4) V časopise Venkov s datem 14. 3. 1915 nebyl uvedený inzerát nalezen

5) Jako pomocná síla pracoval v lednu–dubnu 1915 u MÚ ve Zlonicích Čestmír Pokorný a po něm Miloš Babuška za měsíční služné 60,- K, SOkA Kladno, Archiv městečka Zlonice, inv. č. 374, kart. č. 4

6) V Ottově naučném slovníku, XV. na str. 888 najdeme skutečně heslo „Lepař Bohuš (Bohuslav) Pavel Alois (Pravoslav Lipňanský, lit. pseudonym), syn Jana Lepaře (* 9. prosince 1854 ve Znojmě)“. Dále se dozvídáme, že B. Lepař absolvoval akademické gymnázium v Praze a právnická studia v Praze a Krakově a pak se zabýval žurnalistikou. V r. 1884 vstoupil do trestnické praxe, kde své znalosti a zkušenosti uplatnil v četných státech a publikacích věnovaných trestnímu právu.

A my stojíme před nesnadnou otázkou! Byl náš petent skutečně oním věhlasným odborníkem na trestnické záležitosti, který se dostal ve válečné době do finančních problémů, anebo si někdo úplně jiný vypůjčil cizí údaje, aby získal tajemnické místo ve Zlonicích?! Důvody jsou pro i proti. Lepař podle Ottova slovníku se narodil 9. 12. 1854, kdežto náš petent uvádí, že je zdravý čtyřiapadesátník: musel by se tedy narodit v roce 1861, a byl by tak o 7 let mladší. Na druhé straně se zmiňuje, že potřebuje mít kvůli studiu svých dětí rodinu v Praze, což by svědčilo, že naprostý nedostatek financí přiměl tohoto muže, aby se uchýlil k nevinné lži o svém věku. V žádném případě nemůžeme kauzu o Bohuši Lepařovi v tomto článku vyřešit, a proto zatím ponecháváme rozluštění na čtenáři a jeho detektivních schopnostech.

7) Jan Mach, 53let stár, získal pouze základní vzdělání 5 tříd obecné a 3 třídy měšťanské školy. Ve svých 26 letech si otevřel v Kokoříně hostinskou živnost a zároveň zastával místo obecního tajemníka. Když v roce 1904 byl zvolen starostou obce velkostatkář a poštovní podnikatel Jan Špaček, šlechtic ze Starburgu, zastupoval ho J. Mach co úřadující radní, neboť J. Špaček byl neustále na cestách, takže skutečným starostou v Kokoříně byl Jan Mach. Ten navíc po dvě období zasedal v mělnickém okresním zastupitelstvu a od r. 1898 byl členem komise pro ukládání všeobecné daně výdělkové IV. třídy, rovněž pro mělnický okres. Následkem válečných událostí poklesl výnos jeho hostinské živnosti, takže ji mohla provozovat jeho manželka. A jelikož honorář v Kokoříně byl nepatrný, začal se náš žadatel poohlížet po výnosnějších zaměstnání.

V případě přijetí na místo obecního tajemníka ve Zlonicích byl rozhodnut předat starostenský úřad v Kokoříně prvnímu radnímu. Na konci žádosti vypsál Mach podrobně svoje rodinné poměry v naději, že skvělé příbuzenské svazky mu dopomohou k vytoženému místu. Pro zajímavost tuto část citujeme:

„Mimochoodem označuji moje rodinné příbuzenstvo. Dcera moje provdána jest třetí rok za Ing. státních drah a stavebního komisaře Gustava Procházkou v Neratovicích, kterýž v nynější válce co záložní důstojník dostal se do zajetí v Rusku. Švagr můj, manželky bratr jménem Josef Hanuš, jest Drem. filosofie, vyučuje

na Československé obchodní akademii v Praze a docentem na Pražské univerzitě; (minulý rok obdržel titul školního rady). Švagrová Miroslava Hanušová jest definitivní učitelkou v Libni u Prahy. Neteř, roz. Božena Hanušová, provdána jest za známého velikého cestovatele Dra. a prof. Daneše.“

ZPRÁVY

LUBOMÍR PROCHÁZKA

Fotografická a kresebná dokumentace hrázděné architektury ve sbírkách Vlastivědného muzea ve Slaném

Hrázděná konstrukce se na území středních Čech uplatňuje kromě severní části okresu Mělník ještě na na Slánsku u tzv. lepenic, omítaných často načervenalou hlínou. Lepenicová stavba je lokální název pro hrázděnou stěnu. Vlastivědné muzeum ve Slaném (založené r. 1885) uchovává ve svých sbírkách cenné dokumentační fondy ke studiu slánských lepenic. Jde především o fotodokumentaci lidového stavitelství Slánska pořizovanou od r. 1893 v období příprav Národopisné výstavy československé v r. 1895 v Praze (dále jen NVČ).

Snímky lidové architektury Slánska zhotovované v přípravném období na NVČ jsou spojeny s osobou významného slánského fotografa Františka Durase (1852–1931), který při svých výzkumech spolupracoval s malířem Ferdinandem Velcem (1864–1920), středoškolským profesorem kreslení. F. Duras lidové stavby v terénu fotografoval, naopak F. Velc kreslil a hlavně poznatky získané při dokumentaci staveb zapisoval a posléze též publikoval v časopisu Český lid. Oba autoři se zaměřovali zejména na území bývalého slánského okresu (nyní obce okresu Kladno), zvláště pak na okolí Slaného, Zlonic a na dokumentaci vesnic mezi Smečnem a Novým Strašecím.

Rovněž u slánských lepenic platí, že hrázdění (samozřejmě s výjimkou stodol) neproniklo do přízemních stěn staveb. Durasova dokumentace zachytila nejvíce hrázděné patrové špýchary, v jejichž převážně kamenném přízemí jsou zpravidla situovány chlévy (dokumentace VM Slaný dokládá pouze dva příklady roubeného přízemí s hrázděným patrem), dále v menším počtu hrázděné stodoly, hrázděná patra (komory) obytných částí zemědělských usedlostí a v jednom případě též hrázděnou zvonici v obci Hradečno. Pro sledovanou oblast bylo charakteristické budování hrázděných špýcharů na sloupové kolně, jak dokládá snímek objektu na dvoře statku v Třebusicích u Brandýska, který je posazen na ohradní zeď usedlosti a na druhé straně podpírán dvěma dřevěnými sloupy. U sledovaných špýcharů převažují valbové střechy nad sedlovými, kryté převážně došky či slámou. Vstup do patra hrázděných špýcharů je pavlačí (na ni vedou schody umístěné vně objektu), často s profilovanými sloupky a méně často se zdobe nými prkny pavlače. Štítové špýcharů jsou jednoduché, skládané ze svisle kladených prken. Můžeme konstatovat, že u všech staveb zachycených fotografickou dokumentací F. Durase jde o stejný jednoduchý typ hrázdění, kde vodorovné a kolmé trámy jsou spojeny jednou či dvěma zpěrami jdoucími šikmo přes zpravidla čtvercové pole hrázdění. Je třeba připomenout, že u fotografií a kreseb nejsou v drtivé většině uvedena čísla popisná objektů ani jejich pojmenování po majitelích usedlostí.

V Královicích u Zlonic fotografie zachycuje dosud stojící hrázděný špýchar s valbovou střechou krytou došky. Dvě hrázděné komory jsou přístupné pavlačí s vyřezávanými sloupky, v nízké kamenné podezdívce z neomítané opuky jsou umístěny chlívky. Podobný typ špýcharu, ale krytý sedlovou střechou byl zdokumentován v obci Hořešovičky. Je štítově orientován ke komunikaci a tvoří jednu linii s bránou do statku. V Lotouši u Slaného je na fotografii neznámého auto ra z let 1890–1900 zachycen v patře jednoprostorový hrázděný špýchar s krátkou pavlačí s valbovou střechou krytou taškami, přízemí je roubené. Druhý doklad roubeného přízemí v patře hrázděného špýcharu s valbovou střechou krytou došky přináší pro sledovanou oblast perokresba Václava Fialy z r. 1941 z obce Kalivody u Řevničova (okr. Rakovník). V Čelechovicích je na snímku zachycen přízemní dům s obestavěnou roubenou světnicí, roubenou síní a komorami, hospodářská část – chlévy jsou hrázděné a je zde vidět vyplněné pole hrázdění tyčevinou. Objekt spočívá na nevysoké kamenné podezdívce. Je to jediný příklad užití konstrukce slánské lepenice v přízemí domu, nicméně jde s největší pravděpodobností již o druhotné užití tohoto typu hrázděné konstrukce. V patře hrázděný špýchar, s krátkou pavlačí s vyřezávanými sloupky s valbovou střechou krytou došky, byl zdokumentován v Kačici. V kamenném přízemí je pak situován chlév. Typově podobný špýchar byl zachycen na snímku v roce 1895 i v obci Byseň, u jehož pavlače zaujmou kromě profilovaných sloupků též ozdobně vyřezávaná prkna.

Hrázděná patra statků zachytil F. Duras v obci Bilichov, kde pavlač, z níž jsou přístupné komory, lícuje s boční stěnou domu, polovalbová střecha je krytá slámou, dále pak v Hořešovicích; zde je ovšem hrázděné patro přístupné krátkou pavlačí nad světnicí a dům má štít ze svisle kladených prken. Obdobný typ domu s hrázděným patrem a se sedlovou střechou krytou slámou byl zdokud mentován i v obci Hnidousy. Hrázděná příčně průjezdná stodola s nadkrytým vjezdem a s valbovou střechou krytou slámou stála (v době, kdy na Slánsku prováděli dokumentaci F. Duras a F. Velc) ještě v obci Přelíc a rovněž tak v Řisutech, kde je u hrázděné příčně průjezdné stodoly v pravém přístodůlku kamenná stěna kombinována s hrázděním. Jak dokládá fotografie pavilonu okresu slánského na NVČ v r. 1895 v Praze (rovněž od F. Durase), měl být pro zděný statek s patrem slánské lepenice s polovalbovou střechou krytou došky vzorem Lukášův statek v Řisutech.

Objekty ze slánské lepenice měl dokumentovat rovněž ideální model hrázděné zemědělské usedlosti vystavený na NVČ (fotografie modelu F. Durase z roku 1894 je uložena ve slánském muzeu). Jde o trojstrannou usedlost s hrázděným patrem nad obytnou částí, hrázděnou stodolou a špýcharem. Model vznikl v letech 1893–1895, reprezentuje oblast Slánska (konkrétní lokalita není známa) a je uložen ve sbírkách Národního zemědělského muzea – Muzea českého venkova na zámku Kačina (okr. Kutná Hora).

Objekty vesnické architektury se slánskou lepenicí zachytil na svých kresbách rovněž akademický malíř Václav Fiala. Ve výše uvedené obci Kalivody je na perokresbě z r. 1941 zachycena příčně průjezdná hrázděná stodola, jejíž sedlová střecha je krytá došky. Tužková kresba z r. 1941 z obce Bdín (okr. Rakovník) přináší podobu již neexistujícího, v patře hrázděného špýcharu s jednoduchým prkenným štítem, jehož sedlová střecha je krytá došky. Špýchar je štítově orientován do návsi a vlevo na něj navazuje zděná brána usedlosti. V Přerubenicích (okr. Rakovník) u usedlosti čp. 15 se v patře hospodářského objektu nacházejí hrázděné komory přístupné dvěma malými samostatnými pavlačemi; v kamenném přízemí jsou pak chlévy.

Fotografická alba, jejichž autorem je František Duras, a soubor kreseb Václava Fialy patří nejen k nejvýznamnějším dokumentačním fondům Vlastivědného muzea v Slaném, ale rovněž představují významný pramen ke studiu slánského domu a k podobě vesnic na Slánsku a v okolí Nového Strašecí ke konci 19. století.

BOŽENA FRANKOVÁ

O výstavě sochaře Václava Nejtky ve Slaném

Václav Nejtek a Slaný zněl název výstavy, kterou ke 100. výročí narození umělce uspořádalo Vlastivědné muzeum v Slaném.

Václav Nejtek se narodil 23. září 1899 manželům Eduardu a Hubertě Nejtkovým v Moskvě. Rodina tam několik let žila u svého příbuzného Antonína Hraběte. Antonín Hrabě byl bratrem Nejtkovy matky a v Moskvě úspěšně vedl rámařský a pozlacovačský obchod. K němu se do učení vrátil mladý Nejtek, když dokončil školní docházku. Strýc Hrabě měl rozsáhlou klientelu mezi významnými ruskými umělci, s jejichž tvorbou se vnímavý Nejtek seznamoval. Získával nejen známosti a přátelství umělců, ale rostla i jeho láska k umění.

Po vyučení se vrátil do Čech a nastoupil na Umělecko-průmyslovou školu v Praze. Byl žákem profesorů Josefa Mařatky a Bohumila Kafky. Nadaný student obdržel státní nadaci a odjel na studijní cestu do Francie a Itálie. Po návratu pokračoval ve studiu na Akademii výtvarných umění v oddělení profesora Bohumila Kafky. Řemeslně zdatný a technicky nadaný sochař Nejtek pracoval s převážně tvrdým materiálem. Jeho díla jsou z mramoru, pískovce, žuly a ojedinele ze dřeva.

Vystavoval na řadě výstav jak doma, tak v cizině. Získal řadu ocenění, z nichž si nejvíce považoval ocenění na mezinárodní výstavě dekorativního umění v Paříži za sochu Tanečnice. Jeho díla zdobí řadu míst v Praze (Černínský palác, vodárna v Podolí, vinohradský hřbitov a další). Především nejvíce soch, reliéfů a plaket má ve Slaném galerie Nejtkových děl. Připomeňme si Sochu spofivosti, znak města, sochu Bedřicha Smetany, bystu Antonína Dvořáka, dřevořezbu sv. Vojtěcha v klášterním kostele, Sloup vinařů a rybářů, funerální plastiku na slánských hřbitovech, reliéf Objevení slánského pramene a mnoho dalších prací ve slánském muzeu. Vytvořil řadu sportovních a putovních sošek. Byl poctěn cenou za návrh na dvacetikorunu.

Tento skromný, pracovitý, umělecky talentovaný český sochař, mnohdy nedoceněný, ukončil svůj pozemský život ve svých 59 letech 26. srpna 1958 v Praze a je pochován ve Slaném.

22. září 1999 sešla se k pietní vzpomínce a uctění památky umělce kromě zástupců města a muzea řada

slánských občanů. Této vzpomínky s návštěvou výstavy umělce se zúčastnila i dcera paní Milena Kalistová-Nejtková se svou rodinou. Ocenila uspořádání výstavy i kultivovanou pietní vzpomínku u hrobu. Taktéž je vhodné poděkovat správě hřbitovů a technickým službám za důstojnou úpravu hrobu.

Při besedě s paní Milenou Kalistovou, kdy vzpomínala na svého otce, jsme ji požádali, aby nám o něm napsala pár slov. Paní Kalistová vyhověla následující vzpomínkou.

Z pohledu osmiletého dítěte si pamatuji tatínka jako báječného, laskavého a pro každou (nikomu neublížující) legraci ochotného zlatého tátu. Z vyprávění maminky vím, že život neměl lehký, a já se narodila v době, kdy už měl značně podlomené zdraví.

Přesto jsou pro mne nezapomenutelné naše procházky do Stromovky, na Pražský hrad, do Národní galerie. Táta měl vždy s sebou skicák, tužku a stále kreslil nové a nové náměty.

Hodně času jsem směla být s tátou v ateliéru, a tak si pamatuji, jak vznikala „Mrtvá srnka“ a „Ovečka“, kterou táta tesal z mušlového vápence, a k mé velké radosti a tátovu žalu se čas od času z kamene vyloupila zkamenělá mušlička. Já se měla čemu obdivovat a táta měl práci jak zahladit stopu na velmi nevhodném místě, například na uchu ovečky.

Dodnes vidím a cítím tu nádhernou atmosféru horkých letních dní v Holešovicích, kde u Vltavy za dřevěnou ohradou měl kamenictví pan Vilimský. Táta opracovával nějaký velký kámen, který se nedal dopravit do ateliéru v pátém patře, a já si mohla hrát s nádherným pískem.

Pamatuji se na napětí, když táta odléval do sádry postavy nazvané „Přítoky Vltavy“.

V roce 1955 se konala v Praze výstava „Deset let ve výtvarném umění“ (1945–1955). V rámci této výstavy vystavil táta v prostorách Mánesu plastiku „Telátko“ z belgické žuly.

Když jsem stála s rodiči nedaleko a poslouchala slova obdivu návštěvníků výstavy, není mi dodnes jasné, proč jsem nekřičela: „To telátko dělal můj táta“ (v pěti letech se to ještě smí). Byla jsem na tátu ohromně pyšná.

Brzy po výstavě se „Telátko“ stalo majetkem Národní galerie.

Jednou z posledních tatínkových prací byl můj portrét, který nestihl ani dokončit.

Desítky drobných skic ze sochařské hlíny mi připomínají, kolik plánů táta měl navzdory zhoršujícímu se zdraví.

MOJSLAVA SEHNALOVÁ

Dramatik Václav Štech a kladenské divadlo

Přestože v současné době divadlo při tvorbě dramaturgického plánu nepodléhá žádnému nátlaku a nemusí již při výběru titulů splňovat žádná kritéria a příkazy ideologů nadřízených orgánů, jak tomu bývalo před listopadem 89, i dnes existují dramaturgické zásady hodné respektování. Patří k nim především povinnost věnovat pozornost současné české původní dramatické tvorbě a také povinnost návratů ke hrám z okruhu české klasiky. Zpřítomnit dramatický text z dějin českého divadla novým výkladem a současnými inscenačními prostředky a postupy objevovat v textu z minulosti téma, myšlenky a situace rezonující s dobou přítomnou, stává se pro inscenátory tvůrčím dobrodružstvím. Pro dramaturga nabízí návrat k české klasice navíc příležitost k badatelskému dobrodružství. Zda, kdy a v jakých souvislostech byl v minulosti samotný titul či jiný autorův dramatický text inscenován, jsou otázky, které mohou přinést zajímavé odpovědi. Zejména pokud si tyto otázky položí dramaturg divadla, které má tak dlouhou historii jako divadlo v Kladně, kde stálý profesionální soubor působí od 12. září roku 1915 jako nejstarší české divadlo na oblasti.

Když do repertoáru Středočeského divadla v Kladně na sezonu 1999/2000 byla zařazena jedna z nejlepších veseloher české klasiky Třetí zvonění dramatika Václava Štecha, k výletu do historie byl důvod nad jiné pádný. Vždyť Václav Štech se v Kladně narodil (29. 4. 1859), a přestože v Kladně strávil pouhé dva roky od svého narození, je považován za kladenského rodáka. Také proto, že prožil dětství i nedalekém městě Slaný a ve Slaném po návratu ze studií žil dalších patnáct let. Byly to roky naplněné aktivitou v kulturním a společenském životě města té doby, která svým významem a rozsahem dodnes budí zasloužený respekt a obdiv.

Veselohry Václava Štecha získaly mezi ochotníky i v profesionálním divadle značnou oblibu, a proto mne zajímalo, nakolik se autorovy hry uplatnily v jeho rodném městě, kde na přelomu 19. a 20. století působila řada ochotnických spolků. Bohužel na činnost mnohých z nich padl už stín zapomnění (např. Pěvecko-dramatické dělnické sdružení či Beseda pomocnictva řemeslného) a přehled o jejich působení už se nikdy nepodaří rekonstruovat. Tak alespoň podle kroniky nejstaršího ochotnického spolku Budislav

(založen roku 1860), která je uložena ve Státním okresním archivu Kladno, máme doloženo, že jednoaktová autorova veselohra MALOMĚSTSKÉ TRADICE z roku 1887 byla v Kladně dramatickým odborem spolku Budislav uvedena 2. dubna roku 1888. Hrál se v sále hostince U bílého beránka (dnes vedlejší budova Městského úřadu), kam se spolek musel přemístit pro neshody s nájemcem výčepnické koncese podniku U města Kladna, kde bylo původní sídlo spolku. Kronikář poznamenal s trpkostí, že nájemce porušil smlouvu a spolkovou místnost, sál i s jevištěm pronajal na celý měsíc panoramě (kukátkům), a dokonce vysadil dveře a vystěhoval nábytek i židle ze sálu.

Další hru Václava Štecha uvedl spolek Budislav v roce 1901. TŘETÍ ZVONĚNÍ bylo uvedeno rok po své premiéře v Národním divadle. V té době činnost spolku vzkvétala, zřejmě proto, že do čela spolku byl zvolen Hanuš Klein, bývalý herec kočující společnosti, který načas svou hereckou dráhu přerušil, usadil se v Kladně a stal se správcem kladenské nemocnice. Veselohru MALOMĚSTSKÉ TRADICE uvedl spolek Budislav ještě i v roce 1902. Protože v té době byl sál U města Kladna propůjčen Tutrově kočující divadelní společnosti, hrálo se představení v malém sále sokolovny.

V květnu roku 1912 byla otevřena nově postavená budova divadla v královském horním městě Kladně. I přes neúplnost zachované základní dokumentace, ke které patří alespoň soupis inscenací v jednotlivých sezonách, můžeme sledovat hry Václava Štecha uvedené již na jevišti kladenského divadla. Tak 24. března roku 1913 uvedl spolek Beseda pomocnictva řemeslného (založený roku 1887) opět veselohru TŘETÍ ZVONĚNÍ. V témže roce 30. března uvedl Křesťansko-socialistický spolek Vlast (bližší údaje o vzniku a činnosti spolku zatím nejsou známe) veselohru DESKOVÝ STATEK (poprvé uvedena v roce 1908 v Městském divadle Královských Vinohrad v Praze, kde Václav Štech v té době působil). To byla představení Štechových her v provedení kladenských ochotníků.

První hrou, uvedenou stálým, nově ustaveným profesionálním souborem, se kupodivu stala dramaturgie Štechova románu HRÁČI PANÍ HÝROVÉ. Představení se konalo 4. listopadu roku 1915. V repertoárové knize, která zachycuje období kladenského divadla od května roku 1912 do srpna roku 1920, je uvedeno, že historii štěstí a lásky o 4 jednáních dle románu V. Štecha zdramatizovala Tea Červenková. Dramaturgie současných románů nebyla v té době běžnou divadelní praxí, a tak je spodivem, že jinak pečlivý Václav Štech tuto dramaturgii nezahrnul do soupisu svých prací ani v poznámce.

TŘETÍ ZVONĚNÍ se hrálo 24. srpna 1916 a 8. října téhož roku. Režisérem představení byl Karel Husar a představení v srpnu bylo zajímavé tím, že bylo ohlášeno jako čestný večer Jiřího Myrona. Sociální situace kladenských herců začínala být v letech počínající válečné nouze dost neutěšená, a proto tehdejší ředitel Josef Strouhal povolil v tomto roce hercům benefice, které měly alespoň částečně nouzi zmírnit. Jiří Myron, vlastním jménem Bohumil Prošek, působil v Kladně od roku 1911 jako zaměstnanec c. k. okresního hejtmanství. Jako zaměstnanec veřejně nebyl schopen účinkovat v divadelním představení na veřejnosti, proto zvolil pseudonym. Spolupracoval s kladenskými ochotníky, v roce 1916 opustil zaměstnání a jako člen kladenského divadla se stal profesionálním hercem. V Kladně působil s malými přestávkami do roku 1922, později přesídlil do Ostravy. Jeho působení v tomto městě bylo natolik významné, že jedno z ostravských divadel dodnes nese jeho jméno.

TŘETÍ ZVONĚNÍ se dále hrálo 1. a 6. ledna 1918. Další Štechova veselohra OHNIVÁ ZEMĚ (z roku 1898) byla uvedena 14. února téhož roku v režii Josefa Strouhala a skutečnost, že se hrála ještě 17. a 24. února, svědčí o tehdejší mimořádné divácké zájmu.

Padesáté výročí položení základního kamene ke stavbě Národního divadla se stalo v roce 1918 pro kruhy českých politiků a pro české vlastence příležitostí k veřejné prezentaci českých zájmů. K té patřila také snaha představit českou divadelní kulturu jako svébytnou a nezávislou na divadle německém. Proto i divadlo v Kladně po vzoru pražského Národního divadla uspořádalo přehlídku her českých dramatiků. Byla zahájena 16. května roku 1918. Celý cyklus 34 představení byl zakončen v červenci hostováním činohry Národního divadla. V rámci tohoto cyklu her českých autorů byla 27. června a 7. července uvedena Štechova veselohra DAVID A GOLIÁŠ (první uvedení v roce 1915).

Poslední hra autorova, ZMATENÁ POHÁDKA, byla uvedena jako současná novinka 5. a 8. srpna roku 1920, v roce svého vzniku. Je zajímavé, že hru autora, který rozhodně nebyl počítán k okruhu moderních dramatiků, režíroval v kladenském divadle herec Felix Bartoš. Ten patřil politicky k marxistické levici a ke skupině lidí, která ve zjištěné politicko-společenské situaci v Kladně zamýšlela ve zdejších divadle prosadit revoluční repertoár.

K autorovým sedmdesátinám uvedlo kladenské divadlo 21. května roku 1929 jeho veselohru ze školního prostředí HABADA A JORDÁN za autorovy účasti v hledišti. Je možné předpokládat, že na počest autora bylo 17. května 1930 uvedeno TŘETÍ ZVONĚNÍ. Tentokrát se autor představení nezúčastnil. Byl přítomen v hledišti divadla až 9. prosince téhož roku na představení veselohry DAVID A GOLIÁŠ. V té době působil v Kladně jako ředitel divadla Stanislav Langer, herec, režisér, divadelní teoretik a také divadelní podnikatel (vlastním nákladem nechal postavit divadlo v Nuslích – dnešní nedávno obnovené divadlo Na

Fidlovače). Autorova přítomnost na představení měla nepochybně zvýšit popularitu divadla. Tuto domněnku lze podepřít zjištěním, že Langer v únoru roku 1931 kladenské divadlo sice opustil a stal se ředitelem divadla v Olomouci, ale když se do Kladna vrátil v sezoně 1938/39 jako umělecký poradce své ženy Števy Langrové, která se stala ředitelkou, na Štechovo jubileum nezapomněl. Dne 27. dubna roku 1939 v předvečer svých osmdesátin usedl Václav Štech v hledišti kladenského divadla jako divák své hry *HABADA A JORDÁN*. Ve slánském muzeu v pozůstalosti V. Štecha se zachoval program z této inscenace s podpisy účinkujících herců s pozdravnou adresou. Během 2. světové války nebyla žádná Štechova hra na kladenském jevišti uvedena z pochopitelných důvodů.

Od roku 1945 dokumentuje premiéry všech profesionálních scén Čech a Moravy pražský Divadelní ústav. Je zajímavé zjištění, že podle zde získaných údajů se stala veselohra *TŘETÍ ZVONĚNÍ* snad nejčastěji uváděnou hrou z oblasti české klasiky. Hrála ji všechna divadla v Čechách a na Moravě, v různých úpravách i s hudbou a se zpěvy, některá divadla ji nastudovala v průběhu více než padesáti let i několikrát. Pouze jediné divadlo ji od roku 1945 neuvedlo – divadlo v Kladně. A tak inscenace veselohry *TŘETÍ ZVONĚNÍ* v premiéře 28. května 1999 splatila vůči autorovi jeden velký dluh a připomenula, že uplynulo od jeho narození 140 let. Na straně druhé, žádné divadlo Čech a Moravy od roku 1945 neuvedlo další Štechovu hru; pouze divadlo v Kladně. Dne 31. března 1955 v režii Václava Procházky měla v kladenském divadle premiéru veselohra *HABADA A JORDÁN*. A tak nakonec k dnešnímu dni má kladenské divadlo k dramatickému odkazu svého rodáka ve srovnání s jinými divadly přece jen dobrou bilanci. A kdo ví, možná že bude stát za to přechíst si i ostatní Štechovy hry současnými očima. Maloměstské tradice s postavami, které Štech uměl tak znamenitě odpozorovat a zapsat, mívají tuhý kořínek.

BOŽENA FRANKOVÁ

Jubileum Václava Beneše Třebízského

V letošním roce jsme si připomněli dvě výročí kněze a historického povídkáře Václava Beneše Třebízského – 150 let od narození a 115 let od jeho smrti.

25. února položili věnce k rodnému domu v Třebízi zástupci obcí Třebíze, Městského úřadu Slaný, pracovnice slánského muzea, delegace z obce Klecany, kde Třebízský osm let kaplanoval, a zástupci gymnázia Václava Beneše Třebízského ze Slaného. Po krátké vzpomínce před rodným domem a prohlídkou Památníku sešli se ctitelé Třebízského k besedě, na níž především P. Pavel Kuneš z Klecan hovořil o literárním díle Třebízského.

V den narození 27. února setkali se účastníci zájezdu ze Slaného, Rozdělova a Unhoště u hrobu Třebízského na Vyšehradě. Mužský pěvecký sbor z Kladna zazpíval několik písní a profesor A. Leopold přednesl Třebízského Modlitbu za vlast. Po společné modlitbě se přítomní účastníci mše svaté, která na památku spisovatele a kněze byla sloužena v katedrále sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. V kázání připomněl duchovní odkaz Václava Beneše Třebízského P. Jaroslav Ptáček O Cr. slovy: „... svým příkladem a slovem mluveným i psaným tišil životní bouře mnohých, stíral slzy, plašil zármutek a žal, burcoval k lásce k rodné zemi, zpíval o naději.“

Krásné zimní dopoledne, kdy chvíli vysvitlo i sluníčko, bylo umocněno krákorajícím havranem, který se usadil nad hrobem Třebízského.

Červnová vzpomínka věnovaná 115. výročí úmrtí Václava Beneše Třebízského se uskutečnila 17. června ve Slaném v bývalé piaristické kapli a byla věnována „Zhodnocení díla V. B. Třebízského“. Osloveno bylo několik historiků. Dr. Věra Brožová z Pedagogické fakulty UK Praha ve svém příspěvku připomněla odkaz Třebízského dnešku. P. Pavel Kuneš seznámil přítomné s několika méně známými kázáními Třebízského. Historik Miloš Sládek z Památníku národního písemnictví v Praze informoval o rozsáhlé korespondenci Třebízského s tehdejšími spisovateli. V diskusi Zbyněk Sedláček z University J. E. Purkyně v Ústí n. Lab. řekl, že při posuzování díla Třebízského je nutné si uvědomit (abychom jeho literárnímu odkazu dobře porozuměli), pro jaký okruh čtenářů bylo dílo napsáno a vydáváno.

Odpoledne účastníci setkání putovali po stopách působení Václava Beneše Třebízského na Slánsku. První zastavení bylo v Neprobylicích u staré polygonální zvonice, v Kvílicích u staré školy a hrobu rodičů. V Líském účastníci došli po ní cestou ke studánce Královka a vyslechli si její historii. Další zastavení bylo v Panenském Týnci v nedostavěném chrámu a před býv. klášterem klarisek, kde byla přednesena další část

z popisované historie. Poslední zastavení bylo v Třebízi u pomníku Třebízského Na Skalách.

PORTRÉTNÍ GALERIE

FRANTIŠEK MORKES

Karel Alois Vinařický

* 24. LEDNA 1803

† 3. ÚNORA 1869

(K 130. výročí úmrtí
rodáka ze Slaného)

Před 130 lety zemřel v Praze ve věku 66 let jeden z nejvýznamnějších rodáků ze Slaného, kanovník Vyšehradské kapituly Karel Alois Vinařický. Patřil do početné generace vlasteneckých duchovních, kteří byli zanícenými obránci a propagátory vzrůstajícího se českého jazyka a českého národního sebevědomí. Významným způsobem se zapsal i do dějin českého školství.

Běh života

Karel Alois Vinařický se narodil 24. ledna 1803. Po vchození trojtřídní hlavní školy vstoupil na slánské piaristické gymnázium. Po absolvování jeho šes té třídy, v roce 1818, pokračoval ve studiích v Praze. V roce 1820 přijal pozvání svého strýce a studoval rok ve Vídni. Po zpáteční poutnické pěší cestě do Prahy zvažoval své budoucí povolání. Nejvznešenějším se mu zdálo poslání kněžské, a proto vstoupil do bohosloveckého semináře. Jestliže již v průběhu studií vedených v němčině projevoval nebyvalý zájem o české dějiny a knihy, v semináři se jeho vlastenecké citění dovršilo. Protože vynikal pilností, doporučil ho představený semináře jako učitele náboženství v rodině hraběte Šlika. V té době již Vinařický skládal první básně a překládal do němčiny.

Bohoslovecká studia ukončil v roce 1825, jelikož však ještě nedosáhl požadovaného věku 24 let, nemohl být vysvěcen a zůstával dále v rodině hraběte Šlika. Ovšem jen do doby, kdy mu pražský arcibiskup, Václav Chlumčanský z Přestavlk, nabídl úřad obřadníka. Přízeň, jíž se Vinařický u arcibiskupa těšil, se projevila i v tom, že byl na kněze vysvěcen o celé dva roky dříve, než bylo obyčejem, přičemž obřad vykonal na památný den sv. Václava sám arcibiskup. Vinařický se pak v Praze věnoval intenzívně vlasteneckým zájmům a navázal přátelské styky s řadou osobností českého života. Z titulu obřadníka docházel i mezi bohoslovce, kterým v rozmluvách kladl na srdce, aby se pilně vzdělávali v českém jazyce, a kamkoliv budou povoláni, aby vzbuzovali lásku k české literatuře. Sám pak založil a vydával Časopis pro katolické duchovenstvo, který – tištěný latinkou a psaný analogickým pravopisem – byl výraznou novinkou v tehdejších gramatických pútkách. V roce 1832 mu bylo Musejním sborem svěřeno, jíž jako známému a obratnému stylistovi, vypracování Pamětního spisu. Tímto spisem měla být císaři doložena potřeba vzdělávání mládeže v českém, tedy mateřském jazyce.

Po smrti arcibiskupa Chlumčanského byl Vinařický ustanoven arcibiskupským archivářem a knihovníkem, opětovně se však stává obřadníkem nového arcibiskupa, jímž byl Alois Krakovský z Kolovrat. Po smrti tohoto arcibiskupa je K. A. Vinařický jmenován farářem v Kováni u Mladé Boleslavi. Nastolen byl na kovánské faře 19. května 1833. Přestože tu byl vzdálen od centra vlasteneckého a literárního života v Praze, zůstával s jeho představiteli v čilém písemném i osobním styku. Nejen sám dojížděl do Prahy, ale na jeho pozvání pobývala často na Kováni početná společnost předních českých vlastenců a představitelů literárního i vědeckého života (přijížděli např. F. L. Čelakovský, J. E. Purkyně, F. Palacký, K. Chmelenský, K. Sabina, J. V. Frič, J. K. Tyl, P. J. Šafařík a mnozí další). V Kováni, kde podle vlastního vyznání strávil nejlepší roky svého života, působil Vinařický do roku 1849, kdy odchází do Týna nad Vltavou, kde nastoupil úřad děkana. Zde si získal zásluhy o tamní farní školu, která byla jeho přičiněním povýšena na hlavní a vystavěna jí i nová budova. Zásluhy Vinařického byly tehdy oceněny jak zasazením pamětní desky do budovy nové školy, tak i tím, že byl jmenován čestným měšťanem. V roce 1855 se Vinařický stal vikářem soběslavským. Svůj úřad vykonával s mimořádnou pečlivostí, takže i budějovický biskup Jan Valerián Jirsík si přál, aby plnil dohlížitelkou správu po celé diecézi. K tomu ale pro odpor německých kruhů nedošlo. Zásluhy Vinařického byly po zásluze opět oceněny v roce 1859, kdy byl zvolen kanovníkem starobylé kapituly Vyšehradské. O několik let později jmenoval Vinařického pražský kardinál Bedřich Schwarzenberk čestným radou arcibiskupské konsistoře. V úřadu kanovníka

Vyšehradské kapituly se Karel Alois Vinařický 3. února 1869 rozloučil s pozemským světem.

Zásluhy o český jazyk

K. A. Vinařický byl autorem „Pamětního spisu o nynějším stavu vyučování v jazyku českém na vyučovacích ústavech v Čechách“, který byl v roce 1832 zaslán císaři. Spis ve své počáteční pasáži zdůrazňoval, že v Čechách dosud tak málo prospívá jazyk německý především proto, že jeho výuka nevychází ze znalosti jazyka českého. Upozorňoval přitom na neexistenci českých škol, v nichž by se děti učily v mateřském jazyce. To pak vedlo k tomu, že mnoho dětí učitelé vůbec nerozumělo a domlouvalo se s ním pouze „posuňky a tvářením“. Spis navíc konstatoval, že neexistují ani školní učebnice, v nichž by se oba zemské jazyky „zároveň nacházely“, ačkoliv předepsaná návodní kniha pro učitele se o nich zmiňovala¹⁾. Téměř vše, co se žáci ve škole naučili, bylo jen dílem mechanické paměti, a nebylo proto divu, že se těmto žákům škola i knihy hnusily, protože obojí poznali jen jako nepříjemné týrání paměti a ducha. Spis uváděl, že právě proto žáci brzy zapomínali i to málo, co se naučili, a pokud si něco pamatovali, „neumějí toho řádně užití, porozuměvše tomu jen s poloviny nebo naprosto nic“. Protože nebyli ve škole vedeni k užívání svého rozumu, klesali v duševní netečnost. Vinařický ve spisu formuloval i myšlenku, že nejsmutnější následky mívá takové vyučování v náboženství. Děti se nejen nenaučí přemýšlet o článcích víry, ale to, že pořádně nerozumějí ani slovům modlitby, jim neumožní povznést se k Bohu.

V případě gymnázií pak upozorňoval na to, že v této škole každá pronesená česká věta (byť by jen sloužila k vyložení německé či latinské věty) je považována za maření času a mnohdy že jsou studenti i trestáni za každé české slovo – byť bylo třeba vysloveno omylem.

Pamětní spis upozorňoval na skutečnost, že jediná veřejná univerzitní stolice českého jazyka se nalézala pouze na pražské univerzitě, že nedostatečná znalost české řeči může být na škodu u lékaře a že vyloučení češtiny ze vzdělávacích ústavů a z jednání nižších úřadů působí škodlivě na politické smýšlení lidí. Pokud se Čech nenaučil němčině, nemohl se stát ani zednickým či tesařským mistrem, neboť se nemohl podrobit zkoušce ze stavitelství na polytechnice.

V závěrečných pasážích formuloval Pamětní spis základní zásady, které by měly být realizovány. Ty spočívaly v tom, aby v obecných školách bylo vyučováno jazykem mateřským, zatímco ve školách hlavních a v jiných vzdělávacích ústavech by nebyla němčina jediným jazykem, ale byla by pěstována „spolu s druhým jazykem zemským“. Tyto zásady byly navíc zcela konkrétně rozvedeny v zásadách pro školy obecné, pro školy hlavní, pro školy reálné, pro polytechnický ústav, pro gymnázia a pro univerzitu.

V samotném závěru Pamětního spisu pak Vinařický vzpoměl i ekonomické záležitosti následujícími slovy: „I ta okolnost, že není pohotově peněz na uskutečnění toho, co zde navrženo, nezdá se nám býti překážkou neprokonatelnou; c. k. státní pokladna nemůže se nikterak tu dostati do úzkých, jelikož téměř žádné učitelské stolice nemají se zříditi nově, nýbrž jen stávajícím a budoucně ustavovaným učitelům naříditi, aby vyučovali, co výše označeno“.

Odpověď, která z císařského dvora ve Vídni přišla až za tři a půl roku, byla velice stručná, ale o to rezolutnější. Ve všech směrech byla zamítavá, žádné bližší vysvětlení svého zamítavého stanoviska však neobsahovala. Pouze povýšenecky konstatovala, že zdůvodnění není zapotřebí a že pouhým stručným zamítnutím požadavků dochází i k úspoře času. Skutečnost, že K. A. Vinařický byl vybrán, aby byl jediným autorem Pamětního spisu (pouze některé odborné věci týkající se stavu školství konzultoval s Josefem Jungmannem), spisu, který patří k nejvýznamnějším historickým dokumentům úsilí českých vlastenců v boji za práva českého jazyka, je dostatečným svědectvím o pozici, jakou Vinařický v tomto boji zastával.

Vedle autorství vsuknutí mimořádného Pamětního spisu je zapotřebí do zásluh K. A. Vinařického o český jazyk zahrnout i autorství velkého množství dětských říkadel a písní, lahodně rytmických i zvukomalebných, z nichž některé (jako např. klad Tluče bubeníček, tluče na buben, či Ivánku náš, copak děláš jsou známy i dnes. Poměrně zajímavé je i to, že Vinařický, který byl v básnických skladbách významným přívržencem časomíry a neměl příliš smysl pro moderní básnictví K. H. Máchy, byl značně novátorský při řešení gramatických otázek, kdy se přičinil o obecné přijetí tzv. analogického pravopisu namísto tradičního pravopisu bratrského.

Bylo by samozřejmě na místě zmínit se i o tom, že se Vinařický zasloužil o český jazyk i jako spisovatel, překladatel a učenec, výrazně by to ale přesáhlo možnosti tohoto článku.

Zásluhy o českou školu

K. A. Vinařický byl především autorem prvního skutečně moderního slabikáře pro obecnou školu. V něm byla poprvé vyslovena a moderními českými pedagogy uznána zásada „podle zvuku vedle jména bývej každá hláska čtená“. Slabikář vyšel tiskem pod názvem „Česká abeceda, aneb malého čtenáře knížka první“ v roce 1839. Významné bylo i to, že slabikář pracoval s velkými písmeny psanými latinkou, které pro jejich jednoduchost dítě „při vypodobňování spíše trefí“. Bylo to významné především proto, že se tím

přiklonil k tehdy ještě nepříliš známé Komen ského zásadě učit čtení a psaní současně. Z dochované korespondence Vina řického můžeme zaznamenat i jeho myšlenku, že „pro děti psátí mnohem těžší je věc než pro učené“, a jeho velkou snahu, aby slabikář byl vybaven i obrázky. O těch se pak vyjadřoval, že by měly být pěkné a ozdobné, aby se kniha mohla dát do rukou i mladé šlechtě. Vzhledem k tomu, že knihu zamýšlel vydat vlastním nákladem, vyšly barevné obrázky později jako její doplněk. Na podkladě Vina řického slabikáře se změnila celá výuka čtení ve školách. Děti začaly být učeny tzv. metodou hláskovou a byla opuštěna metoda písmenková, v níž si děti nejdřív ve potichu říkaly jednotlivá písmena a teprve pak nahlas celé slabiky. Chvályhodné bylo, že slabikář obsahoval i úvodní metodickou stať, která měla napomoci učitelům při jeho používání. Říkadla a básně pro děti obsažené ve slabikáři vydal Vina řický v roce 1842 spolu s dalšími pod titulem „Kytka“, druhé vydání pak vyšlo v roce 1845. Obě tyto knihy se ve školách také úspěšně používaly.

V roce 1850 vydal Vina řický již upravený slabikář pod názvem „Čítanka maličkých“ a doplnil ho dalšími básničkami a říkadly. I to byl značně novátorský počín. Do té doby obsahovaly nepočtené čítanky pouze kapitoly z katechismu, dějepavy a reálií. Vina řický však do nich vnesl poezii. V roce 1851 byl Vina řický, již jako osvědčený autor knih pro školní děti, vyzván školním radou Wenzigem k napsání dalších čítanek. Při jejich sestavování mu pomohl zkušeností a radou rolník Karel Krouský z Katusic, což Vina řickému umožnilo zařazení samostatného oddílu s názvem „Rolník“. Je nepochybné, že tím značně prospěl především vesnickým školám. K dalšímu vydání Vina řického čítanek za jeho života došlo ještě v roce 1864.

Zásluhy o organizaci českého školství

K. A. Vina řický se o české školství zasloužil i jako odborník a teoretik věnující se organizaci školství. Vedle toho, že ve všech místech svého působení zanechával čitelnou stopu svého úsilí o povznesení českého školství (kromě již zmiňovaných skutečností je možno připomenout i jeho osobní podíl na vzniku hospodářsko-živnostenské školy v Karlíně), podílel se významným způsobem na řešení mnohých otázek i jako zasvěcený odborník v tehdejší tisku. Šlo především o články uveřejněné v Časopisu musea království českého, z nichž nejvýznamnější byl článek O vyučovacím jazyku v národních školách z roku 1857 a článek Učitelky dívek při farních školách, který byl otištěn v roce 1858.

V rozsáhlejších prvním článku²) reagoval Vina řický na útoky, které se snesly na pátera F. J. Řezáče, který jako první zveřejnil vlastní statistiky počtu německých a českých žáků na pražských školách. Tyto statistiky názorně dokumen tovaly, že – v jisté neshodě s platnými zákony – se na většině pražských škol vyučuje buď zcela nebo převážně německy, ačkoliv do nich chodí jen 688 německých dětí proti 13 310 dětem českým. Vina řický přitom nebyl proti německému vyučovacím jazyku, ale proti praxi, kdy do německých škol byly přijímány české děti bez znalosti německého jazyka pouze podle přání rodičů. Zdůrazňoval, že pokud dítě ve škole nerozumí, je nuceno se vše učit jen z paměti, čímž jsou porušována ta nejzákladnější výchovatelská pravidla. Uváděl, že pro takové dítě „... hlahol jazyka cizího méně znamená než zvuk zvonu, při tom ví dítě, alespoň proč se zvoní. Z paměti se učí podle sluchu a zraku jako špaček a papoušek“. Byl si plně vědom toho, že němčina sice usnadňuje některým Čechům vzdělání a zaopatření, zdůrazňoval však, že učení se němčině se nesmí veškerému lidu na větší jeho škodu vnucovati.

Drobnější druhý článek³) byl věnován nedostatku uchazečů o prázdná pod učitelská místa. Vina řický v něm vypočítával příčiny tohoto nedostatku (nepřipravenost pro českou výuku z německých hlavních škol, hledání obživy mimo Čechy, přechod na vyšší stupeň škol, menší zběhlost v hudbě, která by nedávala možnost stát se farními učiteli apod.) a snažil se hledat východiska. To viděl v odděleném vyučování dívek a chlapců, přičemž dívky by mohly učit „dobře cvičené učitelské dcery“. Jejich příprava by ani v budoucnu nemusela podle Vi na řického být „mnohaletá a tak útratná, jako jest nynějších učitelských vychovanců“. Měla by být spíše pro žákyně praktická a potřebná. Pro dívčí oddělení ve farních školách proto doporučoval i odlišné učebnice a výuku nejrůznějším ženským dovednostem. Byl přesvědčen o tom, že rodiče by jistě takto praktický výcvik svých dcer ve školách přivítali, považoval za přínosné, že učitelské dcery by si opatřily alespoň skromné věno, a nakonec i to, že jejich otcové by pak bedlivěji dbali o jejich výchovu.

Osobnost Karla Aloise Vina řického, zcela mimořádné postavy našeho školství 19. století, upadla postupem doby v zapomnění. A to i přesto, že patřil k nej významnějším buditelům první poloviny minulého století a nevěnoval se jen vlas tenecké činnosti a rozvoji českého školství, ale zabýval se i archeologií, rozmanitou činností překladatelskou (především z klasických jazyků) a činností spisovatelskou i vědeckou. Jako aktivní účastník literárně-kulturního dění své doby byl i v osobním přátelském styku s řadou významných osobností, na které současně působil i jako duchovní pastýř. U příležitosti 130. výročí jeho úmrtí můžeme s plnou odpovědností říci, že v něm rovněž vzpomínáme na jednoho z největších a nejzasloužilejších rodáků města Slaného.

Poznámky:

- 1) Byla miněna Methodní kniha opata Felbigera, která byla vydána jako německo-česká metodická pomůcka pro učitele již v roce 1777.
- 2) Byl otištěn v ČMKČ na str. 251–267 v ročníku 1857.
- 3) Tamtéž, str. 419–421 v ročníku 1858.

FRANTIŠEK SKÁLA

Václav Trnka

* 27. ZÁŘÍ 1920

† 20. KVĚTNA 1970

Osobní vzpomínka

Moje vzpomínání bude o tom, jak se vesnický kluk stává archeologem z Boží milosti, podobně jako se někdo stane bez odborného studia malířem, hudebníkem nebo léčitелеm, narodí-li se s potřebným talentem v příhodné době a prostředí.

Václav Trnka se narodil v rodině koláře a drobného zemědělce v Tuchlovicích, dva roky po vzniku Československé republiky. Vesnice leží v místě osídleném od pravěku na velmi staré cestě označované dnes jako „karlovarská silnice“. Při vjezdu do vsi od Prahy stála kovárna, sedlářství a kolářská dílna Václavova otce, o dva domy dále bydlel Václavův strýc krejčí Dundr, jehož rodina přišla do Čech patrně z Alsaska po francouzské revoluci. Z rodiny Dundrový, podobně jako z tuchlovického statku Fingerhutů-Náprstků, odešli mládenci do Prahy do učení v pohostinství, kde se potom stali zámožnými měšťany a majiteli známých hostinců. Náprstkovi měli vinopalnu „U Halánků“ na Betlémském náměstí, Dundrovi vlastnili hostinec „U tří pštrošů“ u Karlova mostu. Václav ke svému strýci často jezdil, a když se potom učil v Praze kolářem-karosářem, bydlel u něho v malostranském domě, kde mohl obdivovat starožitné předměty, jimiž byla domácnost zámožného strýce ozdobena. Odtud si také přivezl pár drobností, které mu strýc daroval, mimo jiné akvarel „Výlet do přírody“ od Josefa Mánesa a brožuru „Strážce starožitností“ určenou mládeži, v níž bylo zábavnou beletristickou formou líčeno, jak je možno a záhodno objevovat, chránit a získávat památky. Tato knížka, vydaná v ovzduší velké Národopisné výstavy na konci 19. století, silně ovlivnila naše zájmy a záliby, zájmy dvou desetiletých kamarádů ze školy a ze sousedství v nejstarší části obce, jejímž jádrem je malý prostor kolem kostela, fary, školy a obecního úřadu, s přilehlým cípem statků a chalup, nazvaný „v koutě“. Vlastní velká obdélníková náves za kostelem je lemována řadou statků, které ve středověku patřily pražské Svatovítské kapitule.

Do našeho domu s kupeckým krámem naproti kostelu při přestavbě v polovině 19. století včlenil tehdejší majitel, židovský obchodník Taussig, původní malou chaloupku. A právě v oněch dvou malých „cimříčkách“ původní chalupy, které mi rodiče dali k užívání, jsme si s Václavem zřídili „muzeum“, jehož základem se stala sbírka motýlů, nerostů, mušlí a rozmanitých přírodnin. Inspirováni sbírkami kladenského muzea, školního kabinetu a nedalekého hradu Křivoklátu, ale hlavně brožurou „Strážce starožitností“, prošmejdili jsme půdy a špýchary všech sousedů, příbuzných a spolužáků, kde jsme našli mnoho starého nářadí, keramiku, součásti krojů, modlitební knížky, ale i zbraně a dokonce i Edisonův fonograf. Tehdy už se projevil Václavův zájem o prehistorické a středověké nálezy ukryté v zemi přímo uprostřed obce, v zahradách sousedních domů, na polích či v nedaleké cihelně, odkud přinesl veliké střepy z objemné nádoby, hliněný přeslen a závaží knovízské kultury. Při bourání staré kovárně v bezprostředním sousedství Trnkova domu jsme našli keramiku, snad z laténského období. Půlku tuhovaného koflíku knovízské kultury jsme objevili v mohutné vrstvě cihlářské červenice, která na sousední zahradě Nežerných (rodného statku mé babičky) byla prostoupena střepy a nástroji, které se nacházely i v dalších zahradách sousedních usedlostí. Nejvíce předmětů nosil Václav od Čížků, kde měli na zahradě pískovnu, v níž se našly slovanské kostrové hroby s bronzovými záušnicemi. Byl to rodný statek jeho matky a někdejší zájezdní hospoda.

Prvních informací o archeologii se nám dostalo od pana důlního J. Baumana z Rynholce, spolupracovníka muzea v Novém Strašecí a dále pak od dr. Žofky, ředitele kladenského muzea a mého profesora na gymnáziu. Za výlohou kladenského hodináře pana Lorbera jsme obdivovali skleněné korále a šperky z jeho vykopávek na keltském opidu ve Stradonicích u Berouna.

Tuchlovice samy jsou bohatou archeologickou lokalitou, a tak jsme z různých míst získávali nálezy pro naše „muzeum“. V lukách na potoce nedaleko Lán u hájovny zvané „Pustinka“ jsme objevili středověkou hráz a zbytky kruhových valů vodní tvrze ze 14. století. Dr. Žofka tam po našem upozornění provedl

výkopy a našel mnoho gotických kachlů, střepů nádob a železných předmětů. Dosud se však neví, zda to byla zaniklá tvrz Pustá Dobrá, nebo původní tvrz lánská.

Naše dětské muzeum zaniklo s německou okupací Československa. Kamenné nástroje, střepy a nerosty jsme darovali do školního kabinetu a staré zbraně převážně skončily na četnické stanici. Archeologii studovat nebylo možné, protože vysoké školy byly zavřené, a tak jsme se zařadili každý do jiného oboru. Já jsem po válce, po skončení studií zůstal v Praze jako výtvarník a ilustrátor, Václav posléze zakotvil jako účetní v JZD. Jeho velkou láskou, jíž věnoval všechnen volný čas, však zůstala archeologie. Opatřoval si odbornou literaturu a stále se v tomto oboru vzdělával. Šíře jeho zájmů však byla daleko větší. Zajímal se o náro dopis, památkářství a výtvarné umění, jen účetnictví ho netěšilo, a tak se některým lidem z nejbližšího okolí jevil jako nepraktický podivín. Svůj názor si opravili až po jeho vítězství v tehdy populární televizní soutěži „Desetkrát odpověz“. Za zmínku stojí, že v té době malíř Jiří Trnka připravoval svůj loutkový film „Staré pověsti české“ a jezdil se se svým jmenovcem poradit o staroslovanské hmotné kultuře, jejíž pozůstatky se nacházely v zemi na nedalekém Stochově a v Libušíně.

Václav spolupracoval po řadu let s tehdejším Archeologickým ústavem ČSAV v Praze (blíže o tom v Archeologických rozhledech 22–1970, 602), působil též jako konzervátor památkové péče a jako ředitel novostražského Vlastivědného muzea.

K jeho zajímavým nálezům v té době patřil bohatý hrob z doby stěhování národů, který se našel na protější straně silnice při kopání karbu na vápno. Druhý významný objev, avšak ze středověku, pochází ze statku u Krupků, kde se pod podlahou kuchyně při kopání vodovodní instalace našel soubor nepoškozených, figurálně zdobených pozdně gotických kachlů.

Přestože v praxi dosahoval Václav odborností téměř profesionální úrovně, zůstal amatérem v původním smyslu tohoto slova odvozeného z latinského amare – milovati. Cítil a miloval krásu věcí starých slohových epoch pro jejich jedinečnost a výraznost. Ctil řemeslnou dovednost, s níž byly tyto věci zhotovovány s láskou, pokorou a trpělivostí, čímž se tolik liší od současných, dokonale přesných a funkčních technických výrobků sériových a paušálně chladných. Tato citová zaujatost, od níž se nedokázal oprostit, stala se jednou z příčin tragického skonu tohoto vzácného člověka, když se ocitl v mezní životní situa ci, kdy ztratil naději i víru ve smysl a pokračování tohoto svého díla.

MILOSLAV ČAPEK

Dva portréty

René Černý

Renát Josef Černý se narodil 26. 7. 1914 ve Kvíčku čp. 42. Dnes je Kvíček částí královského města Slaný. Podle výnosu zemského úřadu v Praze ze dne 12. 1. 1938 č. 296/1938 získal jméno René. Jeho otec Antonín Černý se narodil 10. 11. 1886 v Terezíně. Za Rakousko-Uherska byl písařem c. k. státní dráhy ve Slaném. Jeho matka Božena Černá, za svobodna Fenclová, se narodila 29. 7. 1892 ve Slaném.

René Černý byl původním povoláním učitel. Po nástupu vojenské prezenční služby absolvoval s výborným prospěchem školu aspirantů (záložních důstojníků). To byl i důvod, proč zůstal na vojně v hodnosti podporučíka. Vzhledem k výborným vojenským schopnostem byl v roce 1938 jmenován poručíkem. Sloužil v Brně u dragounského pluku č. 6. Tam jej zastihla německá okupace.

René Černý bral svoji vojenskou přísahu republiky velmi vážně. Proto brzy po okupaci odešel ilegálně na Západ. Když nemohl bojovat proti Němcům doma, věřil, že k tomu bude mít příležitost v cizině. Jeho prvním vojenským útočištěm byla francouzská Cizinecká legie. V té době do ni vstupovalo mnoho našich vojáků, kteří z domova uprchli před nacismem. Černý byl jedním z nich. V legii mezi jinými poznal dalšího důstojníka naší armády. Byl to major Miloslav Jebavý. Později oba stihl stejný osud. Komunisté je popravili.

Po vypuknutí druhé světové války Cizinecká legie podle dohody uvolnila všechny naše občany, aby mohli vstoupit do československé zahraniční armády. První jednotky bojovaly ve Francii. Po pádu Francie ustoupili naši vojáci do Anglie. Tam se soustředili všichni, kteří byli rozhodnuti bojovat proti nacistickému Německu. Mezi nimi byl i René Černý. Vrátil se do osvobozené vlasti v hodnosti nadporučíka-tankisty. Tehdejší armáda, vzhledem k postupné bolševizaci Československa a zrádné činnosti ministra národní obrany, kterým byl generál Ludvík Svoboda, nebyla nakloněna zahraničním vojákům, kteří byli v západních jednotkách. Přesto ještě před komunistickým pučem byl René Černý povýšen do hodnosti majora generálního štábu.

Těsně před únorem 1948 už docházelo k represím proti důstojníkům bojujícím na Západě. Proto se i

René Černý rozhodl, ve svém životě již podruhé, že odejde ilegálně do exilu. Uskutečnit ilegální přechod hranic ve vojenské činné službě nebyla maličkost. Všichni podezřelí, mezi něž patřil i on, byli pečlivě střeženi vojenskou kontrarozvědkou OBZ, která už byla v komunistických rukách. Velitelem byl generál Reicin, známý moskevský agent.

Na prvním pokusu o útěk se René Černý domluvil se svým kamarádem Milošem Knorrem, který byl také majorem a za války sloužil v Anglii. Vzhledem k časovým těžkostem a komplikacím při domlouvání místa a času přechodu se dostal do zahraničí pouze major Knorr.

Černý si domluvil další útěk, ale jak později zjistil, StB o tom věděla, a při pokusu o přechod hranic byl zatčen. Potom následovalo už jenom vězení a odsouzení k vysokému trestu. Lidé jeho druhu, i když se nedostali za hranice, byli odsouzeni za velezradu a vyzvědačství.

Po odsouzení byl eskortován do jedné z nejhorších věznic té doby. Byly to Bory. V nesnesitelných podmínkách tam žili političtí vězni na celách a drali tam peří.

Situaci dobře vystihuje písemný záznam ze schůzky velitele věznic, na níž byli přítomni i velitelé jáchymovských lágrů. Schůzka se konala 14. 1. 1950. To bylo těsně předtím, než byla odhalena údajná protistátní skupina na Borech, v které byl i René Černý. Z uvedeného textu je zřejmé, že i po odsouzení mohli být vězni během výkonu trestu znovu souzeni za špionáž a velezradu, kterých se prakticky nemohli dopustit.

V písemném záznamu z této schůzky se uvádí: *Dnes vůbec nelze odhadnout, jaké následky zanechá pracovní prostředí uranových dolů na zdraví vězňů zejména s dlouhými tresty. Nutno si uvědomit, že uvnitř útavů jsou největší reakční krysy, které narušují oddíly a podřívají autoritu.*

S bezpečností souvisí chování velitelů: nutno dávat trestní dávky za nesplnění norem a tyto vězně pokud možno umístit hromadně na jednu celu. Nebát se omezit i ostatní výhody na neurčitý čas.

Velitelé budou posuzováni podle toho, jak dovedou udělovat tresty, používat poloviční dávky jídla, bunkr.

Je nutno vybudovat mezi vězni síť důvěrníků, vyslat mezi ně agenty a všemi prostředky utužit kázeň.

Je nutno odstranit dojem, že vězni jsou trestáni, když dostávají normální dávku (20 dkg chleba denně).

Zakázat na neomezenou dobu vycházky, dopisy, zavést poloviční dávky. Vězeň nesmí mít dojem, že má na něco nárok. Není na místě žádná sentimentálnost, když jsou ve vězení nejvyšší gaunerů.

Odebrat všechny modlitební knížky a breviáře, třeba pod záminkou, že knihy je nutno převázat, nutno sejmut všechny kříže ze stěn.

Vězni nebudou dostávat žádný tisk.

Ženám dávat okovy jen v nejnnutnějším případě.

Potud zápis z uvedené schůze. Na základě zmíněné zprávy a jejího obsahu se dostáváme k pravé podstatě případu, který se stal v Plzni na Borech. Představitelé komunistické moci dali jasně najevo, že svoje výhrůžky myslí vážně a platí nejen pro vězně, ale i pro ty, kteří je hlídají. V daném případě bylo obviněno několik příslušníků Svazu vězeňské stráže (SVS), že dávají vězňům cigarety, informují je o zprávách ze zahraničního rozhlasu, zprostředkovávají jim styk s rodinami a nakonec připravují vzpouru a útěk za hranice.

Pravým důvodem ale bylo, že někteří příslušníci SVS, i když byli členy KSČ, jednali lidsky. Měli v sobě tolik slušnosti, že nešíkanovali vězně a nezhoršovali jim již tak hrozná poměry, v nichž se ocitli.

Pro správné pochopení případu, který se odehrál na Borech, je nutno uvést alespoň nějaké příklady, jež vystihují atmosféru, která tehdy ve věznicích panovala. Jednou za deset dní se vězni podle vězeňského řádu chodili koupat. Jejich strážce je odvedl do místnosti, ve které se svlékli, v další byly sprchy. Jedna sprcha připadala na tři až čtyři vězně. Jejich strážce nechal téci vodu dvě až tři minuty. Za tu dobu se museli namočit, namydřit a ještě opláchnout. Na opláchnutí už nezbyl všem čas. Proto se snažili opláchnout si alespoň oči a vlasy, aby je mýdlo nepálilo. Z aktu hygieny se stal akt „buzerace“, jak se šikanování ve vězeňské hantýrce nazývalo. Neopláchnutí vězni se museli rychle otřít, obléknout a pak byli odvedeni znovu do cel. Vše se opakovalo s následující skupinou vězňů, která byla na radě. Podobným způsobem se chovala většina bachařů, jak vězni své strážce nazývali. Jen několik slušných nechalo vězně normálně opláchnout, utřít se a obléknout. Mezi ně patřil i strážmistr Čeněk Petelík. Ten šel ve své slušnosti ještě dál, jak ukáže další příhoda, která se udála těsně před jeho zatčením. Po vykoupání ptal se Petelík vězňů, jestli jsou všichni oblečení. Jeden vězeň, který byl známým udavačem (tehdy se udavačům říkalo bonzáci), šel bez vybití Petelíkem do šatny a hlasitě řekl ještě neoblečeným vězňům, aby se rychle oblékali, že se pan velitel zlobí. Když vězeň-bonzáček vyšel ven, Petelík, který to slyšel, si před ním opovržlivě odplivnul. Vězeň nápadně zrudnul. Je velmi pravděpodobné, že se za toto gesto Petelíkovi pomstil. Jak se později ukázalo, udavači byli nebezpeční nejen vězňům, ale dokonce i jejich strážcům.

Další příhoda napoví, jak se snažil strážmistr Petelík ulehčit těžkostem kuřáků. Občas přišel na celu a vzal nejbližší položenou čepici. Ve druhé ruce měl připravenou cigaretu, kterou dal do čepice a vše položil na stůl. Následně se ptal nejbližšího stojícího vězně: „Je pod čepicí cigareta, anebo není?“ Každý odpověděl

kladně. Petelík nadzdvihnul čepici a dodal: „Je tam, vezměte si ji, vyhrál jste.“

Je samozřejmé, že podobné jednání bylo v rozporu s citovaným zápisem ze schůzky ze dne 14. 4. 1950, které se zúčastnili všichni velitelé věznic a pracovních táborů. Lidské jednání nebylo v souladu s příkazy nadřazených jak jednat s vězni, kteří byli odsouzeni Státním soudem za politické delikty. Jen lidé, kteří byli tehdy uvězněni, mohou ocenit, co pro ně znamenala viditelná podpora a sebemenší náznak lidského přístupu v době, která byla pro ně nejtěžším údobím života. Proto byl lidský přístup ze strany některých dozorců tím největším povzbuzením, jakého se jim v té době dostalo. Stranické orgány si byly plně vědomy této skutečnosti, a proto se rozhodly tvrdě jednat. Byla to součást třídního boje být nemilosrdný i k vlastním lidem. Lidské jednání dozorců považovaly za zradu zájmů dělnické třídy a spolčování s třídním nepřítelem. Podnět k zatčení příslušníků SVS dal osvětový instruktor Ladman. Velitel pro politickou práci Strojín pak zpracoval hlášení, na jehož základě byl dne 17. 4. 1950 v 19 hodin zatčen strážmistr Čeněk Petelík. StB byla k případu povolána 19. 4. ve 3 hodiny ráno. Poté následovalo zatýkání dalších příslušníků SVS.

Byli to: vrchní strážmistr SVS Václav Malý, strážmistři SVS Václav Bouček, Jaroslav Vránek, Antonín Vaněk, Josef Tenk, Jaroslav Bumba, František Kříšťan, mladší strážmistři SVS Václav Zach a Oldřich Rejlek a vrchní tajemník vězeňské stráže Bohuslav Těmínek.

Rozkazem č. 6 ze dne 22. 4. 1950 byli povýšeni ti, kteří zatčení připravili: Evžen Strojín na strážmistra, Václav Ladman na štábního strážmistra.

Soudní jednání Státního soudu proti skupině z věznic Plzeň-Bory probíhalo dne 12. 5. 1950 a byli při něm obviněni a odsouzeni nejen příslušníci SVS, ale i vězni, kteří byli už Státním soudem odsouzeni.

Strážmistr Petelík byl viněn, že dává vězňům cigarety, hraje s nimi karty, informuje je o zprávách zahraničního rozhlasu, zprostředkuje styk s domovem, vyřizuje pozdravy rodině generála Píky, který byl popraven ve věznicí Plzeň-Bory.

Další příslušníky SVS – Zacha, Tenka, Bumbu a Vaňka vinili z přátelství s vězni.

Poté následovalo obvinění již jednou odsouzených vězňů, kteří byli ve styku s Petelíkem. Stanislav Broj byl poslancem za lidovou stranu a sedlákem, který měl 15 hektarů půdy. Soud jej vinil z pokusu o přechod hranic na Západ. René Černý se údajně stýkal s generálem Janouškem a Pelichem, majorem Bryxem a Doubkem, štábním kapitánem Prokopem, kteří spolu s poslancem za národně socialistickou stranu Dečim tvořili gangsterské spiknutí.

Soud ale nic konkrétního neprokázal. Majora Bryxe například prokurátor označil za profesionálního vraha, který chce pouze střílet lidi. Měl zřejmě na mysli jeho bojovou činnost letce stíhače, který měl za války vzdušné souboje s letci nacistické Luftwaffe.

Rozsudek, který soud vynesl, předstihl všechna očekávání.

Čeněk Petelík	– trest smrti
Stanislav Broj	– trest smrti
René Černý	– trest smrti
Václav Zach	– doživotí
Bohumil Deči	– doživotí
Doubek	– doživotí
Josef Tenk	– 25 let vězení
gen. Pelich	– 25 let vězení
Pražák	– 25 let vězení
major J. Bryx	– 20 let vězení
št. kpt. J. Prokop	– 20 let vězení
Jaroslav Bumba	– 15 let vězení
Jaroslav Vránek	– 6 let vězení

Soudní líčení bylo součástí politických procesů padesátých let. Tři obžalovaní byli odsouzeni k trestu smrti, a ten byl vykonán jedenáct dní po vynesení rozsudku.

Odsouzení k trestu smrti byli vybíráni tak, aby každý z nich byl výstrahou pro určitou skupinu lidí. Čeněk Petelík sloužil jako odstrašující případ pro všechny příslušníky SVS, kteří i v politických věznicích viděli především lidi, a ne třídní nepřátele. Stanislav Broj sloužil jako odstrašující případ politika, zemědělce a katolíka. René Černý sloužil jako odstrašující případ pro vojáky, speciálně příslušníky naší zahraniční armády, která bojovala na Západě. To byly hlavní důvody, pro které byli všichni tři popraveni.

Poprava odsouzených se uskutečnila 23. 5. 1950 v ranních hodinách v Praze na Pankráci. Po páté hodině byli na nádvoří vyvedeni odsouzení a soud jim ještě před popravou přečetl rozsudek. Jako první k vykonání rozsudku byl určen Čeněk Petelík. Jeho poslední slova patřila rodině, které se omlouval, že jí způsobil hanbu. Rozsudek byl vykonán v 5,32. V 5,54 lékař konstatoval smrt.

Jako druhý k vykonání rozsudku byl povolán Stanislav Broj. Před smrtí prohlásil: „Chci jen prosit Boha, aby vám tuto vraždu odpustil! Vím, že umírám

proto, že jsem chtěl mít svobodné zemědělce ve své zemi. Oni také budou! Moje děti, odkazují vás ochranně Boží a Panny Marie, ženu také! Necht' žije svobodné Československo!“ Byl popraven v 5,50. V 6 hodin lékař konstatoval smrt.

Jako třetí a poslední byl popraven slánský rodák René Černý. Splnil tak svoji vojenskou přísahu, kterou dal demokratickému Československu. Jeho poslední slova zněla: „Chci vám říci, že jste mne odsoudili pro nic a že to je vyložená vražda. To říkám pod šibenicí! Tady bych řekl pravdu, že jsem něco udělal, ale já jsem nic neudělal. A vám, pane prokurátore, štěstí nepokvete.“

Těsně před popravou ještě zvolal: „Vrahové!“

Byl popraven v 6,15. V 6,26 lékař konstatoval smrt.

Borská tragédie měla ještě pokračování v osobě majora Bryxe. Za druhé světové války byl letcem stíhačem, který bojoval v Anglii proti nacistické Luftwaffe. Koncem války byl nad Německem sestřelen a uvězněn v pankrácké věznici. Jen o chlup unikl trestu smrti, ke kterému jej nacisté odsoudili.

Po roce 1948 v téže věznici jej soudili komunisté za pokus o přechod hranic. Během výkonu trestu na Borech byl v uvedeném procesu major Bryx odsouzen k dalšímu trestu na dobu 20 let.

Později se dostal na komando do uranových dolů na Jáchymovsko. Byl přidělen na lágrovnost. Při práci v hlubině dostal srdeční záchvat. Byl dopraven ke kleci, aby mohl dostat lékařskou pomoc. Když těžmistr po telefonickém roz hovoru zjistil, že se jedná o trestance, odmítl přistavit klec s poznámkou: „Ať si počká na konec šichy!“ Konce šichy se nedožil!

Případ René Černého je výmluvnou výpovědí o zločinných metodách komunistického režimu. Ve městě Slaném by na jméno René Černého neměli nikdy zapomenout.

Josef Šípek

Otec Josefa Šípka byl kočím. Oženil se s Petronilou Třískovou, která do té doby pracovala jako služka. Šípek se nespokojil se stavem kočího a koupil si pár koní. Stal se povozníkem.

Manželům Šípkovým se dne 17. 6. 1906 narodil syn, jenž dostal jméno po otci. Po něm zdědil své povolání i živnost. Z povozníka, který si později koupil nákladní auto, se stal autodopravcem. Takové byly počátky jeho podnikatelské činnosti.

Šípkovy životní osudy by se vyvíjely zcela normálně jako u mnoha dalších lidí, kdyby se komunisté v únoru 1948 nechopili moci. Zpočátku se zdálo, že v drobném podnikání půjde vše ve starých kolejích, jak o tom ujišťoval Klement Gottwald všechny drobné podnikatele a zemědělce.

Ještě v roce 1949 dostal Šípek od KNV v Praze povolení na patnáct roků, že může provozovat svoji živnost.

Avšak zakrátko vše vypadalo jinak.

Jedním z prvních dokladů o likvidaci autodopravce Šípka byl výměr ONV Slaný ze dne 20. 11. 1951, vystavený hospodářským referentem, který nařizoval, aby předal i druhé auto ČSAD. Podpis na zmíněném dokumentu je nečitelný. Z tohoto dokladu je však zřejmé, že Šípek své první auto už musel předat a tím druhým ještě provozoval svoji živnost. Ve výměru byl citován zákon č. 57/1950, ve kterém podle § 9 a § 44 v případě neuposlechnutí je možné dát pokutu až do výše 100 000,- Kč.

Šípek byl ale tvrdý chlap a nezalekl se. Trval na tom, že má platné povolení od KNV Praha.

7. 1. 1952 obdržel další výměr od hospodářského referenta K., ve kterém mu oznámil, že má předat živnost. Šípek této výzvy neuposlechl a odvolal se.

30. 1. 1952 dostává další výměr od referenta K., ve kterém je sděleno, že se odvolání zamítá a podnik musí ihned předat.

Další nález v tomto směru je ze dne 19. 2. 1952, v němž ONV Slaný podle § 8 a § 44 Šípkovi ukládá pokutu 10 000,- Kč za neuposlechnutí příkazu ukončit podnikání. V této věci není odvolání.

Přesto se Šípek odvolá na KNV Praha, ale jeho odvolání se zamítá a navíc se uvádí, že je svědecky zjištěno, že auto, které dosud vlastní, nedal k dispozici ČSAD Slaný.

Pokutu pravděpodobně musel zaplatit, ale nic jej neodradilo od toho, aby v boji o svoji živnost s režimem pokračoval.

Jaké další překážky od roku 1952 musel překonat, už dnes nevíme. Co se událo až do roku 1958 není v soudních spisech uvedeno. Je ale jisté, že v tomto roce se představitelé moci rozhodli udělat s ním definitivní konec.

Do této poslední fáze už zasáhlo i místní oddělení SNB.

Podle záznamu a spisu VB Slaný ze dne 14. 5. 1958 byla VB upozorněna, že J. Šípek přivezl svým autem do Mediky (lékárny) v Husově ulici léky z nádraží. K této záležitosti se vyslýchaný Šípek vyjádřil, že má platnou koncesi, platí daně, převáží soukromníkům i národním podnikům. Uvádí, že za tuto spěšninu obdržel 15,- Kč.

Pro lepší dokreslení celé situace uvádíme, že v březnu roku 1958 dostal Šípek pokutu od trestní komise MNV 600,- Kč podle § 46 za to, že odvezl občanům nábytek a různý náklad. To vše uvádí poručík A. ve svém protokolu, který byl také podkladem pro soudní líčení.

Další incident měl Šípek s příslušníkem SNB (podle záznamu) dne 27. 9. 1958 v hotelu Grand. Ten den v době uzavírací hodiny tam přišel službu konající seržant F. M. a upozornil hosty, aby opustili místnost. Když kolem něho Šípek v chodbě procházel, řekl mu: „Ještě děláte na mne poznámky, vy šaškové, můžete dělat dál, kam se na mne s.....!“ Ve své výpovědi tato slova Šípek popřel, ale seržant F. M. na tom trval.

Tyto okolnosti sloužily k vypracování žaloby pro Lidový soud, který se konal 1. 12. 1958 ve Slaném. Obžaloba Lidového soudu ve Slaném z téhož dne jej vinila z protiprávního podnikání, z obživy nekalým způsobem a vyhýbání se poctivé práci. Na základě těchto obvinění byl souzen za urážku veřejného činitele podle § 180 tr. zákona a příživnictví § 188a) tr. zákona.

Byl odsouzen na 7 měsíců podmíněně na dva roky.

Za této situace už musel Šípek alespoň částečně kapitulovat. Předal nákladní auto, které jej živilo, a nalezl si zaměstnání v národním podniku Bituma.

První kolo boje s komunismem Šípek prohrál, ale ještě úplně nekapituloval. Nebyl lenoch ani příživník, jak jej u soudu označili, a proto v podniku Bituma pracoval k plné spokojenosti vedení a spoluzaměstnanců! Byl svobodný, a proto neměl žádné rodinné zázemí, na něž by musel brát ohled.

Jak z jeho pozdější výpovědi vyplývá, v týdnů do hospody nechodil. V sobotu po práci si zašel k holiči a potom do Grandu na večeri. Pivo bylo jeho velkou slabostí! Vypil jich spíš více než méně.

Tak tomu bylo i 1. 8. 1959. Ke stolu si přisedli i další lidé. Při uzavírací hodině opět přišel příslušník SNB a vyzval hosty, aby zaplatili a odešli. Šípek byl v podnapilém stavu. Nevěděl, kolik za útratu zaplatil ani jak z Grandu odešel. Také v tomto případě došlo ke slovnímu střetnutí mezi staršinou C. a Šípkem, který měl C. říci: „Ty lumpe, tebe stejně osolím, neboť jsi mě zničil, připravil o vůz a já za tebe musím platit velké daně!“ Po uvedeném výroku byl Šípek odvezen do nemocnice na odběr krve.

Později při výslechu staršiny C. Šípek uvádí: „Proti C. nemám zášť, ale když jsem měl autodopravu, tak mě C. sledoval, kam co vozím. Mohl mě klidně kontrolovat, žádnou šmelinu jsem nevozil.“ K osobě staršiny C. uvádí svědek J. B. jednu „perličku“. C. dal opilému Šípkovi pokutu 20,- Kčs. Šípek ji zaplatil stokorunovou bankovkou. Vzhledem k tomu, že C. neměl nazpět, zbytek si ponechal.

Na případu Šípka je ještě jedna pozoruhodná věc. Incidenty na veřejnosti, za které byl postaven před soud, měl dvakrát. Po zveřejnění registru StB dnes víme, že ve zmíněném hotelu bylo konspirační středisko StB. Můžeme proto předpokládat, že dostat Šípka do uvedených situací bylo velmi snadné a dalo se to i naplánovat.

O zaujatosti k osobě Šípka ze strany StB máme písemný doklad. V srpnu roku 1959 vypracovala VB Slaný následující zprávu: „U lidí je neoblíben pro svoji hrubou a násilnou povahu a náchyllost k pití. S lidmi se stýká v hostincích, nejvíce v Grandu. Dělá dojem nemocného s nervy. Na vše nadává a cítí se režimem postižen.“ (Podpis nečitelný.)

Zcela opačného charakteru je zpráva podniku Bituma, ve kterém Šípek pracoval. V ní se uvádí: „Pracuje v kolektivu a je oblíben pro svoji veselou povahu. Po stránce pracovní mu není co vytknout. Je ochotný k představeným jakož i spolupracovníkům. Do zaměstnání se dostavuje včas a nemá zameškanou směnu.“ Tolik hodnocení Šípka závodním výborem Bitumy. Přitom Šípek nebyl ani členem odborů.

Další kolo u soudu Šípek zase prohrál. Byl odsouzen za urážku veřejného činitele v opilství podle § 186 – na 8 měsíců nepodmíněně.

Nepodmíněný trest si musel odsedět. Konečně ho dostali tam, kde ho chtěli mít. Na žádost podniku, ve kterém pracoval, byl nástup trestu odložen až na 28. 12. 1959. Ten den nastoupil do pankrácké věznice, ze které se už živý nevrátil.

Pokračování jeho případu bylo následující. Vzhledem k tomu, že v době jeho druhého soudu měl podmíněný trest z prvního soudu, proběhlo neveřejné soudní líčení.

V něm mu byl podmíněný trest změněn na trest nepodmíněný. Tím dostal Šípek celkem 15 měsíců vězení.

Když mu to ve vězení oznámili, dostal nervový záchvat a byl odvezen na psychiatrické léčení do Bohnic. V té době to nebyl případ ojedinělý. Šípek se zřejmě nedokázal vyrovnat s ponížujícím stavem vězně a perspektivou života bez sebemenších lidských práv. Dokázal vzdorovat nátlaku a příkazům na svobodu, ale vězení ho této možnosti zbavilo.

To, že si sáhl na život, není hanbou, ale obžalobou režimu, který chtěl zlomit jeho odpor. Vzhledem ke své povaze mohl být Šípek za určitých okolností vzpurný i ve vězení. Takoví vězni však byli zpravidla likvidováni.

Avšak podle pitevního protokolu nebyly na jeho těle zjištěny stopy násilí. Pitva jeho mrtvolky byla provedena v Ústřední vojenské nemocnici. Je však velmi podezřelé, že Šípek byl na cele sám, a měl

dokonce i opasek, na kterém se na mříži oběsil. Mít opasek ve výkonu trestu bylo něco vyloučeného. Jen možnost, že se právě vrátil z eskorty, to připouští.

Úřední zpráva říká, že po návratu z psychiatrické léčebny z Bohnic dne 19. 4. 1960 asi v 15 hodin se v cele na Pankráci Josef Šípek oběsil.

Až půjdete v Soukenické ulici ve Slaném okolo tržnice, uvidíte dům čp. 55, kde žil a provozoval svou živnost autodopravce Josef Šípek. Komunistický režim mu v tom kladl tak velké překážky, až jej nakonec uvěznil, a tím také skončil jeho život.

Šípek není pochován na hřbitově v Ďáblicích jako ostatní oběti komunistického násilí z věznice na Pankráci. Jeho vězňatelé byli k němu alespoň po smrti milostiví, když dovolili jeho sestře, aby jej nechala pochovat na slánském hřbitově. Jeho hrob naleznete ve střední části druhého hřbitova. Vzpomínka na Josefa Šípka je připomenutím mnohých obdobných osudů z řad našich živnostníků a drobných podnikatelů v éře komunistického režimu.

Dnes ve Slaném v Soukenické ulici na domě čp. 55 visí pamětní deska připomínající tragický osud René Černého i Josefa Šípka.

Poznámka:

Zpracováno s využitím autorova osobního archivu.
Redakčně kráceno.

VÁCLAV MOUCHA **MUDr. Josef Moucha**

* 17. ZÁŘÍ 1897 V HRADCI KRÁLOVÉ
† 21. ÚNORA 1979 V JIČÍNĚ

Vzpomínám-li na stránkách Slánského obzoru dvacátého výročí úmrtí svého otce, nečiním tak z osobního zájmu, ale ze snahy přiblížit osudy slánského občana, jehož jméno s odchodem starších generací na věčnost sice zmizí, ale stopy jeho pracovního úsilí budou dlouho patrné.

Otec se narodil v Hradci Králové v rodině berního úředníka, tedy v prostředí, které hmotnými statky příliš neoplývalo. Bylo to ale místo „pod penzí“, což zajišťovalo určitou existenční jistotu, ovšem za cenu častého stěhování – tehdy se dbalo, aby úředník ve státní službě nesplynul přespříliš s domácím živlem, které by ho mohlo nevhodně ovlivňovat (jasně řečeno: zkorumpovat). Z otcova vyprávění jsem nabyl přesvědčení, že vyrůstal v „patriarchálním“ prostředí. Vysvítá to i z válečné korespondence, ve které můj dědeček otce nabádá, aby byl své matce a mladší sestře oporou. Pocit zodpovědnosti za rodinu byl pak umocněn tragickou událostí, když na Štědrý den roku 1915 jeho otec padl na italské frontě jako nadporučík – „zastřelen, zachraňuje těžce raněného vojína své setminy“ – tak zní zpráva o jeho smrti.1)

Otec maturoval v roce 1916 na novobydžovském gymnáziu s vyznamenáním a téhož roku se stává řádným posluchačem lékařské fakulty „C. k. České university Karlovy-Ferdinandovy v Praze“. Listujeme-li v seznamu přednášek (Index lectionum), setkáváme se se jmény tehdy proslulých profesorů, začasťe dvorních radů (Horbaczewski – chemie, Strouhal – fyzika, Janošik – anatomie), kteří představovali uznávaná božstva na lékařském Olympu. Vzhledem k nemajetnosti a výbornému prospěchu na gymnáziu prošel konkurzem v přísně výběrové Hlávkově koleji, kde pobíral stipendium a bezplatně bydlel. Setrval tam až do konce svých studií. Na to byl můj otec oprávněně hrdý, totiž že vystudoval, aniž by od své matky něco požadoval. Na Hlávkovu kolej celý život vzpomínal a jejího zakladatele, mecenáše Josefa Hlávku (1831–1908), měl v trvalé úctě. Později z vděčnosti založil otec v roce 1934 v Hlávkově nadaci stipendijní místo pro jednoho studenta.

Otec ukončil vysokoškolská studia s výborným prospěchem v roce 1922 a již dva týdny po promoci nastupuje jako operační elév na porodnicko-gynekologické klinice u tehdy velice známého profesora Rubešky. Na klinice pobyl jeden rok a 1. 1. 1923 nastupuje jako sekundární lékař do kladenské nemocnice, kde pod vedením erudovaného a náročného primáře MUDr. B. Niederleho pracuje až do poloviny roku 1926. Pak odchází do slánské nemocnice a po dvou letech, v srpnu 1928 po konkurzním řízení přebírá primariát nemocnice po MUDr. Otokaru Mrzilkovi, který odchází na odpočinek. V témže roce uzavírá sňatek s mojí maminkou Annou, rozenou Stejskalovou.

Třicátá léta (z té doby je i fotografie) patřila v životě mého otce k nejšťastnějším. Cílevědomá houževnatost, vynikající odborné znalosti, výborné zdraví a spořádaná rodina se staly základem jeho

pracovních úspěchů. Po svém nástupu na vedoucí místo usiloval o vybudování moderního nemocničního ústavu, což se mu podařilo uskutečnit v roce 1934, kdy byl do provozu uveden nový chirurgický pavilon, dlouho pak nazývaný jako „nová budova“. Ústav byl na svou dobu výborně vybavený a obdivovaný tehdejšími lékařskými kapacitami, mezi něž patřil i významný chirurg prof. Arnold Jirásek. Otcovy pracovní úspěchy byly podloženy skutečně tvrdou a systematickou prací. Studoval pilně naši i zahraniční odbornou literaturu (ovládal dobře němčinu a také francouzštinu). Kromě medicíny neměl jiných vážnějších zájmů. Radoval se z úspěchů slánské nemocnice, která měla v odborné i laické veřejnosti dobrý zvuk. Každý se o tom může přesvědčit v každoročně vydávaných výročních zprávách nebo z jeho publikací uveřejňovaných v odborném tisku.²⁾

Nad otcovým životem (a vlastně celé rodiny) se začaly stahovat chmury po skončení války. Když se díváme na tehdejší události s odstupem času, mnohdy nevycházíme z údivu, co bylo tehdy možné. Otec byl nařčen slánským zubním lékařem MUDr. A. Ratkovským ze spolupráce s Němci – bylo mu např. vytýkáno, že operoval německé vojáky v místních „Kriegslazaretech“. I kdyby nebyla Hippokratova přísaha (dnes tak často v různých souvislostech citovaná) závazná, bylo zřejmé, že jde o zcela slaboduché obvinění. Vždyť ti zranění a vyléčení vojáci se sotva kdy na frontu vrátili – na tu frontu, kam se dostávaly výrobky pilných českých rukou, které v tehdejší slánské Českomoravské strojírně ochotně vyráběly „kastle“ na obrněná vozidla, často za kořalku, cigarety či zvýšený příděl potravin. Vzpomínám, že v roce 1945 tam bylo těchto „kastlů“, natřených miniem, naskládáno v několika vrstvách na sobě. To ovšem po válce nikomu nevadilo a stydlivá česká historie o tom nikdy nemluvila a patrně dlouho mluvit nebude.

Stejně zmatená byla obvinění, že otec přispěl větší finanční částkou na Německý červený kříž, předhazována mu také byla dobrovolná účast na jakémsi „Eintopfessen“ v hotelu Pošta (o té „dobrovolnosti“ v totalitních režimech máme přece vlastní zkušenosti). V poválečné době se ovšem skromně mlčelo (a dosud mlčí) o účasti některých slánských pracujících na ozdravných pobytech v rámci akce „Odkaz Reinharda Heydricha“ v roce 1944. I když se otec proti těmto obviněním obhájil, zanechalo to v něm pocit ponížení.

Zanedlouho však přišly časy ještě horší, které dnes označujeme jako „únorové události“. Otcí se dostalo té pochybné cti, že již v prvních březnových dnech roku 1948 byl „vyakčněn“, tj. vyhozen na dlažbu po 26 letech poctivé práce ve zdravotnictví. Ve „vyhazovacím dekretu“, který podepsal předseda nemocničního akčního výboru, zřízenec František Bednář a jednatel MUDr. J. Kočár (který mimochodem zaujal místo po mém otci), marně hledáme jakékoliv zdůvodnění takového postupu – ovšem, v revoluci není třeba nic zdůvodňovat. Akční výbor alespoň milostivě svolil, že otec může „býti zaměstnán jako lékař v některé jiné nemocnici“. Protloukal se potom jako zastupující lékař v Tachově a v Ústí nad Orlicí.

Až na sklonku roku 1948 zakotvil v Novém Bydžově, kam jsme byli násilně vystěhováni v roce 1951, neboť náš dům v Máchově ulici čp. 1048 zabrala armáda pro ruské vojenské poradce.³⁾ Stěhování do Nového Bydžova provedla „bezplatně“ naše armáda nákladními vozy. Protože se vše dělo ve spěchu, zjistilo se těsně před stěhováním, že nám přikázaný byt v Novém Bydžově je stodola. Novobydžovská nemocnice však měla naštěstí k dispozici dvě zrušené kanceláře, kde jsme mohli složit hlavu. Zdálo se, že se blýská na lepší časy. Jak jsem se již zmínil, otec v Novém Bydžově maturoval, měl na město dobré vzpomínky a z mládí ještě tu a tam spolužáka. Bohužel, zase bylo vše jinak. Protože se o otcovo místo zajímal jeden zaslužilý soudruh, v roce 1952 otce opět vykopli a přeložili do Nové Paky. To stěhování bylo tehdy již snazší, protože v malém prostoru v Novém Bydžově jsme ani nemohli všechny věci po přistěhování ze Slaného rozbalit.

V Nové Pace pracoval otec jako primář chirurgie do roku 1962, kdy odešel do důchodu. Ale ani potom nezahálel. Protože měl specializaci lékaře-onkologa, pracoval v onkologické poradně, v době dovolených zastupoval na poliklinice své kolegy a zvláště rád se věnoval práci v Československém červeném kříži. Ale ani pobyt v Nové Pace nebyl bez smutku – mám zde na mysli odchod mého staršího bratra, který v roce 1972 při autonehodě zahynul.

Celoživotní oporou mého otce byla má maminka, dnes dvaadevadesátiletá. Díky jí se podařilo otcí a celé naší rodině všechny trpkosti překonat. Tatínek mi zemřel v náručí v jičínské nemocnici 21. 2. 1979 na následek mozkové příhody.

Otec se do konce svého života nezbavil pocitu trpkosti z nespravedlnosti, které se mu ve Slaném v tak hojně míře dostalo. Neskrývám, že mne potěší, když si někdo v dobrém na mého otce vzpomene. S pohnutím čtu zmínky o jeho poctivé práci.⁴⁾

Poznámky:

1) Ještě jako posluchač archeologie, někdy v letech 1952–1954 jsem navštívil kladenské muzeum, kde jsem studoval některé nálezy. Vzpomínám si, že mne tehdy přijal pan ředitel Josef Švejda (1878–1958), který mi

při mém odchodu, jen tak mezi řečí, sdělil, že ví podrobnosti o dědečkově smrti – sloužil totiž u téhož 6. domobraneckého pluku na italské frontě. Nezralost mého mládí způsobila, že jsem setkání s panem ředitelem Švejdou stále odkládal, až se stalo bezpředmětným.

2) Publikační činnost mého otce shrnul až do roku 1946 ve svém laudatiu k otcovým padesátinám prof. Arnold Jirásek (Rozhledy v chirurgii, ročník XXVII, nové řady roč. 12, 1948, 85). Pro slánské čtenáře může být zajímavá otcova přednáška proslovená dne 7. ledna 1940 při příležitosti výstavy „Lepší Slaný“ na téma „Budování města a jeho potřeby z hlediska zdravotního“. Přednáška vyšla tiskem.

3) Na okamžik, kdy jsem spolu s maminkou opouštěl místa, kde jsem prožil šťastné dětství, nikdy nezapomenu. Stejně jako na pozdější příkoří, kterého se mi v hojně míře dostávalo ze strany tehdejšího MNV, když jsem marně žádal, abych mohl, v době vlastní bytové tísně, bydlet v domě svých rodičů. V nedobrych vzpomínkách mám soudruha

Fr. Meixnera a soudruha Josefa Srbka.

4) V poslední době na otce dobře vzpomněli lékaři z novobydžovské nemocnice (Novobydžovský zpravodaj XXVI–1999, 18), potěšila mne též zmínka sester boromejek (Církev na Kladensku a Slánsku, Kladno 1999, 45–46).

KRONIKA

Z KRONIKY KRÁLOVSKÉHO MĚSTA SLANÉHO ZA ROK 1998

Rok 1998 byl závěrečným rokem volebního období stávajícího zastupitelstva, městské rady a starosty, neboť v listopadu proběhly nové komunální volby. Rozpočet města na tento rok činil 170 645 000 Kč. Za nejvýznamnější akci roku byla považována dokončovaná kanalizační stoka v Palackého ulici. Začátkem roku byla předána do užívání sportoviště při víceúčelové sportovní hale squash a bouling. V dubnu byl schválen zastupitelstvem územní plán města. V budově městského úřadu byla provedena rekonstrukce přízemí s novým bezbariérovým vstupem a s informačním střediskem. Zprovozněna byla další část obchvatu města s přemostěním na tuňanské silnici. Zdárně pokročila plynofikace Kvíčku v úseku Smečenské ulice spojená s propojením vodovodního řadu pro Kvíc.

Stavební rekonstrukce probíhaly též na slánských školách. Na 1. ZŠ se započalo s výměnou oken, v gymnáziu proběhla oprava schodiště, v obchodní akademii byla natřena okna. V přidružené obci Želečovice proběhla generální oprava silničního průtahu a oprava kanalizace.

Velkou akcí druhé poloviny roku, kterou se MÚ rozhodl realizovat, byla výstavba plaveckého stadionu, kterou doprovázely bouřlivé reakce týkající se především finančních prostředků.

V soukromé stavební činnosti byly dokončeny rozestavěné rodinné domy ve Kvíci a Slaném a ukončeny byly stavební nástavby v půdních prostorách dalších domů. Na Dolíkách byl postaven supermarket Billa. Naopak v centru města chátrá několik let hotel Grand, v ulici Pod horou tzv. Obecní dům a na Pražském předměstí dům, kde žil a tvořil představitel slovenské moderny Ivan Krasko. Objekty jsou v soukromém vlastnictví a my jen můžeme sledovat jejich zánik. Jejich osud již předešel Hemerkův statek a dnes již zčásti devastovaná „Villa Praga“, býv. zdravotní středisko ČKD. Najde se na záchranu nějaké řešení?

V tomto roce se ve slánské porodnici narodilo celkem 382 novorozenců, z nichž je 118 malých Slaňáků. Jejich nejčastější jména byla David, Tomáš, Jan, Daniel, u děvčátek Kristýna, Tereza, Lucie, Kateřina.

Rozloučili jsme se se 138 slánskými občany.

Sňatků bylo v tomto roce uzavřeno 123 na MÚ a jeden sňatek byl v děkanském kostele.

Leden

Začal teplým počasím, které se udrželo do poloviny měsíce. Dokonce rozkvetly i jívky. Konec měsíce byl již opět studený a napadl i sníh.

Základní umělecká škola oslavila koncertem učitelů 160. výročí svého založení.

Na zahradě u Střelnice byly poraženy tři stoleté stromy. Je těžké pochopit, proč ještě v této době lhostejně přihlížíme k ničení tolik potřebné zeleně.

V muzejní kapli přednesl vynikající houslový recitál Čeněk Pavlík za klavírního doprovodu Ivana Kánského.

Koncem ledna byl založen Filmový klub, který by měl čelit invazi komerčních filmů.

V tomto měsíci byla ustanovena nová politická strana Unie svobody, jejímž předsedou se stal Mgr. Zd.

Vostrý.

Únor

Slánská hora byla označena chráněnou přírodní památkou. OHES Kladno připravil ke Dni zdraví bezplatné ambulantní rozboru cholesterolu, měření sluchu a krevního tlaku.

Ve slánské nemocnici došlo k výměně ředitele nemocnice. Za odstoupivšího MUDra Vl. Riegla, nastoupil MUDr. Jiří Šimák. Též došlo k nové skladbě lůžkového oddělení.

Slánské listy oslavily páté výročí a staly se čtrnáctideníkem. V galerii muzea byla otevřena výstava Ex libris současných výtvarníků. V kapli muzea se konaly dva koncerty, klavírní recitál Otakara Martinovského a koncert dívčího pěveckého sboru církevní školy z Anglie. Předvedly profesní pěvecký pořad.

Březen

Byl již poznamenán jarem. Teplé počasí přišlo brzy.

V galerii Ikaros byla otevřena velice krásná výstava Emmy Srnkové. Gymnázium Václava Beneše Třebízského zahájilo oslavy 340. výročí založení školy výtvarnou výstavou v galerii muzea. Vystaveny byly práce současných i bývalých žáků. Od března byly opět zahájeny měsíční trhy na náměstí.

K řešení romské otázky byla ve městě založena romská rada.

Duben

Na MÚ bylo otevřeno informační středisko a nově byla vybavena podatelna s telefonní ústřednou.

Začala předvolební kampaň pro volby do parlamentu. Všechny politické strany postupně představovaly své kandidáty a pořádaly mítinky na náměstí.

Den země pořádaný „Ostrovem volného času“ byl orientován na řešení problémů za 100 let (2098).

Z centra města byly odstraněny černé skládky a do středu města rozmístily TS mobilní zeleň v truhlících.

V kapli muzea se konal koncert „Bach a bible“ v podání violoncellisty Miroslava Petráše a s recitací Alfreda Strejčka. Z výstav byla v Galerii Ikaros otevřena výstava Jana Rapina a v galerii muzea vystavovala pražská skupina R-clubu výtvarnou výstavu nazvanou Žena.

Květen

Proběhla vzpomínka na ukončení 2. světové války s položením kytic na památná místa.

Studenti gymnázia uspořádali Majáles a v divadle proběhla akademie k výročí školy.

Do muzejní zahrady byla převezena socha „Po koupeli“, která jako mnohé jiné ve Slaném, ne měla jednoduchý osud. Původně byla součástí parku u Příbylovy vily, odtud byla odvezena do letního kina a teď tvoří výzdobu parku v zahradě u muzea.

Flétna a varhany se jmenoval koncert uspořádaný v kapli muzea v interpretaci Marie Šestákové a Lucie Tarabové.

Otevřena byla výstava „Cesty, mosty, brody“ a výstava „Česká krajina a příroda“ ve fotografii Luboše Plachého.

Středoškolská odborná činnost dvou studentů gymnázia byla oceněna v celorepublikovém kole.

Červen

V galerii Ikaros vystavoval své fotografie z cesty po Spojených státech Jiří Jaroch. Na budovu Telecomu byla osazena Šalounova reliéfní práce s portrétem Josefa Františka Friče. Tato deska byla původně umístěna na domě čp. 148, kde se Frič narodil.

Předčasné volby do poslanecké sněmovny vyhrály ve Slaném sociální demokraté, druhá byla ODS a třetí KSČM.

Na slánském náměstí byly vystaveny historické vozy a motocykly, které pak odjely na závod Knovíz-Olšany.

Červenec

Představil se mimořádně teplým počasím. Ve Slaném byla naměřena nejvyšší teplota 21. 7., a to 35,6 °C ve stínu.

K pěkným letním akcím patřil 1. ročník Lidického dvora. Lidice u Slaného tvoří několik chalup a jeden dvůr, v minulosti tu stála tvrz. Dvůr patřil rodině Krupičkově, a po restitučním vrácení majetku nechala majitelka objekt opravit. Na rozsáhlém dvoře se hrálo divadlo, byla zde i výstava obrazů a keramiky. V kostelíku sv. Jakuba většího, kde měl svatbu Václav Štech s Aničkou Mrzilkovou, byl uspořádán koncert s kázáním. Kostel byl již několikrát ve večerních hodinách využíván ke koncertům, hojně navštěveným

slánskými občany.

Srpen

Ve víceúčelové sportovní hale se konaly pod záštitou Jaromíra Jágra tři týdenní výukové turnusy hokeje určené mládeži. Jaromír Jágr má ve Slaném svůj Fan-club a po dobu těchto kurzů zde pobýval. V přednáškové síni muzea se ve spolupráci s drnovskou posádkou uskutečnila výstava k 30. výročí okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Výstava se realizovala ve spolupráci se slánským muzeem. Spoluautoři výstavy potvrdili, že z tohoto období chybí materiál a je těžko dostupný.

Též byly zahájeny stavební práce na stavbě krytého plaveckého bazénu.

Září

Po 30ti letech bylo opět otevřeno slánské letiště jako veřejné a vnitrostátní. Mohou zde startovat všechna letadla do 5 tun a s rozpětím křídel do 24 m. V galerii Ikaros vystavovala keramička Marie Adamcová a ve slánském muzeu otevřel koncertní podzimní činnost Komorní orchestr Dvořákova kraje.

V galerii muzea potěšila milovníky obrazů Miloslava Radoměřského výstava jeho pastelů.

Dny otevřených dveří památek přivítaly davy zájemců. Poprvé byla vystavena renesanční kamna ze Smečna z r. 1603.

Slánské nádraží si připomnělo 125. výročí otevření Pražsko-duchcovské dráhy. V ten den byla přistavena parní lokomotiva, která jela až do Loun. Na plochodrážním stadionu se konalo mistrovství republiky.

V galerii muzea se uskutečnilo setkání pracovníků Historického ústavu AV se zástupci okresu a města a představili maketu připravovaného historického atlasu svazku 6, který je již v tisku.

Říjen

Na několika místech ve městě bylo vysázeno hodně nových stromů a keřů.

V 8. mateřské školce za divadlem byl otevřen Baby klub pro maminky na mateřské dovolené.

V rámci týdne knihoven byl veřejnosti zpřístupněn Internet.

Gratulační koncert prof. Václava Snítily se uskutečnil v kapli muzea.

Listopad

Městské zastupitelstvo schválilo vstup města do Společenství měst s husitskou minulostí a tradicí.

Dividýlko ve Slaném oslavilo čtvrt století svého působení.

13. 11. začaly komunální volby. Ve 22 okrscích bylo zapsáno 12 297 voličů. Osm stran postavilo 193 kandidátů. Voleb se zúčastnilo 4 870 voličů, což je pouze 39,6 %. Zvítězila ODS, na druhém místě ČSSD a třetí KSČM. Zastupitelstvo je 27členné. Starostou města byl zvolen RNDr. Ivo Rubík (ODS). Radu tvoří MUDr. Bohuslav Vašek (KDU-ČSL), MUDr. Jan Šon (US), MUDr. Vladimír Lelek (US), MUDr. Renata Ranková (ODS), Vojtěch Kočka (KDU-ČSL), Jana Jiráňová (ODS), ing. Miroslav Hampl (ODS). Místopředseda Karel Ležák (ODS).

V muzeu vystavoval keramiku a obrazy Ladislav Záparka.

Prosinec

Jako každým rokem se na začátku měsíce rozsvítil na náměstí vánoční strom. Ve slánském muzeu probíhal Advent, spojený s výstavou prací dětí ZvŠ ve Slaném. Tyto akce jsou již v muzeu tradiční a oblíbené.

Na náměstí ve Slaném bylo několik předvánočních trhů.

Jako zajímavost uvádíme, že již poněkolikáté zde zpívali peruánští Indiáni.

Slánská scéna nastudovala Drdovu hru Dalskabáty hříšná ves.

Jdeme do posledního roku, jehož ciferný symbol začíná číslem 19.

Podle poznámek kronikářky O. Judlové zpracovala

Božena Franková

KRONIKÁŘSKÝ VÝČET PRACÍ Z REGIONÁLNÍ LITERATURY ZA ROK 1999

LISTY Z UNHOŠŤSKA, vlastivědný zpravodaj Melicharova vlastivědného muzea v Unhošti. Vydává

MVM v Unhošti za spolupráce PATRIA – Společnost pro ochranu kulturního dědictví, r. 6, č. 21–22, květen 1999.

Úvod (s. 1). Charakteristika nového čísla.

Jan Šťovíček, Doba táborů let 1868–1871 na Unhošťsku (s. 2–4). Zpráva Jakuba Arbese o táborech lidu.

Martin Slaboch, Velké vlakové neštěstí mezi obcemi Chýně a Úhonice dne 21. září 1937 (s. 4–5). Popis tragické srážky vlaku a autobusu.

Filomena Jičínská, Trempink na Kačáku (s. 5–11). Historie vzniku osady Batalion.

Miroslav Oliverius, Z minulosti unhošťského ledního hokeje (část III. – období let 1954–1969) (s. 11–20). Pokračování v popisu historie ledního hokeje.

Jana Horská – Nad'a Stejskalová, Po stopách unhošťských devítek (s. 20–22). Volné pokračování připomínající události v dějinách Unhoště končících na číslo 9.

Irena Veverková, Václav Kejmar (s. 23–24). Připomenuto 130. výročí narození.

Otakar Špecinger, Vzpomínka na Karla Weise (s. 24–25). Připomenuto padesáté páté výročí úmrtí hudebníka Karla Weise.

Václav Krůta, Něco o Jaroslavu Fraňkovi – Rozvědčíkovi z údolí Berounky (s. 25–29). Pokračování životních osudů odbojáře známého z díla Oty Pavla.

Miroslav Oliverius, Dvakrát v barvách Unhoště (s. 30–31). František Pospíšil a jeho hokejová kariéra.

Kalendárium leden–červen (s. 31–32). Osobnosti okresu Kladno mající výročí končící na devět.

Glosa k úmrtí Miloše Šrámka (s. 32).

Irena Veverková, Znáte historii unhošťských domů? č.p. 7 (s. 33). Pokračování v historii jednotlivých domů podle materiálů Karla Dudy.

Karel Melichar, Počátky důlního měřičství na Císařských buštěhradských dolech (s. 33–34). Seznámení s historií důlních map.

Oldřich Čebiš – Zbyněk Likovský, Účelové známky okresu Kladno (2) (s. 35–39). Soupis účelových známek s popisem.

Jaroslav Vykouk ml., Z rodové heraldiky (s. 39–40). Znaky Maruše Kladenské z Kladna a Lidmily z Doupova.

Václav Bauer, Znak a prapor obce Svinařov (okres Kladno) (s. 40). Popis a vyobrazení nového znaku.

Jiří Pergl, Regionální historik (s. 41–42). Zamyšlení nad úlohou regionálního historika.

Ladislav Holler, 750 let obce Braškov (s. 43). Připomenuto výročí obce a publikace vydané k tomuto výročí.

Do vaší knihovny (s. 43–44). Upozornění na vydané publikace: **Stanislav Krajník, Bouřlivý rok 1848 očima našich krajanů; 5. (105). číslo Slánského obzoru; kol. autorů, Obec Braškov – pohledy do historie.**

LISTY Z UNHOŠŤSKA, vlastivědný zpravodaj Melicharova vlastivědného muzea v Unhošti. Vydává MVM v Unhošti za spolupráce PATRIA – Společnost pro ochranu kulturního dědictví, r. 6, č. 23–24, prosinec 1999.

Miroslav Oliverius, novoroční pozdrav čtenářům (s. 1).

Martin Slaboch, Unhošť v Chytilově úplném Adresáři Království českého (s. 2–7). Připomenuti výčtem jednotliví představitelé okresního i obecního zastupitelstva, členové spolků a živnostníci.

Miroslav Oliverius, Z minulosti unhošťského ledního hokeje (s. 8–18). Pokračování rozsáhlé studie z předchozího čísla.

Jiří Pergl, Po stopách dávných dějů (s. 19–20). Připomenut zajímavý moment z historie obce Litovic.

Miroslav Oliverius, Stalo se v létě roku 1558 v Dobřejch (s. 20). Volné přepracování jedné z rakovnických soudniček.

Kalendárium červenec–prosinec 1999 (s. 21). Osobnosti okresu Kladno mající výročí končící na devět.

Jana Horská, Po stopách unhošťských devítek (s. 22). Věnováno Karlu Malému.

Irena Veverková, Svatopluk Klír (s. 23). Připomenuta osobnost pedagoga a výtvarníka.

Jan Šťovíček, Pražský písničkář František Hais a Hájek (s. 24–26). Sto let od úmrtí pražského písničkáře.

Václav Krůta, Něco o Jaroslavu Fraňkovi, rozvědčík z údolí Berounky (s. 27–29). Dokončení – životní osudy odbojáře známého z díla Oty Pavla.

Irena Veverková, Znáte historii unhošťských domů? č.p. 8. (s. 30). Pokračování volného cyklu o

unhošťských budovách.

Oldřich Čebiš, Účelové známky okresu Kladno (3) (s. 31–33). Stať je věnována historii pivní známky Fr. Kuthana.

Jaroslav Vykouk, Z rodové heraldiky (s. 34–35). Eliška z Rochova a Lidmila Bořitová z Martinic.

Karel Melichar, Sto let Dolu Shoeller v Libušíně (s. 36). Další z kladenských dolů, který oslavil kulaté výročí.

Martin Slaboch, 750 let obce Svárov (s. 37). Oslavy v obci.

Dvě zprávy – **Kapličky a Mlýny** (s. 37–38). Připomenuty dvě vlastivědné akce.

Do vaší knihovny (s. 38–40). Upoutávky na periodika a knihy vlastivědného charakteru – **Posel z Budče, Slánský obzor, Osobnosti**.

PODŘIPSKO, vlastivědný sborník, č. 8/2–1998, vydává výbor Společnosti pro obnovení Podřipského muzea Karla Rozuma v Roudnici nad Labem. Jubilejní sborník – 2. část.

Slovo na rozloučenou... – ohlášená změna vydavatele sborníku. Od roku 1999 je vydavatelem Podřipské muzeum.

Řípská slavnost dne 6. června 1998 (s. 6) a jednotlivé projevy, které zazněly při této příležitosti:

Zahajovací projev PhDr. Quido Kastnera (s. 7), **Projev přednosta OÚ v Litoměřicích Josefa Pola** (s. 8–9), **Projev Mgr. Miroslava France** (s. 10), **Projev PhDr. Quido Kastnera** (s. 10–11), **Projev Pavla Koukala** (s. 11–12), **Projev Mgr. Lubomíra Mrázka** (s. 12–13).

Jan Šťovíček, Muzeum – pramen poznání (s. 13–16). Autor rozebírá charakter a úkoly regionálního muzea.

Quido Kastner, Podřipské muzeum a vlastivědná práce na Podřipsku (s. 16–20). Ohlédnutí za historií a činností Podřipského muzea, které existovalo v letech 1900–1955.

Výročí let 1998–1999 (s. 24–41) zahrnuje následující drobnější studie.

Quido Kastner, Velká Roudnice nad Labem (s. 24–25). Průřez historií a správním vývojem města Roudnice od první zmínky do roku 1998.

Jaroslav Moravec, Sociální péče o uprchlíky na Roudnicku v období mezi Mnichovem 1938 a 15. březnem 1939 (s. 25–30). Negativní důsledky Mnichova na život obyvatel v pohraničí, zvláště pak v zimních měsících roku 1938–1939.

Lubomír Kocourek, Akční výbory Národní fronty v Roudnici nad Labem v roce 1948 (s. 30–35). Situace na Roudnicku po únoru 1948 a úloha nově vznikajících akčních výborů.

Quido Kastner, Rok 1949 na Podřipsku (s. 35–38). Život v Roudnici a v okolí v roce 1949 s přihlédnutím k církevním svátkům.

Quido Kastner, Listopad 1989 v metropoli Podřipska (s. 38–40). Jak autor naznačuje podtitulkem, jedná se o stručný výčet událostí tohoto roku.

Ukončena dvěma poznámkami (s. 41): **1939–1999 šedesát let řípské národní poutě a 1954–1999 připomenuty řípské jarmarky a jejich počátek**.

Další odborné články a studie

Jaroslav Zahálka, Regionalismus, regiony a regionální politika (s. 42–48). Stať vymezuje pojem regionů, jejich vznik a úlohu pro dnešní život a politiku.

Martin Kučera, Glossy k postavení šlechty v české politice před rokem 1918 (s. 48–58). Pokus o objektivní hodnocení politického zaměření šlechty usedlé v Čechách.

Zbyněk Hutar, Říp (s. 58). Báseň.

František Vydra, Současné problémy lužických Srbů (s. 59–60). Připomenuty dnešní problémy a to jak kulturní, tak hospodářské tohoto malého slovanského národa.

Aleš Navrátil, Brozanští z Vřesovic a Salhausenové ve světle výtvarného umění (s. 60–62). Historické a umělecké vztahy mezi salhausenským a brozanským uměleckým okruhem. Připomenuto i rodové spříznění.

Otakar Špecinger, Hudba při zámku ve Veltrusích (s. 62–66). Zajímavá studie připomínající hudební tradice celého Povltaví, kam patřily i venkovské kapely, které hrály rovněž na veltruském zámku.

Otakar Špecinger, Ze železniční historie Podřipska a Litoměřicka (s. 66–70). Historický průřez dějinami železnice s přihlédnutím ke zmiňované lokalitě.

Otakar Špecinger, Z historie libochovického divadla (s. 70–74). Od počátků divadelních ochotníků v Libochovicích v roce 1848 do současnosti, kdy v Libochovicích působí divadelní soubor Scéna.

Jan Šťovíček, Podřipsko a ústecká Česká beseda (s. 74–79). Spolkový život Čechů v Ústí nad Labem v druhé polovině 19. stol. a na počátku stol. 20.

Jan Šťovíček, Národopisná výstava Československá a Podřipsko (s. 79–82). Expozice Podřipska na

Národopisné výstavě v Praze v roce 1895.

Osobnosti

Karel Král – Jan Smetana, Franz Johann Bothe a Litoměřice (s. 83–86). Nepříliš známý vedutista první poloviny 19. stol.

Josef Peřina, Jeden z mužů roku 1848 – podřipský vlastenec P. Jan Nepomucký Pavla (s. 86–89). Portrét podřipského kněze-vlastence, jehož vlastenecká činnost vrcholila v roce 1848.

Karel Brumovský, Antonín Dvořák a Podřipsko (s. 90–93). Příspěvek z Dvořákova mládí s přihlédnutím na rodové vazby.

Otakar Špecinger, P. Václav Beneš Třebízský (s. 93–95). Vzpomínka na kněze vlastence, od jehož narození uplynulo 150 let a od úmrtí 115 let.

Otakar Špecinger, O Františku Hnátkovi (s. 95–96). Sto padesáté výročí od narození řezbáře, sochař, malíře a spisovatele F. Hnátka.

Jaroslav Šůla, Ruský legionář František Jandl (s. 96–98). Životní pouť jednoho z ruských legionářů, který v roce 1921 v Československu tragicky zahynul při výkonu svého povolání.

Marie Doležalová roz. Hrnčířová, Ervín Špindler (s. 98–100). Osobnost podřipského buditele a jeho 150. výročí od narození a 80. od úmrtí.

Jan Šťovíček, Marie Calma – Veselá a Lužičtí Srbové (s. 100–107). Osobnost přítelkyně Leoše Janáčka, unhošťské rodačky a spisovatelky a její práce pro srbské časopisy.

Ludmila Chládková, Karel Poláček v Terezíně (s. 108–114). Pojednání přibližující poslední spisovatelovy dny v Terezíně.

Otakar Špecinger, Josef Rublič (s. 115–120). Život a práce zahradnického odborníka, generálního zahradního inspektora.

Miroslava Hlaváčková, Kriteria Miloše Saxla (s. 121–125). Činnost správce galerie v Roudnici nad Labem.

Jaroslav Havlík, Stříbrný František Palacký (125–126). Výroční ražby České republiky.

Miroslav Kalina, Včelařský odborník (s. 126). Vzpomínka na Vincence Novotného z Bezačkova okr. Pardubice.

Materiály

Úryvky z kroniky Anny Martinové z roku 1914

Úvahy, názory a vzpomínky

Vlastimil Zítek, Dva roky (s. 130–136). Vzpomínky na rok 1918 a 1938.

Otakar Špecinger, Vzpomínka na rok 1938 (s. 136–138). Autorova osobní vzpomínka na rok 1938.

František Šefr, Tak jsme žili (s. 138–140). Jak naznačuje podtitul, jedná se o retrospektivní vzpomínku na život po únoru 1948.

Cesta do Říma (s. 140). Desáté výročí svatořečení Anežky České.

Výstava „Nový zákon v umění“ v Roudnické galerii.

Miroslava Hlaváčková, Novozákonní inspirace (s. 141–142). Úvodní slovo o výstavě. Následné statě **Projev dr. Pavla Tigrida** (s. 142–143), **Projev Protopresbytera ThDr. Jaroslava Šuvarského** (s. 143) a **Projev doc. PhDr. Ing. Jana Royta, CSc.** (s. 144).

Edice „Malíři Litoměřicka“

Oldřich Doskočil, Edice „Malíři Litoměřicka“ (s. 145–150). Autor upozorňuje na třetí nový svazek edice, kterou vydává OM v Litoměřicích.

Benedikt Pirner, Z kroniky obnoveného kláštera sester premonstrátek v Doksanech (s. 150–151). Nejdůležitější data v historii kláštera.

Jaroslav Špaček, Městské muzeum v Čelákovcích (s. 152–154). 95. výročí existence muzea.

Oldřich Doskočil – Oldřich Kotyza, Znovuzrozené Jandovo muzeum v Budyni nad Ohří (s. 154–160). Navázání na více jak stoletou historii muzea v Budyni nad Ohří.

Recenze a zprávy

Recenze Lubomíra Kocourka na následující knihy: **Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů I.** (s. 161–162), **Zdeněk Radvanovský, Konec Česko-německého soužití v ústecké oblasti 1945–1948** (162–163), **Dějiny města Litoměřic** (s. 163–164), **Konference podíl Františka Kutnara a agrárního dějepisce na formování obrazu české minulosti** (s. 164–165), **Dějiny města Chabařovic** (s. 165–166). Recenze Josefa Peřiny na následující knihy: **Karel Hynek Mácha a Litoměřice** (s. 167), **Bezděz, vlastivědný sborník Českolipska 5, 1997** (s. 167–168). Recenze Luboše Peřiny na knihu: **Karel Jirásko, 100 let místních drah Mělník – Mšeno, Mšeno – Dolní Cetno** (s. 168–169).

Recenze na jednotlivé vlastivědné sborníky a odborné publikace z pera Qui do Kastnera – **Lidé města, Středočeský sborník historický, Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Listy z Unhošťska, Historická vlastivěda – úvod do studia, Edice církevní památky, Atlas k církevní historii, Českoslovenství,**

Středoevropanství, Evropanství, 1918–1998; Místní noviny Polaban – Štětí.

Jednotlivé zprávy.

Životní události a výročí

Medailónky následujících jubilatů: **Miroslav Zentner, ing. Otakar Špecinger, PhDr. Quido Kastner, PhDr. Jan Šťovíček.**

Tabulka voleb do parlamentu, drobné zprávy a oznámení.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK KRALUPSKA, Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou, r. 1999.

Jan Racek, Místo úvodu (s. 3–4). Hodnocení práce muzea.

Dva medailónky – vzpomínka na zesnulé spolupracovníky:

Jan Racek, Za Mgr. Th. Dušanem Řezaninou (s. 5–8). Doplněno Prosbičkou a bibliografií prací. Zařazena řeč U rakve básníka Jaroslava Seiferta (s. 10–12).

Jan Racek, Za JUDr. Růženu Hynkovou (s. 9). První ředitelka obnoveného muzea v Kralupech.

Jan Racek, Vesnice Kralupy v 1. pol. 16. stol. (s. 13–50). Odborná studie o vývoji Kralup od první zmínky do počátku 16. stol.

Jiří Rác, Nejbohatší měšťan v Mělníku r. 1523 (s. 51–52). Úvaha o totožnosti osoby Václava starého rychtáře v Mělníku s Václavem Mělnickým.

Otakar Špecinger, Hudba a Lobkowiczové (s. 53–58). Připomenutí hudební tradice jak v Roudnici nad Labem, tak v lobkovicích domech v Praze a Vídní.

Jan Dvořák – Jiří Svoboda, Ztracený „Bonrepos“ Františka Antonína Šporka – opar barokní duše (s. 59–64). Šporkovo Zátíší v Čihadlech.

Josef Stupka, Pomístní a místní jména v Kralupech a okolí (s. 65–71). Vedle místních jmen soupis pomístních, která se vytrácejí. Uspořádáno podle jmen obcí.

František Slapnička, Črty z hudební minulosti Kralupska V. (s. 72–86). Věnováno pěveckému sboru Fibich.

POSEL Z BUDČE, list poutníků na staroslavnou Budeč, č. 16, 25. září 1999. Vydává OkÚ Kladno ve spolupráci s Římskokatolickou farností u kostela sv. Petra a Pavla v Unhošti.

Úvod redakční rady (s. 1)

Ivan Slavík, Svatá Anežka (s. 1). Báseň.

Slavnostní řeč přednosty OkÚ ing. Václava Mikuleckého na výroční desáté poutí (s. 2).

Jaroslav Ptáček, Deset poutních svící (s. 2–4). Ohlédnutí za předchozími poutěmi na Budeč.

Vavřinec Surius, Život Svatého Václava, vývody, Dědice a Mučedníka Českého (s. 4–6). Přepsaný text z knihy VITAE SANCTORUM.

Jan Šťovíček, J.V. Myslbek, K. Světlá a socha Libuše na Budči (s. 6). O snaze spolku Libuše z Kolče (zal. v roce 1882) postavit na Budči sochu Libuše.

Jan Nep. Šiřístě, MISEREMINI SALTEM VOS, AMICI NOSTRI – Památka věrných zemřelých ve světle barokní kultury a zbožnosti (s. 7–15). Obraz české barokní dušičkové úcty.

Vladimír Příbyl, Rodinné hrobky Kinkých a Clam – Martiniců na Slánsku (s. 15–22). Odborná studie o architektuře a stavu jednotlivých objektů. Doplněno seznamem pohřbených členů rodu.

Zdeněk Kuchyňka – Jaroslav Vyšín, Náhrobky se starozákonnými texty na Kladensku a Slánsku (s. 22–23). Dokumentace a přepis čtyř náhrobků z okresu Kladno.

Josef Hřebík, Poselství starozákonních citátů na náhrobcích na Kladensku a Slánsku (s. 24–25). Úvaha nad trvalými hodnotami starozákonních knih Jóba a Sírachovce.

Miloš Sládek, Nit příze v rukou tkalce aneb Na okraj pohřebního kázání A. V. Kozojedského z roku 1676 (s. 25–26). Rozbor pohřebního kázání, které přibližuje společnost a její myšlenky v 17. stol.

Václav Augustýn Kozojedský, Nit života přetržená léta 1676 (s. 27–34). Přetisk pohřebního kázání z roku 1676.

Pavel Štěpánek, Smrt v tvorbě José Guadalupe Posady (s. 34–36). Představitel moderního mexického výtvarného umění.

Pavel Preiss, Příspěvky k dílu Jana Karla Kováře, především kreslířskému (s. 37–45). Nově objevené kresby a jejich zařazení do kontextu díla Jana Karla Kováře.

Marcela Sýkorová, Několik poznámek k tvorbě Františka Lichtenreitera pro břevnovsko-broumovské benediktiny (s. 45–50). Zmapována spolupráce malíře a opatů benediktinského kláštera a jeho přínos do výzdoby kostelů a klášterů.

Zdeněk Kuchyňka – Vladimír Příbyl, Vzpomínka na kněze a spisovatele (s. 51). Vzpomenuta dvě

výročí V. B. Třebízského v roce 1999.

Věra Brožová, K tvůrčí osobnosti Václava Beneše Třebízského (s. 52–55). Další připomínka výročí.

Ivan Slavík, Postřehy k Třebízskému (s. 56). Rozbor díla nejen z hlediska obsahového, ale i jazykového.

Václav Vilém Štech, Říp (s. 57–59). Publikován rukopis z nevydaného III. dílu vzpomínek.

Stanislav Krajík, Josef Mottl – kladenský kněz a historik (s. 60–63). Připomenuta osobnost kladenského kněze jako regionálního historika.

Budečské aktuality

Zdeněk Kuchyňka, Osvěžení z břevnovské studánky (s. 64).

Vladimír Příbyl, Kladno – Břevnov, Setkání s arciopatem Anastázem Opaskem († 24. 8. 1999).

Vladimír Dvořák zemřel (30. 3. 1921–16. 10. 1998).

Za Zdislavem Tietzem

Z nové literatury

– připomenuto několik titulů včetně **Historického atlasu měst České republiky svazek Slaný**.

OBEC BRAŠKOV, POHLEDY DO HISTORIE 1249–1999. Vydal ObÚ Braškov při příležitosti 750 let od první písemné zprávy. Text sestavil Mgr. M. Oliverius.

Zpracována historie obce od výkladu jejího jména, obecní znak, držitelé obce, konec 19. stol. a rozvoj Braškova v období vzniku republiky až po současnost. Zpracována i mnohdy opomíjená sportovní minulost. Autor nezapomněl ani na zajímavé osobnosti. Doplněno barevnou fotografickou přílohou.

Náklad 750 výtisků. Neprodejné.

Miroslav Oliverius – Miroslav Sanitrák, DEVATENÁCT ZASTAVENÍ NA UNHOŠŤSKU. Vydavatelství M. Sanytrák Unhošť 1999.

V devatenácti zastaveních na zajímavých místech v okolí Unhoště připomenuty zajímavosti historické nebo vlastivědné. Opomenuti nebyli ani rodáci. Barevná fotografická příloha.

Náklad 1 500 kusů. Doporučená cena 150,– Kč.

100 LET SPOŘITELNY V Kladně. Vydalo vydavatelství KUKLIK v roce 1999 pro Českou spořitelnu, a. s., okresní pobočka v Kladně. Text PaedDr. Irena Veverková, fotografie Jiří Hanke, dobové grafiky Stanislav Kulháněk.

Historie vzniku a činnosti Městské spořitelny v Kladně. Zpracováno po desetiletích. V textu barevné i černobílé fotografie.

Náklad 500 kusů. Neprodejné.

HISTORICKÝ ATLAS MĚST ČESKÉ REPUBLIKY, svazek 6 SLANÝ. Autorský kolektiv: B. Franková, dr. J. Krotilová, dr. V. Moucha, doc. Dr. J. Žemlička.

Další díl vydávaný jako cyklus o vývoji českých měst. Tento díl atlasu vznikl ve spolupráci Historického ústavu AVČR Praha, Archeologického ústavu AVČR Praha, Vlastivědného muzea ve Slaném a Státního okresního archivu Kladno. Celkem 25 mapových a obrazových příloh.

Náklad 1 000 kusů. Doporučená cena 350,– Kč.

Irena Veverková

BLAHOPŘÁNÍ

Ani letošní ročník Slánského obzoru nevybočí z nové tradice blahopřání k významnému životnímu výročí některému z členů předsednictva Patria – Společnosti na ochranu kulturního dědictví. Tentokrát je jím Jaroslav Vykouk st.

Historie a příroda byly vždy jeho největším koníčkem. Ale nad tím vším je obrovský kladenský a regionální patriotismus. Právě Kladno, město přechodných pobytů a nestálého obyvatelstva, by takových

lidí potřebovalo mnohem víc.

Jaroslav Vykouk st. se narodil v Motyčíně a lásku k historii v něm vzbudil jeho profesor na berounské obchodní akademii. Po jejím absolvování pracoval nejdříve jako poštovní úředník a později jako plánovač v Kablo Kladno. Po celou tu dobu psal. Nejprve o přírodě, později o historii a nakonec o obojím. Jeho články otiskoval A-Zet, severočeský Průboj, Kladenská záře, Večerní Praha a dnes Kladenský deník. Pracoval i pro rozhlas a televizi. Byl činný i v ekologických sdruženích.

Ale nejen psal. Jeho zásluhou je oprava kapličky v Motyčíně, záchrana sochy rytíře v nice vily „Libochvíle“, která je zařazena do Ústředního seznamu památek České republiky, zachování cenných materiálů z bývalé Remeslnické školy v Kladně i uschování plastického znaku benediktinského kláštera v Břevnově a Broumově na budově bývalého kladenského chudobince v Havířské ulici.

Ani dnes, v době, kdy slaví své osmdesáté narozeniny, neskládá ruce v klín. Je aktivním členem výboru Patria – Společnosti na ochranu kulturního dědictví a kronikářem města Kladna.

K jeho osmdesátým narozeninám mu přejeme hodně zdraví a síly, která mu umožňuje pracovat pro dobro milovaného Kladna a celého regionu.

Redakční rada Slánského obzoru

OBSAH

Na prahu 7. ročníku obnoveného Slánského obzoru (3)

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Jan Šťovíček: Slánský cínař František Kůrka a Velvary (4)

Jiří Kovařík: Karl Wittgenstein (7)

Karel Melichar: Ohlédnutí za dolováním uhlí na Slánsku ve 20. století (24)

Otakar Špecinger: Blevické koncerty (29)

Václav Krůta: Studentský spolek Krakovec a jeho historie (42)

Irena Veverková: Knihtiskař Jaroslav Šnajdr a jeho podnikatelská činnost (74)

Jana Krotilová: Konkurz na místo městského tajemníka ve Zlonicích v roce 1915 (88)

ZPRÁVY

Lubomír Procházka: Fotografická a kresebná dokumentace hrázděné architektury ve sbírkách Vlastivědného muzea ve Slaném (95)

Božena Franková: O výstavě sochaře Václava Nejtky ve Slaném (100)

Mojslava Sehnalová: Dramatik Václav Štech a kladenské divadlo (103)

Božena Franková: Jubileum Václava Beneše Třebízského (107)

PORTRÉTNÍ GALERIE

František Morkes: Karel Alois Vinařický (110)

František Skála: Václav Trnka (115)

Miloslav Čapek: Dva portréty (118)

Václav Moucha: MUDr. Josef Moucha (126)

KRONIKA

Z kroniky královského města Slaného za rok 1998 (131)

Kronikářský výčet prací z regionální literatury za rok 1999 (135)

Blahopřání (142)

Tato ročenka mohla vyjít díky finančnímu příspěví

Městského úřadu ve Slaném a finanční spoluúčasti Státního okresního archivu v Kladně.

Kontaktní adresa:

Vlastivědné muzeum, Masarykovo náměstí 159, 274 01 Slaný
Státní okresní archiv v Kladně, plk. Stříbrného 1443, 272 00 Kladno

Internetová adresa:

www.slany.cz/radnice/index.html

S L Á N S K Ý O B Z O R
R O Č E N Ā
S P O L E Č N O S T I P A T R I A ,
V L A S T I V Ě D N Ě H O M U Z E A
V E S L A N Ě M
A S T Á T N Í H O O K R E S N Í H O A R C H I V U V K L A D N Ě

Uspořádala Zora Dvořáková

Obálku navrhl Václav Kučera

Odpovědná redaktorka Růžena Skálová

Sazba Josef Ženka, Praha 8

Tisk ETIS s. r. o., Jihlava

Náklad 500 výtisků